Economische ontwikkelingen in de cultuur-sector, 2009-2014

Economische ontwikkelingen in de cultuursector, 2009-2014

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Eindrapport, 29 oktober 2015

Auteurs

Enno Gerdes (Rebel)
Maartje Gielen (APE)
Philip de Jong (APE)
Rob Winters (Rebel)

Inhoud

0 Samenvatting

0.1 Aanleiding voor het onderzoek

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) wil meer zicht krijgen op de economische ontwikkelingen in de cultuursector in termen van publiek, aanbod, prijs en financiering. Om dit doel te bereiken, wordt in 2013, 2014 en 2015 een jaarlijkse monitor uitgevoerd, met als onderwerp de ontwikkelingen in het voorafgaande jaar.

Dit rapport bevat het verslag van de derde uitvoering van de monitor. De monitor borduurt voort op het onderzoek naar de effecten van de economische crisis op de cultuursector dat APE in 2012 uitvoerde. De monitor focust op de jaren 2009-2014, voegt een aantal sectoren toe en verdiept de analyse door jaarlijks een aantal 'capita selecta' toe te voegen.

Om de uitkomsten van de monitor goed te kunnen interpreteren, is het belangrijk om rekening te houden met de context van de waarnemingsperiode (2009-2014) en in het bijzonder het jaar 2014. De Nederlandse economie is in 2014 met 0,9 procent gegroeid ten opzichte van een jaar eerder. Hiermee zette het gematigde herstel, dat halverwege 2013 begon, voorzichtig door. De consumptie door huishoudens vertoonde een lichte stijging; deze kwam in 2014 uit op 0,1%.[1]

Een belangrijke ontwikkeling die tijdens de waarnemingsperiode van dit onderzoek (2009-2014) heeft plaatsgevonden is de btw-verhoging op kaartjes voor podiumkunsten. Dit btw-tarief is per 1 juli 2011 verhoogd van 6 naar 19 procent. In juni 2012 is deze btw-verhoging weer teruggedraaid.

Het is daarnaast belangrijk om de bezuinigingen van het kabinet-Rutte I te benoemen die in 2013 (het begin van de nieuwe subsidieperiode) zijn geïmplementeerd. In 2014 zijn de effecten van deze bezuinigingen beter zichtbaar, omdat veel instellingen in 2013 nog hebben kunnen doorspelen met behulp van frictiekostenvergoedingen. Daarnaast is er een subsidiedaling in 2012 ten opzichte van 2011 door een generieke subsidiekorting, eveneens voortvloeiend uit de bezuinigingen van het kabinet-Rutte I en daarnaast door relatief lage uitkeringen voor loon-en prijscompensatie.

0.2 Geanalyseerde delen van de cultuursector

Het onderzoek richt zich op een beschrijving van de effecten van de economische ontwikkelingen op de cultuursector. We streven ernaar om een zo volledig mogelijk beeld van de gehele cultuursector te schetsen. Vanwege witte vlekken in de gegevens is dat (nog) niet in alle opzichten mogelijk. De volgende deelsectoren komen in het rapport uitgebreid aan de orde:

- Film:
  - Bioscopen en filmtheaters aangesloten bij de Nederlandse Vereniging van Bioscoopexploitanten (NVB);

---

[1] Bron: CBS, Nederland in 2013.

  - De (gesubsidieerde) filmproductie en ontwikkelingen in de sector (Nederlands Filmfonds).
- Podiumkunsten:
  - Podia aangesloten bij de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD-podia);
  - Podia aangesloten bij de Vereniging Nederlandse Poppodia en- Festivals (VNPF-poppodia);
  - Vrije theaterproducenten aangesloten bij de Vereniging Vrije Theater Producenten (VVTP);
  - Instellingen voor podiumkunsten die structureel door het Rijk worden gesubsidieerd en deel uitmaken van de Basisinfrastructuur (BIS-instellingen voor podiumkunsten);
  - Instellingen voor podiumkunsten die meerjarig door het Fonds Podiumkunsten worden gesubsidieerd (FPK-instellingen voor podiumkunsten).
- Musea
  - De door het ministerie van OCW in het kader van de Basisinfrastructuur (BIS) gesubsidieerde musea;
  - Een bredere selectie van musea die meerjarig heeft deelgenomen aan de Museana-enquête.
- Beeldende kunst:
  - Gebruik van de KunstKoopregeling van het Mondriaan Fonds;
  - Een panel van presentatie-instellingen, bestaand uit meerjarig door OCW en Mondriaan gesubsidieerde instellingen, en aangevuld d.m.v. een data-uitvraag onder leden van brancheorganisatie DeZaakNu..
- Festivals:
  - Door de rijksoverheid (OCW, FPK, Filmfonds) gesubsidieerde festivals ;
  - Festivals met meer dan 3.000 bezoeken, zoals in kaart gebracht door onderzoeksbureau Respons.

Voor de analyse hebben we gebruik kunnen maken van gegevens die door de verschillende organisaties zijn aangeleverd. Aanvullend is op een enkel punt (presentatie-instellingen) gebruik gemaakt van een data-uitvraag of van gegevens die beschikbaar zijn in de datawarehouse van OCW en er is gebruik gemaakt van bestaand onderzoek.

De analyses hebben, voor zover mogelijk, betrekking op de jaren 2009-2014. Voor deze periode is gekozen omdat ze de volledige cultuurnotaperiode 2009-2012 bevat, alsmede de eerste twee jaren van de nieuwe periode.

In de meeste sectoren – behalve indien informatie op totaalniveau beschikbaar is – maken we gebruik van een panelanalyse. Daarbij volgen we een panel van instellingen in de tijd, waarbij belangrijk is dat voor deze instellingen voor alle jaren gegevens beschikbaar zijn.[2] Het feit dat op basis van deze panelsamenstelling conclusies worden getrokken, neemt niet weg dat er sprake kan zijn van ontwikkelin-

---

[2] Bij de VSCD-podia en de VNPF-poppodia mogen de gegevens van de instellingen in maximaal één jaar ontbreken. De jaren die ontbreken worden in dat geval geïnterpoleerd of geëxtrapoleerd.

gen die aan het zichtveld van dit onderzoek onttrokken zijn. Een analyse op sectoraal niveau, zoals in dit onderzoek, houdt in dat slechts in een enkel geval ingezoomd kan worden op individuele casuïstiek.

0.3 Opbouw van het onderzoek

De hoofdstukken van het rapport zijn aan de hand van de sectoren opgebouwd. Daarbij zijn – omwille van de leesbaarheid van de analyses – meerdere hoofdstukken besteed aan de podiumkunsten. De afzonderlijke hoofdstukken zijn waar mogelijk op dezelfde wijze ingedeeld. Ze beginnen met een overzicht van de omvang van de markt in 2014. Vervolgens wordt afzonderlijk ingegaan op aanbod, bezoeken (vraag), prijs en bekostigingsmix.[3]

In de capita selecta van dit jaar gaan we in op regionale spreiding (net als vorig jaar) en prijs- en inkomenselasticiteit. Bij de regionale spreiding zal waar mogelijk worden vergeleken tussen ontwikkelingen in de G9-steden en de rest van Nederland.[4] De regionale spreiding is vorig jaar in ieder hoofdstuk op de meest gedetailleerd mogelijke manier uitgewerkt (zonder dat herleidbaarheid van individuele instellingen mogelijk werd). Dit jaar wordt waar mogelijk de regionale spreiding op het niveau van provincies uitgewerkt, omdat dit leidt tot meer uniformiteit tussen de hoofdstukken. De prijs- en inkomenselasticiteit vormt een apart hoofdstuk, omdat dit een heel ander soort analyse betreft. Hiervoor worden modellen geschat. In het hoofdstuk over prijs- en inkomenselasticiteit wordt de algemene methodiek uitgelegd en daarna volgen de resultaten per sector.

0.4 Resultaten: Aanbod 2009-2014

Tabel 0-1 geeft een overzicht van de ontwikkeling van het aantal uitvoeringen in de podiumkunsten en het aanbod van films in bioscopen en filmtheaters in de periodes 2009-2012 (oude cultuurnotaperiode), 2012-2014 (nieuwe cultuurnotaperiode) en de gehele periode 2009-2014.

Tabel 0-1: Procentuele ontwikkeling per jaar van het aanbod in de sectoren film en podiumkunsten (bronnen: zie sectorhoofdstukken; bewerking: Rebel/APE)[5]

	2009-2012	2012-2014	2009-2014
Capaciteit bioscopen (in aantal stoelen)	1,8%	2,6%	2,1%

[3] De opbouw van het onderzoek naar de beeldende kunst sector behoeft extra toelichting. Deze sector is veelzijdig, zowel door de diversiteit van (economische relaties tussen) actoren, als ook door het feit dat veel productie, presentatie, aanbod en vraag nog niet is onderzocht. Voor dit onderzoek kiezen we er daarom voor de sector via twee invalshoeken te benaderen, wetende dat deze methode geen volledig beeld kan bieden, maar dat de combinatie van de invalshoeken wel relevante inzichten zou kunnen opleveren.

[4] Dit zijn: Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Den Haag, Arnhem, Eindhoven, Enschede, Groningen, Maastricht.

[5] De ontwikkeling van het aanbod van musea en presentatie-instellingen is niet in de tabel opgenomen, omdat hier met een panel wordt gewerkt. De samenstelling van deze panels verandert per definitie niet.

Capaciteit filmtheaters (in aantal stoelen)	9,4%	5,9%	8,0%
Aantal films in bioscopen en filmtheaters	2,9%	-0,3%	1,6%
Aantal Nederlandse films in bioscopen en filmtheaters	19,4%	-4,9%	9,0%
Productie van Nederlandse films	16,2%	-3,4%	7,9%
Uitvoeringen VSCD-podia (panel)	-2,6%	0,8%	-1,2%
Rijksgesubsidieerd	-4,5%	1,8%	-2,0%
Niet-rijksgesubsidieerd	-2,2%	0,7%	-1,1%
Uitvoeringen VNPF-poppodia (panel)	-1,8%	3,4%	0,2%
Uitvoeringen Vrije theaterproducenten (panel)	-13,1%	20,7%	-0,9%
Uitvoeringen Rijksgesubsidieerde podiumkunsten totaal[6] (panel)	2,4%	2,5%	2,4%
Dans	6,9%	-2,4%	3,1%
Muziek	8,6%	3,6%	6,5%
Opera en muziektheater	-7,8%	-3,0%	-5,9%
Theater	0,7%	4,7%	2,3%
Festivals (uitvoeringen op festivals)	3,0%	17,2%	8,4%

In de eerste twee jaren van de nieuwe cultuurnotaperiode (2012-2014) is minder sprake van grote jaarlijkse mutaties (>5%) in het aanbod dan in de vorige cultuurnotaperiode (2009-2012). De – met afstand – grootste groei valt waar te nemen bij de uitvoeringen op rijksgesubsidieerde podiumkunst-festivals (17%). De grootste daling is te zien bij de vertoonde Nederlandse films in bioscopen en film-theaters (5%). Net als in de vorige cultuurnotaperiode krimpt het aanbod in vijf van de onderzochte sectoren. In vier van deze vijf sectoren daalde het aanbod in de oude subsidieperiode niet. Alleen het aantal uitvoeringen van rijksgesubsidieerde opera- en muziektheaterinstellingen daalde zowel in de oude als in de nieuwe subsidieperiode. Verder daalden in de afgelopen twee jaar het aantal uitvoeringen van rijksgesubsidieerde dansgezelschappen en de productie van Nederlandse films.

Bij de VSCD-podia lijkt het aanbod te stabiliseren, na een behoorlijke daling in de vorige cultuurnota-periode. Na de daling van bijna 3% per jaar in de vorige periode, was er de afgelopen twee jaar bijna 1% groei. De groei is zowel bij de rijksgesubsidieerde als bij de niet-rijksgesubsidieerde uitvoeringen zichtbaar.

Net als in de vorige periode is de capaciteit van bioscopen en filmtheaters in de periode 2012-2014 gegroeid (met respectievelijk 3% en 6% per jaar). Bij filmtheaters is de groei groter gedurende de hele periode, maar vlakt wel wat af. De ontwikkeling van de productie van Nederlandse films is wisselend, maar vertoont over de gehele periode een stijging. Het valt op dat deze volatiliteit beperkt invloed heeft op Nederlandse films in de bioscoop. Dat aantal kent een vrij constant patroon; er is sprake van lichte groei over de hele periode.

---

[6] Dit is inclusief schoolvoorstellingen en voorstellingen in het buitenland.

Als we kijken naar de ontwikkeling over de hele periode (2009-2014), dan zijn we dat drie deelsectoren een daling hebben doorgemaakt en de overige een toename van aanbod vertonen. De gemiddelde jaarlijkse daling van het aantal uitvoeringen van rijksgesubsidieerde opera- en muziektheatergezelschappen valt het meeste op (bijna 6% per jaar). De andere deelsectoren waar het aanbod over de hele periode afnam zijn de VSCD-podia (zowel rijksgesubsidieerd als niet-rijksgesubsidieerd).

0.5 Resultaten: Bezoeken 2009-2014

De volgende tabel vat de ontwikkeling van de bezoekcijfers in de periodes 2009-2012 (oude cultuurnotaperiode), 2012-2014 (nieuwe cultuurnotaperiode) en de gehele periode 2009-2014 samen. Deze bezoekontwikkeling vond plaats in de context van een licht dalend gemiddeld besteedbaar inkomen. Over de hele periode daalde dit met gemiddeld 0,6% per jaar.

Tabel 0-2: Procentuele jaarlijkse ontwikkeling van het bezoek in de verschillende sectoren[7] (bronnen: zie sectorhoofdstukken; bewerking: Rebel/APE)

	2009-2012	2012-2014	2009-2014
Bezoek Nederlandse films in bioscopen en filmtheaters	0,7%	15,4%	6,3%
Bezoek bioscopen (inclusief filmtheaters)	3,5%	0,1%	2,1%
Bezoek filmtheaters	9,5%	3,1%	6,9%
Bezoek VSCD-podia (panel)	-5,0%	-0,6%	-3,3%
Rijksgesubsidieerd	-4,3%	1,2%	-2,1%
Niet-rijksgesubsidieerd	-5,2%	-0,9%	-3,5%
Bezoek VNPF-poppodia (panel)	-1,1%	-2,1%	-1,5%
Bezoek Vrije theaterproducenten (panel)	-8,9%	17,4%	0,8%
Bezoek Rijskgesubsidieerde podiumkunsten totaal (panel)[8]	1,2%	3,7%	2,2%
Dans	4,2%	6,2%	5,0%
Muziek	-0,1%	8,7%	3,3%
Opera en muziektheater	-5,6%	-1,1%	-3,8%
Theater	3,4%	-2,0%	1,2%
Festivals	17,4%	15,5%	16,6%
Musea BIS-panel	3,5%	21,1%	10,2%

[7] De presentatie-instellingen zijn niet in deze tabel opgenomen, omdat onvoldoende betrouwbare cijfers beschikbaar zijn.

[8] Dit is inclusief bezoek aan schoolvoorstellingen en bezoek aan voorstellingen in het buitenland.

In de eerste twee jaar van de nieuwe cultuurnotaperiode zien we dat in de meeste deelsectoren het bezoek toeneemt. In vier deelsectoren neemt het af. Dit zijn de niet-rijksgesubsidieerde VSCD-podia, de VNPF-poppodia, de rijksgesubsidieerde theaterinstellingen en de rijksgesubsidieerde en opera- en muziektheaterinstellingen. Opvallend is een vrij grote stijging van het bezoek aan rijksgesubsidieerde dansvoorstellingen, terwijl dit aanbod afnam in de eerste twee jaar van de nieuwe cultuurnotaperiode. Bij de VSCD zien we in de eerste twee jaar van de nieuwe subsidieperiode zowel een toename van het aanbod van dansvoorstellingen (gemiddelde jaarlijkse toename van 3,3%) als een toename van het bezoek (gemiddelde jaarlijkse toename van 1,5%). Dit zijn zowel rijksgesubsidieerde als niet-rijksgesubsidieerde dansuitvoeringen. Het bezoek aan Nederlandse films is in de eerste twee jaar van de nieuwe subsidieperiode togenomen met gemiddeld 15% per jaar, terwijl het aanbod licht daalde tussen 2012 en 2014. Met een gelijk aantal Nederlandse films zijn dus meer bezoeken getrokken. De twee andere grote stijgers in de nieuwe cultuurnotaperiode zijn rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals en musea in het BIS-panel. Bij de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals gaat stijging van het bezoek samen met stijging van het aantal uitvoeringen. Ook bij musea gaat de stijging va het bezoek samen met een groter aanbod. Zowel het Rijksmuseum als het Mauritshuis zijn heropend in de periode 2012-2014.

Als we het bezoek in de deelsectoren in de twee cultuurnotaperiodes vergelijken zien we meerdere trendbreuken. In een aantal sectoren is gematigde jaarlijkse groei omgezet in stevige groei. We zien dit bij het bezoek aan Nederlandse films en in mindere mate bij bezoek aan rijksgesubsidieerde dansvoorstellingen. Andere positieve trendbreuken zien we onder andere bij rijksgesubsidieerde dansvoorstellingen, waar een lichte daling in de vorige periode plaatsvond en een groei van gemiddeld bijna 9% in de periode 2012-2014. In een aantal gevallen is een behoorlijke daling veranderd in een lichte daling. Dit is ook een positieve trendbreuk. Dit is onder andere het geval bij het bezoek aan VSCD-podia en rijksgesubsidieerde opera- en muziektheatervoorstellingen.

Over de hele periode bezien laten de meeste deelsectoren groei zien. In vijf gevallen is zelfs sprake van een groei van gemiddeld 5% per jaar of meer. Dit zijn de bezoeken aan rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals, musea in het BIS-panel, de bezoeken aan Filmtheaters en Nederlandse films in bioscopen en bezoek aan rijksgesubsidieerde dansvoorstellingen. Een jaarlijkse groei van 5% of meer betekent dat deze deelsectoren met een kwart of meer zijn gegroeid. In de deelsectoren waar krimp heeft plaatsgevonden, is de mate van krimp duidelijk minder sterk dan de groei in de eerdergenoemde sectoren. De grootste krimp wordt waargenomen bij bezoeken aan de VSCD-podia (niet-rijksgesubsidieerd) en rijksgesubsidieerde opera en muziektheaterinstellingen (rond 3,5%). Over een periode van vijf jaar betekent dit een krimp van al met al ruim 17%.

0.6 Resultaten: Publieksinkomsten c.q. recette per bezoek, 2009-2014

Ter benadering van de toegangsprijzen worden evenals in onze eerdere studies in alle deelsectoren publieksinkomsten c.q. de recettes gedeeld door het aantal bezoeken. In deze maatstaf zijn onder meer de effecten van kortingsregelingen en gratis toegang verwerkt, evenals het effect van verschuivingen in de publieke belangstelling tussen de verschillende producerende instellingen of podia (met uiteenlopende toegangsprijzen). De berekende gemiddelde toegangsprijs is primair geschikt om

prijsveranderingen (en de effecten daarvan) in de tijd te analyseren. De gemiddelde publieksinkomsten of recette per bezoek kunnen in ieder geval qua niveau duidelijk afstaan van de prijs die men voor een toegangskaartje aan de kassa betaalt; bijvoorbeeld wanneer producerende instellingen of orkesten uitkoopsommen ontvangen. Dat is voor de analyses geen probleem wanneer de verhouding tussen de prijs aan de kassa en het bedrag dat de gezelschappen ontvangen in de tijd relatief constant blijft.

We hebben de toegangsprijzen gecorrigeerd voor de inflatie. Dit noemen we 'reële prijzen'. Reëel slaat in dit rapport *niet* op de daadwerkelijke prijs die aan de kassa wordt betaald.

Tabel 0-3: Procentuele ontwikkeling per jaar van de publieksinkomsten c.q. recettes per bezoek in de verschillende sectoren[9] (bronnen: zie sectorhoofdstukken; bewerking: Rebel/APE)

	2009-2012	2012-2014	2009-2014
Nederlandse films in bioscopen en filmtheaters	0,4%	-0,3%	0,1%
Totaal films in bioscopen en filmtheaters	0,8%	-1,0%	0,1%
VSCD-podia[10]	-3,1%	0,8%	-1,6%
VNPF-poppodia	3,4%	3,3%	3,3%
Vrije theaterproducenten[11]	-9,0%	-5,4%	-7,6%
Rijskgesubsidieerde podiumkunsten totaal (panel)	-1,8%	-3,1%	-2,3%
Dans	-0,3%	-5,5%	-2,4%
Muziek	-4,6%	-1,1%	-3,2%
Opera en muziektheater	1,9%	-1,7%	0,4%
Theater	3,8%	-6,8%	-0,6%
Festivals[12]			
Prijsontwikkeling van substituten	1,1%	0,3%	0,8%
Musea BIS-panel	-1,3%	3,8%	0,7%

In de eerste twee jaar van de nieuwe cultuurnotaperiode is er sprake van een aantal behoorlijke prijsdalingen in deelsectoren. Er zijn minder opvallende prijsstijgingen. Bij rijksgesubsidieerde dansvoor-

[9] De presentatie-instellingen zijn niet in deze tabel opgenomen, omdat onvoldoende betrouwbare cijfers beschikbaar zijn, zodat met een afwijkend panel gewerkt diende te worden. Slechts voor vier van de zes BIS instellingen kunnen we de ontwikkeling van de publieksinkomsten per bezoek berekenen. Voor deze vier instellingen zien we in de periode 2012-2013 een teruggang met 6,3% en in de totaalperiode 2009-2013 een teruggang met 4,8% per jaar. In 2013 liggen de publieksinkomsten per bezoek bij 2,21 euro.

[10] Bij de VSCD, de VNPF en de rijksgesubsidieerde instellingen wordt alleen het betaalde bezoek meegerekend.

[11] De publieksinkomsten per bezoek zijn bij de VVTP benaderd door de gemiddelde netto recette per bezoek. Dit zijn de inkomsten die ook daadwerkelijk naar de vrije theaterproducenten gaan (dus exclusief bijv. royalty's en theatertoeslagen).

[12] De ontwikkeling bij de rijksgesubsidieerde festivals in de podiumkunsten wordt dusdanig door een outlier beïnvloed dat het trekken van sectorbrede conclusies niet opportuun is.

stellingen en rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals zien we bij bezoek- en prijsontwikkeling een omgekeerde beweging. Meer bezoek is daar gepaard gegaan met minder inkomsten per bezoek, de rijksgesubsidieerde dansvoorstellingen trekken gemiddeld per jaar 6% meer bezoeken, bij een prijs die per jaar met een kleine 6% daalt. Ook bij de rijksgesubsidieerde theaterinstellingen dalen de prijzen.

Prijsstijgingen zien we beperkt in de eerste twee jaar van de nieuwe cultuurnotaperiode. De prijzen voor een bezoek aan een VNPF-poppodium en een bezoek aan een BIS-museum stijgen met meer dan 3% per jaar.

Als we kijken naar de hele periode 2009-2014, dan zien we dat de opvallende ontwikkeling bij de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals zich niet beperkt tot de eerste twee jaar van de nieuwe cultuurnotaperiode. De groei in aantal bezoeken en de daling van de prijs is een trend van de laatste vijf jaar. Al met al houdt dit in dat de prijs al met 75% gedaald is, terwijl het aantal bezoeken met grofweg hetzelfde percentage gestegen is.

De overige prijsveranderingen (gemiddelde verandering per jaar in de periode 2009-2014) zijn minder in het oog springend. Bij rijksgesubsidieerde dans- en muziekvoorstellingen is er gemiddeld een daling van respectievelijk 2,4 en 3,2% gemiddeld per jaar geweest. De VNPF-poppodia daarentegen kenden een stijgende prijs, van gemiddeld 3,3% gemiddeld per jaar.

0.7 Resultaten: Bekostigingsmix 2009-2013

In tijden van teruglopende publieke middelen wordt ook gekort op subsidies voor de culturele sector. Eén van de centrale strategieën om met minder subsidie nog steeds een vergelijkbaar aanbod te kunnen bieden, is de verandering van de bekostigingsmix. Kort gezegd gaat het erom dat subsidies van overheden vervangen worden door andere inkomstenbronnen. In het kader van dit onderzoek maken we net als vorig jaar een onderscheid tussen drie bekostigingsbronnen:

- Subsidies: dit zijn bijdragen van het ministerie van OCW of een ander ministerie, van een cultuurfonds, van een decentrale overheid of van de Europese Unie. Hieronder vallen zowel exploitatie- als huursubsidies, en zowel structurele als incidentele subsidies.
- Opbrengsten: dit zijn bijdragen van private partijen waar een tegenprestatie tegenover staat. Voorbeelden zijn publieksinkomsten (tegenprestatie: toegang tot culturele activiteiten), sponsorinkomsten (tegenprestatie: zichtbaarheid van een merk) en inkomsten uit horeca en merchandising.
- Bijdragen uit private middelen: dit zijn bijdragen van private partijen (personen of bedrijven) waar geen (directe) tegenprestatie tegenover staat. Voorbeelden hiervoor zijn bijdragen van private fondsen en giften van bedrijven of vriendenverenigingen.

Tabel 0-4: Ontwikkeling bekostigingsmix in de verschillende sectoren (bronnen: zie sectorhoofdstukken; bewerking: Rebel/APE)

		2012	2013	2014
Nederlandse Filmproductie[13]	Opbrengsten			
	Subsidies	56%	49%	52%
	(private) bijdragen	27%	34%	25%
Rijksgesubsidieerde musea	Opbrengsten	29%	30%	38%
	Subsidies	62%	58%	52%
	(private) bijdragen	9%	12%	11%
Bredere selectie musea	Opbrengsten	24%	27%	32%
	Subsidies	70%	62%	59%
	(private) bijdragen	5%	10%	11%
Presentatie-instellingen	Opbrengsten	17%	20%	18%
	Subsidies	78%	74%	77%
	(private) bijdragen	5%	6%	5%
BIS-instellingen voor podium-kunst	Opbrengsten	23%	28%	27%
	Subsidies	76%	70%	69%
	(private) bijdragen	1%	2%	4%
FPK-instellingen voor podium-kunst	Opbrengsten	34%	36%	37%
	Subsidies	63%	58%	55%
	(private) bijdragen	4%	6%	8%
VSCD-podia[14]	Opbrengsten	48%	50%	51%
	Subsidies	44%	43%	46%
	(private) bijdragen	7%	7%	4%
VNPF-poppodia	Opbrengsten	76%	76%	76%
	Subsidies	23%	23%	24%
	(private) bijdragen	0%	0%	0%
Vrije Theaterproducenten[15]	Opbrengsten	88%	84%	70%
	Subsidies	0%	0%	0%
	(private) bijdragen	12%	16%	30%

Om te beginnen gaan we in op de ontwikkeling van het relatieve gewicht van de bekostigingsbronnen tussen 2012 en 2014. Op de VSCD-podia na zien we in alle deelsectoren dat de het aandeel subsidies

[13] Bij de Nederlandse filmproductie gaat het om het aandeel in de totale bekostiging. Baten liggen later in de tijd en konden daardoor niet worden opgenomen. Bij overige sectoren gaat het om aandelen in de totale baten.

[14] Bij de VSCD-podia hanteren we een andere categorie-indeling. We kunnen een onderscheid maken tussen ten eerste subsidies, ten tweede recettes, inkomsten uit huur, dienstverlening en horeca, en ten derde overige inkomsten. De tweede categorie is meegenomen in de kolom 'opbrengsten', de derde categorie in de kolom 'overige bijdragen private middelen'.

[15] Bij de vrije theaterproducenten hanteren we een andere categorie-indeling. We kunnen een onderscheid maken tussen ten eerste subsidies, ten tweede inkomsten uit recette en sponsoring en ten derde overige inkomsten. De tweede categorie is meegenomen in de kolom 'opbrengsten', de derde categorie in de kolom 'overige bijdragen private middelen'.

in de bekostigingsmix is gedaald in de afgelopen twee jaren. Bij de VNPF-poppodia is het aandeel subsdies in de bekostigingsmix ongeveer gelijk gebleven. Zowel de totale reële eigen inkomsten als de totale reële subsidies zijn gedaald bij de VNPF-poppodia. Bij de musea is de daling met tien procentpunten het grootst. Daar maakt subsidie nu nog ruim de helft uit van de bekostiging. Bij de BIS-instellingen voor de podiumkunst zien we een daling van zeven procentpunten. Bij de overige deelsectoren is sprake van kleine verschuivingen tussen 2012-2012. Ook de opbrengsten muteren beperkt, behalve bij de musea. Daar is over de periode 2012-2014 een stijging van een derde waar te nemen.

Als we kijken naar het relatieve gewicht van de verschillende elementen in de bekostigingsmix, dan zien we dat het aandeel subsidies in de deelsectoren grofweg tussen de helft tot driekwart van de bekostiging is (de vrije theaterproducenten en de VNPF uitgezonderd). De andere belangrijke bron is het totaal van de opbrengsten. De opbrengsten vormen bij de VSCD-podia zelfs de helft van de bekostiging. Bij de VNPF-poppodia en de vrije theaterproducenten zijn de opbrengsten de belangrijkste bron van bekostiging. De private bijdragen spelen een beperkte rol in alle deelsectoren. De filmproductie uitgezonderd, is dit aandeel niet hoger dan 11%. Bij de filmproductie is het aandeel een kwart.

0.8 Resultaten: Regionale spreiding

Een van de capita selecta van dit jaar is de regionale spreiding. We hebben analyses vanuit verschillende invalshoeken uitgevoerd. Zo er is bijvoorbeeld gekeken naar regionale ontwikkeling van aanbod, vraag en prijs, maar ook naar regionale spreiding van subsidies. Overigens is ervoor gekozen de analyse zoveel mogelijk op het niveau van provincies te doen, waarbij wel per sector is geborgd dat er geen mogelijkheid is de cijfers op instellingsniveau te herleiden.

De conclusies over regionale spreiding op provincieniveau luiden:

- In Noord-Holland worden – uitgedrukt in bezoeken per 1000 inwoners – ruim het meest bezoeken aan de bioscoop afgelegd (ongeveer 2.700 bezoeken per 1000 inwoners). In Friesland is dit met ongeveer 700 bezoeken per 1000 inwoners het laagst. Noord-Holland voert bij de meeste deelsectoren de lijst aan. Zo kent Noord-Holland met 2,61 bezoeken per 1000 inwoners de meeste VSCD-uitvoeringen. Op dezelfde wijze uitgedrukt voert Noord-Holland ruim de boventoon bij de musea (respectievelijk ongeveer 1.400 en 1.900 in het Museana- en BIS-panel). In Overijssel worden per 100.000 inwoners ook de meeste bezoeken aan festivals gebracht, namelijk ruim 6. Hiermee houdt Overijssel Noord-Holland achter zich. De rijksgesubsidieerde podiumkunsten hebben we per landsdeel in beeld gebracht. De meeste rijksgesubsidieerde uitvoeringen en bezoeken per 1.000 inwoners vinden in de regio West plaats. Ook de concerten en bezoeken aan clubavonden vinden relatief het vaakst in de regio West plaats.
- De ontwikkeling is niet altijd gelijk bij alle provincies. Zo is de groei in de bioscoopsector niet gelijk verdeeld over de provincies. In Utrecht, Flevoland, Limburg en Noord-Holland is 20% of meer groei, terwijl er in een aantal provincies, zoals Friesland, minder bioscoopbezoek wordt afgelegd dan in 2009. De groei in de deelsector filmtheaters concentreerde zich in de 'Randstad-provincies'. Hier steeg het bezoek met meer dan 50%. Ook bij de festivals is de groei niet gelijk verdeeld. In Noord-Holland laat het bezoek in 2014 een duidelijke stijging zien (plus 26%). In 2013

was het aantal bezoeken per 1.000 inwoners nog het hoogst in Gelderland, maar hier is het aantal met 6% gedaald.

De conclusies over regionale spreiding G9 versus overige gemeenten luiden:

- Bij de musea en de VNPF-podia lijkt er sprake van meer groei in de G9 dan daarbuiten. Bij de musea in het BIS panel worden drie kwart van de bezoeken uitgebracht aan een museum in één van de G9 gemeenten (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Maastricht, Eindhoven, Groningen, Arnhem, Enschede). In deze gemeenten zijn 10 van de 21 musea in het BIS panel van dit onderzoek te vinden. Sinds 2009 is er elk jaar weer sprake van een lichte verschuiving van het 'marktaandeel' in de richting van de musea in de G9 gemeenten. In het Museana panel zien we een iets andere ontwikkeling. Ook hier wordt de meerderheid (ca. 60%) van de bezoeken uitgebracht aan een museum in een van de G9 gemeenten. Echter, in het Museana panel is er sprake van een stabiele verhouding tussen 2010 en 2012, en wederom tussen 2013 en 2014. Daartussen is er een 'stap' in de richting van de G9 gemeenten, veroorzaakt door de heropening van het Rijksmuseum.
- In 2014 zijn er t.o.v. 2009 bij de VNPF-podia in de G9 4% meer muziekactiviteiten, terwijl het aantal muziekactiviteiten op VNPF-podia buiten de G9 met 3% is gedaald. In 2014 t.o.v. 2009 is het bezoek zowel in de G9 als in de overige gemeenten afgenomen. In de G9 was de afname groter (8%) dan in de overige gemeenten (5%). Dit is opvallend omdat het aanbod in de G9 juist is toegenomen.
- De G9 vertoont niet in alle sectoren meer groei dan 'overig'. Zo steeg bioscoopbezoek in de G9-gemeenten minder hard dan in de rest van de betreffende provincies. Daarbij valt op dat filmtheaterbezoek in de G9 wel meer toenam dan daarbuiten. De stijging was 56% in de G9-steden en in de betreffende provincies exclusief deze gemeenten gemiddeld 30%.
- Bij de VSCD-podia is sprake van een gematigder daling bij de G9 dan bij overige gemeenten. Het aantal uitvoeringen op de podia in de G9 is in de periode 2009-2014 gelijk gebleven, terwijl het aantal uitvoeringen op de podia in de overige gemeenten met 10% is gedaald in 2014 t.o.v. 2009.

0.9 Resultaten: Prijs- en inkomenselasticiteit

Nieuw in de capita selecta is de prijs- en inkomenselasticiteit: de gevoeligheid van het aantal bezoekers voor de toegangsprijs en voor veranderingen in het inkomen van bezoekers. We hebben deze gevoeligheid voor een aantal sectoren kunnen onderzoeken door de bezoeken per inwoner te relateren aan de publieksinkomsten per bezoek, als benadering van de toegangsprijs. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van gegevens op instellingsniveau voor de jaren 2009-2014. In 2012 is een soortgelijk onderzoek gedaan.[16] De huidige uitkomsten komen voor de meeste sectoren in grote lijnen overeen met die uit 2012. Voor de details van dit onderzoek verwijzen we naar hoofdstuk 10.

---

[16] Blankers et al. (2012). Effecten van de economische crisis in de cultuursector. Onderzoek voor het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Den Haag.

1 Inleiding en methodologie

1.1 Aanleiding

Het ministerie van OCW wil in de periode 2013-2015 meer zicht krijgen op de economische ontwikkelingen in de culturele sector, met betrekking tot publiek, aanbod, prijs en financiering. De economische situatie beïnvloedt mede het ondernemend vermogen en de verdiencapaciteit van gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde instellingen. In het onderzoek dienen de effecten van de economische crisis en hervormingen van het cultuurbeleid in beeld te worden gebracht. Om dit doel te bereiken, wordt in 2013, 2014 en 2015 een jaarlijkse monitor uitgevoerd, met als onderwerp de ontwikkelingen in de voorafgaande jaren. De monitor dient zowel algemene sectorale ontwikkelingen inzichtelijk te maken, als ook inzicht te geven in trends in de culturele sector. [17]

Dit rapport is het verslag van de derde uitvoering van de monitor. De monitor borduurt voort op het onderzoek naar de effecten van de economische crisis in de cultuursector dat APE in 2012 uitvoerde. De monitor focust op de jaren 2009-2014. De analyse wordt gedurende de uitvoeringsperiode verdiept door jaarlijks een aantal 'capita selecta' toe te voegen. In deze rapportage worden dus de jaren voor 2009 niet langer meegenomen. Deze jaren zijn uitvoerig behandeld in de vorige rapportage van de monitor.

Om de uitkomsten van de monitor goed te kunnen interpreteren, is het belangrijk om rekening te houden met de context van het jaar 2014. De Nederlandse bevolking groeide met 0,3%. De Nederlandse economie is in 2014 met 0,9 procent gegroeid ten opzichte van een jaar eerder. Hiermee zette het gematigde herstel, dat halverwege 2013 begon, voorzichtig door. De consumptie door huishoudens vertoonde een lichte stijging; deze kwam in 2014 uit op 0,1%.[18] Het inkomen steeg daarnaast met 0,3%.[19]

1.2 Onderzochte sectoren

Het onderzoek richt zich op een beschrijving van de effecten van de economische ontwikkelingen in de cultuursector. We streven ernaar om een zo volledig mogelijk beeld van de gehele cultuursector te schetsen. Vanwege witte vlekken in de gegevens is dat niet in alle opzichten mogelijk en vanwege het feit dat deze monitor niet de gehele sector afdekt. De deelsectoren archieven, letteren, creatieve industrieën, monumenten, archeologie, bibliotheken en cultuureducatie komen niet aan bod. De volgende deelsectoren komen in het rapport uitgebreid aan de orde:

---

[17] De monitor werd begeleid door een begeleidingsgroep bestaande uit Toine Berbers (Museumvereniging), Henriette Post (Fonds Podiumkunsten), Sarah Malko (Mondriaan Fonds), Aline WIllemsen (Stichting Filmonderzoek), Herma Hofmeijer, Karine Verloren van Themaat (beide NGA), Jort Vlam (VVTP), Eline Kleingeld (VSCD), Astrid Schumacher (De ZaakNu), Henri van Faassen, Robert Oosterhuis, Joost Roelofsen (allen OCW), Yolande Melser, Iris Daalder (beide Napk), Willem Westermann (VVEM), Jonathan Mees (Filmfonds).

[18] Bron: CBS, Nederland in 2013.

[19] Bron: CBS statline.

- Film:
    - Bioscopen en filmtheaters aangesloten bij de Nederlandse Vereniging van Bioscoopexploitanten (NVB);
    - De (gesubsidieerde) filmproductie en ontwikkelingen in de sector (Nederlands Filmfonds)
- Podiumkunsten:
    - Podia aangesloten bij de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD-podia);
    - Podia aangesloten bij de Vereniging Nederlandse Poppodia en- Festivals (VNPF-poppodia);
    - Vrije theaterproducenten aangesloten bij de Vereniging Vrije Theater Producenten (VVTP);
    - Instellingen voor podiumkunsten die structureel door het Rijk worden gesubsidieerd en deel uitmaken van de Basisinfrastructuur (BIS-instellingen voor podiumkunsten);
    - Instellingen voor podiumkunsten die meerjarig door het Fonds Podiumkunsten worden gesubsidieerd (FPK-instellingen voor podiumkunsten).
- Musea
    - De door het ministerie van OCW in het kader van de Basisinfrastructuur (BIS) gesubsidieerde musea.
    - Een bredere selectie van musea die meerjarig heeft deelgenomen aan de Museana enquête.
- Beeldende kunst:
    - Gebruik van de KunstKoopregeling van het Mondriaan Fonds;
    - Een panel van presentatie-instellingen, bestaand uit meerjarig door OCW en Mondriaan gesubsidieerde instellingen, en aangevuld d.m.v. een data-uitvraag onder leden van brancheorganisatie DeZaakNu.
- Festivals:
    - Door de rijksoverheid (OCW, FPK, Filmfonds) gesubsidieerde festivals ;
    - Festivals met meer dan 3.000 bezoeken, zoals in kaart gebracht door onderzoeksbureau Respons.

Voor de analyse hebben we gebruik kunnen maken van gegevens die door de verschillende organisaties zijn aangeleverd. Aanvullend is op een enkel punt (presentatie-instellingen) gebruik gemaakt van een data-uitvraag, is op een enkel punt gebruik gemaakt van gegevens die beschikbaar zijn in de datawarehouse van OCW, en is gebruik gemaakt van bestaand onderzoek.

De analyses hebben, voor zover mogelijk, betrekking op de jaren 2009-2014. Voor deze periode is gekozen omdat ze de volledige cultuurnotaperiode 2009-2012 bevat, alsmede de eerste 2 jaren van de nieuwe cultuurnotaperiode.

1.3 Capita selecta

In de monitor wordt elk jaar gekozen voor een aantal capita selecta: onderwerpen die op dat moment in de belangstelling staan. Elk jaar wordt ook een keuze gemaakt welke van de capita selecta van het voorafgaande jaar structureel worden opgenomen in de monitor.

In 2014 is ervoor gekozen om twee capita selecta uit te werken: de regionale spreiding en de effecten van de bezuinigingen. In deze monitor komen de capita selecta regionale spreiding (net als vorig jaar) en prijs- en inkomenselasticiteit aan bod. Bij regionale spreiding zal waar mogelijk worden vergeleken tussen ontwikkelingen in de G9-steden en overig Nederland.[20] De regionale spreiding is vorig jaar in ieder hoofdstuk op de meest gedetailleerd mogelijke manier uitgewerkt (zonder dat herleidbaarheid van individuele instellingen mogelijk werd). Dit jaar wordt waar mogelijk de regionale spreiding op het niveau van provincies uitgewerkt, omdat dit leidt tot meer uniformiteit tussen de hoofdstukken.

Qua structuur van het rapport is er dit jaar voor gekozen om in de sectorhoofdstukken regionale spreiding op te nemen. De prijs- en inkomenselasticiteit komt in een apart hoofdstuk aan bod, omdat dit een heel ander soort analyse betreft. Hiervoor worden modellen geschat. In het hoofdstuk over prijs- en inkomenselasticiteit wordt de algemene methodiek van de modellen uitgelegd en daarna volgen de resultaten per sector.

1.4 Methodiek

Voor de verschillende deelsectoren hanteren we zoveel mogelijk dezelfde aanpak. Dat is echter niet in alle gevallen mogelijk. Voor de ene deelsector beschikken we nu eenmaal over meer informatie dan voor de andere deelsector. Zo kunnen we van een aantal sectoren trends over de jaren 2009-2013 presenteren terwijl bij andere sectoren er over een beperktere periode informatie beschikbaar is. Zo zijn bijvoorbeeld de cijfers van Museana vanaf 2010 beschikbaar. Dat betekent dat de presentatie in de hoofdstukken van de onderscheiden deelsectoren soms iets verschilt, hoewel de inhoud van de hoofdstukken op hoofdlijnen steeds hetzelfde is.

In de sectorhoofdstukken gaan we telkens in op vier onderwerpen: het aanbod, het bezoek, de benaderde prijs en de bekostigingsmix. Daarnaast gaan we in op de regionale spreiding als onderdeel van de capita selecta.

De omvang van de verschillende delen van de cultuursector verschilt. Dat geldt ook voor de onderliggende cijfers. Maar omdat we ons vooral op *trends* in de tijd richten, wordt in de presentatie van de resultaten vooral gebruik gemaakt van *indexcijfers* of jaarlijkse *groeipercentages*. De waarde van het kenmerk waarvan we de ontwikkeling in de tijd analyseren, bijvoorbeeld het aantal bezoeken, wordt in het basisjaar van de analyses – waar mogelijk 2009– bij de indexcijfers op 100 gesteld. Vervolgens wordt steeds bezien hoe de waarde van het geanalyseerde kenmerk in een ander jaar zich verhoudt tot de waarde van het betreffende kenmerk in het basisjaar. Op deze wijze brengen we steeds de procentuele stijging of daling ten opzichte van het basisjaar in beeld, zonder dat het beeld wordt

[20] Dit zijn: Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Den Haag, Arnhem, Eindhoven, Enschede, Groningen, Maastricht.

vertekend door een uiteenlopende grootte van de kenmerken of van de deelsectoren. Waar het gaat om onderlinge verhoudingen van bijvoorbeeld batenposten, vermelden we de relatieve verhoudingen naast of zelfs in plaats van de absolute cijfers.

Bij analyses in de tijd corrigeren we in de meeste gevallen voor *inflatie*. De in geld uitgedrukte kenmerken, zoals de publieksinkomsten of recettes per bezoek, het beschikbare inkomen en de eigen inkomsten, worden gedeeld door de consumentenprijsindex (CPI). De voor inflatie gecorrigeerde cijfers duiden we dan aan via de toevoeging *reëel*. Zo geven de *reële* publieksinkomsten per bezoek aan of deze sneller zijn gestegen dan het algemeen prijspeil.[21]

Voor het bezoek aan culturele activiteiten is het niet alleen van belang hoe de publieksinkomsten per bezoek zich ontwikkelen, maar ook hoe de prijzen van concurrerende vrijetijdsactiviteiten en het beschikbare inkomen van huishoudens zich ontwikkelen (na correctie voor de algemene inflatie). Daarom schenken we bij de analyse van de ontwikkeling van de reële publieksinkomsten per bezoek ook aandacht aan de (reële) inkomensontwikkeling en de (reële) prijsontwikkeling van concurrerende vrijetijdsactiviteiten. Deze *concurrerende vrijetijdsactiviteiten* worden doorgaans als *substituten* aangeduid. De prijs van substituten wordt steeds gemeten via de door het CBS gepubliceerde consumentenprijsindex van diensten cultuur en recreatie. Dat is een breed samengestelde prijsindex die een goed beeld geeft van de prijsontwikkeling van de verschillende vrijetijdsactiviteiten.

1.5 Selectie van instellingen

Culturele instellingen vormen geen stabiele populatie. Instellingen kunnen worden opgeheven, omdat ze niet langer in aanmerking komen voor subsidie. Instellingen kunnen ook failliet gaan. Daarnaast komen er soms ook weer nieuwe instellingen bij. Soms is een podium of een museum één of meer jaren (c.q. seizoenen) gesloten wegens een verbouwing. Dergelijke *incidenten* geven aanleiding tot trendbreuken en kunnen het zicht op de structurele ontwikkeling vertroebelen. Soms kunnen ze zelfs aanleiding geven tot het trekken van de verkeerde conclusies; bijvoorbeeld als het gaat om de effecten van de economische crisis. Dan bestaat het risico dat bijvoorbeeld een tijdelijke sluiting van een groot podium of museum ten onrechte wordt gezien als het effect van de economische crisis (of de afwezigheid daarvan) op het aantal bezoeken.

Gezien het voorgaande streven we ernaar om in onze analyses zoveel mogelijk uit te gaan van een *vaste populatie* van instellingen in de tijd. Dan kunnen we de structurele ontwikkeling van de individuele instellingen in de tijd volgen. Deze aanpak vereenvoudigt de interpretatie van de trends. Doordat we - waar mogelijk - een vaste populatie van instellingen in de tijd volgen, wijken de cijfers in het voorliggende rapport soms af van de cijfers die de *brancheverenigingen* zelf publiceren. Die cijfers richten zich vooral op een goede beschrijving van de situatie van een branche in een bepaald jaar, en wat minder op de structurele trends. Deze verschillen in aanpak zijn onvermijdelijk gegeven de doelstellingen van ons onderzoek, waar de nadruk ligt op de analyse van trends. We verwachten echter

[21] Als alle prijzen en het inkomen met hetzelfde percentage stijgen, verandert er immers niets, omdat alle prijsverhoudingen ongewijzigd blijven. Consumenten bezoeken in dat geval niet vaker of minder vaak een culturele activiteit als gevolg van een prijsverandering.

niet dat onze selectie van instellingen met een volledige reeks van waarnemingen tot sterk afwijkende conclusies leidt ten opzichte van de cijfers die de brancheverenigingen zelf publiceren.

Voor een enkele sector geldt dat we niet werken met een samengesteld panel, maar met totaalcijfers over de gehele sector. Dat doen we indien de desbetreffende brancheorganisatie over deze cijfers beschikt en het voor deze sector lastig is om met een panel te werken i.v.m. uitschieters bij instellingen die de resultaten beïnvloeden. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn als er een nieuwe grote bioscoop wordt geopend.

2 Trends filmsector

2.1 Aanpak

In dit hoofdstuk komen de ontwikkeling van het aanbod, het aantal bezoeken en de toegangsprijzen van bioscopen en filmtheaters in Nederland aan de orde. Daarnaast wordt ingegaan op de bekostigingsmix bij de productie van Nederlandse films. Hiermee geven we de ontwikkeling in de filmsector weer. Ten slotte gaan we in op regionale spreiding, zowel op het niveau van provincies als de G9-gemeenten.[22]

Voor het hoofdstuk film maken we gebruik van twee bronnen. Per bron lichten we kort toe welke data deze bevat en voor welke analyse deze als input dient.

Ten eerste hebben we van de *Nederlandse Vereniging van Bioscoopexploitanten (NVB)* een databestand ontvangen dat afkomstig is uit het communicatiesysteem van brancheorganisaties NVB en de Nederlandse Vereniging van Filmdistributeurs (NVF). In dit systeem wordt data verzameld zoals het aantal verkochte bioscooptickets en het tarief per ticket van Nederlandse bioscopen en filmtheaters. Ook is data beschikbaar over het aantal bioscopen, zalen en stoelen. De data is voor zowel bioscopen als de grotere filmtheaters beschikbaar. Anders dan bioscopen zijn filmtheaters overigens veelal non-profit of gesubsidieerde instellingen, gericht op een filmaanbod voor een kleiner publiek. Zodoende kan vraag en aanbod geanalyseerd worden. Het databestand geeft de mogelijkheid om een analyse per provincie uit te voeren en om de ontwikkelingen in de G9 apart te analyseren, in het kader van de capita selecta.

Ten tweede hebben we – net als vorig jaar – gegevens van het *Nederlands Filmfonds* kunnen benutten. Deze cijfers worden jaarlijks gepubliceerd in 'Film Facts and Figures of The Netherlands'. Bij deze publicatie worden naast eigen data van het Nederlands Filmfonds diverse andere bronnen betrokken, zoals het CBS en de Stichting Kijkonderzoek. De publicatie geeft onder andere inzicht in de productie van Nederlandse films per categorie en de bekostigingsmix van Nederlandse films. Hiermee kunnen we nader inzoomen op het aanbod van films en bekostiging van Nederlandse films uit publieke en private bronnen.

Voor de analyse wordt gebruik gemaakt van sectorale totalen. Daarmee ligt de focus van de analyse niet op de ontwikkeling van bepaalde instellingen, maar op de sector als geheel. Deze aanpak is – anders dan bijvoorbeeld bij de analyse van de podiumkunsten – mogelijk omdat gegevens voor alle bioscopen beschikbaar zijn, en niet slechts voor een bepaalde selectie. Zoals in hoofdstuk 1 toegelicht, heeft deze aanpak de voorkeur in dit geval, omdat er op deze wijze geen correcties voor uitschieters hoeven plaats te vinden (bijvoorbeeld in het geval van een sluiting van een grote bioscoop uit het panel en een opening van een andere grote bioscoop).

[22] Dit zijn: Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Den Haag, Arnhem, Eindhoven, Enschede, Groningen, Maastricht.

2.2 De markt op hoofdlijnen, 2014

Tabel 2-1 geeft een aantal absolute cijfers weer van de bioscopen en filmtheaters in Nederland. De cijfers in de tabel hebben betrekking op de situatie in 2014. Aangezien we in de rest van het hoofdstuk vooral ingaan op de trends, helpt de tabel met het duiden van de omvang van de markt.

Tabel 2-1: Omvang van de Nederlandse bioscoopmarkt (2014; bron: NVB; bewerking: Rebel/APE)

	Aantal
Aantal bioscopen[23]	144
Filmtheaters	36
Aantal doeken	789
Aantal stoelen	129.900
Totaal aantal nieuwe speelfilms[24]	362
Aantal nieuwe Nederlandse films (speelfilms en documentaires inclusief coproducties)	71
Aantal bezoeken (totaal)	30,8 mln.
Bezoeken Nederlandse films	6,4 mln.
Bezoek per inwoner	1,83

In 2014 telt Nederland 144 bioscoopexploitanten en 36 filmtheaterexploitanten die zijn aangesloten bij de branchevereniging Nederlandse Vereniging van Bioscoopexploitanten (NVB). In totaal werden er in 2014 30,8 miljoen bioscoopbezoeken afgelegd. Deze zorgen voor een bruto recette van 250,1 miljoen euro. De toegangsprijzen worden benaderd via de bruto recette per bezoek. Dit komt neer op een gemiddelde prijs van 8,11 euro.

2.3 Aanbod, 2009-2014

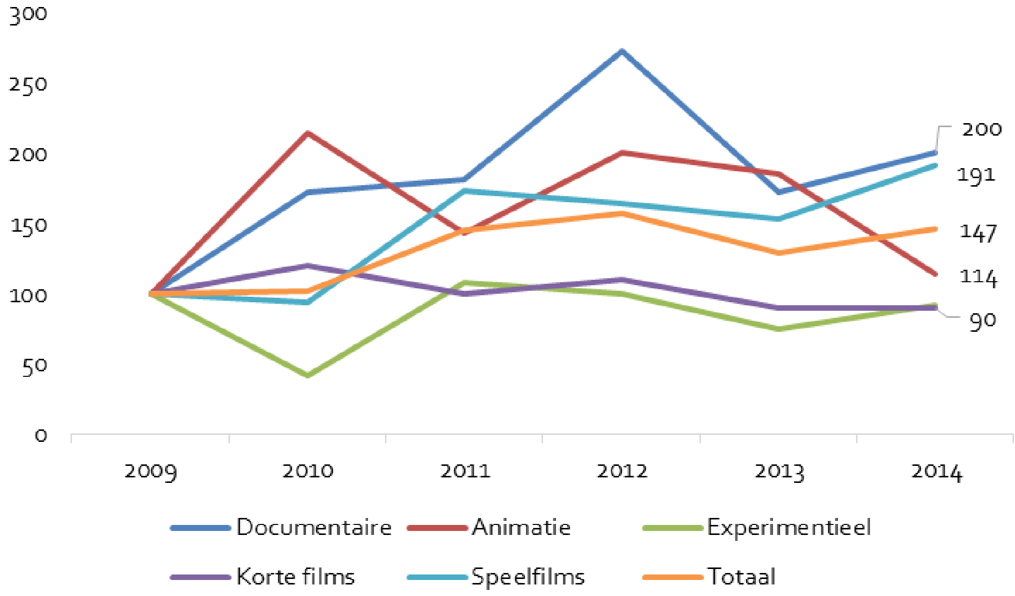
Geproduceerde Nederlandse films

In onderstaande afbeelding staat per categorie de ontwikkeling van geproduceerde films. De speelfilms zijn films die tussen 70 en 210 minuten lang zijn. Voor een groot deel – maar niet noodzakelijk – gaat het hier om speelfilms. In de figuur zijn de niet-speelfilms uitgesplitst naar documentaire, korte films, animatie en experimentele films. Als het gaat om de speelfilms rapporteren we over in de bioscoop uitgebrachte producties. Bij de andere categorieën Is gemeten naar het jaar van productie omdat ze afgezien van documentaires geen bioscoopuitbreng kregen.

[23] Op basis van ledenbestand per 1 januari 2015. Exclusief filmtheaters/filmhuizen zonder weekprogramma. Dit betreft in 2014: 81 filmtheaters (incl. 10 interne filmtheaters).

[24] Bij nieuw uitgekomen films zijn alleen de releases van leden van de Nederlandse Vereniging van Filmdistributeurs (NVF) meegeteld.

Afbeelding 2-1: Productie van Nederlandse films, verdeling tussen categorieën (bron: Nederlands Filmfonds; bewerking: Rebel/APE)

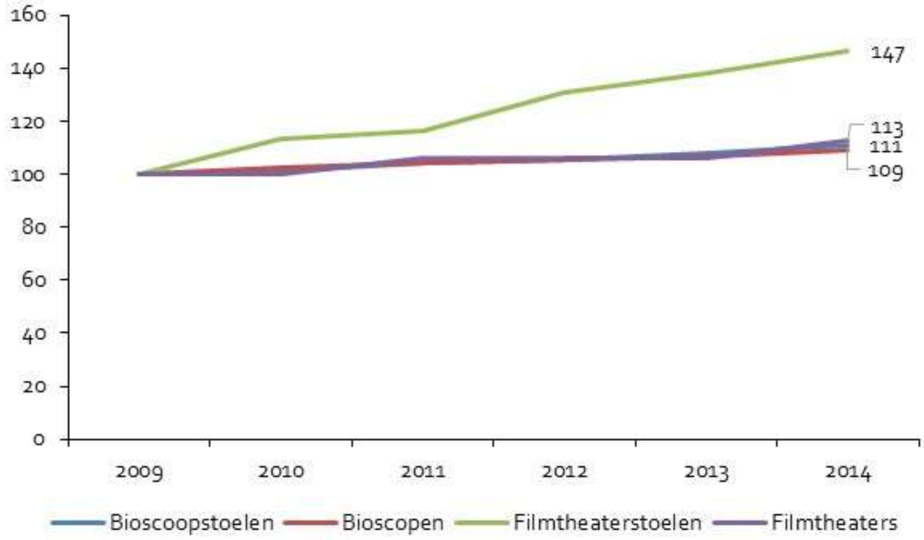
In de figuur zien we dat afgezien van de experimentele films en de korte films, de Nederlandse productie stijgt in de periode 2009-2014. In totaal gaat het om 126 films in 2014, ten opzichte van 86 in 2009. De grootste stijging over de periode is bij de documentaires en de speelfilms. Het aantal releases van documentaires steeg van 11 in 2009 naar 19 in 2014. Het aantal geproduceerde speelfilms steeg van 39 naar 65 (inclusief minoritaire coproducties) in dezelfde periode.

Capaciteitsontwikkeling van bioscopen en filmtheaters

In deze paragraaf gaan we in op het aanbod, door de capaciteit van de verschillende typen bioscopen en filmtheaters te analyseren. In 2014 waren er in totaal 144 bioscopen en 36 filmtheaters. De 36 filmtheaters zijn exclusief de 81 theaters zonder weekprogramma; het gaat dus over de grotere filmtheaters.

Voor het meten van het aanbod kijken we allereerst naar het aantal stoelen bij de bioscopen en filmtheaters. Dit geeft een beter beeld van de ontwikkeling van de capaciteit dan het aantal bioscopen. Door te kijken naar aantal zalen per bioscoop en aantal stoelen per zaal, wordt een beeld gegeven van eventuele schaalvergroting in de sector op complexniveau of zaalniveau.

Afbeelding 2-2: Capaciteitsontwikkeling in de bioscoopsector, inclusief filmtheaters (index 2009=100; bron: NVB; bewerking: Rebel/APE)

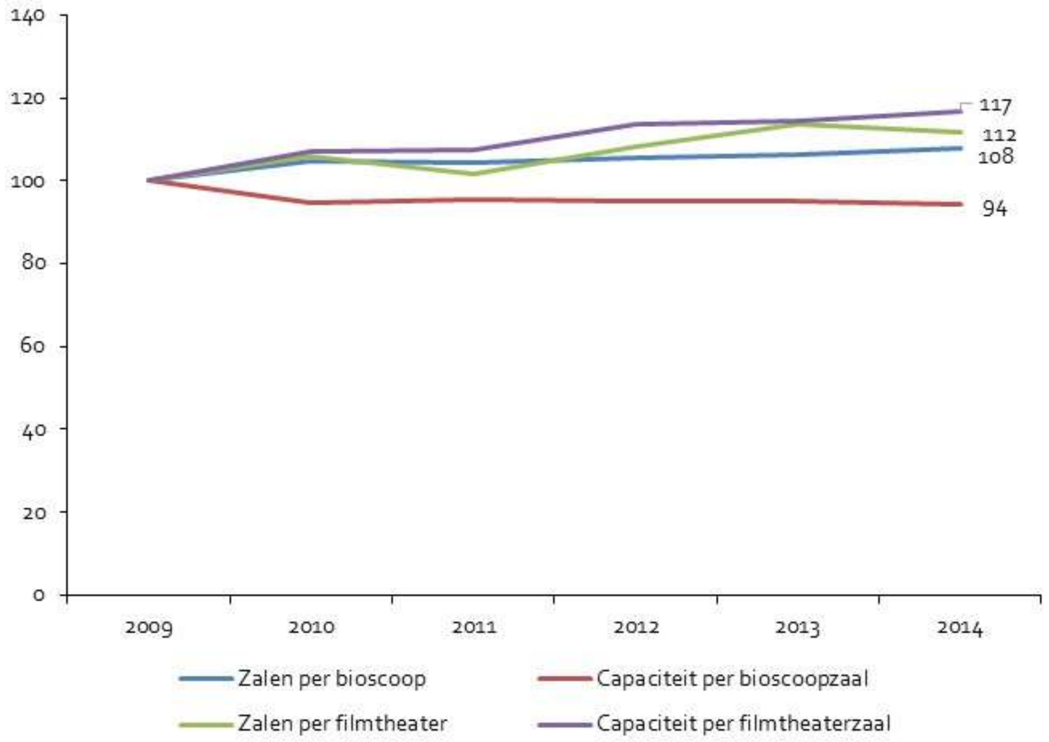

We zien een geleidelijke toename van de capaciteit in de sector, waarbij de groei in filmtheaterstoelen het hoogste tempo kent. De sector – filmtheaters en bioscopen samen – is, gemeten aan het aantal stoelen, met meer dan 13% gegroeid. De groei in het aantal filmtheaterstoelen bedraagt ruim 46%. Omdat de filmtheatersector in 2014 niet meer dan ongeveer 8% van het totale aantal stoelen voor zijn rekening neemt, is deze niet representatief voor de hele deelsector. Ter vergelijking, bij de filmtheaters zijn er 3.200 stoelen bijgekomen, in de bioscopen zijn dit er 12.000. Bij de bioscopen is de groei in stoelen 11% in de periode 2009-2013. Het aantal bioscopen is gestegen van 132 naar 144.

Capaciteit per zaal

In onderstaande figuur kijken we naar de capaciteitsontwikkeling in termen van zalen per bioscoop of filmtheater en het aantal stoelen per zaal. Een stijging van het aantal zalen per bioscoop houdt in dat bioscopen steeds meer zalen bevatten en dat er dus schaalvergroting in de sector is. Het aantal stoelen per zaal zegt iets over interne schaalvergroting. Minder stoelen per zaal duidt op kleinere zalen.

Afbeelding 2-3: Ontwikkeling van het aantal doeken per bioscoop/filmtheater en ontwikkeling aantal stoelen (index 2009=100; bron: NVB; bewerking: Rebel/APE)

In 2014 bevatte een bioscoopzaal gemiddeld 177 stoelen en een filmtheaterzaal gemiddeld 92 stoelen. Uit de figuur blijkt dat dit verschil in omvang groter was in 2009. Over de hele periode bezien zijn bioscoopzalen gemiddeld kleiner geworden en filmtheaterzalen groter.

Het aantal zalen bij bioscopen is over de periode 2009-2014 toegenomen met bijna 18%. Tegelijkertijd is de interne capaciteit kleiner geworden, bioscoopzalen bevatten gemiddeld bijna 6% minder stoelen dan in 2009. Per saldo is er sprake van schaalvergroting in de sector. Een toename van het aantal films is de reden dat bioscopen steeds meer en kleinere zalen bevatten. Het gaat om het kunnen bieden van keuze aan de consument.

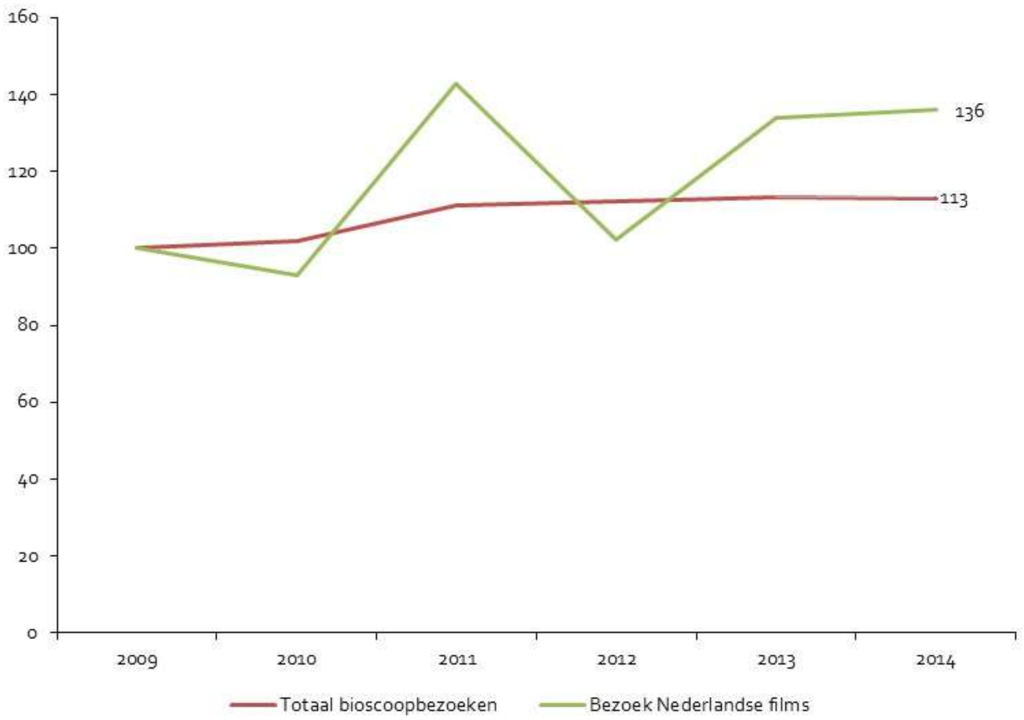
Voor het eerst sinds 2011 is er weer sprake van een daling van het aantal zalen per filmtheater. De capaciteit per zaal nam wel toe in 2014. Bij de figuur moet worden opgemerkt dat door de kleinere aantallen de filmtheaters een wat grilliger verloop kennen.

2.4 Bezoeken, 2009-2014

In deze paragraaf gaan we in op de ontwikkeling van het aantal bioscoop- en filmtheaterbezoeken. Daarnaast is de recette per bezoek opgenomen. Voor het eerst sinds 2009 zien we dat de markt stabiliseert, gemeten in bezoeken.

Figuur 2-4 ondersteunt de stabilisatie in bezoek in 2014. Over de hele periode, 2009-2013, is het aantal bioscoopbezoeken met ruim 13% gestegen. Deze groei is met name in 2011 gerealiseerd en in de jaren daarna behouden. Voor Nederlandse films is de groei zelfs 36% in de periode 2009-2014, zo blijkt uit onderstaande figuur. Het verloop daarvan is echter grillig.

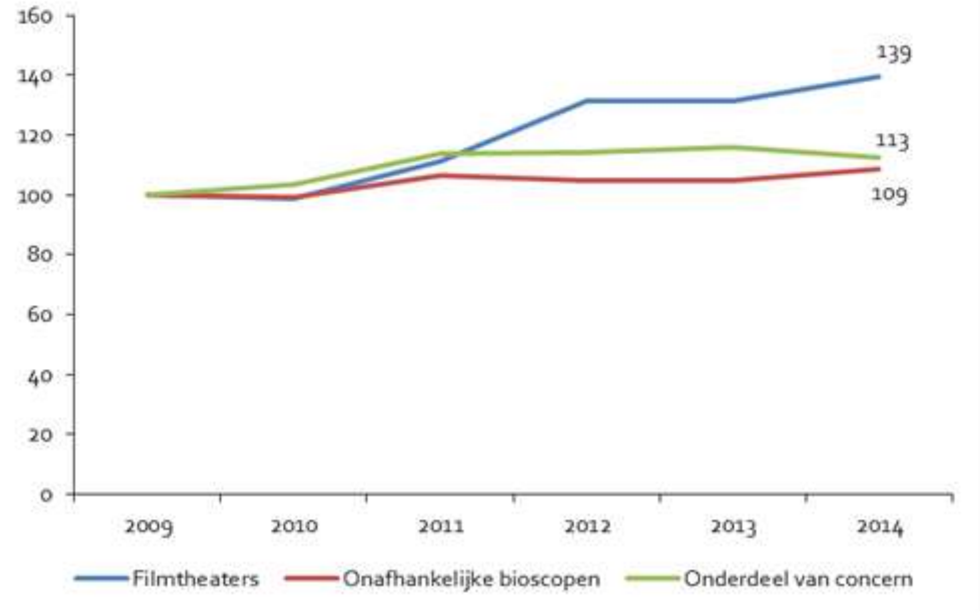
Afbeelding 2-4: Ontwikkeling van het bezoek aan Nederlandse Films en ontwikkeling van het totaal bezoek (index 2009=100; bron: NVB/CBS; bewerking: Rebel/APE)

In bovenstaande figuur is te zien dat er moeilijk een trend te ontwaren is in het bezoek aan Nederlandse films door de hoge volatiliteit. Zo wordt de uitschieter in 2011 veroorzaakt door de kaskraker *Gooische Vrouwen*. Toch is er alleen in 2010 sprake geweest van minder bezoeken dan in 2009. Het aantal bezoeken in 2014 zit 36% boven het aantal in 2009. Voor het eerst sinds 2009 is de verandering ten opzichte van het vorige jaar beperkt.

We kunnen de groei van de sector in zijn totaliteit uitgedrukt in aantal bezoeken nader specificeren naar filmtheaters, onafhankelijke bioscopen en bioscopen die deel uitmaken van een concern. Daaruit volgt onderstaand figuur.

Afbeelding 2-5: Ontwikkeling van het bezoek aan filmtheaters, onafhankelijke bioscopen en bioscoopconcerns (index 2009=100; bron: NVB; bewerking: Rebel/APE)

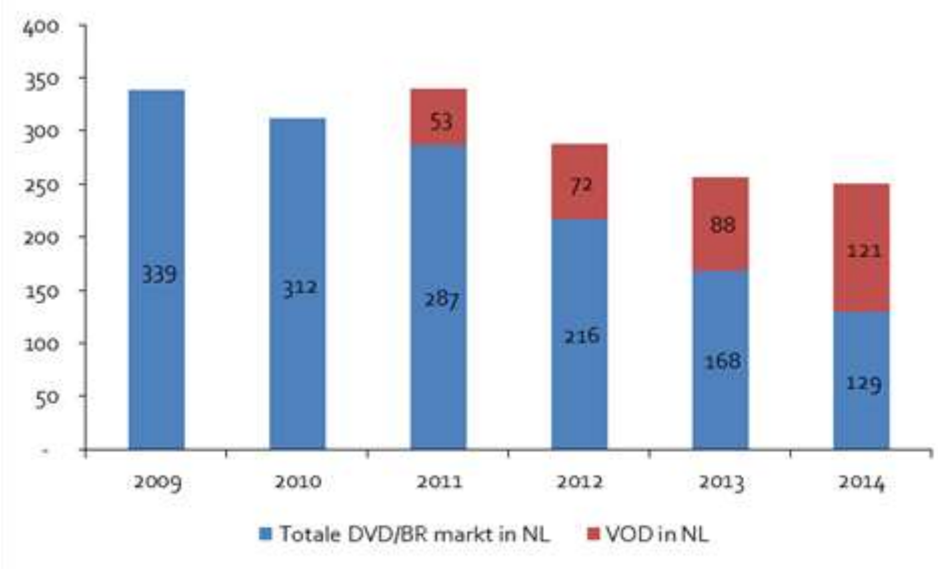
De deelsector filmtheaters heeft binnen de sector de sterkste groei doorgemaakt. Het aantal bezoeken is gegroeid van 1,8 miljoen naar 2,5 miljoen in 2014. Dit heeft slechts beperkt zijn weerslag op de totale groei van ruim 13%, omdat het aandeel filmtheaters relatief klein is. Het aantal bioscoopbezoeken is met bijna 2,9 miljoen gegroeid. We zien wel in 2014 dat waar de sector als geheel stabiliseert, de groei van de filmtheaters doorzet. De groei van onafhankelijke bioscopen en de concerns laat in 2014 een tegengesteld patroon zien.

Naast het aantal bezoeken aan bioscopen en filmtheaters is voor de filmsector ook de ontwikkeling van de verkoop van DVD's en de omzet van video on demand (VOD) relevant.[25,26] Hiervan kunnen we niet het bezoek meten, daarom kijken we naar de ontwikkeling van de omvang van deze markt.

[25] De verhuur van DVD en blu-ray is in de afgelopen jaren enorm gedaald en daardoor voor de sector nauwlelijks nog relevant. De totaalomzet van verkoop van DVD's en blu-ray enerzijds en VOD anderzijds was in 2013 ongeveer 256 miljoen euro. Omzet door verhuur bedroeg nog ongeveer 1 miljoen euro.

[26] De verkoop van Video on Demand (VOD) in dit rapport omvat het geheel, niet louter films.

Afbeelding 2-6: Ontwikkeling van de omzetverdeling dvd's/blu-ray vs. VOD in miljoenen (bron: Nederlands Filmfonds; bewerking: Rebel/APE)

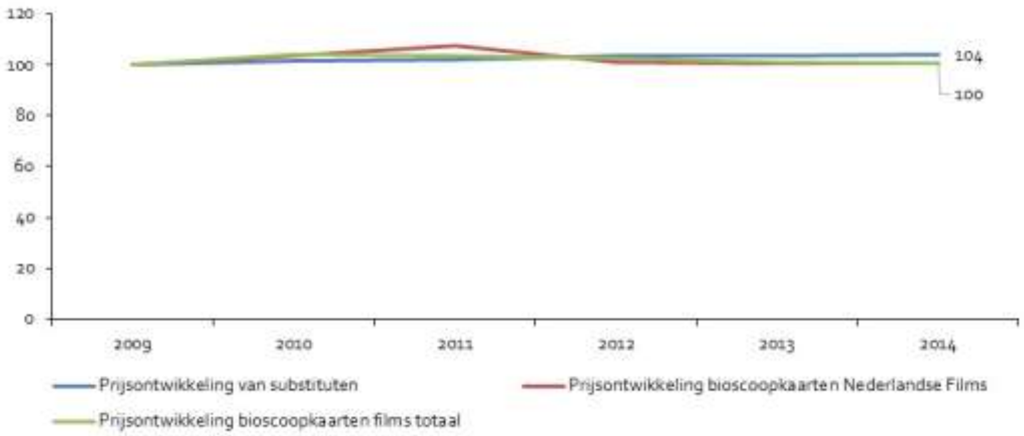

Uit de cijfers in de figuur blijkt dat, ondanks de opkomst van VOD in Nederland, de totale markt voor VOD en DVD/blu-ray daalt. Sinds 2011 vertoont de markt voor DVD/BR een dalende trend. Deze heeft zich ook afgelopen jaar doorgezet. Tegelijkertijd stijgt de omzet van VOD. Deze stijging is echter niet voldoende om te compenseren voor de daling bij DVD/blu-ray.

2.5 Benaderde prijs, 2009-2014

De toegangsprijs van de bioscopen en filmtheaters wordt benaderd via de gemiddelde bruto recette per bezoek. Op die wijze is ook de prijsontwikkeling van Nederlandse films benaderd. Voor de ontwikkeling van 'substituten' is de prijsindex 'diensten recreatie en cultuur' gebruikt. Deze breed samengestelde prijsindex geeft een goed beeld van de prijsontwikkeling van verschillende culturele activiteiten. De ontwikkeling van de prijs is gecorrigeerd voor inflatie (CPI), waardoor we spreken van een reële stijging.

Afbeelding 2-7: Prijsontwikkeling van bioscoopkaartjes, substituten en de algemene prijsontwikkeling, gecorrigeerd voor inflatie (bron: Nederlands Filmfonds/CBS; bewerking: Rebel/APE)

De prijs van een bioscoopkaartje is reëel zo goed als gelijk gebleven tussen 2009 en 2014 (de minieme stijging bedroeg 0,28%). Dat geldt ook voor de kaartjes voor Nederlandse films (0,48%). Vooral de opkomst van de 3D-films in 2009 (met hogere toegangsprijzen) heeft in eerste instantie gezorgd voor een stijging van de toegangsprijzen, maar in het afgelopen jaar zien we een reële daling, die de eerdere stijging teniet doet. Een entreekaartje voor een Nederlandse film (7,65 euro) is in 2014 nog altijd goedkoper dan een gemiddeld entreekaartje (8,11 euro). Dit komt doordat bij Nederlandse films minder vaak toeslagen worden gerekend (zoals gebruikelijk is bij films in 3D, IMAX, etc.).

De prijs van substituten is meer gestegen dan de prijs van bioscoopkaartjes. We zagen eerder dat mensen vaker naar de bioscoop gaan in 2014 dan in 2009. In ieder geval heeft de prijsontwikkeling ten opzichte van concurrerende activiteiten ervoor gezorgd dat de bioscoop op dat vlak iets concurrerender is geworden. Voorbeelden van substituten zijn de entree voor attractieparken en stadions en muziek-, dans-, en sportlessen en andere cultuurconsumptie zoals musea en theaterbezoek.

2.6 Bekostigingsmix, 2009-2014

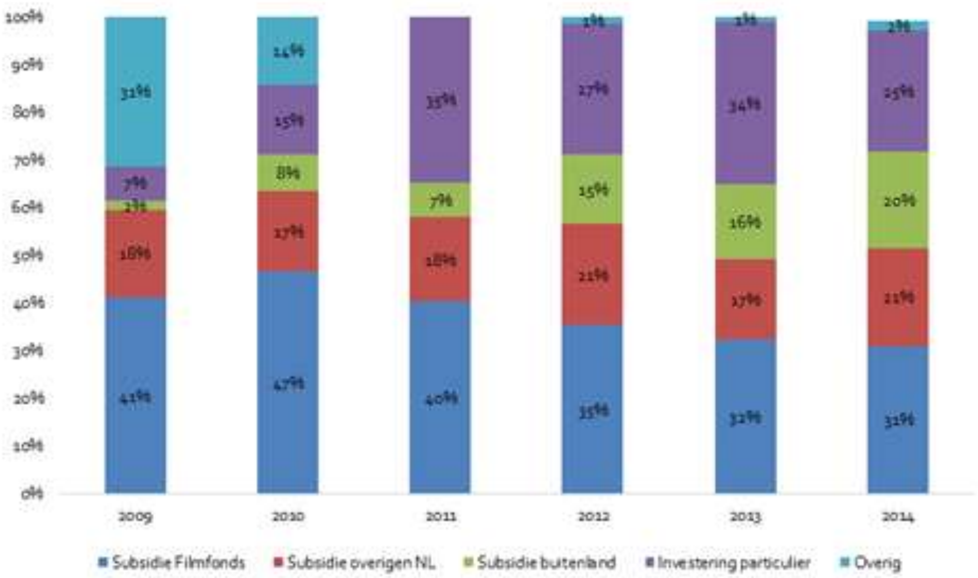
De productie van Nederlandse films gebeurt over het algemeen via een mix van publieke en private financiering. Met de financiering wordt een investering bedoeld waarvan het doel is dat deze via bijvoorbeeld de recette na het uitbrengen van de film wordt terugverdiend. Daarom is vaak sprake van 'recoupable grants': een publieke geldstroom die wordt omgezet in een subsidie als de film niet uit de kosten komt. Dit leidt ertoe dat gemiddeld een deel van de filmproductie wordt bekostigd door overheidssubsidies die niet worden 'terugverdiend'.

De productie van Nederlandse films gebeurt over het algemeen via een mix van publieke en private financiering. Met de financiering wordt een investering bedoeld waarvan het doel is dat deze via bijvoorbeeld de recette na het uitbrengen van de film wordt terugverdiend. Daarom is vaak sprake van 'recoupable grants': een publieke geldstroom die wordt omgezet in een subsidie als de film niet uit de

kosten komt. Dit leidt ertoe dat een deel van de filmproductie wordt bekostigd door overheidssubsidies die niet worden 'terugverdiend'.

Voor het produceren van Nederlandse films zijn in 2014 particuliere investeringen en subsidies het meest van belang. In 2014 bedroegen de productiekosten van Nederlandse uitgebrachte speelfilms die ondersteuning ontvingen van het Nederlands Filmfonds in totaal 58 miljoen euro (exclusief coproducties). Het productiebudget is daarmee ongeveer gelijk aan het budget in 2009. Van de 58 miljoen euro was 18 miljoen euro subsidie van het Filmfonds, bijna 12 miljoen euro bestond uit bijdragen vanuit andere Nederlandse partijen (zoals omroepen en zendgemachtigden) en eveneens bijna 12 miljoen euro vanuit het buitenland (bestaande uit Europese fondsen en filmstimuleringsmaatregelen). De particuliere investeringen bedroegen minder dan 15 miljoen euro; van deze investeringen wordt een deel gedaan door producenten. De bijdragen of investeringen van particuliere fondsen waren in 2014 ten opzichte van de publieke fondsen relatief bescheiden (ruim 1 miljoen euro). In onderstaande figuur 2-8 staan de belangrijkste posten.

Afbeelding 2-8: Financiering en bekostiging van Nederlandse films exclusief minor coproducties (bron: Nederlands Filmfonds; bewerking: Rebel/APE)

Uit figuur 2-8 maken we op dat Nederlandse subsidie en bijdragen in 2014 rond de 50% van het productiebudget uitmaakt; de subsidie uit het buitenland neemt toe. Overigens is er sprake van een weglekeffect van dit productiebudget naar het buitenland, ofwel: niet alle Nederlandse films worden ook in Nederland geproduceerd. In veel landen gelden (fiscale) stimulansen voor het produceren van films. Daar tegenover staat een stijging van de buitenlandse financiering van Nederlandse speelfilms en documentaires. Overigens heeft het kabinet eind 2013 maatregelen genomen in de vorm van een 'cash rebate' om een gezond productieklimaat in Nederland te bevorderen.

In 2014 trad de 'Film Production Incentive' in werking. De maatregel biedt een financieel voordeel van maximaal 30% in productiekosten van filmproducties die in Nederland zijn besteed. Door de maatregel is de verwachting van de sector dat de weglekeffecten van bestedingen aan productie van films afnemen.

Per film was er in 2014 ongeveer 1,5 miljoen euro beschikbaar. Het bedrag per film daalt sinds 2012. In 2012 was het 1,77 miljoen euro en in 2013 1,58 miljoen euro.

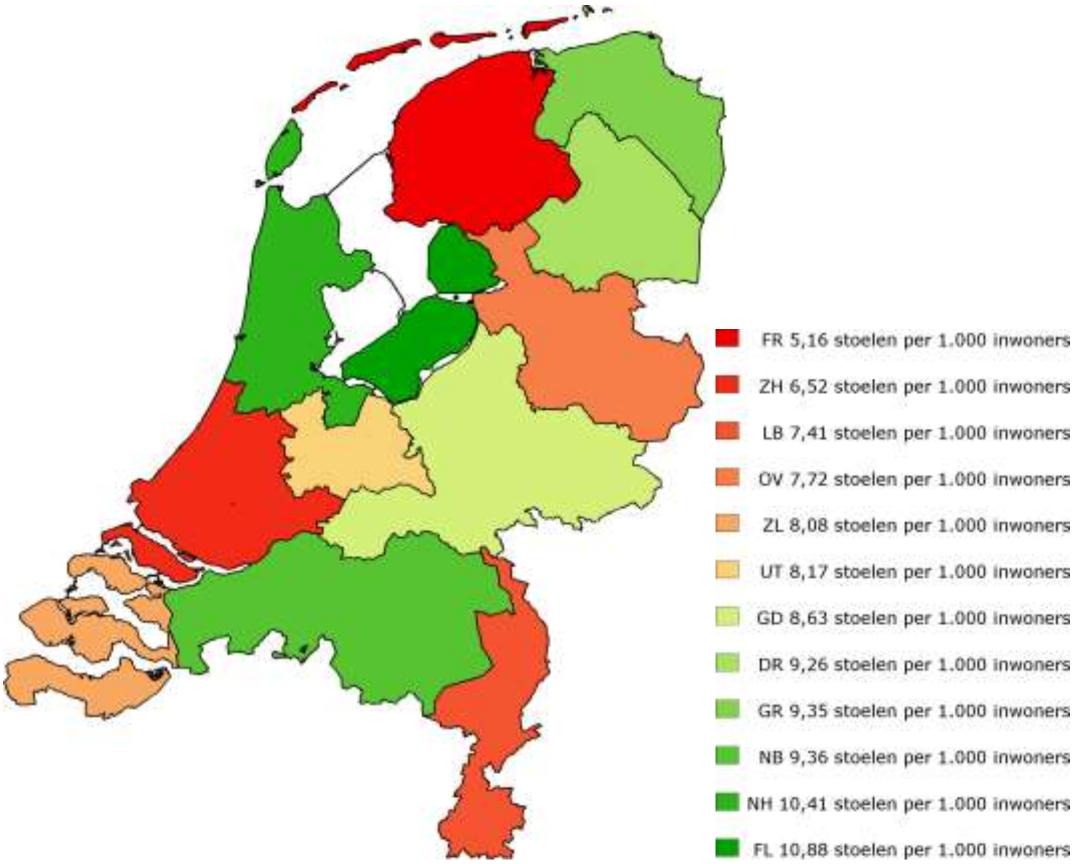
2.7 Regionale spreiding, 2009-2014

Met behulp van de gegevens van de NVB kunnen we inzoomen op de regionale spreiding in aanbod en bezoek van bioscopen. De analyse richt zich eerste op de provincies. Daarnaast zoomen we specifiek in op de G9.

2.7.1 Regionale spreiding provincies, 2014

Met behulp van de gegevens van de NVB kunnen we inzoomen op de regionale spreiding in aanbod en bezoek van bioscopen. Om te beginnen laten we het aanbod van bioscoopstoelen, per 1.000 inwoners zien.

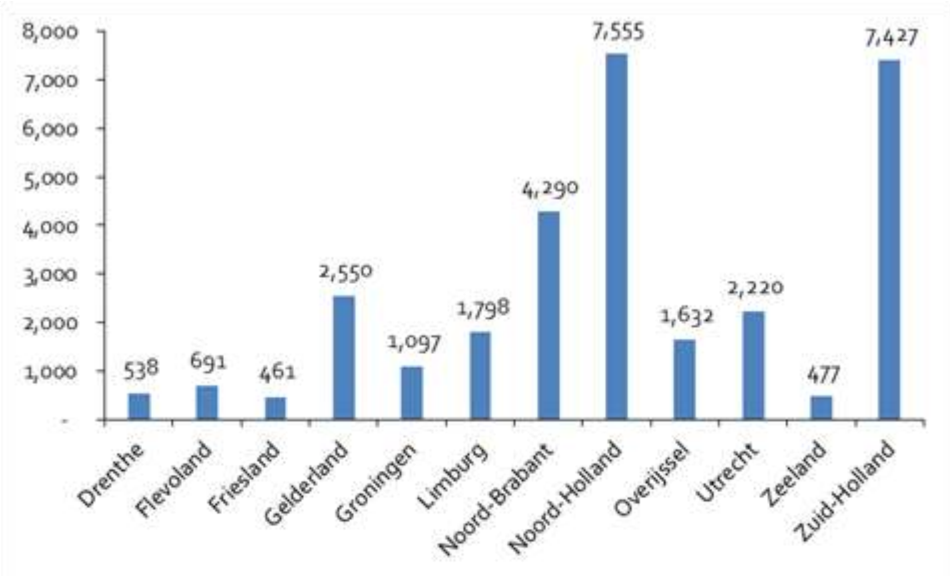
Afbeelding 2-9: Bioscoopstoelen per 1000 inwoners per provincie, in 2014 (bron: NVB/CBS; bewerking: Rebel/APE)

We zien dat het aantal bioscoopstoelen per 1000 inwoners varieert. Er is geen onderscheid te zien tussen bijvoorbeeld de Randstedelijke provincies en andere provincies. De provincie met het kleinste aanbod per bioscoop is Friesland, met iets meer dan 5 stoelen per 1000 inwoners. Noord-Holland en Flevoland hebben het dubbele aanbod, gecorrigeerd voor het aantal inwoners.

De provincies verschillen qua omvang van de populatie. De provincie Noord-Holland heeft met 2,7 miljoen de meeste inwoners; Zeeland met 280 duizend inwoners het minste. Dit is ook te zien in de verdeling over de provincies van de bijna 31 miljoen bioscoop- en filmtheaterbezoeken, in onderstaande figuur 2-10.

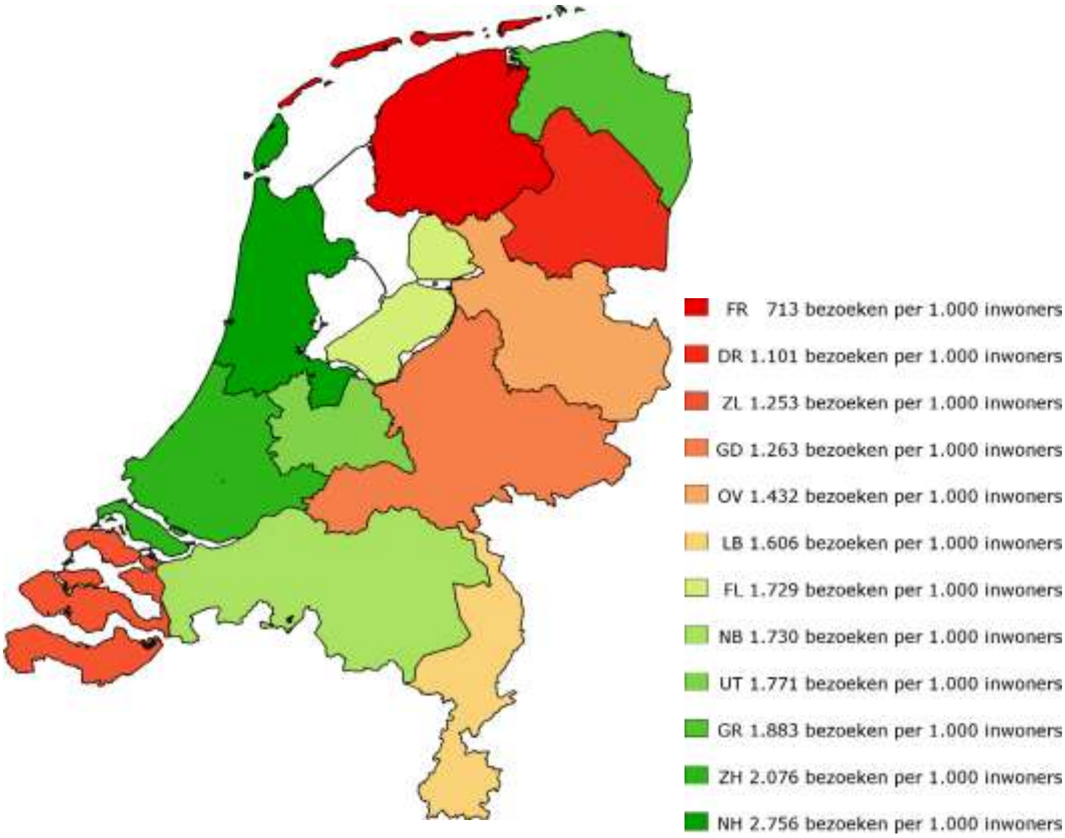
Afbeelding 2-10: Bioscoopbezoek per provincie, x1000, 2014 (bron: NVB; bewerking: Rebel/APE)

Uit figuur 2-10 kunnen we opmaken dat in twee provincies (Noord-Holland en Zuid-Holland) samen bijna de helft van al het bioscoopbezoek wordt afgelegd. Van de in totaal 30,7 miljoen bezoeken worden er 15,0 miljoen in een van deze provincies afgelegd. Uit de figuur kunnen we concluderen dat een groei of afname in deze provincies relatief dan ook veel impact heeft.

Naast het aantal bezoeken per provincie is het aantal bezoeken per 1000 inwoners relevant. In onderstaande figuur laten we daarom zien hoe vaak de inwoners van de verschillende regio's ieder jaar naar de bioscoop gaan. Overigens gaat het hier om een totaal van 30,7 miljoen bezoeken aan bioscopen en filmtheaters. Het gemiddeld bezoek per jaar per inwoner van Nederland is 1,83 keer, oftewel 1.830 bezoeken per 1000 inwoners.

Afbeelding 2-11: Bezoeken per 1000 inwoners per provincie, in 2014 (bron: NVB/CBS; bewerking: Rebel/APE)

In bovenstaande afbeelding 2-11 is het bioscoopbezoek uitgedrukt in bezoeken per 1000 inwoners. Noord-Holland en Zuid-Holland voeren deze lijst aan. Toch zien we hier dat het verschil van Zuid-Holland (ruim 2 bezoeken per inwoner per jaar) met bijvoorbeeld Groningen (iets minder dan 2 bezoeken) niet eens heel groot is. Groningen voert een brede middenmoot aan. De rij wordt gesloten door Friesland. Friezen gaan met 0,71 keer per jaar relatief weinig naar de bioscoop.

Als we afbeelding 2-11 vergelijken met afbeelding 2-9 dan valt op dat in provincies waar relatief veel bioscoopbezoeken wordt afgelegd er niet noodzakelijkerwijs een relatief groot aanbod is. Dit valt met name in Zuid-Holland op. Daar worden relatief op Noord-Holland na het meeste bezoeken gebracht, terwijl er op Friesland na relatief het kleinste aanbod is. Dat houdt in dat de bezettingsgraad van de stoelen relatief hoog ligt.

We hebben ook de ontwikkeling van het bezoek in de provincies nader geanalyseerd. De verandering van het bioscoopbezoek in de periode 2009-2014 is beperkt in Gelderland, Drenthe, Overijssel en Zeeland. Binnen een marge van 5% is in deze regio's sprake van ongeveer evenveel bezoeken aan bioscopen en filmtheaters als in 2009. We zagen al dat Friesland per inwoner weinig naar de bioscoop

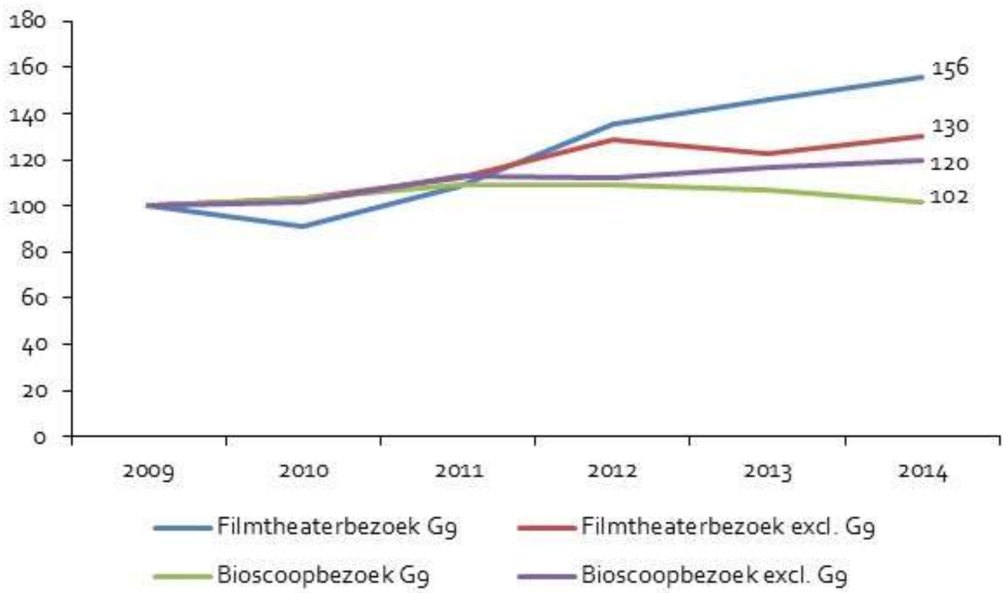
gaat. Hier zien we dat het bezoek met name tussen 2009 en 2012 een dalende trend vertoond heeft. Friesland is de enige provincie met meer dan 2% daling in de hele periode, namelijk 8%. De overige regio's laten groei zien. Met name Utrecht zit hierbij ruim boven het landelijk gemiddelde. Ten opzichte van 2009 is het aantal bezoeken met 33% gestegen, tegen 13% gemiddeld. In een aantal provincies (zoals Gelderland, Groningen en Noord-Brabant) zien we een kentering van de groeitrend. Dat houdt in dat daar in 2012 meer bezoeken werden afgelegd aan de bioscopen dan in 2014.

2.7.2 Regionale spreiding G9 versus overige gemeenten, 2009-2014

We gaan in deze paragraaf in op het bioscoopbezoek in de G9 en we vergelijken dit met de bezoeken in overige gemeenten. Het bioscoopbezoek is in de periode 2009-2014 met gemiddeld 4% per jaar toegenomen. De groei in de G9-steden blijft echter ruim achter bij de totale groei van het aantal bezoeken aan bioscopen. Hoewel er relatief steeds minder van de in totaal 30,7 miljoen bezoeken worden afgelegd in de G9 gemeente, worden er in 2014 nog ruim 13 miljoen in de G9 afgelegd, oftewel 43%.

We laten onderstaand afzonderlijk de ontwikkeling van het bezoek aan filmtheaters en bioscopen (onafhankelijk en concern) in zowel G9-steden als de bezoeken elders zien.

Afbeelding 2-12: Ontwikkeling van bezoeken aan filmtheaters en bioscopen (concern en onafhankelijk) in de G9-steden en het totaal exclusief G9-steden (index 2009=100; bron: NVB; bewerking: Rebel/APE)

In bovenstaande figuur 2-12 zien we dat er binnen de G9 een behoorlijk verschil is geweest in de groei van filmtheaterbezoeken en de groei van bioscoopbezoeken tussen 2009 en 2014. Bioscoopbezoeken namen over de hele periode met 2% toe, terwijl bezoeken aan filmtheaters met 56% toenamen. Bui-

ten de G9 was er gemiddeld gezien meer groei, omdat de filmtheaterbezoeken nog altijd een bescheiden deel uitmaken van de totale bezoeken (8% in 2014). Het is niet zo dat er in de G9 al relatief veel bezoeken werden gebracht aan filmtheaters en dat dit verschil is toegenomen. Het 'marktaandeel' van de G9 bij bioscopen is nog altijd groter bij de concerns en onafhankelijke bioscopen dan bij de filmhuizen (43,2 versus 41,0%).

Als we nader inzoomen op de steden dan valt met name een daling van het bezoek in de stad Utrecht op. In 2014 werden er iets minder dan 800.000 bezoeken aan filmtheaters en bioscopen afgelegd, terwijl dit er in 2009 nog bijna 950.000 waren. Dit is een afname van 16%. Arnhem en Rotterdam zitten met een groei van respectievelijk 16% en 14% wel licht boven de landelijke trend.

Net als dat de daling van het bioscoopbezoek in de stad Utrecht opvallend was, is ook de stijging van het bezoek in de provincie Utrecht dat. Deze stijging bedraagt 99%. In 2009 werden er in de provincie exclusief de stad Utrecht ruim 700.000 bezoeken afgelegd aan bioscopen en filmtheaters. In 2014 zijn dat er ruim 1,4 miljoen. Ook Noord-Holland exclusief Amsterdam en Limburg exclusief Maastricht laten over de periode 2009-2014 bovengemiddelde groei zien, met respectievelijk 42 en 31%.

2.8 Conclusies

In dit hoofdstuk hebben we de trends in het aanbod, het aantal bezoeken en de prijzen van de bioscopen en de grotere filmtheaters in de periode 2009 tot en met 2014 geschetst. Ook zijn ontwikkelingen in de bekostigingsmix van films in kaart gebracht. Daarnaast zijn regionale verschillen geanalyseerd. De volgende tabel 2-2 vat de belangrijkste trends in de sector samen.

Tabel 2-2: samenvatting van de ontwikkelingen in de filmsector

	Jaarlijkse mutatie (in %)			
Kenmerk	2009-2012 (oude subsidieperiode)	2012-2014 (nieuwe subsidieperiode[27])	2013-2014 (meest recent jaar)	2009-2014 (totale onderzoeksperiode)
Aanbod Nederlandse films in bioscopen en filmtheaters	19,4%	-4,9%	0,0%	9,0%
Totaalaanbod films in bioscopen en filmtheaters	2,9%	-0,3%	2,5%	1,6%
Productie van Nederlandse films	16,2%	-3,4%	13,5%	7,9%
Capaciteit bioscopen (in aantal stoelen)	1,8%	2,6%	3,2%	2,1%
Capaciteit filmtheaters (in aantal stoelen)	9,4%	5,9%	6,1%	8,0%

[27] De nieuwe subsidieperiode begon in 2013. In deze kolom worden de gemiddelde jaarlijkse ontwikkelingen in 2013 en 2014 gepresenteerd ten opzichte van 2012. In technische termen gaat het dus om een analyse '2012-2014', hoewel het de subsidieperiode vanaf 2013 betreft.

Bezoek Nederlandse films in bioscopen en filmtheaters	0,7%	15,4%	1,5%	6,3%
Totaal bezoek films in bioscopen en filmtheaters	3,9%	0,3%	-0,2%	2,5%
Filmtheaterbezoeken	*9,5%*	*3,1%*	6,0%	*6,9%*
Bioscoopbezoeken	*3,5%*	*0,1%*	-0,8%	*2,1%*
Prijs Nederlandse films in bioscopen en filmtheaters	0,4%	-0,3%	-0,1%	0,1%
Prijs films in bioscopen en filmtheaters totaal	0,8%	-1,0%	-0,7%	0,1%
Prijsontwikkeling van substituten[28]	1,1%	0,3%	0,8%	0,8%

De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden:

- De capaciteit in de sector is in de periode 2009-2014 vergroot. Is zijn 13% meer bioscoopstoelen en 14,4% meer schermen. Relatief groeiden de filmtheaters (tussen 2010-2014 van 102 naar 121 = + 18,6% in deze periode sneller dan de bioscopen van 135 naar 144 = 6,7% , zowel in aantal als in totaal aantal stoelen. Het aantal bioscopen nam met 6,% toe en het aantal filmtheaters met 18,6%. De groei heeft beperkt zijn weerslag op de totale groei, aangezien de filmtheaters in capaciteit een klein deel uitmaken van de gehele sector (8% gemeten in aantal stoelen).
- De productie van Nederlandse films is sinds 2009 fors gestegen (van 68 naar 126), met een piek in 2012.
- Over het algemeen vertoont het bezoek aan Nederlandse films de afgelopen jaren een positieve trend. Gemiddeld is deze met 6,3% gestegen in de periode 2009-2014. In 2014 is het aantal bezoeken aan Nederlandse films ongeveer op hetzelfde niveau als in 2013.
- Bezoeken aan bioscopen en filmtheaters als totaal vertoont een stijging in de periode 2009-2014. In 2014 zijn er ruim 13% meer bezoeken dan in 2009. De stijgende trend vlakt wel af. In de periode 2012-2014 was er beperkt groei.
- Als we de ontwikkeling van het bezoek vergelijken met de ontwikkeling van de capaciteit over de periode, dan zien we dat de stijging gelijk is. In de periode 2009-2012 steeg het bezoek wat sneller. Sindsdien heeft de capaciteit meer groei laten zien.
- Net als in de monitor van vorig jaar concluderen we dat over een langere termijn gemeten (in dit geval 2009-2014) de prijs van substituten harder is gestegen dan de prijs van bioscoopkaartjes. Over de hele periode bezien is de prijs van bioscoopkaarten (zowel Nederlandse als buitenlandse films) reëel ongeveer gelijk gebleven, terwijl de prijs van substituten met 4% is gestegen.
- Over de hele periode (2009-2014) is het niveau van de productiekosten van Nederlandse van speelfilms met subsidie van het filmfonds ongeveer gelijk gebleven. Na een daling in 2013 stijgt in 2014 het aandeel van subsidies in de productiekosten. Dit komt door een toename van subsi-

[28] Consumentenprijsindex diensten cultuur en recreatie na correctie voor de stijging van het algemeen prijspeil.

die uit het buitenland en een toename van bijdragen van Nederlandse partijen anders dan het Filmfonds (zoals omroepen en zendgemachtigden).

- De subsidie aan Nederlandse speelfilms van het Filmfonds is in 2013 ten opzichte van 2012 met 18% gedaald, van 23,5 naar 18,5 miljoen euro, terwijl het in de periode 2009-2012 ongeveer gelijk bleef. Het effect van de daling van de subsidie kan met vertraging worden opgemerkt, omdat films die in 2013 in productie gingen, in 2014 ongeveer in de bioscopen zijn gaan draaien. Er lijkt echter geen sprake van een dergelijk verband. We zien geen daling van het aantal producties/releases in 2014, door de daling van subsidies in 2013. Ten opzichte van 2013 is er sprake van een stijging van het aantal films (van 111 naar 126 films). Overigens is het niveau van subsidies en bijdragen uit Nederland, na de daling in 2013, stijgend als we kijken naar de totale subsidie uit Nederland. Dit komt door een toename van subsidie door andere partijen dan het Filmfonds (zoals omroepen en zendgemachtigden).
- Ondanks de opkomst van VOD in Nederland, daalt de totale markt voor VOD en DVD/blu-ray. Sinds 2011 vertoont de markt voor DVD/BR een dalende trend. Deze heeft zich ook afgelopen jaar doorgezet. Tegelijkertijd stijgt de omzet van VOD. Deze stijging is echter niet voldoende om te compenseren voor de daling bij DVD/blu-ray.
- De groei in de bioscoopsector was niet gelijk verdeeld over de provincies. In Utrecht, Flevoland, Limburg en Noord-Holland is 20% of meer groei, terwijl er in een aantal provincies, zoals Friesland, minder bioscoopbezoek wordt afgelegd dan in 2009. De groei in de deelsector filmtheaters concentreerde zich in de 'Randstadprovincies'. Hier steeg het bezoek met meer dan 50%.
- Bezoek aan bioscopen in de G9-gemeenten steeg minder hard dan bezoek buiten de G9. Filmtheaterbezoek in de G9 nam wel meer toe dan daarbuiten. De stijging was 56% in de G9-steden en in de betreffende provincies exclusief deze gemeenten gemiddeld 30%, gemeten over de hele periode 2009-2014.

3 Trends rijksgesubsideerde podiumkunsten

3.1 Aanpak

In dit hoofdstuk analyseren we 29 zogenoemde BIS- (basisinfrastructuur) instellingen voor podiumkunsten en 48 FPK- (Fonds Podiumkunsten) instellingen voor podiumkunsten. Dit zijn allemaal podiumkunsteninstellingen die in de periode 2009 t/m 2014 structureel rijkssubsidie kregen, ofwel van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) ofwel van het Fonds Podiumkunsten (FPK).

Het hoofdstuk begint met een omschrijving van de omvang van de markt in paragraaf 3.2. Vervolgens laten we de ontwikkelingen in de periode 2009-2014 zien in het aanbod (paragraaf 3.3), de bezoeken (paragraaf 3.4), de benaderde prijs (paragraaf 3.5) en de bekostigingsmix (paragraaf 3.6). Daarna volgt in paragraaf 3.7 een regionale analyse van het aanbod, de bezoeken en de bekostigingsmix voor de situatie in 2014. Hierbij worden de G9[29] en overige gemeenten onderscheiden. In paragraaf 3.8 staat een vergelijking van de ontwikkelingen in 2009-2012 van de BIS- en FPK-instellingen die in de oude subsidieperiode structureel gesubsidieerde werden en de ontwikkelingen in 2013-2014 van de BIS- en FPK-instellingen die in de nieuwe subsidieperiode structureel door het Rijk gesubsidieerd worden. In paragraaf 3.9 volgen de conclusies.

Trends maken een belangrijk onderdeel uit van dit hoofdstuk. Voor de trendanalyses maken we gebruik van een panel. Een panel is een vaste groep van podiumkunstgezelschappen waarvan voor alle jaren in de onderzoeksperiode 2009 t/m 2014 gegevens beschikbaar zijn. Hiermee kunnen we de ontwikkelingen van de producerende instellingen in beeld brengen.

We kunnen niet laten zien wat er gebeurt met de instellingen die vanaf 2013 (het begin van de nieuwe subsidieperiode) geen subsidie meer ontvangen van het Rijk, omdat de gegevens van deze instellingen vanaf dan niet meer door het ministerie van OCW of het FPK worden geadministreerd. Voor de trendanalyses nemen we alleen die instellingen mee waarvan de gegevens over de jaren 2009-2014 beschikbaar zijn. Indien de gegevens voor een van de jaren ontbreken hebben we de instelling niet meegenomen in het analysepanel. De instellingen moeten daarnaast ook in 2014 nog steeds subsidie uit de BIS of van het FPK ontvangen om in het analysepanel te komen. Dit betekent dat we 77 van de in totaal 100 instellingen in de analyse betrekken. De regionale analyses vormen hier een uitzondering op. Hier worden alle 100 in 2014 door het Rijk gesubsidieerde producerende instellingen meegenomen. Zie Tabel 3-1.

De aanpak van de monitor van dit jaar waarin gerapporteerd wordt over 2009 t/m 2014 komt overeen met die van vorig jaar waarin gerapporteerd werd over 2009 t/m 2013. In tegenstelling tot de monitor over het jaar 2012 geven we in de twee meest recente rapportages een integrale analyse van rijksgesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten. Vanwege de herzieningen in het cultuurbestel in 2013 is het aantal instellingen dat subsidie ontvangt afgenomen. Dit geldt zowel voor de BIS- als voor de FPK-instellingen voor podiumkunsten. Om in de analyses een uitsplitsing te kunnen maken naar genre is besloten om de trends van de rijksgesubsidieerde instellingen samen te nemen. In de analy-

[29] Dit zijn: Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Den Haag, Arnhem, Eindhoven, Enschede, Groningen, Maastricht.

ses wordt waar mogelijk wel een uitsplitsing gegeven naar subsidieverstrekker. Alle informatie uit dit hoofdstuk is afkomstig uit de Datawarehouse Culturele Basisinfrastructuur (BIS) van OCW en het registratiesysteem van het FPK.

Zowel bij de FPK-instellingen als bij de BIS-instellingen worden schooluitvoeringen[30]/bezoeken en uitvoeringen/bezoeken in het buitenland meegerekend in het totaal aantal uitvoeringen/bezoeken. In de Monitor economische ontwikkelingen in de culturele sector over 2012 werden de uitvoeringen en bezoeken in het buitenland bij de FPK-instellingen niet meegerekend. Bij de BIS-instellingen werden de schooluitvoeringen niet meegenomen. Dit gebeurt nu wel zodat de gegevens van de BIS- en de FPK-instellingen vergelijkbaar zijn. Vandaar dat de uitvoeringen en bezoeken nu wat hoger kunnen uitvallen in vergelijking tot de rapportage van de cultuurmonitor over het jaar 2012.[31]

In de regionale analyses die alleen betrekking hebben op het meest recente jaar (2014) worden schooluitvoeringen/bezoeken en uitvoeringen/bezoeken in het buitenland niet meegerekend (paragraaf 1.6 t/m paragraaf 1.8).

3.2 De markt op hoofdlijnen, 2014

In 2014 zijn er 32 producerende BIS-instellingen met kerntaken[32] voor de podiumkunsten en worden 68 instellingen gesubsidieerd vanuit het FPK. Hiervan zitten 29 BIS-instellingen en 48 FPK-instellingen in het panel dat geanalyseerd wordt in dit hoofdstuk.

BIS-instellingen

In het BIS-panel worden drie instellingen niet meegenomen:

- Philharmonie Zuidnederland wordt niet meegenomen in de trendanalyses omdat deze is ontstaan uit een fusie van het Limburgs Symfonie Orkest en het Brabants Orkest in 2013 en de gegevens over de verschillende jaren hierdoor niet vergelijkbaar zijn.
- Het Houten Huis (jeugdtheatergezelschap) is nieuw in de BIS en ontving in de periode 2009-2012 geen meerjarige subsidie van het FPK, waardoor er geen gegevens beschikbaar zijn over de periode 2009-2012.
- Maas theater en dans is het nieuwe gezelschap van de makers van Max, Siberia en Meekers en is gevestigd in Rotterdam. Deze producerende instelling krijgt vanuit de BIS subsidie voor theater en vanuit het FPK ontvangt de instelling subsidie voor dans. De instelling zit niet in het panel maar wel in het totaalbestand van zowel de BIS als het FPK.

Er vallen dus één muziekinstelling (Philharmonie Zuidnederland), één jeugdtheatergezelschap (Het Houten Huis) en één theatergezelschap (Maas theater) uit het BIS-panel. Hierdoor zit 100% van de

---

[30] Schoolvoorstellingen zijn voorstellingen exclusief voor scholieren op school of in de schouwburg.

[31] Economische ontwikkelingen in de cultuursector, 2005-2012. APE, Rebel en Kwink voor het ministerie van OCW (2013).

[32] Het Balletorkest (voorheen Holland Symfonia) is de vaste begeleider van Het Nationale Ballet in Amsterdam en levert ook muzikale bijdragen aan de voorstellingen van het Nederlands Dans Theater in het Lucent Danstheater in Den Haag. Deze instelling wordt niet meegenomen omdat de instelling alleen begeleidingstaken vervult.

dansinstellingen, 88% van de muziekinstellingen, 100% van de opera-instellingen en muziektheaters en 88% van de theaters in het BIS-panel. Bij de regionale analyses wordt NT Jong buiten beschouwing gelaten, omdat we niet beschikken over de correcte regionale prestatiegegevens over 2014 van dit gezelschap. De Nederlandse Opera en het Nationale Ballet zijn in 2013 gefuseerd en ontvingen daarvoor beiden afzonderlijk al subsidie vanuit de BIS. Deze twee instellingen worden daarom nu nog als afzonderlijke instellingen meegenomen in het panel.

FPK-instellingen

Er zijn in 2014 68 producerende FPK-instellingen. Bijna de helft hiervan wordt pas sinds 2013 meerjarig gesubsidieerd door het FPK. Van deze nieuwe instellingen werden er 11 voorheen (in de vorige cultuurnotaperiode 2009-2012) gesubsidieerd vanuit de BIS. Van de instellingen die eerst in de BIS zaten hebben we de gegevens over de jaren 2009-2012 vanuit de BIS. In het panel worden alleen de instellingen meegenomen waarvan we beschikken over de gegevens van 2009 t/m 2014. In dit panel wordt 71% van de FPK-dans instellingen, 82% van de muziekinstellingen, 83% van de opera- en muziektheaterinstellingen en 61% van de theaterinstellingen opgenomen. In de totaaltellingen wordt Orkater als zowel theater als muziektheater geteld. Orkater is één instelling, maar heeft als enige instelling zowel succesvol een aanvraag bij theater als bij muziektheater ingediend. De financiële gegevens en de prestatiegegevens zijn voor beide onderdelen (voor 2009 t/m 2012) niet te onderscheiden. Daarom nemen we Orkater in het panel mee als 1 instelling met als genre muziektheater. In het totaalbestand 2014 wordt Orkater zowel als muziektheater als theater apart meegenomen. ZEP-projecten heeft geen activiteiten uitgevoerd in 2014 en wordt daarom helemaal buiten beschouwing gelaten.

In Tabel 3-1 staan samenvattende statistieken van alle rijksgesubsidieerde instellingen en van de instellingen in het panel. Op deze manier wordt de representativiteit van het panel inzichtelijk. De rijksgesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten zijn in 2014 samen goed voor bijna vier miljoen bezoeken. De rijksgesubsidieerde instellingen in het panel ontvingen 3,29 miljoen bezoeken. Een groot deel van deze bezoeken (40%) is aan een muzikale uitvoering en aan het theater (30%).

Doordat 29% van de FPK-gesubsidieerde instellingen niet in het panel zitten, is het raadzaam om voorzichtig te zijn met conclusies. Dit geldt niet voor de BIS-instellingen want daarvan zit meer dan 90% in het panel.

Tabel 3-1: Omvang van de door het Rijk gesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten in het panel en van alle producerende instellingen die door het Rijk gesubsidieerd worden (2014; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

	Panel			**Alle producerende instellingen**		
	BIS	FPK	Totaal	BIS	FPK	Totaal
Aantal instellingen	29	48	77	32	68	100
- dans	4	10	14	4	14	18
- muziek	7	14	21	8	17	25
- opera en muziektheater	3	5	8	3	6	9
- theater	15	19	34	17	31	48
Aantal uitvoeringen	6.540	5.770	12.310	7.462	8.093	15.555
Aantal bezoeken (in miljoenen)	2,12	1,16	3,29	2,32	1,66	3,98
- percentage dans	18	27	21	16	23	19
- percentage muziek	43	34	40	45	31	39
- percentage opera en muziektheater	8	10	9	7	6	7
- percentage theater	31	29	30	32	40	35

3.3 Aanbod, 2009-2014

Uitvoeringen 2009-2014

Afbeelding 1-1 toont de ontwikkeling van het aantal uitvoeringen van de BIS- en FPK-gesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten in indexvorm.[33] De uitvoeringen kunnen ook betrekking hebben op coproducties. Als alle samenwerkende partijen meerjarig worden gesubsidieerd mag elke partij afzonderlijk de uitvoeringen als prestatie aanmerken. Alle podiumkunstinstellingen die subsidie ontvangen vanuit de BIS of van het FPK moeten hun verantwoording indienen bij de betreffende subsidieverstrekker. Hierbij geven de podiumkunstinstellingen aan wat het aantal bezoeken en het aantal uitvoeringen in het afgelopen jaar was. De gegevens die we gebruiken voor dit onderzoek zijn gebaseerd op deze verantwoordingsgegevens. Hierdoor is het bezoek en het aanbod op instellingsniveau bij ons bekend. Deze gegevens worden niet op het niveau van producties of uitvoeringen uitgevraagd waardoor we de coproducties er niet uit kunnen halen. Dit leidt tot een overschatting van het aantal uitvoeringen en bezoeken in de hele onderzoeksperiode.

In de hele onderzoeksperiode 2009-2014 is het aantal uitvoeringen van de BIS-instellingen met 24% toegenomen, terwijl het aantal uitvoeringen van de FPK-instellingen een marginale stijging laat zien (plus 2%).

[33] Inclusief uitvoeringen in het buitenland.

Toename aantal BIS-uitvoeringen nieuwe subsidieperiode 2012-2014

Het aantal uitvoeringen van de BIS-instellingen liet in de oude subsidieperiode (2009-2012) een kleine groei zien van gemiddeld 0,6% per jaar. In de nieuwe subsidieperiode (2012-2014) groeide het aantal uitvoeringen met gemiddeld 10,3% per jaar. Bij de BIS-instellingen wordt de stijging in 2014 t.o.v. 2012 veroorzaakt door een stijging van het aantal uitvoeringen bij 21 van de 29 instellingen in het BIS-panel.

Daling aantal FPK-uitvoeringen nieuwe subsidieperiode 2012-2014

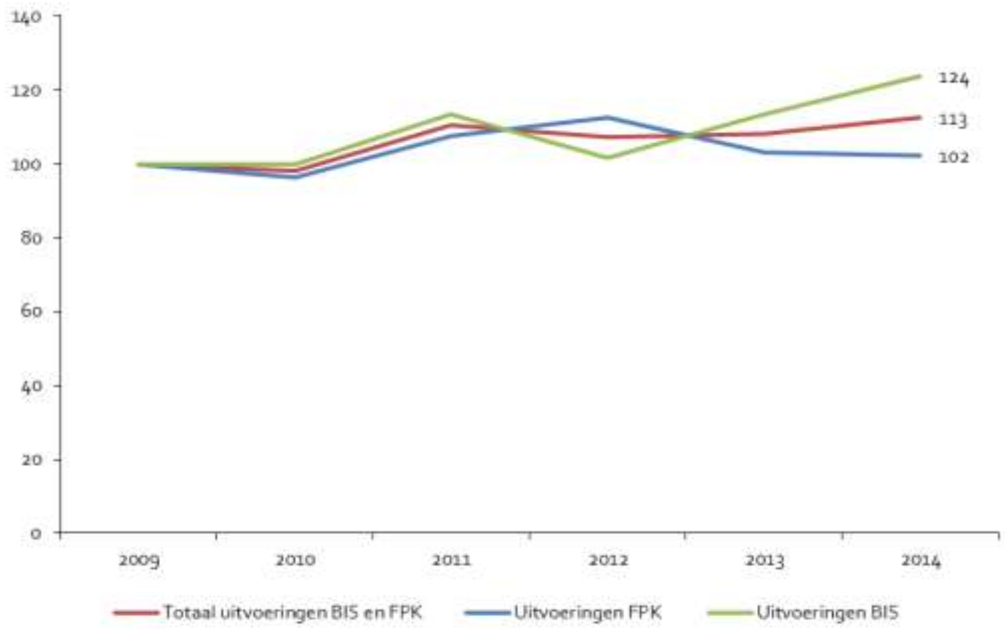
Bij de FPK-instellingen zien we een andere ontwikkeling dan bij de BIS-instellingen. Het aantal FPK-uitvoeringen nam in de oude subsidieperiode nog toe met gemiddeld 4,0% per jaar. In de nieuwe subsidieperiode nam het aantal FPK-uitvoeringen af met gemiddeld 4,6% per jaar. De daling van het aantal uitvoeringen in 2014 t.o.v. 2012 bij het FPK wordt veroorzaakt door een daling van het aantal uitvoeringen bij 28 van de 38 van de FPK-instellingen in het panel. De daling vond vooral plaats in 2013 toen het aantal uitvoeringen met 8,4% afnam t.o.v. 2012. Mogelijk zijn dit de effecten van de bezuinigingen die bij de FPK-instellingen in 2013 zichtbaar zijn geworden. In 2014 is het aantal uitvoeringen weer enigszins gestabiliseerd: in 2014 nam het aantal uitvoeringen nog maar met 0,8% af t.o.v. 2013. Uiteindelijk is het aantal uitvoeringen van de FPK-instellingen in het panel in 2014 weer ongeveer op het oude niveau van 2009.

We kijken hier naar de ontwikkeling van het aantal uitvoeringen van de FPK-instellingen in het panel. Zoals we in de paragraaf 3.1 hebben beschreven zit 29% van de FPK-gesubsidieerde instellingen niet in het panel. De ontwikkeling van het aantal uitvoeringen van alle FPK-instellingen samen kan daardoor afwijken van de ontwikkeling van het aantal uitvoeringen van de FPK-instellingen in het panel. Hier is recent een verdiepend onderzoeksrapport over verschenen dat in opdracht van het FPK is uitgevoerd.[34]

---

[34] Langeveld, C. (2015). *Tweede analyse kwantitatieve veranderingen door gewijzigde meerjarige activiteitensubsidie Fonds Podiumkunsten*, Erasmus Universiteit Rotterdam.

Afbeelding 3-1: Ontwikkeling van het totaal aantal uitvoeringen van door het Rijk gesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten (index 2009=100; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Ontwikkeling naar genre, 2009-2014

In de periode 2009-2014 is er een lichte gemiddelde stijging van het aantal uitvoeringen (2,4% per jaar, zie Tabel 3-2). Dit is vooral te danken aan een verhoging van het aantal muziekuitvoeringen (6,5%). Het aantal dansuitvoeringen en het aantal theateruitvoeringen namen ook licht toe met een gemiddelde jaarlijkse stijging van respectievelijk 3,1% en 2,3% in de periode 2009-2014. Daarentegen is het aantal opera en muziektheater uitvoeringen met 5,9% per jaar afgenomen. Dit komt door een gemiddelde jaarlijkse daling van het aantal uitvoeringen van 5 van de 8 opera- en muziektheaterinstellingen in de hele onderzoeksperiode.

Ontwikkeling naar genre, 2009-2012 en 2012-2014

De ontwikkeling van het aantal uitvoeringen verschilt bij alle genres sterk tussen de oude subsidieperiode en de nieuwe subsidieperiode. Het aantal dansuitvoeringen steeg in de oude subsidieperiode nog met gemiddeld 6,9% per jaar. In de nieuwe subsidieperiode nam het aantal dansuitvoeringen juist licht af met gemiddeld 2,4% per jaar. Het aantal muziekuitvoeringen steeg zowel in de oude als in de nieuwe subsidieperiode, maar de stijging was in de oude subsidieperiode veel groter (gemiddeld 8,6% per jaar) dan in de nieuwe subsidieperiode (gemiddeld 3,6% per jaar). Bij opera en muziektheater was er juist een daling in zowel de oude als de nieuwe subsidieperiode. In de periode 2009-2012 daalde het aantal uitvoeringen van opera's en muziektheater nog met 7,8% per jaar. In de nieuwe

subsidieperiode nam deze daling af tot gemiddeld 3,0% per jaar. Het aantal theateruitvoeringen was in de oude subsidieperiode redelijk stabiel. In de nieuwe subsidieperiode nam het aantal theateruitvoeringen toe met gemiddeld 4,7% per jaar.

Tabel 3-2: Gemiddelde jaarlijkse mutatie van het aantal uitvoeringen van de gesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten per genre (2009-2014; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Genre	Mutatie 2009-2012 (in % per jaar)	Mutatie 2012-2014 (in % per jaar)	Mutatie 2013-2014 (in % per jaar)	Mutatie 2009-2014 (in % per jaar)
Totaal	2,4	2,5	4,2	2,4
Dans	6,9	-2,4	0,1	3,1
Muziek	8,6	3,6	6,7	6,5
Opera en muziektheater	-7,8	-3,0	0,6	-5,9
Theater	0,7	4,7	5,3	2,3

Aanbod buiten de standplaats, 2009-2014

We analyseren tot slot de ontwikkeling in het aanbod buiten de standplaats van de instellingen in het panel. De bezuinigingen kunnen effect hebben op het aanbod buiten de standplaats. Daarbij kunnen twee ontwikkelingen een rol spelen: enerzijds is de desbetreffende verplichting afgeschaft (voor de BIS-instellingen), maar anderzijds zijn er nu mogelijk minder producerende instellingen (onder andere door fusies en opheffingen), zodat het spelen buiten de standplaats juist aantrekkelijker wordt. Het FPK stimuleert regionale spreiding van het aanbod; geografische spreiding is een van de criteria op basis waarvan de subsidieaanvragen zijn beoordeeld.

Aanbod buiten de standplaats, 2014

Alle producerende podiumkunstinstellingen op twee na hebben in 2014 uitvoeringen gedaan buiten de standplaats.[35] Het totale aantal uitvoeringen in 2014 buiten de standplaats (7.171) is bijna het dubbele van het totale aantal uitvoeringen binnen de standplaats (3.742). Gemiddeld zijn in 2014 per instelling 66% van de uitvoeringen buiten de eigen standplaats.[36]

Ontwikkeling aanbod buiten de standplaats, 2009-2014

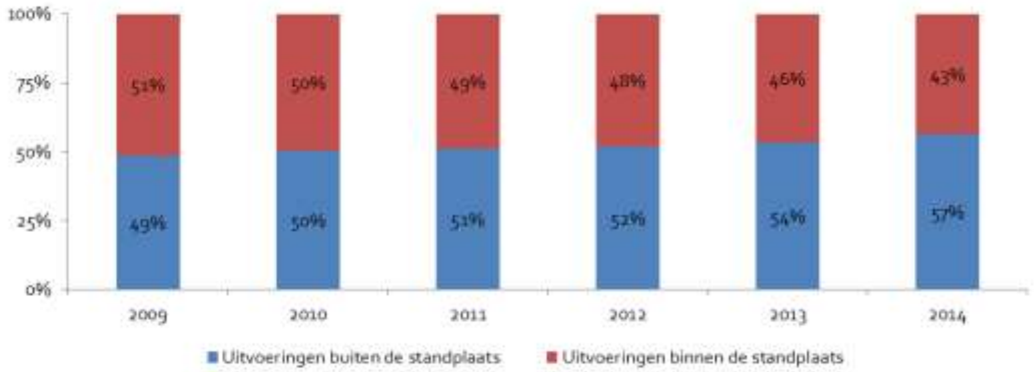
Om uitspraken te doen over de ontwikkeling in het aanbod buiten de standplaats wordt opnieuw het panel in beschouwing genomen. Hiervoor wordt hetzelfde panel gebruikt als aan het begin van dit hoofdstuk. De ontwikkelingen bij de BIS-instellingen wijken af van de ontwikkelingen bij de FPK-instellingen. Daarom laten we deze afzonderlijk zien.

[35] Hier worden alleen de uitvoeringen in Nederland in beschouwing genomen.

[36] Bij de berekening van dit percentage is gewogen naar het totaal aantal uitvoeringen in het binnenland per instelling.

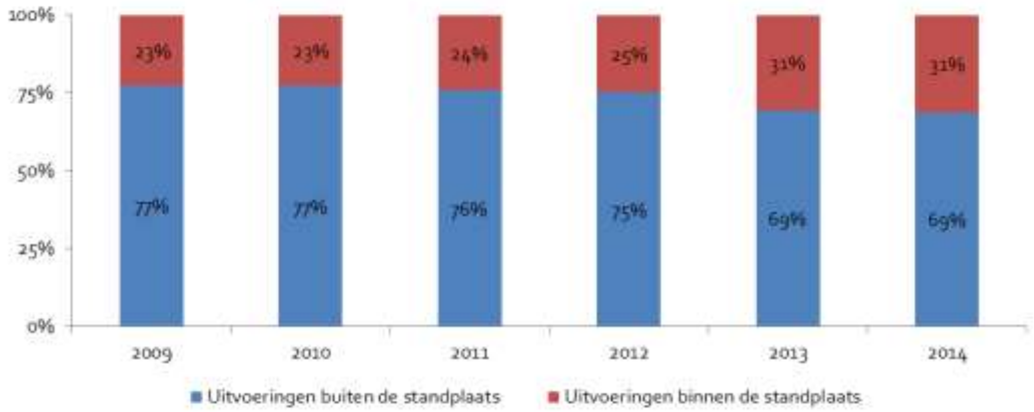
Het aandeel uitvoeringen buiten de standplaats nam bij de BIS-instellingen in de subsidieperiode 2009-2012 toe van 49% naar 52%. In 2014 is het aandeel uitvoeringen buiten de standplaats nog eens met 5 procentpunt toegenomen t.o.v. 2012. Bij de BIS-instellingen steeg in 2014 t.o.v. 2012 zowel het aantal uitvoeringen binnen als buiten de standplaats, maar het aantal uitvoeringen buiten de standplaats steeg iets sneller.

Afbeelding 3-2: Samenstelling uitvoeringen van de BIS-instellingen binnen en buiten de standplaats (panel 2009-2014; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Bij de FPK-instellingen zien we een andere ontwikkeling, maar deze zet al in voordat de nieuwe cultuurnotaperiode is begonnen. Het aandeel uitvoeringen buiten de standplaats schommelde in de periode 2009-2011 rond de 77%. In 2012 is het aandeel gedaald naar 75% en in 2014 is het aandeel met nog eens 6 procentpunt gedaald t.o.v. 2012. Dit komt vooral door een flinke toename in het aantal uitvoeringen binnen de standplaats in 2013 t.o.v. 2012 en een afname van het aantal uitvoeringen buiten de standplaats in 2013 en 2014.

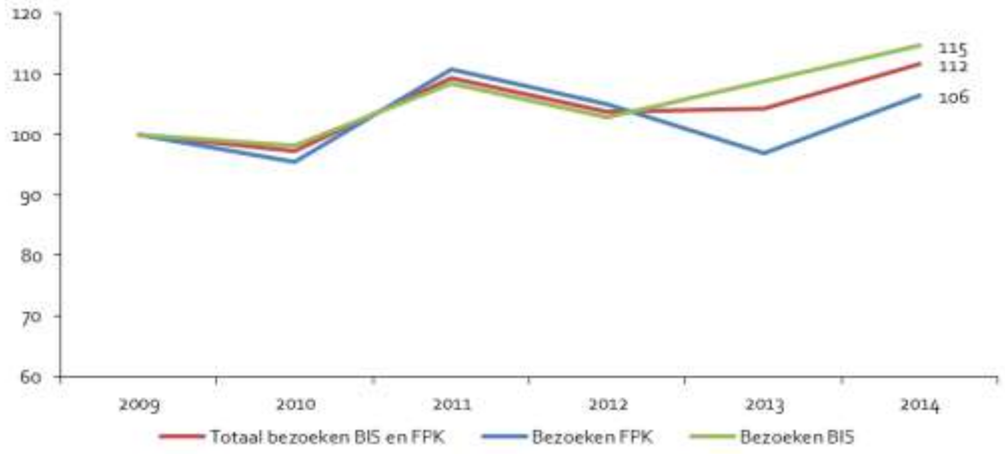
Afbeelding 3-3: Samenstelling uitvoeringen van de FPK-instellingen binnen en buiten de standplaats (panel 2009-2014; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

3.4 Bezoeken, 2009-2014

Afbeelding 3-4 toont de ontwikkeling van het aantal bezoeken (in indexvorm). Bij de BIS-instellingen in het panel is het bezoek met 15% toegenomen in 2014 t.o.v. 2009. Bij de FPK-instellingen vond er ook een stijging plaats in 2014 t.o.v. 2009. Deze was iets kleiner, namelijk 6%.

Afbeelding 3-4: Ontwikkeling van het aantal bezoeken bij de rijksgesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten (index 2009=100; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

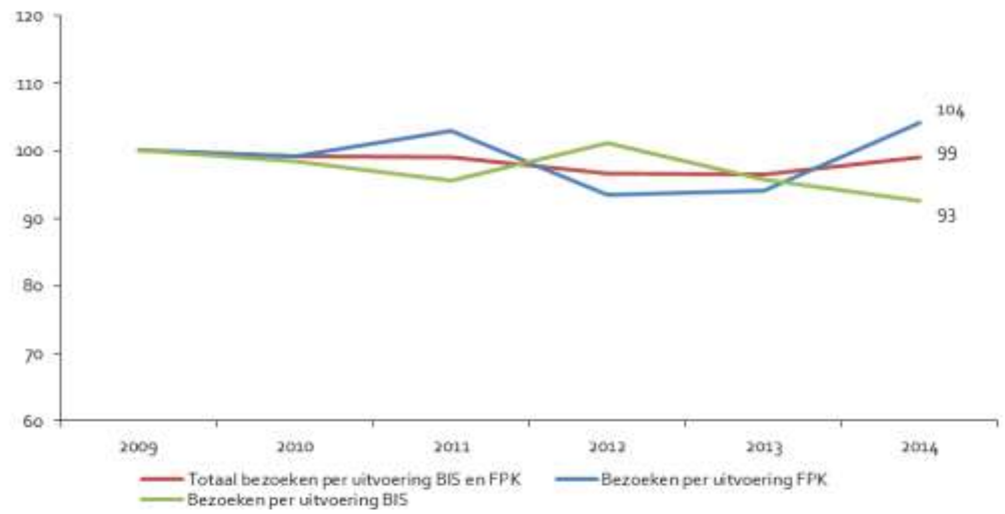
Bezoeken, 2009-2012 en 2012-2014

In de oude subsidieperiode nam het bezoek aan de BIS-instellingen jaarlijks toe met gemiddeld 1,0%. In de nieuwe subsidieperiode nam het bezoek nog sneller toe, namelijk met gemiddeld 5,5% per jaar. Bij de FPK-instellingen nam het bezoek in de oude subsidieperiode (2009-2012) met gemiddeld 1,6% per jaar toe. In de nieuwe subsidieperiode (2012-2014) nam het bezoek met gemiddeld 0,7% per jaar toe.

Bezoeken per uitvoering, 2009-2014

Afbeelding 3-5 toont de ontwikkeling van het aantal bezoeken per uitvoering (in indexvorm). Het aantal bezoeken per uitvoering is gelijk aan het totaal aantal bezoeken van alle instellingen gedeeld door het totaal aantal uitvoeringen van alle instellingen. Over de periode 2009 t/m 2014 steeg het aantal bezoeken (plus 6%, zie Afbeelding 3-4) bij de FPK-instellingen iets sneller dan het aantal uitvoeringen (plus 2%, zie Afbeelding 3-1), waardoor het aantal bezoeken per uitvoering met 4% is toegenomen (zie Afbeelding 3-5). Bij de BIS-instellingen was het net andersom: daar steeg het bezoek iets minder snel (plus 15%) dan het aantal uitvoeringen (plus 24%) waardoor het aantal bezoeken per uitvoeringen bij de BIS met 7% afnam.

Afbeelding 3-5: Ontwikkeling van het aantal bezoeken per uitvoering bij de rijksgesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten (index 2009=100; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Ontwikkeling aantal bezoeken naar genre, 2009-2014

Tabel 3-3 laat de ontwikkeling van de bezoeken uitgesplitst naar genre zien. Het aantal bezoeken neemt tussen 2009 en 2014 in alle genres toe, behalve bij opera en muziektheater. De daling bij opera en muziektheater wordt veroorzaakt doordat bij 7 van de 8 opera- en muziektheaterinstellingen het bezoek in de periode 2009-2014 is afgenomen.

Het aantal bezoeken aan dansuitvoeringen is juist sterk gestegen, namelijk met gemiddeld 5% per jaar. Dit komt door een grote stijging in 2014 van 16%. Dit komt door twee dansinstellingen waar het bezoek in 2014 met meer dan 75% is toegenomen t.o.v. 2013.

Bij de muziekinstellingen is er ook een stijging van het aantal bezoeken in de periode 2009-2014 van gemiddeld 3,3% per jaar. Dit wordt veroorzaakt door een forse stijging van het bezoek aan muziekinstellingen in de nieuwe subsidieperiode. In 2013 en 2014 was de gemiddelde stijging namelijk 8,7%. Deze stijging wordt grotendeels veroorzaakt door drie grote orkesten die gevestigd zijn in Amsterdam. Er is één echt grote uitschieter: een orkest waar het aantal bezoeken maar liefst verviervoudigd is in 2014 t.o.v. 2012. Bij orkesten die subsidie ontvangen vanuit de BIS kan de stijging van het bezoek te maken hebben met prestatie-eisen m.b.t. schooluitvoeringen/-bezoeken.

Ontwikkeling bezoek naar genre, 2009-2012 en 2012-2014

Tabel 3-3 geeft ook inzicht in de ontwikkelingen in het bezoek in de oude subsidieperiode (mutatie 2009-2012) en het begin van de nieuwe subsidieperiode (mutatie 2012-2014). Dans is het enige genre waarbij de gemiddelde jaarlijkse ontwikkeling van het bezoek in de oude subsidieperiode (+4,2%) ongeveer gelijk is aan de gemiddelde jaarlijks ontwikkeling van het bezoek in het begin van de nieuwe subsidieperiode (+6,2%).

Bij muziek was er een omslag van een stabiel aantal bezoeken in de oude subsidieperiode naar een forse stijging van 8,7% in de nieuwe subsidieperiode. Bij opera en muziektheater was er al sprake van een gemiddelde jaarlijkse daling van gemiddeld 5,6% per jaar in de oude subsidieperiode. In de nieuwe subsidieperiode daalt het bezoek aan opera en muziektheater nog steeds maar minder sterk (-1,1%). Bij theater tot slot, was er een omslag van een stijging van het bezoek in de oude subsidieperiode (3,4%) naar een daling van gemiddeld 2% per jaar in de nieuwe subsidieperiode.

Tabel 3-3: Ontwikkeling van het aantal bezoeken van de rijksgesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten per genre (bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Genre	Mutatie 2009-2012 (in % per jaar)	Mutatie 2012-2014 (in % per jaar)	Mutatie 2013-2014 (in % per jaar)	Mutatie 2009-2014 (in % per jaar)
Totaal	1,2	3,7	7,0	2,2
Dans	4,2	6,2	16,0	5,0
Muziek	-0,1	8,7	3,0	3,3
Opera en muziektheater	-5,6	-1,1	4,1	-3,8
Theater	3,4	-2,0	7,5	1,2

3.5 Benaderde prijs, 2009-2014

Voor BIS- en FPK-gesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten benaderen we de publieksinkomsten per bezoek door de totale publieksinkomsten van alle instellingen samen te delen door het totaal aantal bezoeken van alle instellingen samen. Deze berekende publieksinkomsten zijn inclusief inkomsten vanuit bezoeken aan schoolvoorstellingen en vanuit bezoeken aan uitvoeringen in het buitenland. De zo berekende gemiddelde publieksinkomsten zijn bij de rijksgesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten primair geschikt om prijsveranderingen (en de effecten daarvan) in de tijd te analyseren. De gemiddelde publieksinkomsten per bezoek kunnen in ieder geval qua niveau duidelijk afstaan van de prijs die men voor een toegangskaartje aan de kassa betaalt; bijvoorbeeld wanneer producerende instellingen of orkesten uitkoopsommen ontvangen. Dat is voor de analyses geen probleem wanneer de verhouding tussen de prijs aan de kassa en het bedrag dat de gezelschappen ontvangen in de tijd relatief constant blijft. Bij schooluitvoeringen zijn de inkomsten per bezoeker veel lager dan bij reguliere uitvoeringen. Als het aandeel schooluitvoeringen veel hoger of lager is geworden dan kan dit het beeld enigszins vertekenen. Echter het grootste deel van de bezoeken zijn reguliere bezoeken, waardoor het naar verwachting geen grote vertekening oplevert. We corrigeren de prijzen voor inflatie en spreken daarom van reële publieksinkomsten per bezoek. In de berekende reële publieksin-

komsten per bezoek komen impliciet ook veranderingen in de samenstelling van het aanbod en het bezoek tot uiting.

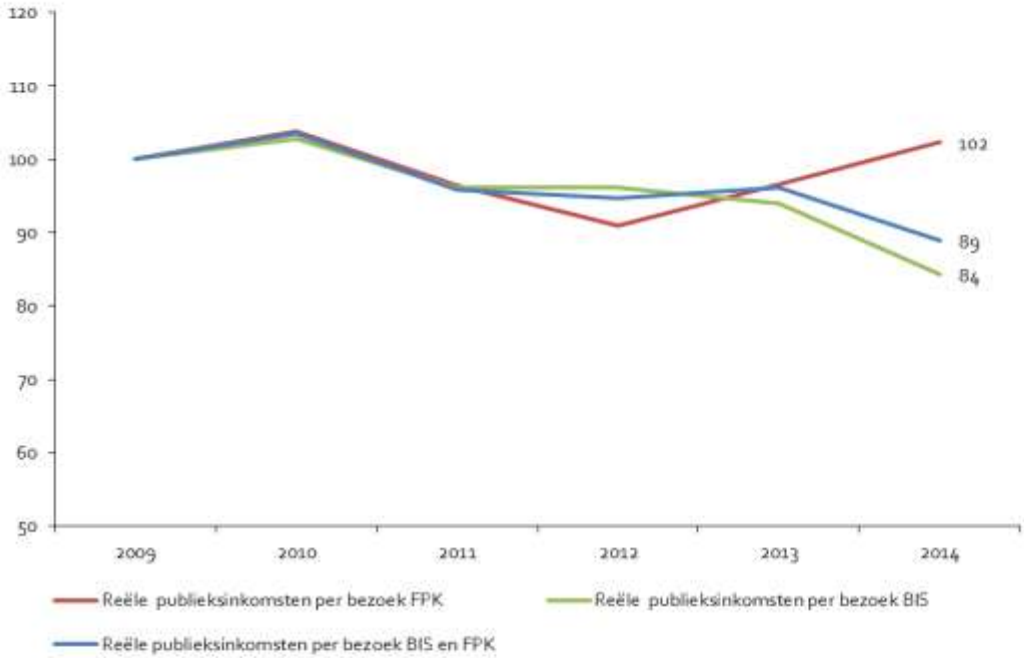
Reële publieksinkomsten per bezoek, 2009-2014

De reële publieksinkomsten per bezoek schommelen in de periode 2009-2014. In 2014 zijn de reële publieksinkomsten per bezoek van de FPK-instellingen weer ongeveer op hetzelfde niveau als in 2009. Bij de BIS-instellingen zien we juist een flinke daling van de reële publieksinkomsten per bezoek in 2014 t.o.v. 2009 van 16%.

Reële publieksinkomsten per bezoek, 2009-2012 en 2012-2014

Bij zowel de BIS- als de FPK-instellingen namen de reële publieksinkomsten per bezoek in de oude subsidieperiode nog af. Bij de FPK-instelling was deze afname iets groter (gemiddeld 3,1% per jaar) dan bij de BIS-instellingen (gemiddeld 1,3% per jaar). In de nieuwe subsidieperiode namen bij de BIS-instellingen de reële publieksinkomsten per bezoek nog veel sneller af met gemiddeld 6,4% per jaar. Bij het FPK vond er juist een omslag plaats: daar stegen de reële publieksinkomsten per bezoek in de nieuwe subsidieperiode met gemiddeld 6,0% per jaar.

Afbeelding 3-6: Ontwikkeling van de reële publieksinkomsten per bezoek van de rijksgesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten (index 2009=100; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Ontwikkeling publieksinkomsten per bezoek naar genre, 2009-2014

De reële publieksinkomsten per bezoek van rijksgesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten zijn over de periode 2009-2014 licht gedaald met gemiddeld 2,3% per jaar. Zie Tabel 3-4. Dit komt door een gemiddelde jaarlijkse daling van de publieksinkomsten per bezoek van 3,2% bij muziek en van 2,4% bij dans. De reële publieksinkomsten per bezoek bij opera en muziektheater en bij en theater schommelden in de periode 2009-2014 veel, maar de over de gehele periode 2009-2014 gemiddelde jaarlijkse verschuivingen waren niet zo groot.

Ontwikkeling publieksinkomsten per bezoek naar genre, 2009-2012 en 2012-2014

De ontwikkeling van de reële publieksinkomsten per bezoek in de oude en de nieuwe subsidieperiode wijken bij alle genres af. Bij dans waren de reële publieksinkomsten per bezoek in de oude subsidieperiode vrij stabiel. In de nieuwe subsidieperiode was er een flinke daling zichtbaar van gemiddeld 5,5% per jaar. Bij de muziekinstellingen was er zowel in de oude als in de nieuwe subsidieperiode sprake van een daling van de reële publieksinkomsten per bezoek. De daling is in de nieuwe subsidieperiode gematigd: van 4,6% in 2009-2012 tot 1,1% in 2012-2014. Bij opera en muziektheater was er in de oude subsidieperiode nog sprake van een lichte stijging van de reële publieksinkomsten per bezoek van

bijna 2% per jaar. In de nieuwe subsidieperiode veranderde dit in een lichte daling van bijna 2%. Bij theater namen de reële publieksinkomsten per bezoek in de oude subsidieperiode nog toe met gemiddeld 3,8% per jaar. In de nieuwe subsidieperiode namen de reële publieksinkomsten per bezoek bij theater sterk af met 6,8% per jaar.

Tabel 3-4: Ontwikkeling van de reële publieksinkomsten per bezoek van de rijksgesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten per genre (2009-2014; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Genre	Mutatie 2009-2012 (in % per jaar)	Mutatie 2012-2014 (in % per jaar)	Mutatie 2013-2014 (in % per jaar)	Mutatie 2009-2014 (in % per jaar)
Totaal	-1,8	-3,1	-7,5	-2,3
Dans	-0,3	-5,5	-4,1	-2,4
Muziek	-4,6	-1,1	-15,9	-3,2
Opera en muziektheater	1,9	-1,7	11,6	0,4
Theater	3,8	-6,8	1,4	-0,6

Ontwikkeling reële publieksinkomsten per bezoek in 2014 t.o.v. 2013

In 2014 waren de veranderingen van de publieksinkomsten per bezoek t.o.v. 2013 groot bij muziek en opera en muziektheater. Bij de muziekinstellingen is er een grote daling zichtbaar van de reële publieksinkomsten per bezoek van 15,9% in 2014 t.o.v. 2013. Deze ontwikkeling wordt sterk beïnvloed door drie grote orkesten waarvan de reële publieksinkomsten per bezoek in 2014 t.o.v. 2013 zijn afgenomen. In 2014 zijn de reële publieksinkomsten per bezoek bij opera en muziektheater juist flink toegenomen t.o.v. 2013. Dit wordt veroorzaakt door een stijging van de reële publieksinkomsten per bezoek van 18% bij de opera met veruit de meeste bezoeken van alle rijksgesubsidieerde opera- en muziektheaterinstellingen in het panel.

3.6 Bekostigingsmix

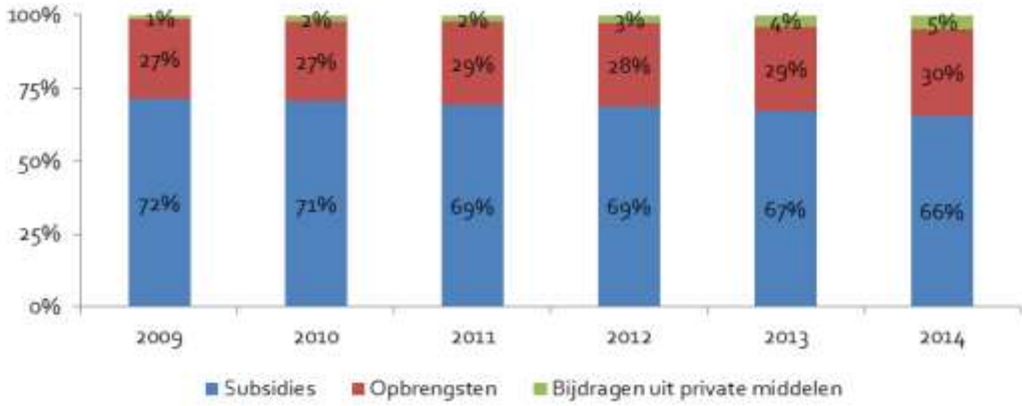
Aandeel subsidie in de totale inkomsten, 2009-2014

Voor de ontwikkeling van de bekostiging gaan we nog steeds uit van het panel. Zowel bij de BIS-instellingen als bij de FPK-instellingen is de verdeling in de bekostigingsmix over de jaren heen vrij stabiel. De subsidieafhankelijkheid is bij zowel de BIS- als de FPK-instellingen afgenomen. Bij zowel de BIS- als de FPK-instellingen ligt de afname in aandeel bekostiging vanuit subsidie in 2014 t.o.v. 2009 rond de 8-9%.[37] In 2014 zijn de rijksgesubsidieerde producerende instellingen voor 66% afhankelijk van subsidiegelden. Zie Afbeelding 3-7. De FPK-instellingen bekostigden hun producties in 2009 voor 64% uit subsidie; in 2014 is dit nog 55%. Voor de BIS-instellingen ligt het gemiddelde aandeel dat bekostigd wordt met subsidies iets hoger. In 2009 werd 77% gefinancierd met subsidie; in 2014 is

[37] Met subsidies wordt hier de optelsom van de subsidies bedoeld, dus niet alleen de subsidies vanuit de BIS of vanuit het FPK, maar ook subsidie vanuit provincie of gemeenten of overige publieke subsidies.

dit 69%. Het aandeel bijdragen uit private middelen is bij zowel de BIS- als bij de FPK-instellingen toegenomen. Bij de BIS-instellingen was het aandeel bijdragen uit private middelen in 2009 gemiddeld 1% en in 2014 4%. Bij de FPK-instellingen nam het aandeel bijdragen uit private middelen toe van 2% in 2009 naar 8% in 2014. Bij de BIS-instellingen nam het aandeel opbrengsten toe van 22% in 2009 naar 27% in 2014. Bij de FPK-instellingen nam het aandeel opbrengsten toe van 34% in 2009 naar 37% in 2014.

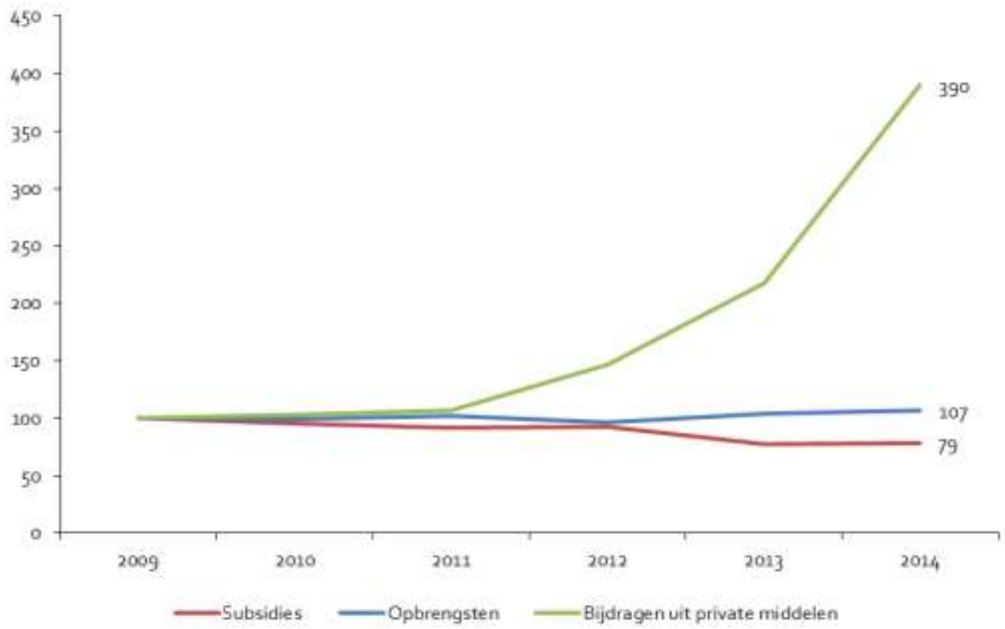
Afbeelding 3-7: Samenstelling inkomsten FPK- en BIS-instellingen voor podiumkunsten (2009-2014; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Ontwikkeling bekostigingsposten 2009-2014

Afbeelding 3-8 toont de reële ontwikkeling van inkomstenbronnen. De grootste daling van de subsidies van 16% vond plaats in 2013 t.o.v. 2012, het begin van een nieuwe subsidieperiode voor OCW en het FPK. Ongeveer een kwart van deze afname van subsidies werd gecompenseerd met hogere eigen inkomsten. De opbrengsten uit sponsoring, publieksinkomsten en overige directe en indirecte inkomsten zijn over de gehele periode 2009-2014 licht gestegen met 7%. De overige bijdragen van private partijen zonder tegenprestatie (bedrijven, vriendenverenigingen en de goede doelen loterij) zijn fors gestegen. De stijging neemt over de jaren ook toe: in 2012 was de groei van private bijdragen 37%, in 2013 48% en in 2014 79%. Hierdoor zijn de bijdragen uit private middelen in 2014 bijna verviervoudigd t.o.v. 2009. De bijdragen uit private middelen hebben maar een klein aandeel in de totale baten. In 2014 bestaat ongeveer 5% van de totale opbrengsten uit bijdragen uit private middelden.

Afbeelding 3-8: Reële ontwikkeling inkomstenbronnen bij rijksgesubsideerde instellingen voor podiumkunsten, (index 2009=100; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

3.7 Regionale spreiding, 2009-2014

3.7.1 Regionale spreiding landsdelen, 2014

In dit hoofdstuk kijken we naar de regionale spreiding van de podiumkunsten in 2014. Hiervoor maken we gebruik van alle BIS- en FPK-instellingen die in de nieuwe cultuurnotaperiode subsidie ontvangen vanuit het Rijk. We bekijken zowel de aanbodkant (het aantal voorstellingen) als de vraagkant (het aantal bezoeken). In Tabel 3-5 staat een overzicht van de regionale eenheden. Dit deel van de regionale analyses heeft betrekking op de regio waar de uitvoering plaatsvindt en dus niet de standplaats van de rijksgesubsidieerde instelling. Voor dit hoofdstuk worden de BIS- en FPK-instellingen gezamenlijk in beschouwing genomen. Uitvoeringen in het buitenland en schooluitvoeringen laten we hier buiten beschouwing.

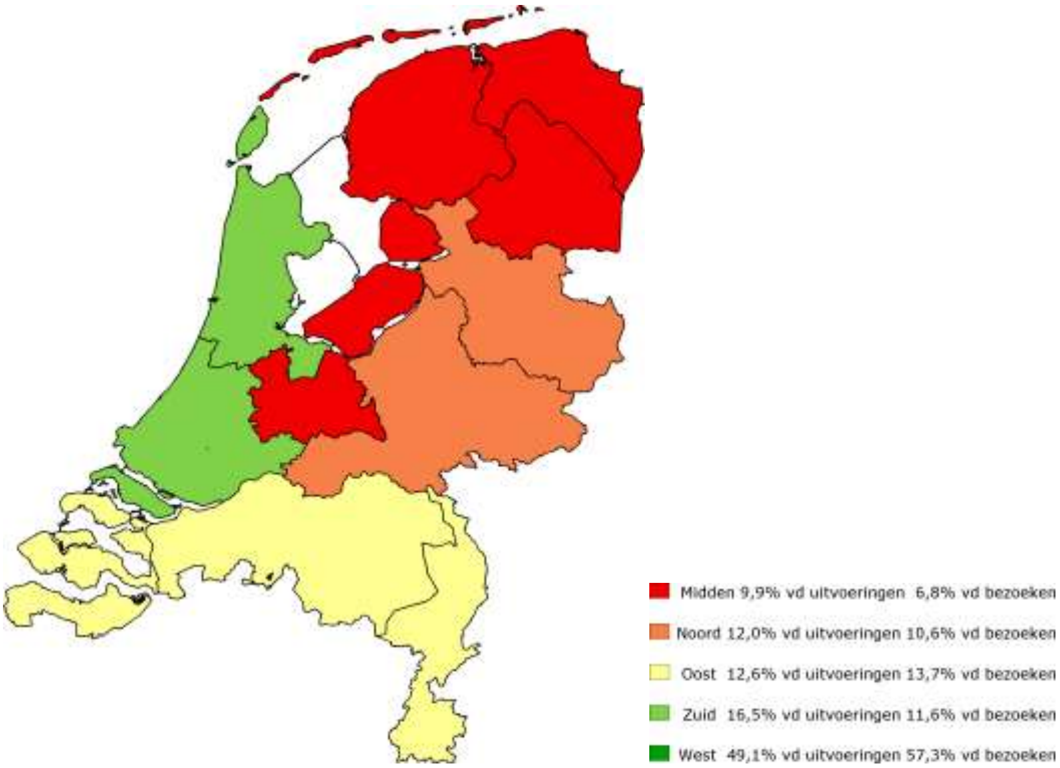
Tabel 3-5: Omschrijving van gehanteerde regionale eenheden

Regionale eenheid	Omschrijving
Noord	Provincie Groningen, Friesland en Drenthe
Oost	Overijsel en Gelderland
Zuid	Zeeland, Noord-Brabant, Limburg
West	Noord-Holland en Zuid-Holland
Midden	Provincie Utrecht en Flevoland

Uitvoeringen en bezoeken

In Afbeelding 3-9 staat van het totaal aantal bezoeken en uitvoeringen de regionale spreiding afgebeeld. In West vindt veruit het grootste deel van de uitvoeringen plaats, namelijk 49%. Deze uitvoeringen trokken 57% van de bezoeken aan rijksgesubsidieerde podiumkunstgezelschappen. Het aandeel bezoeken t.o.v. het aandeel uitvoeringen is in West ook het meest uit verhouding: De uitvoeringen in West trekken relatief veel bezoeken. Dit komt doordat onder de regio West drie grote steden vallen: Rotterdam, Den Haag en Amsterdam. Vooral Amsterdam zorgt voor een groot aandeel in het totale aantal uitvoeringen en bezoek. Hier zijn 43 van de 100 rijksgesubsidieerde podiumkunstgezelschappen gevestigd. Ongeveer een derde van de uitvoeringen van de gezelschappen die gevestigd zijn in Amsterdam vinden plaats in de eigen standplaats. In Amsterdam vonden in 2014 24% van de rijksgesubsidieerde uitvoeringen plaats en deze uitvoeringen trokken 36% van de bezoeken. Dit komt doordat in Amsterdam relatief veel grote BIS-gezelschappen zitten. In de regio Midden vind het kleinste deel van de rijksgesubsidieerde uitvoeringen plaats, namelijk 10%. In de regio midden is de gemeente Utrecht gevestigd. In Utrecht zijn relatief weinig gezelschappen gevestigd (7) t.o.v. de andere G4-gemeenten en deze gezelschappen hebben ook minder uitvoeringen in de eigen standplaats (ongeveer 1 op de 10) ten opzichte van bijvoorbeeld Amsterdam. Het bezoek blijft ook wat achter in de regio Midden: De uitvoeringen in de regio Midden trekken relatief weinig bezoeken. In de regio's Noord en Oost is het aandeel in het totale aantal uitvoeringen ook relatief laag. In Noord vond in 2014 12% van de uitvoeringen plaats en in Oost 13%. In Oost trekken de uitvoeringen een iets groter deel dan de bezoeken (14%) t.o.v. Noord (11%). In de regio Zuid vinden relatief vrij veel uitvoeringen plaats, namelijk 17% van het totaal aantal rijksgebsubsidieerde uitvoeringen in 2014. Deze uitvoeringen trekken relatief weinig bezoeken: Het aandeel bezoeken in de regio Zuid is 12%.

Afbeelding 3-9: Regionale spreiding uitvoeringen en bezoeken rijksgesubsidieerde podiumkunstgezelschappen (2014; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

De regionale spreiding van uitvoeringen per genre is te zien in Tabel 3-6. De regio West is het sterkst vertegenwoordigd in alle genres. Dit komt doordat in de regio West de stad Amsterdam is gevestigd. 59% van de opera- en muziektheateruitvoeringen vonden plaats in de regio West. Hiervan vond 40% in Amsterdam plaats. Dit komt door het Nationale Opera & Ballet waarvan de opera's in 2014 uitsluitend plaatsvonden bij het Nationale Opera & Ballet zelf. Van alle rijksgesubsidieerde dansuitvoeringen vond 53% plaats in de regio West. Dit komt doordat er in Amsterdam (20%) en in Den Haag (13%) veel dansuitvoeringen plaatsvonden.

Op West na vonden de meeste muziekuitvoeringen plaats in Oost. Dit komt mogelijk door concertgebouw de Vereeniging in Nijmegen.

De meeste theateruitvoeringen vonden op West na in Zuid (18%) plaats.

Tabel 3-6: Regionale spreiding uitvoeringen per genre verdeling in percentages (2014; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Genre	Noord	Oost	Zuid	West	Midden	Totaal
Totaal	12%	13%	17%	49%	10%	100%
Dans	11%	12%	16%	53%	8%	100%
Muziek	10%	19%	15%	51%	6%	100%
Opera en muziektheater	9%	11%	11%	59%	9%	100%
Theater	13%	11%	18%	46%	12%	100%

Tabel 3-7 laat de regionale spreiding van het bezoek per genre zien. De regionale spreiding van het bezoek komt redelijk overeen met de regionale spreiding van de uitvoeringen. De regio West is ook als het om bezoeken gaat het best vertegenwoordigd in alle genres. In ieder genre behalve in het genre theater is het aandeel bezoek in West naar verhouding groot t.o.v. het aandeel uitvoeringen. Dit betekent dat de uitvoeringen in West een grotere capaciteit hebben en/of dat van deze uitvoeringen een groter aandeel van de beschikbare kaarten is verkocht. Dit is vooral het geval bij de genres dans en opera en muziektheater. In West heeft in 2014 53% van de rijksgesubsidieerde dansuitvoeringen plaatsgevonden en deze uitvoeringen trokken 69% van alle bezoeken aan rijskgesubisideerde dansvoorstellingen. Het grote aantal bezoeken aan dansuitvoeringen in West komt door het bezoek aan de dansuitvoeringen van het Nationale Opera & Ballet (Amsterdam) en van het Nederlands Dans Theater (Den Haag). Van alle dansgezelschappen trokken deze gezelschappen in 2014 veruit de meeste bezoeken. Deze opera en muziektheateruitvoeringen trokken 72% van alle bezoeken aan opera en muziektheater. Dit komt door de opera's van het Nationale Opera en Ballet die van alle opera- en muziektheaterinstellingen veruit de meeste bezoeken ontvingen in 2014. In het genre opera en muziektheater ontving Amsterdam in 2014 maar liefst 65% van de bezoeken.

De theatervoorstellingen in de regio Noord trokken relatief veel bezoeken met een aandeel van 18%. In de regio Oost waren op de regio West na de meeste bezoeken aan muziekuitvoeringen (20%). Zuid is op West na het best vertegenwoordigd in het genre Opera en muziektheater. Dit komt door Opera Zuid. Dit operagezelschap heeft in 2014 ongeveer 1 op de 10 uitvoeringen in de eigen standplaats (Maastricht) opgevoerd en ongeveer 1 op de 3 uitvoeringen in de regio Zuid.

Tabel 3-7: Regionale spreiding bezoek per genre verdeling in percentages (2014; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Genre	Noord	Oost	Zuid	West	Midden	Totaal
Totaal	11%	14%	12%	57%	7%	100%
Dans	7%	10%	10%	69%	4%	100%
Muziek	8%	20%	10%	57%	5%	100%
Opera en muziektheater	5%	7%	12%	72%	4%	100%
Theater	18%	9%	15%	46%	12%	100%

Bezoeken per uitvoering per genre en per regio

Uit het gemiddelde bezoek per uitvoering per genre per regio kunnen niet direct conclusies worden getrokken over het bereik of over de voorkeuren of populariteit binnen een regio. Deze gemiddelden zeggen in eerste instantie alleen iets over 1) aard van de programmering en/of 2) montage van de voorstellingen en capaciteit van de zalen.

Het aantal bezoeken per uitvoering wisselt sterk per genre en per regio. Het aantal bezoeken per uitvoering ligt gemiddeld tussen 132 (Zuid) en 657 (Oost). Zie Tabel 3-8. De verschillen zijn het grootst bij het genre dans. In de regio West zijn er gemiddeld 520 bezoeken per dansuitvoering en in Noord zijn er gemiddeld 188 bezoeken per dansuitvoering. De muziekuitvoeringen in Oost trekken relatief veel bezoeken per muziekuitvoeringen (657). Dit komt door de bezoeken per uitvoering in Enschede (1088 bezoeken per muziekuitvoering). Dit komt waarschijnlijk door het Wilminktheater en Muziekcentrum Enschede dat met vijf zalen en een concertzaal, verdeeld over drie locaties in Enschede, de grootste aanbieder van theatervoorstellingen en concerten is in Oost-Nederland. Het aantal bezoeken per muziekuitvoeringen is het laagst in de regio Zuid (389). In het genre opera en muziektheater trekken de uitvoeringen in Zuid de meeste bezoeken per voorstelling (441) en in West de minste (170). Dit komt doordat in de regio West naast het grote Nationale Opera & Ballet vier relatief kleine opera- en muziektheaterinstellingen zijn gevestigd. Deze vier kleinere instellingen ontvingen in 2014 allemaal minder bezoeken dan de opera- en muziektheaterinstellingen in andere regio's. De theatervoorstelling in Noord trekken gemiddeld de meeste bezoeken per uitvoering (224) en in Zuid de minste (132).

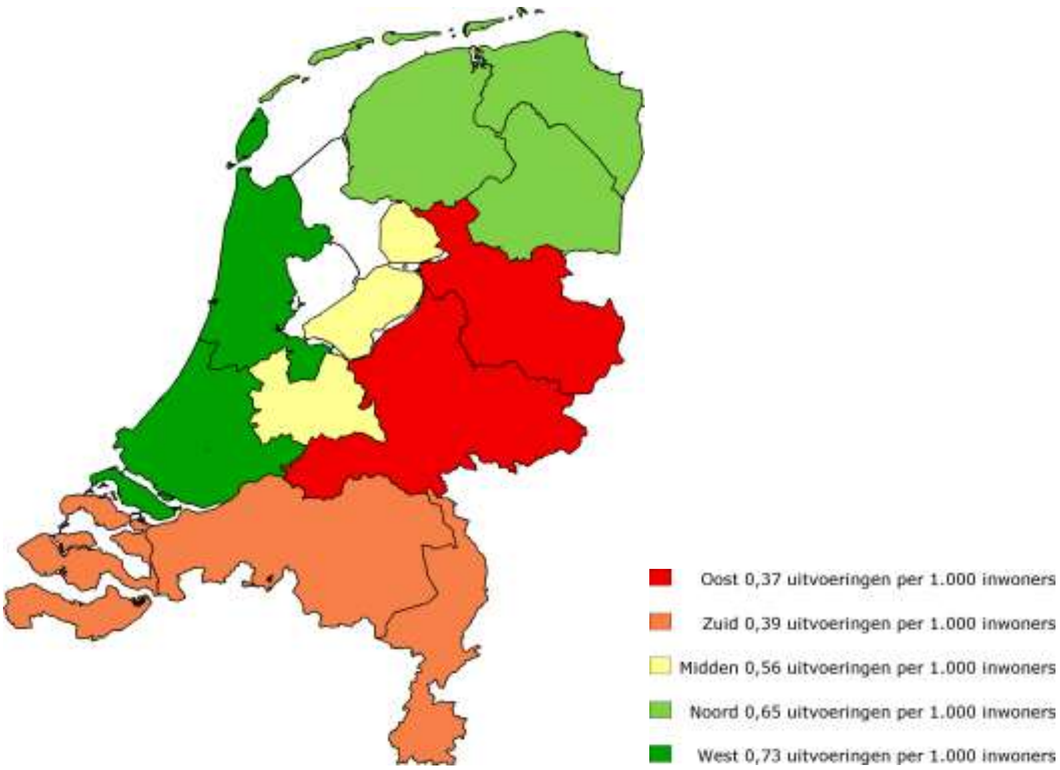
Tabel 3-8: Regionale spreiding bezoeken per uitvoering per genre (2014; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Genre	Noord	Oost	Zuid	West	Midden
Totaal	273	323	194	256	222
Dans	188	282	198	520	209
Muziek	548	657	389	468	427
Opera en muziektheater	209	266	441	170	188
Theater	224	143	132	153	210

Uitvoeringen en bezoeken per inwoner per regio

Het is lastig om uitspraken te doen over het aantal bezoeken per inwoner per regio omdat we niet weten wat de reisbereidheid is van de potentiële bezoeken. We laten hier het aantal uitvoeringen per 1.000 inwoners per regio zien en het aantal bezoeken per 1.000 inwoners per regio, zodat inzichtelijk wordt of dit tot elkaar in verhouding staat.

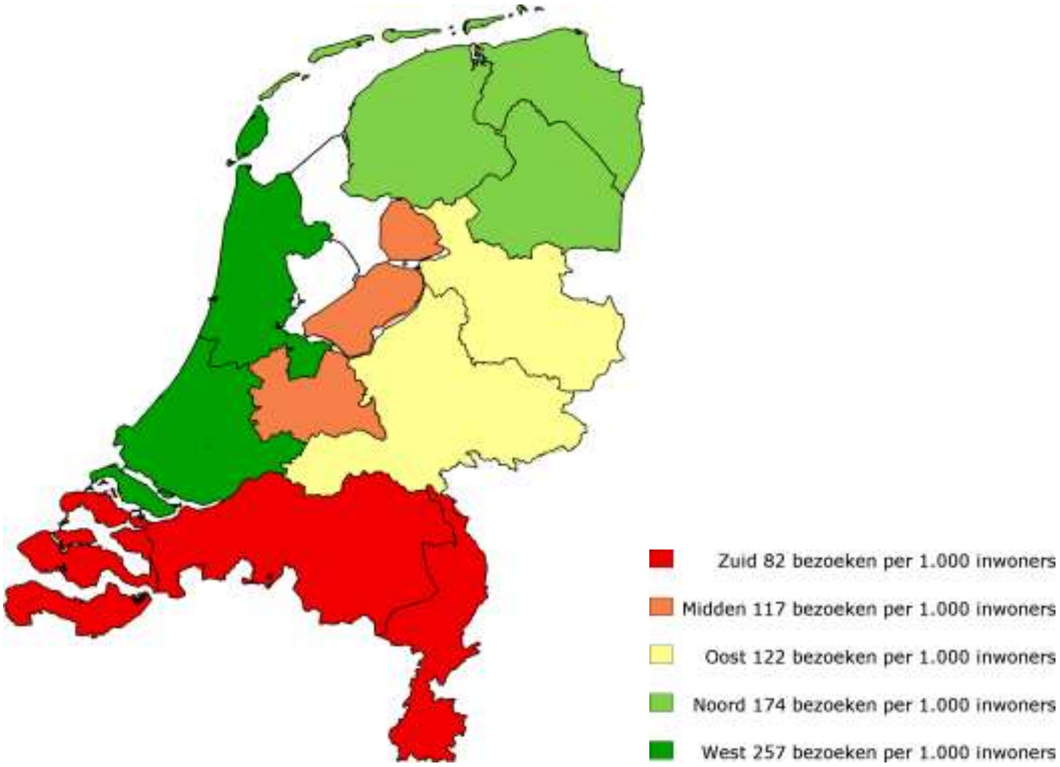
Afbeelding 3-10: Regionale spreiding aantal uitvoeringen en bezoeken rijksgesubsidieerde podiumkunstgezelschappen per 1.000 inwoners (2014; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Afbeelding 3-10 toont het aantal uitvoeringen per 1.000 inwoners per regio. In totaal neemt West weer een voortrekkersrol, met in totaal 0,73 uitvoeringen per 1.000 inwoners, gevolgd door Noord (0,65), Midden (0,56), Zuid (0,39) en Oost (0,37).

In afbeelding 3-11 hebben we dezelfde analyse gedaan maar dan voor bezoeken per 1.000 inwoners. De uitvoeringen in de regio West ontvangen de meeste bezoeken per 1.000 inwoners (257) gevolgd door Noord (174). Dit komt overeen met het beeld dat het aantal uitvoeringen per 1.000 inwoners geeft. Oost trekt relatief veel bezoeken per 1.000 inwoners (122) ten opzichte van het aantal uitvoeringen per 1.000 inwoners in vergelijking tot de regio's Zuid en Midden. De regio Midden trok 117 bezoeken per 1.000 inwoners en Zuid trok 82 bezoeken per 1.000 inwoners.

Afbeelding 3-11: Regionale spreiding aantal bezoeken en bezoeken rijksgesubsidieerde podiumkunstgezelschappen per 1.000 inwoners (2014; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

In In Noord vinden relatief veel theatervoorstellingen per 1.000 inwoners plaats. (0,41).

Tabel 3-9 wordt het aantal uitvoeringen per 1.000 inwoners uitgesplitst naar genre. Dit beeld komt overeen met het beeld voor het totaal aantal uitvoeringen per 1.000 inwoners op drie uitzonderingen na: In Oost vinden relatief veel muziektheateruitvoeringen plaats per 1.000 inwoners (0,11). In de regio Midden vinden relatief veel opera- en muziektheateruitvoeringen per 1.000 inwoners plaats (0,03). In Noord vinden relatief veel theatervoorstellingen per 1.000 inwoners plaats. (0,41).

Tabel 3-9: Uitvoeringen rijksgesubsidieerde podiumkunstgezelschappen per 1.000 inwoners per regio naar genre (2014; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Genre	Noord	Oost	Zuid	West	Midden
Totaal	0,65	0,37	0,39	0,73	0,56
Dans	0,10	0,06	0,06	0,13	0,07
Muziek	0,11	0,12	0,07	0,16	0,07
Opera en muziektheater	0,03	0,02	0,01	0,05	0,03
Theater	0,41	0,18	0,24	0,39	0,39

In In Noord is het bezoek per 1.000 inwoners aan theatervoorstellingen het hoogst van alle regio's.

Tabel 3-10 laten we het aantal bezoeken per 1.000 inwoners uitgesplitst naar genre zien. In Oost zijn er veel bezoeken aan muziekvoorstellingen per 1.000 inwoners (76) en weinig bezoek aan theater (25). In Noord is het bezoek per 1.000 inwoners aan theatervoorstellingen het hoogst van alle regio's.

Tabel 3-10: Bezoeken rijksgesubsidieerde podiumkunstgezelschappen per 1.000 inwoners per regio naar genre (2014; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Genre	Noord	Oost	Zuid	West	Midden
Totaal	174	122	82	257	117
Dans	20	16	13	57	13
Muziek	61	76	31	112	35
Opera en muziektheater	6	5	7	25	5
Theater	88	25	32	64	64

3.7.2 Regionale spreiding G9 versus overige gemeenten, 2009-2014

Ontwikkeling subsidies en opbrengsten naar standplaats: G9 en overige gemeenten, 2009-2014

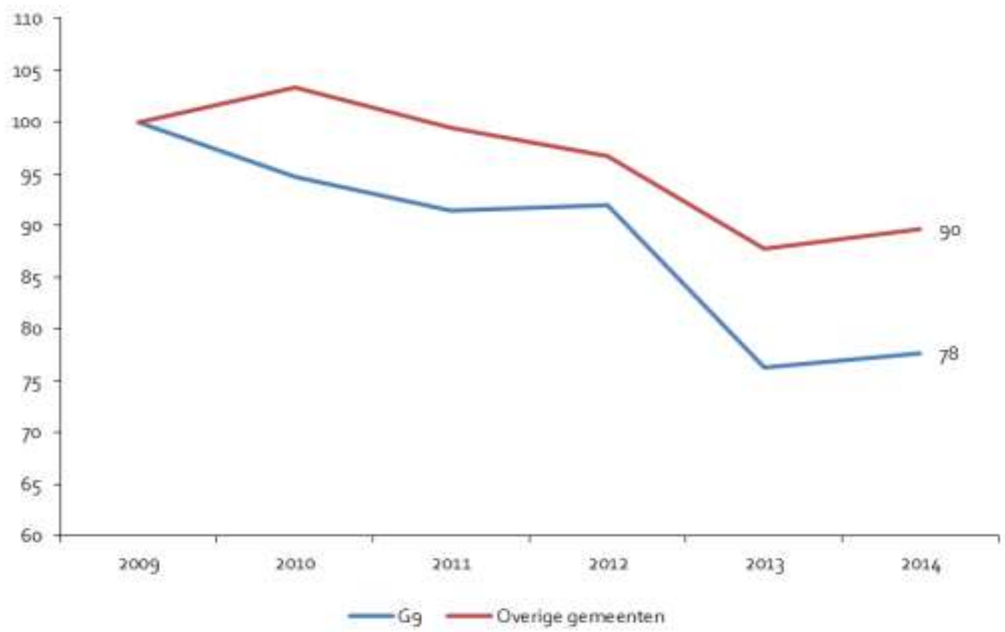
In Afbeelding 3-12 wordt de ontwikkeling getoond van de subsidies verstrekt aan producerende instellingen waarvan de standplaats in de G9 ligt en van de subsidies verstrekt aan producerende instellingen waarvan de standplaats buiten de G9 ligt. Afbeelding 3-13 laat de ontwikkeling van de opbrengsten uit sponsoring, publieksinkomsten en overige directe en indirecte inkomsten zien.

Over de hele periode 2009-2014 zijn bij de G9-instellingen de subsidies gedaald met 22% en de opbrengsten gestegen met 6%. Bij de instellingen die gevestigd zijn in de overige gemeenten zijn de subsidies gedaald met 10% en zijn de opbrengsten gestegen met 16%.

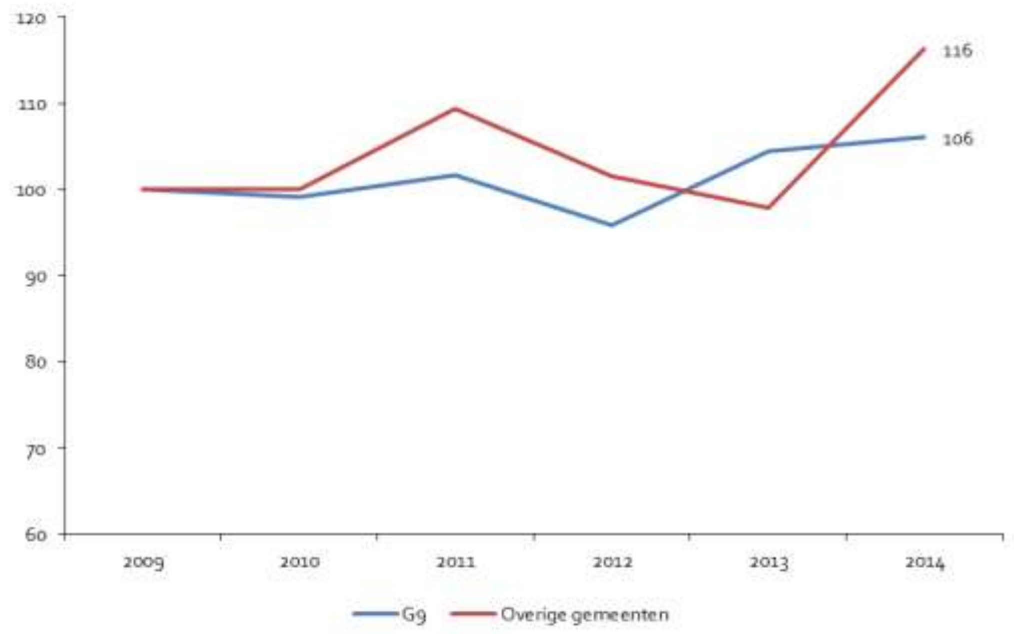
G9-instellingen compenseren grotere terugval in subsidie sneller met hogere opbrengsten

In het begin van de nieuwe subsidieperiode (2013 t.o.v. 2012) zijn de subsidies bij de G9-instellingen met 17% gedaald. Bij de producerende instellingen die buiten de G9 zijn gevestigd was de daling van de subsidies in 2013 t.o.v. 2012 kleiner, namelijk 9%. In datzelfde jaar stegen bij de G9-instellingen de opbrengsten met 9,1% terwijl deze bij de instellingen buiten de G9 daalden met 3,6%. In 2014 zijn bij de gezelschappen buiten de G9 de opbrengsten gestegen met 19% terwijl ze bij de G9-instellingen redelijk stabiel bleven.

Afbeelding 3-12: Reële ontwikkeling subsidies rijksgesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten, G9 en overige gemeenten (index 2009=100; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

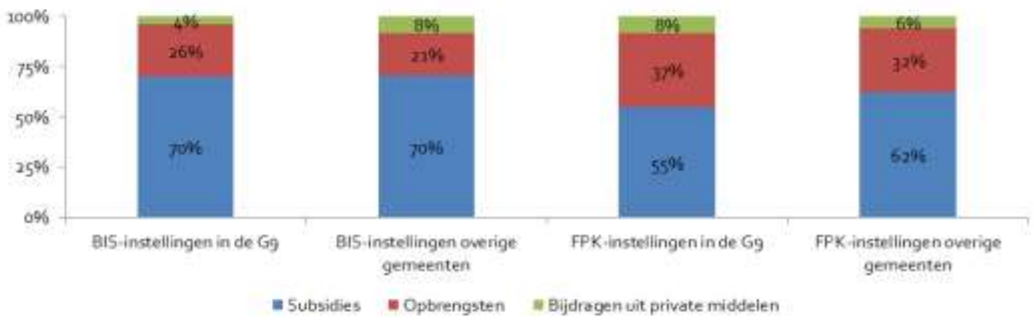
Afbeelding 3-13: Reële ontwikkeling opbrengsten rijksgesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten, G9 en overige gemeenten (index 2009=100; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Bekostigingsmix naar standplaats: G9 en overige gemeenten

In Afbeelding 3-14 wordt de bekostigingsmix 2014 van de BIS- en FPK-instellingen met standplaats in de G9 of buiten de G9 getoond. Bij de BIS-instellingen zien we weinig verschil. De inkomsten van de FPK-instellingen buiten de G9 bestaan voor een iets groter deel uit subsidie (62%) dan van de FPK-instellingen waarvan de standplaats in één van de G9-gemeenten ligt (55%).

Afbeelding 3-14: Samenstelling inkomsten BIS- en FPK-instellingen voor podiumkunsten 2014, binnen en buitend de G9 (2014; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Subsidie per bezoek G9 en overige gemeenten

Als we kijken naar het gemiddelde subsidiebedrag per bezoek dan valt op dat bij de BIS-instellingen het subsidiebedrag per bezoek aan G9-instellingen hoger is dan aan instellingen die buiten de G9 gevestigd zijn, terwijl het bij de FPK-instellingen precies andersom is. Dit komt doordat de drie opera's die gesubsidieerd worden vanuit de BIS in de G9 gevestigd zijn. De subsidie per bezoek aan de opera is relatief hoog.

Tabel 3-11: Subsidiebedrag per bezoek aan BIS- en FPK-instellingen binnen en buiten de G9 (2014; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Genre	BIS-instellingen	FPK-instellingen	Totaal
G9	€ 72,51	€ 21,61	€ 53,45
Overige gemeenten	€ 41,41	€ 27,60	€ 31,63

3.8 Capita Selecta: Panelanalyse 'oude BIS/FPK' vs. 'nieuwe BIS/FPK'

Een manier om de effecten van de bezuinigingen, met name voor het aantal bezoeken, in kaart te brengen, is een vergelijking van een panel met instellingen die t/m 2012 structureel gesubsidieerd werden en een panel met instellingen die sinds 2013 structureel gesubsidieerd worden. In deze analyse nemen we voor de jaren 2009-2012 cijfers mee van de instellingen die t/m 2012 structureel gesubsidieerd werden, en voor de jaren 2013-2014 cijfers van instellingen die sinds 2013 structureel gesubsidieerd worden. We voeren de analyse uit voor het aantal voorstellingen, het aantal bezoeken en voor een aantal financiële gegevens (totale baten, totale subsidie, publieksinkomsten, sponsorinkomsten).

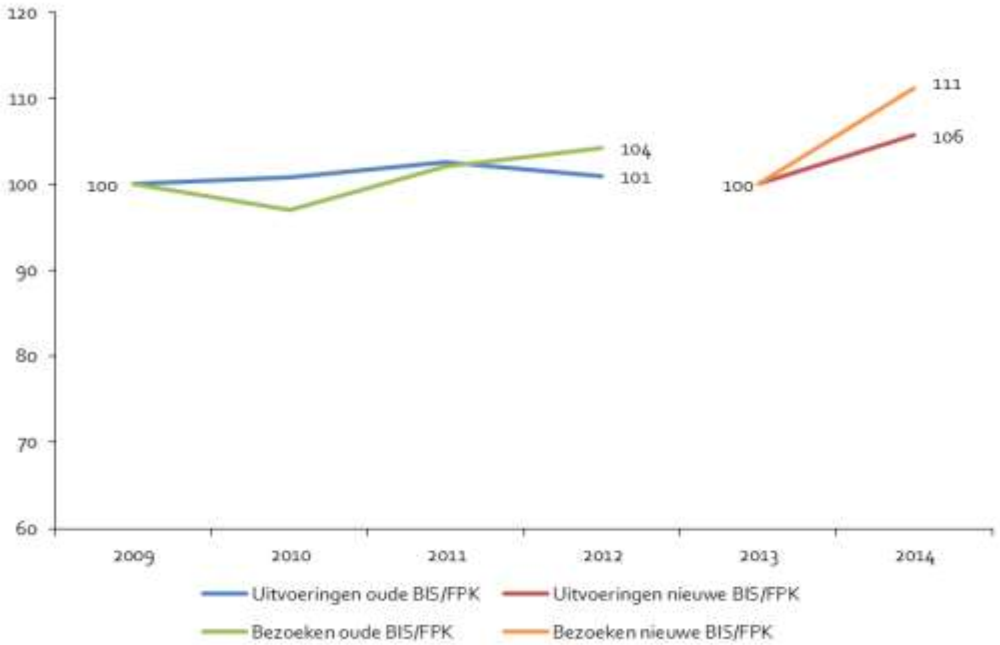
In de oude subsidieperiode werden er in totaal 123 gezelschappen structureel gesubsidieerd vanuit de BIS of door het FPK. Deze gezelschappen vormen het 'oude BIS/FPK'-panel. In de nieuwe subsidieperiode worden er nog 100 gezelschappen structureel gesubsidieerd vanuit de BIS of het FPK.[38] Deze gezelschappen vormen het 'nieuwe BIS/FPK'-panel.

Afbeelding 3-15 laat de ontwikkeling van het aantal uitvoeringen en het bezoek zien voor het oude BIS/FPK-panel in de periode 2009-2012 en voor het nieuwe BIS/FPK-panel in de periode 2013-2014. In de nieuwe subsidieperiode is het aantal uitvoeringen en het aantal bezoeken bij het nieuwe BIS/FPK-panel in één jaar meer toegenomen dan het aantal uitvoeringen en bezoeken bij het oude BIS/FPK-panel in vier jaar is toegenomen. In de periode 2009-2012 is het aantal bezoeken van de oude BIS/FPK gestegen met 4% en bleef het aantal uitvoeringen ongeveer gelijk. In de nieuwe subsidieperiode is het aantal bezoeken in 2014 t.o.v. 2013 met 11% gestegen en steeg het aantal uitvoeringen met 6%. Dit wordt mogelijk veroorzaakt doordat de nieuw BIS/FPK-gezelschappen taken hebben overgeno-

[38] Maas theater en dans is een nieuw gezelschap en krijgt vanuit de BIS subsidie voor theater en vanuit het FPK ontvangt de instelling subsidie voor dans. De instelling zit in het totaalbestand van zowel de BIS als het FPK en wordt daardoor dubbel geteld.

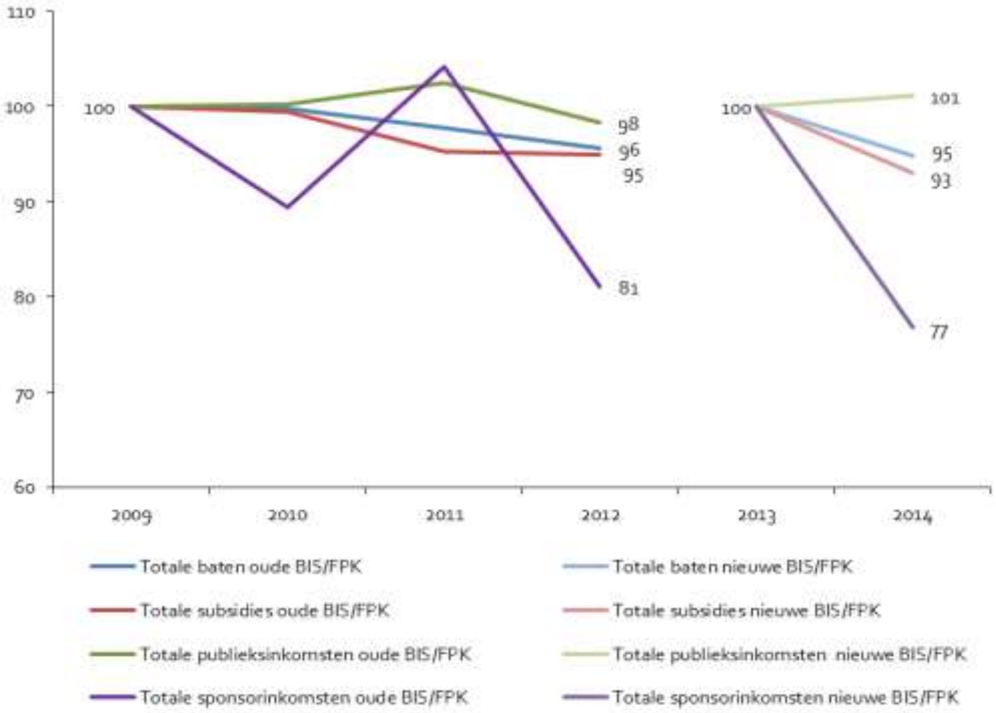
men van gezelschappen die in de nieuwe subsidieperiode niet meer structureel gesubsidieerd worden.

Afbeelding 3-15: Ontwikkeling van het totaal aantal uitvoeringen van door het Rijk gesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten en de bezoeken 'oude BIS/FPK' vs. 'nieuwe BIS/FPK' (index 2009=100 voor de oude BIS/FPK en index 2013=100 voor de nieuwe BIS/FPK; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Afbeelding 3-16 laat de reële ontwikkeling van een aantal bekostigingsposten en van de totale baten zien. De totale baten worden zowel in de oude subsidieperiode als in de nieuwe subsidieperiode vooral bepaald door de hoogte van de subsidies. In 2012 is het aandeel subsidie in de totale baten 74%; in de nieuwe subsidieperiode is het aandeel subsidie in de totale baten iets afgenomen tot 68%. Bij de oude BIS/FPK-gezelschappen zijn de subsidies in de periode 2009-2012 in totaal met 5% afgenomen. Dit zien we terug in een afname van de totale baten van 4%. Bij de nieuwe BIS/FPK is er een afname van de subsidies in 2014 t.o.v. 2013 van 7%. Dit is terug te zien in een afname van de totale baten van 5%. De publieksinkomsten zijn bij zowel het oude als het nieuwe BIS/FPK-panel stabiel. De sponsorinkomsten zijn juist heel volatiel. Dit komt ook doordat de sponsorinkomsten in absolute bedragen relatief laag zijn waardoor een kleine verschuiving al snel grote gevolgen heeft voor de trendmatige ontwikkeling. De sponsorinkomsten waren in de oude subsidieperiode ongeveer 1% van de totale baten. In de nieuwe subsidieperiode is het aandeel sponsorinkomsten iets hoger, namelijk 2%. We zien in beide periodes 2009-2012 en 2013-2014 een grote afname van de sponsorinkomsten.

Afbeelding 3-16: Reële ontwikkeling bekostigingsposten door het Rijk gesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten en de bezoeken 'oude BIS/FPK' vs. 'nieuwe BIS/FPK' (index 2009=100 voor de oude BIS/FPK en index 2013=100 voor de nieuwe BIS/FPK; bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

De gemiddelde jaarlijkse mutaties van de verschillende factoren zijn samengevat in Tabel 3-12.

Tabel 3-12: Ontwikkeling van uitvoeringen, bezoeken en bekostiging oude en nieuwe BIS/FPK (bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

	Jaarlijkse mutatie (in %)	
Kenmerk	2009-2012 (oude BIS/FPK)	2013-2014 (nieuwe BIS/FPK)
Uitvoeringen	0,3%	5,7%
Bezoeken	1,4%	11,1%
Reële totale baten	-1,5%	-5,2%
Reële totale subsidies	-1,7%	-6,9%
Reële publieksinkomsten	-0,6%	1,1%
Reële sponsorinkomsten	-6,7%	-23,2%

3.9 Conclusies

In het trendhoofdstuk geven we de trends in het aanbod, het aantal bezoeken, prijzen en de bekostigingsmix van de rijksgesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten weer. Tabel 3-13 vat de belangrijkste trends samen. Doordat 29% van de FPK-gesubsidieerde instellingen niet in het panel zitten, is het raadzaam om voorzichtig te zijn met conclusies. Dit geldt niet voor de BIS-instellingen want daarvan zit meer dan 90% in het panel. De conclusies die hieronder volgen hebben betrekking op de panel-instellingen, oftewel de instellingen waarvan we van alle jaren in de onderzoeksperiode 2009-2014 over gegevens beschikken. De ontwikkelingen bij de FPK-instellingen in het panel kunnen afwijken van de ontwikkelingen bij de gehele groep FPK-instellingen.

Tabel 3-13: Ontwikkeling van producties, uitvoeringen, bezoeken en reële toegangsprijzen van rijksgesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten (bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

	Jaarlijkse mutatie (in %)			
Kenmerk	2009-2012 (oude subsidieperiode)	2012-2014 (nieuwe subsidieperiode[39])	2013-2014 (meest recent jaar)	2009-2014 (totale onderzoeksperiode)
Uitvoeringen	2,4%	2,5%	4,2%	2,4%
Bezoeken	1,2%	3,7%	7,0%	2,2%
Reële publieksinkomsten per bezoek (Inkomsten per bezoek na correctie voor de stijging van het algemeen prijspeil)	-1,8%	-3,1%	-7,5%	-2,3%
Reële prijs concurrerende vrijetijdsbestedingen (Consumentenprijsindex diensten cultuur en recreatie)	1,1%	0,3%	0,8%	0,8%

De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden:

- Over de hele periode 2009 t/m 2014 steeg het aantal uitvoeringen van BIS-instellingen met 24% en bij de FPK-instellingen was het aantal uitvoeringen in 2014 weer ongeveer op hetzelfde niveau als in 2009. Het aantal uitvoeringen van de BIS-instellingen liet in de oude subsidieperiode (2009-2012) een kleine groei zien van gemiddeld 0,6% per jaar. In de nieuwe subsidieperiode (2012-2014) groeide het aantal uitvoeringen met gemiddeld 10,3% per jaar. Bij de FPK-instellingen zien we een andere ontwikkeling dan bij de BIS-instellingen. Het aantal FPK-uitvoeringen nam in de oude subsidieperiode nog toe met gemiddeld 4,0% per jaar. In de nieuwe subsidieperiode nam het aantal FPK-uitvoeringen af met gemiddeld 4,6% per jaar.

[39] De nieuwe subsidieperiode begon in 2013. In deze kolom worden de gemiddelde jaarlijkse ontwikkelingen in 2013 en 2014 gepresenteerd ten opzichte van 2012. In technische termen gaat het dus om een analyse '2012-2014', hoewel het de subsidieperiode vanaf 2013 betreft.

- De bezoeken volgden ongeveer eenzelfde ontwikkeling als het aantal uitvoeringen. In de oude subsidieperiode nam het bezoek aan de BIS-instellingen jaarlijks toe met gemiddeld 1,0%. In de nieuwe subsidieperiode nam het bezoek nog sneller toe, namelijk met gemiddeld 5,5% per jaar. Bij de FPK-instellingen nam de toename van het bezoek juist af van 1,6% per jaar in de oude subsidieperiode naar 0,7% per jaar in de nieuwe subsidieperiode.
- Doordat het aantal uitvoeringen in de periode 2009 t/m 2014 bij de FPK-instellingen wat minder snel steeg (plus 2%) dan het bezoek (plus 6%) is het aantal bezoeken per uitvoeringen licht gestegen met 4%. Bij de BIS-instellingen was het andersom: doordat het aantal uitvoeringen in de periode 2009 t/m 2014 bij de BIS-instellingen wat harder steeg (plus 24%) dan het bezoek (plus 15%) is het aantal bezoeken per uitvoeringen gedaald met 7%.
- Over de periode 2009-2014 is zowel het aantal uitvoeringen als het aantal bezoeken bij alle genres gemiddeld genomen toegenomen, behalve bij het genre opera en muziektheater.
- Bij een aantal genres wijkt de ontwikkeling van het aantal voorstellingen sterk af van de ontwikkeling van het bezoek. In de oude subsidieperiode is het aantal muziekuitvoeringen toegenomen met gemiddeld 9% per jaar, terwijl het bezoek in die periode heel licht is gedaald. Het aantal theatervoorstellingen nam in de eerste twee jaar van de nieuwe subsidieperiode met gemiddeld 5% per jaar toe, terwijl het bezoek tegelijkertijd met gemiddeld 2% per jaar daalde. Bij dans was er aan het begin van de nieuwe subsidieperiode juist een daling van het aantal voorstellingen van gemiddeld 2% per jaar, terwijl het bezoek steeg met gemiddeld 6% per jaar.
- De gemiddelde reële publieksinkomsten per bezoek zijn in 2014 11% lager dan in 2009. Dit wordt veroorzaakt door een daling van de reële publieksinkomsten per bezoek bij de BIS-instellingen van 16%. Bij de FPK-instellingen zijn de reële publieksinkomsten per bezoek in 2014 ongeveer op hetzelfde niveau als in 2009.
- De regio West is in alle genres relatief erg sterk vertegenwoordigd als we kijken naar aantal uitvoeringen en aantal bezoeken per 1.000 inwoners.
- De subsidies zijn in de nieuwe subsidieperiode veel harder gedaald bij de G9-instellingen (met 17%) dan dat de subsidies zijn gedaald bij de producerende instellingen die buiten de G9 zijn gevestigd. Buiten de G9 daalden de subsidies met gemiddeld 9% in 2013 t.o.v. 2012. De G9-instellingen compenseerden de teruggang in subsidie in 2013 deels met 9% hogere opbrengsten. Buiten de G9 daalden de opbrengsten in 2013 met 3,6%. In 2014 t.o.v. 2013 zijn bij de niet-G9-instellingen de opbrengsten gestegen met 19% terwijl ze bij de G9-instellingen redelijk stabiel bleven.
- De inkomsten van de FPK-instellingen buiten de G9 bestaan in 2014 voor een iets groter deel uit subsidie (62%) dan van de FPK-instellingen waarvan de standplaats in één van de G9-gemeenten ligt (55%). Bij de BIS-instellingen zien we weinig verschil.
- Bij de BIS-instellingen nam het aandeel uitvoeringen buiten de standplaats toe van 49% in 2009 naar 52% in 2012 naar 57% in 2014. Bij de FPK-instellingen nam het aandeel uitvoeringen buiten de standplaats juist af van 77% in 2009 naar 75% in 2012 naar 69% in 2014.

4 Trends vrije theaterproducenten

4.1 De markt op hoofdlijnen, 2014/2015

In dit hoofdstuk komt de ontwikkeling van het aantal bezoeken, de recette per bezoek en de variatie van het aanbod van de vrije theaterproducenten aan de orde. We beginnen met een beschrijving van de omvang van de markt in paragraaf 4.1. Daarna volgt de ontwikkeling in de periode 2009-2014 van het aanbod (paragraaf 4.2), het bezoek (paragraaf 4.3), de recette per bezoek (paragraaf 4.4) en de bekostigingsmix (paragraaf 4.5). In paragraaf 4.6 geven we ten slotte de conclusies van dit hoofdstuk. De ontwikkelingen bij de vrije theaterproducenten zijn meer volatiel dan in de andere sectoren omdat we hier een beperkt aantal waarnemingen hebben waardoor verschuivingen bij een indiciduele producent snel zichtbaar worden.

De informatie die we in dit hoofdstuk presenteren is door de individuele leden van de Vereniging Vrije Theater Producenten (VVTP) verstrekt. De cijfers berusten op informatie van vrije theaterproducenten die ten minste over vijf van de zes onderzoeksjaren gegevens hebben geleverd. Waar nodig vullen we de gegevens voor maximaal één jaar aan met schattingen op basis van interpolatie of extrapolatie. Voor de leesbaarheid van het hoofdstuk verkorten wij de aanduiding van de seizoenen steeds. Seizoen 2009/2010 wordt bijvoorbeeld aangeduid als 2009 of seizoen 2009.

Om een beeld van de geselecteerde producenten en de grootte van de sector te geven, toont Tabel 4-1 de waarde van enkele kenmerken van de vrije theaterproducenten. De getoonde gegevens zijn gebaseerd op 5 van de 14 VVTP leden.

Tabel 4-1: Overzicht van enkele kenmerken van de geselecteerde vrije theaterproducenten[40] (seizoen 2014/15; bron: VVTP; bewerking: APE/Rebel)

Kenmerk	Vaste selectie VVTP-leden
Aantal producenten	5
Aantal producties	76
Aantal uitvoeringen	3.683
Aantal bezoeken	2.145.637
Gemiddeld aantal bezoeken per uitvoering	583
Totale inkomsten	€ 74.902.000
Publieksinkomsten per bezoek	€ 28

[40] Het panel bestaat uit VVTP-leden die ten minste over vijf seizoenen gegevens hebben verstrekt. Van 1 VVTP-lid ontbreekt de informatie deels.

Onze selectie omvat vooral de grotere vrije theaterproducenten. De geselecteerde vrije theaterproducenten hebben in het seizoen 2014 76 producties verzorgd waarvan zij 3.683 uitvoeringen hebben gegeven. Aan deze uitvoeringen zijn 2,1 miljoen bezoeken afgelegd; dat is gemiddeld ongeveer 583 bezoeken per uitvoering. De totale inkomsten van de geselecteerde vrije theaterproducenten bedragen in het seizoen 2014 74,9 miljoen euro. De publieksinkomsten per bezoek, benaderd door de gemiddelde netto recette per bezoek bedraagt 28 euro. Dit zijn de inkomsten die ook daadwerkelijk naar de vrije theaterproducenten gaan (dus exclusief bijv. royalty's en theatertoeslagen).

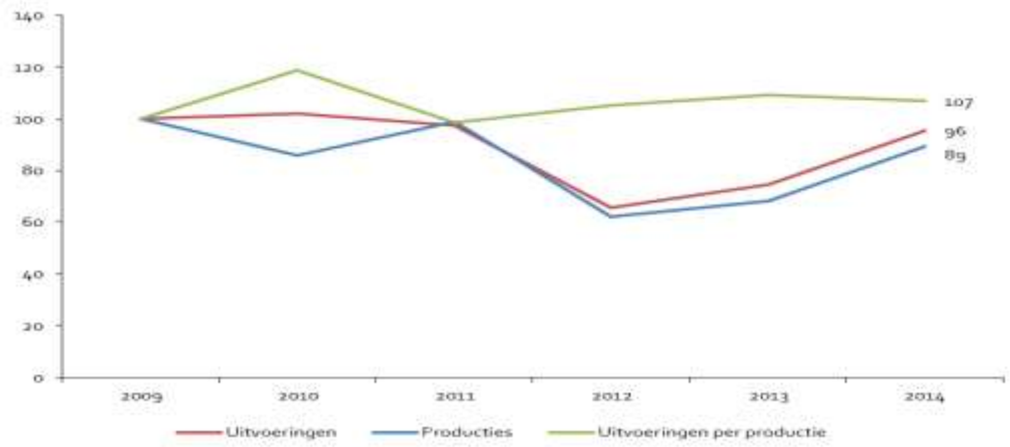
Omdat de analyses in dit hoofdstuk gebaseerd zijn op gegevens van slechts 5 van de 14 VVTP-leden zijn er grote schommelingen zichtbaar van jaar op jaar in de aantallen producties, voorstellingen en bezoeken. Bij de verdeling over de genres resulteert dit ook in grote schommelingen.

4.2 Aanbod, 2009-2014

Ontwikkeling van uitvoeringen en producties

Afbeelding 4-1 geeft de ontwikkeling van het aantal uitvoeringen en producties in de periode 2009-2014 weer. We gebruiken in de presentatie indexcijfers zodat we verschillende reeksen met een uiteenlopende schaal met elkaar kunnen vergelijken en de ontwikkeling vanaf het startseizoen 2009 goed in beeld kunnen brengen.

Afbeelding 4-1: Ontwikkeling van het gemiddelde aantal uitvoeringen en het aantal producties van de vrije theaterproducenten (index 2009=100; bron: VVTP; bewerking: APE/Rebel)

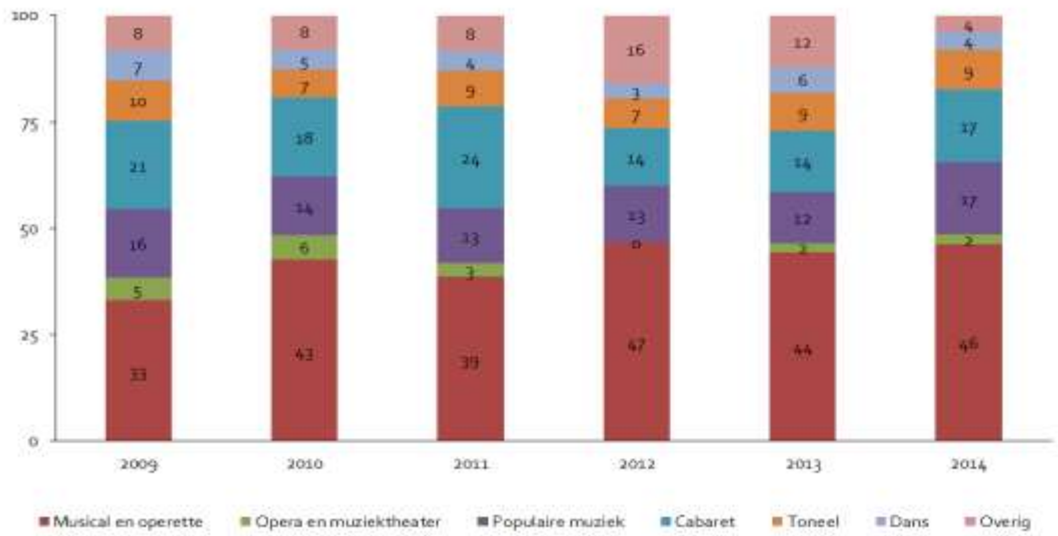
Het gemiddelde aantal uitvoeringen blijft stabiel in 2010. Na 2010 zet een daling van het aantal uitvoeringen in, vooral bij de genres dans, opera en muziektheater en overig (niet in grafiek). In 2013 is weer een lichte stijging te zien. Deze stijging komt voornamelijk door de genres dans en toneel. In 2014 is de stijging nog wat sterker, voornamelijk bij cabaret en populaire muziek. Over de gehele periode 2009-2014 neemt het aantal uitvoeringen af met 4%, dat is een gemiddelde jaarlijkse afname

van 0,9%. Het aantal producties is in 2010 gedaald maar stijgt in 2011, voornamelijk door cabaret. In 2012 is een flinke daling te zien van ruim 30%, ditmaal voornamelijk door dans en cabaret. In 2013 stijgt het aantal producties licht, en in 2014 nog iets meer. De totale afname van het aantal producties in de jaren 2009-2014 is 11%, wat neerkomt op een gemiddelde jaarlijkse daling van 2,2%. In 2010 stijgt het gemiddelde aantal uitvoeringen per productie door de daling van het aantal producties. In 2011 stijgt het aantal producties weer, waardoor het gemiddelde aantal uitvoeringen per productie weer op het niveau van 2009 komt te liggen. In de jaren 2011-2014 stijgt het gemiddelde aantal uitvoeringen per productie licht.

Ontwikkeling van het aanbod per genre

Afbeelding 4-2geeft de ontwikkeling van het aanbod per genre weer. Musical en operette heeft doorgaans het grootste aandeel in het aantal uitvoeringen. In 2014 is het aandeel van cabaret en populaire muziek toegenomen t.o.v. 2013. Het aanbod van cabaret en musical en operette verschilt het meest van jaar op jaar.

Afbeelding 4-2: Aandelen van de verschillende genres in de uitvoeringen van de vrije theaterproducenten, seizoen (bron: VVTP; bewerking: APE/Rebel)

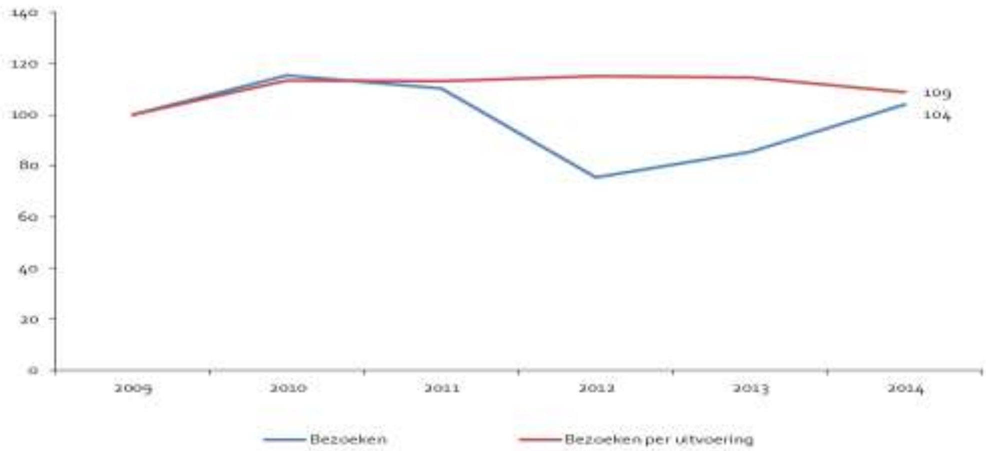
4.3 Bezoeken, 2009-2014

Ontwikkeling van het bezoek

Afbeelding 4-3 toont de ontwikkeling van het aantal bezoeken aan de voorstellingen van de vrije theaterproducenten en het aantal bezoeken per uitvoering (in indexvorm). Het aantal bezoeken is in

2012 t.o.v. 2011 sterk afgenomen. In 2013 en 2014 is weer een groei te zien van het aantal bezoeken. De grootste daling vond plaats in het seizoen 2012. Door de stijging van de laatste 2 jaar is het aantal bezoeken aan voorstellingen van de vrije theaterproducenten in 2014 circa 4% hoger dan in 2009. Dat komt neer op een gemiddelde stijging van het aantal bezoeken met 0,8% per jaar in de periode 2009-2014. In de vorige paragraaf hebben we kunnen zien dat het aantal uitvoeringen in dezelfde periode per saldo licht is gedaald. Daardoor is het aantal bezoeken per uitvoering sterker gestegen dan het aantal bezoeken. In 2014 tellen we 2,1 miljoen bezoeken en gemiddeld 583 bezoeken per uitvoering van de vrije theaterproducenten.

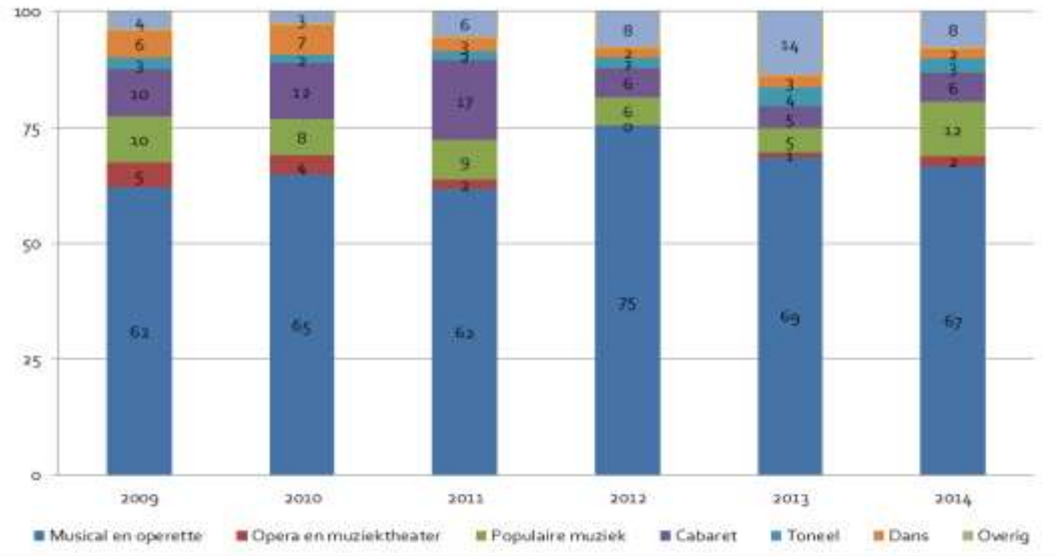
Afbeelding 4-3: Ontwikkeling van het aantal bezoeken en het aantal bezoeken per uitvoering bij de vrije theaterproducenten (index 2009=100; bron: VVTP; bewerking: APE/Rebel)

Ontwikkeling van het aantal bezoeken per genre

Afbeelding 4-4 schetst de ontwikkeling van de aandelen per genre in het bezoek. Musical en operette trekken in het seizoen 2014 ongeveer tweederde van het aantal bezoeken. Het aandeel cabaret in het totale bezoek is in 2011 sterk gestegen maar in 2012 weer gedaald. In 2014 is het aandeel cabaret bijna gehalveerd ten opzichte van 2009. Het totale aantal bezoeken per uitvoering is gestegen tussen 2009 en 2014. Tabel 4-2 laat zien dat de stijging vooral te zien is bij opera en muziektheater en overig. Bij dans was er tot 2012 nog sprake van een stijging. In het genre opera en muziektheater is het aantal bezoeken per uitvoering tussen 2009 en 2013 met 34% is afgenomen. In 2014 t.o.v. 2013 is er echter een flinke stijging van 67%, voornamelijk omdat het aantal uitvoeringen veel meer afneemt dan het aantal bezoeken. Dit betekent dat de uitvoeringen vaker of voor een groter deel uitverkocht zijn, of dat de gezelschappen in grotere zalen spelen. Bij het genre overig stijgt het aantal bezoeken per uitvoering in 2014 ook flink. Dit komt omdat hier verschillende soorten uitvoeringen onder vallen.

Afbeelding 4-4: Aandelen van de verschillende genres in het aantal bezoeken aan de uitvoeringen van de vrije theaterproducenten (bron: VVTP; bewerking: APE/Rebel)

Tabel 4-2: Aantal bezoeken per uitvoering naar genre van de vrije theaterproducenten (bron: VVTP; bewerking: APE/Rebel)

Jaar	Musical en operette	Opera en muziektheater	Populaire muziek	Cabaret	Toneel	Dans	Overig
2009	837	535	437	272	283	456	496
2010	793	410	484	293	231	890	397
2011	831	365	371	332	274	584	388
2012	863	372	387	318	195	605	325
2013	768	352	337	271	306	402	555
2014	838	589	393	216	190	318	1231

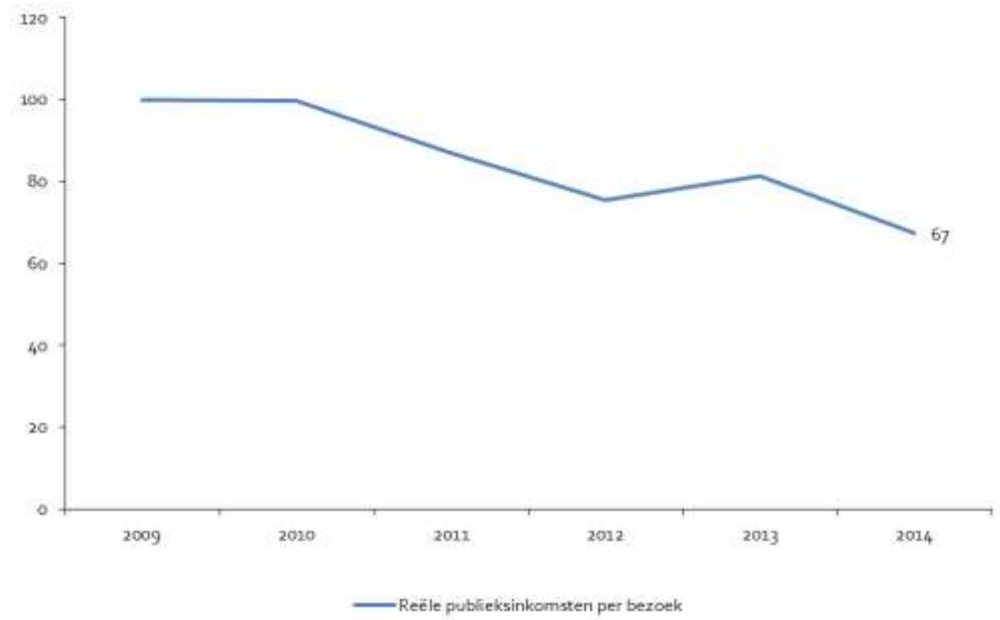
4.4 Benaderde prijs, 2009-2014

De prijs van een bezoek aan een uitvoering van de vrije theaterproducenten benaderen we door de netto recette te delen door het aantal bezoeken. Na correctie voor inflatie levert dit de reële publieksinkomsten per bezoek op. In de berekende reële publieksinkomsten per bezoek komen impliciet ook veranderingen in de samenstelling van het aanbod en het bezoek tot uiting.

Afbeelding 4-5 toont de ontwikkeling van de gemiddelde reële publieksinkomsten per bezoek van de vrije theaterproducenten in indexvorm na correctie voor inflatie. De reële publieksinkomsten per bezoek waren in 2010 ongeveer gelijk aan de reële publieksinkomsten per bezoek in 2009 en zijn daarna twee jaar sterk gedaald. In 2013 zijn de reële publieksinkomsten per bezoek weer gestegen maar in 2014 zijn ze weer gedaald. Over de gehele periode 2009-2014 zijn de reële publieksinkomsten per saldo gemiddeld met 7,6% per jaar gedaald. De reële publieksinkomsten per bezoek

zijn in de periode 2009-2014 in totaal met 33% gedaald. De stijging van de reële publieksinkomsten per bezoek in 2013 hangt voor een deel samen met het gedaalde aantal bezoeken van (relatief goedkope) cabaretvoorstellingen.

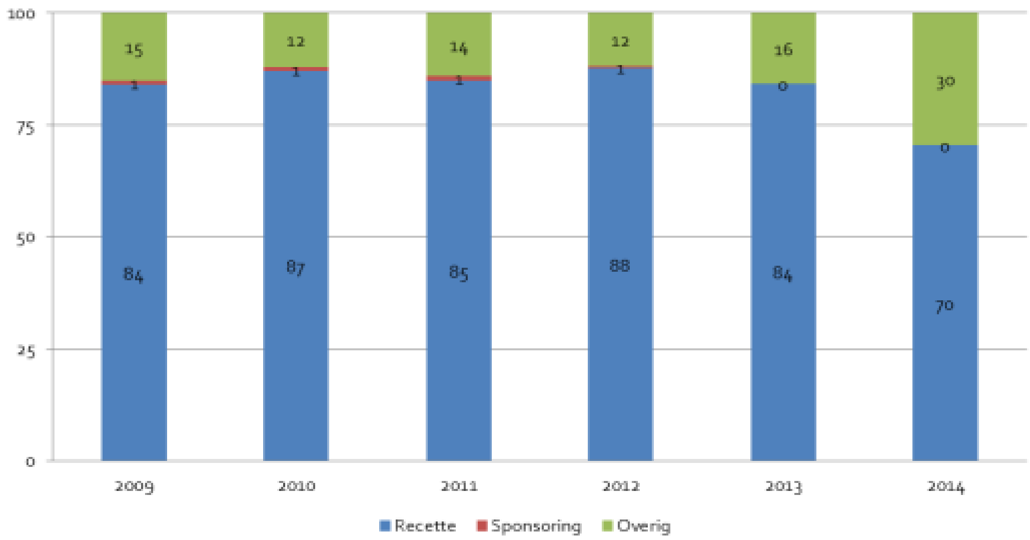
Afbeelding 4-5: Ontwikkeling van de reële publieksinkomsten per bezoek van de vrije theaterproducenten (index 2009=100; gecorrigeerd voor inflatie; bron: VVTP; bewerking: APE/Rebel)

4.5 Bekostigingsmix, 2009-2014

De vrije theaterproducenten zijn lastig vergelijkbaar met de overige instellingen die we in de analyse van de bekostigingsmix meenemen. Immers, dit zijn instellingen die (bijna) volledig commercieel opereren en niet of nauwelijks afhankelijk zijn van subsidies. In concrete getallen betekent het dat de vrije theaterproducenten tussen 2009 en 2013 telkens tussen de 84% en de 88% van hun opbrengsten uit recettes halen. In 2014 zien we een daling naar 70%. Tussen de 12% en de 16% komen uit overige inkomsten, de rest uit sponsoring. In 2014 stijgt het percentage uit overige inkomsten naar 30%. Binnen de overige inkomsten vallen ook de subsidies, maar deze zijn verwaarloosbaar: bij een gemiddelde jaaromzet van ongeveer 100 miljoen euro gaat het om drie keer (in 2009, 2011 en 2014) subsidie-inkomsten van telkens ruim onder een ton. In de overige jaren zijn de gerapporteerde subsidie-inkomsten zelfs nul.

Afbeelding 4-6 : Bekostigingsmix van de vrije theaterproducenten (in procent; bron: VVTP; bewerking: APE/Rebel)

4.6 Conclusies

In dit hoofdstuk hebben we de trends in het aanbod, het aantal bezoeken en de toegangsprijzen van de vrije theaterproducenten in de seizoenen 2009/2010 tot en met 2014/2015 geschetst. Hiervoor zijn de gegevens van VVTP-leden gebruikt die minimaal over vijf van de zes onderzoeksjaren gegevens hebben verstrekt. De tabel hieronder vat de belangrijkste trends samen.

Tabel 4-3: Ontwikkeling van uitvoeringen, bezoeken en reële publieksinkomsten per bezoek van de vrije theaterproducenten (bron: VVTP; bewerking: APE/Rebel)

	Jaarlijkse mutatie (in %)			
Kenmerk	2009-2012 (oude subsidieperiode)	2012-2014 (nieuwe subsidieperiode[41])	2013-2014 (meest recent jaar)	2009-2014 (totale onderzoeksperiode)
Uitvoeringen	-13,1%	20,7%	28,1%	-0,9%
Bezoeken	-8,9%	17,4%	21,9%	0,8%
Producties	-14,6%	19,7%	31,0%	-2,2%
Reële publieksinkomsten per bezoek (Inkomsten per bezoek na correctie voor de stijging van het algemeen prijspeil)	-9,0%	-5,4%	-17,1%	-7,6%
Reële prijs concurrerende vrijetijdsbestedingen (Consumentenprijsindex diensten cultuur en recreatie)	1,1%	0,3%	0,8%	0,8%

De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden:

- Het aantal bezoeken aan de uitvoeringen van de vrije theaterproducenten neemt tussen 2009 en 2014 gemiddeld met 0,8% per jaar toe, ondanks een daling van de reële toegangsprijzen met gemiddeld 7,6% per jaar en een stijging van de reële prijs van concurrerende vrijetijdsactiviteiten met gemiddeld 0,8% per jaar.
- De daling van het aantal uitvoeringen, producties en de toegangsprijzen is geconcentreerd in de periode 2009-2012. Het aantal uitvoeringen, producties en de reële toegangsprijzen dalen in deze periode maar liefst met respectievelijk gemiddeld 13,1%, 14,6% en 9,0% per jaar.
- Het aantal bezoeken neemt tussen 2009 en 2012 af. In 2013 en 2014 is er een flinke stijging van het aantal bezoeken , waardoor het aantal bezoeken per saldo over de gehele periode licht toeneemt.
- Het aantal bezoeken per uitvoering is tussen 2009 en 2014 gestegen met 18%. Per genre varieert dit van een daling van 33% bij toneel tot een stijging van 148% bij overig.

[41] De nieuwe subsidieperiode begon in 2013. In deze kolom worden de gemiddelde jaarlijkse ontwikkelingen in 2013 en 2014 gepresenteerd ten opzichte van 2012. In technische termen gaat het dus om een analyse '2012-2014', hoewel het de subsidieperiode vanaf 2013 betreft.

5 Trends VSCD-podia

5.1 Aanpak

In dit hoofdstuk komt de ontwikkeling van het aantal bezoeken, de recette per bezoek en de variatie van het aanbod van de podia van de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD) aan de orde. We beginnen met een beschrijving van de markt op hoofdlijnen in paragraaf 5.2. Daarna volgt de ontwikkeling in de periode 2009-2014 van het aanbod (paragraaf 5.3), het bezoek (paragraaf5.4), de benaderde prijs (5.5) en de bekostigingsmix (paragraaf 5.6). In paragraaf 5.7.1 geven we informatie over de regionale spreiding van het aanbod, het bezoek per provincie. In paragraaf 5.7.2 wordt aandacht besteedt aan verschillen tussen de G9[42] en de overige gemeenten in de ontwikkeling van het aanbod, het bezoek en de bekostigingsmix.

De informatie die gebruikt is om dit hoofdstuk te schrijven is afkomstig uit het Theater Analyse Systeem (TAS) van de VSCD. Het TAS bevat gegevens van 151 podia in de periode 2009-2014. Voor een deel van de podia ontbreken de gegevens over een of meer jaren. Voor 117 podia beschikken we over gegevens over de periode 2009-2014 waarbij ten hoogste een jaar ontbreekt. Om cijfers van de structurele ontwikkeling te verkrijgen en te voorkomen dat het beeld wordt vertroebeld door incidentele factoren, baseren we onze analyse op gegevens van deze 117 podia. De festivals nemen we niet mee in de analyse omdat we die in dit onderzoek apart analyseren. Zie daarvoor hoofdstuk 9. Dat betekent dat de hier gehanteerde cijfers berusten op een kleiner deel van de podia dan de cijfers die de VSCD zelf publiceert in Podia.

5.2 De markt op hoofdlijnen, 2014

Om een volledig beeld van de geselecteerde podia en de grootte van de sector te geven, presenteren wij in de volgende tabel een overzicht van enkele kenmerken. We geven de totale waarde van de kenmerken in onze selectie en de totale waarde van alle leden van de VSCD in 2014. Omdat wij in ons onderzoek vooral geïnteresseerd zijn in de structurele ontwikkeling van het aantal bezoeken en uitvoeringen aan individuele podia, nemen wij in onze selectie alleen podia mee die in de periode 2009-2014 over ten minste vijf van de zes onderzoeksjaren gegevens hebben verstrekt (vaste selectie van podia). Waar nodig vullen we de gegevens voor maximaal één jaar aan.[43]

---

[42] Dit zijn: Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Den Haag, Arnhem, Eindhoven, Enschede, Groningen, Maastricht.

[43] Een individueel podium kan een substantieel effect hebben op de cijfers, zeker bij regionale uitsplitsingen en uitsplitsingen naar genre. Als een podium geen cijfers heeft geleverd in een bepaald jaar of tijdelijk is gesloten vanwege verbouwing, kan dit de cijfers in de vergelijking van jaar op jaar vertekenen. Indien de gegevens van één jaar ontbreken, bepalen we deze gegevens via interpolatie (extrapolatie).

Tabel 5-1: Omvang van de markt: overzicht van enkele kenmerken van de geselecteerde VSCD-podia (2014; bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

Kenmerk	Vaste selectie APE (alleen podia die ten hoogste een jaar geen gegevens hebben geleverd)	Populatie VSCD (alle leden 2014)
Aantal podia	117	136
Aantal uitvoeringen	27.318	29.801
Aantal bezoeken	9.151.557	10.420.650
Bruto recette[44]	€ 129.576.685	€ 162.528.299
Opbrengsten uit theatrale verhuur[45]	€ 17.559.550	€ 17.952.992
Benaderde recette per bezoek[46]	€ 16	€ 17

De gegevens van alle leden van 2014 samen wijken sterk af van de gegevens van alle leden van 2013 samen. Dit komt doordat veel festivals hun lidmaatschap van de VSCD in 2014 hebben opgezegd.

Uit de gegevens van alle podia gezamenlijk blijkt dat er 29.801 uitvoeringen plaatsvonden op de VSCD-podia. In onze vaste selectie van 117 podia zijn dat er 27.318 (91,7% van het totaal). Het aantal betaalde bezoeken (dus exclusief gratis bezoek)[47] van de VSCD-podia bedraagt in 2014 10,4 miljoen en in onze selectie zijn dit er 9,2 miljoen (87,8%). Aangezien het aandeel bezoeken in onze selectie nagenoeg gelijk is aan het aandeel uitvoeringen, betreft onze selectie een representatieve selectie qua grootte van de podia. De gemiddeld benaderde recette per bezoek aan een VSCD-podium wordt in dit hoofdstuk benaderd door de bruto recette en de inkomsten uit theatrale verhuur te delen door het totaal betaalde bezoek. De benaderde recette per bezoek is in onze selectie van podia iets minder dan bij het totaal van alle VSCD-leden.

[44] Hier vallen recettes en partage-opbrengsten onder. Wanneer de zaal gehuurd wordt door een producent en de kaartopbrengst volledig wordt uitgekeerd aan deze producent wordt de huuropbrengst geteld als bruto recette.

[45] Dit betreft de inkomsten uit verhuur van de zaal voor culturele afmonteerdagen en repetitiedagen en de huur van de zaal door amateurgezelschappen, waarbij de recette volledig naar de amateurvereniging gaat.

[46] De benaderde recette per bezoek is de optelsom van de bruto recette en de opbrengsten uit theatrale verhuur gedeeld door het aantal betaalde bezoeken.

[47] Dit doen we omdat we geen informatie hebben over de toegangsprijzen, omdat de VSCD dit niet uitvraagt bij haar leden.

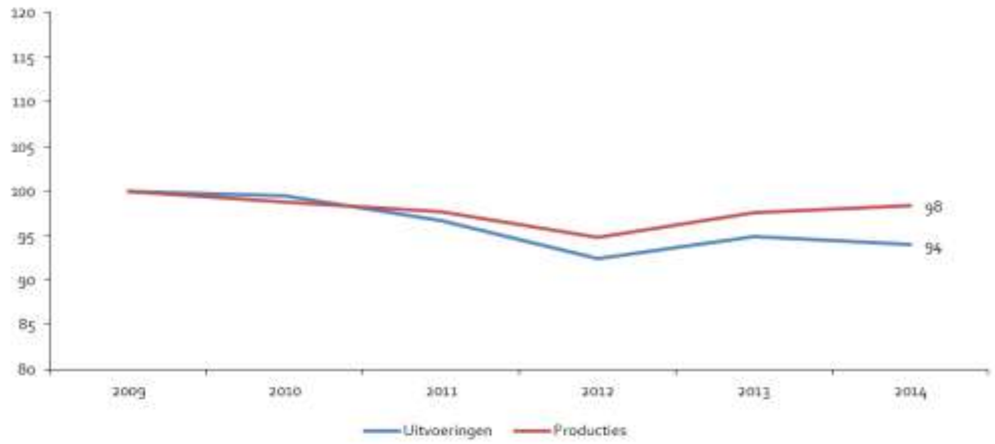
5.3 Aanbod, 2009-2014

Aantal producties en uitvoeringen redelijk stabiel

Afbeelding 5-1 geeft de ontwikkeling van het aantal uitvoeringen en het aantal producties in de periode 2009-2014 weer (in indexvorm). Alle uitvoeringen van podiumkunsten worden in de analyse betrokken, ook uitvoeringen waarvoor het podium wordt gehuurd of uitvoeringen die georganiseerd zijn door het podium maar plaatsvinden op een andere locatie. Evenementen waarbij podiumkunsten geen rol spelen, zoals congressen of vergaderingen, blijven hier buiten beschouwing. Een productie kan verscheidene keren worden uitgevoerd; het aantal uitvoeringen is daarom minstens even groot als het aantal producties.

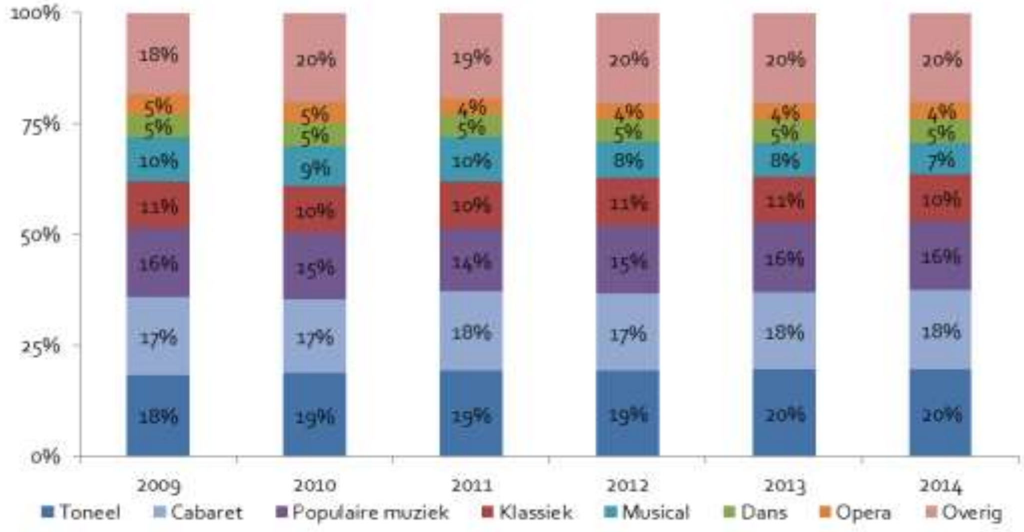
Figuur 5-1 laat grofweg een vergelijkbaar patroon zien voor de uitvoeringen en producties. Zowel het aantal uitvoeringen als het aantal producties blijft tamelijk constant tussen 2009 en 2014; er zijn geen grote schommelingen van jaar op jaar. In 2014 tellen we 27.318 uitvoeringen en 21.471 producties. Over de gehele periode blijft het aantal producties nagenoeg gelijk, terwijl het aantal uitvoeringen licht is afgenomen met 6% (in 2014 t.o.v. 2009). Dit duidt erop dat het aantal uitvoeringen per productie licht afneemt tussen 2009 en 2014.

Afbeelding 5-1: Ontwikkeling van de uitvoeringen en producties bij de VSCD-podia (index 2009=100; bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

Afbeelding 5-2 toont de samenstelling van het aanbod per genre tussen 2009 en 2014. De samenstelling van het aanbod is redelijk constant in de onderzoeksperiode. Toneel, cabaret en overig hebben het grootste aandeel (allemaal ongeveer een vijfde). Populaire muziek is net iets minder populair met een aandeel van 16% van de programmering. Klassieke muziek, musicals, dans en opera hebben allemaal een kleiner aandeel in het totale aanbod met aandelen tussen de 4% en 10% van de programmering.

Afbeelding 5-2: Aandelen van de verschillende genres in het totale aantal uitvoeringen (bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

Tabel 5-2 geeft een nauwkeuriger beeld van de ontwikkeling van het aantal uitvoeringen per genre. We zien dat het totaal aantal uitvoeringen tussen 2009 en 2012 gemiddeld per jaar met 2,6% afneemt. Tussen 2012 en 2014 neemt het aantal uitvoeringen juist toe met 0,8%. Over de gehele periode 2009-2014 daalt het aantal uitvoeringen per saldo met 1,2% per jaar. In de periode 2009-2012 daalt het aantal uitvoeringen bij alle genres, behalve bij overig en toneel. In het bijzonder in de genres musical en opera daalt het aantal uitvoeringen met gemiddeld 8% per jaar. In de periode 2012-2014 steeg het aantal uitvoeringen bij de meeste genres. Bij musicals was er nog steeds sprake van een forse daling van gemiddeld 7% per jaar.

Tabel 5-2: Ontwikkeling van het aantal uitvoeringen bij de VSCD-podia per genre en type uitvoering (bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

	Jaarlijkse mutatie (in %)			
Genre	2009-2012 (oude subsidieperiode)	2012-2014 (nieuwe subsidieperiode[48])	2013-2014 (meest recent jaar)	2009-2014 (totale onderzoeksperiode)
Totaal	**-2,6%**	**0,8%**	**-1,0%**	**-1,2%**
Toneel	0,8%	0,1%	-2,5%	0,5%
Klassiek	-0,1%	-2,2%	-3,7%	-1,0%
Dans	-1,5%	3,3%	3,4%	0,4%
Populaire muziek	-1,7%	0,5%	-2,9%	-0,9%
Musical	-7,6%	-7,0%	-8,3%	-7,4%
Opera	-7,7%	0,2%	-2,8%	-4,6%
Cabaret	-1,4%	0,9%	-1,3%	-0,5%
Overig	2,3%	-0,6%	-3,9%	1,1%
Type				
Rijksgesubsidieerd	-4,5%	1,8%	15,1%	-2,0%
Niet-rijksgesubsidieerd	-2,2%	0,7%	-3,5%	-1,1%
Buitenlands	-4,8%	6,8%	6,5%	-0,3%
Jeugd	-5,1%	-2,2%	2,0%	-3,9%
Besloten	1,2%	-8,5%	-6,6%	-2,8%

Aandeel rijksgesubsidieerde uitvoeringen

In 2014 zijn er 4.308 rijksgesubsidieerde uitvoeringen; dit is 15,8% van het totaal. In de oude subsidieperiode 2009-2012 daalde het aantal uitvoeringen van rijksgesubsidieerde gezelschappen op VSCD-podia nog sneller (-4,5% per jaar) dan de uitvoeringen van niet-rijksgesubsidieerde podiumkunsten (-2,2% per jaar). In de nieuwe subsidieperiode is zowel het aantal rijksgesubsidieerde uitvoeringen als het aantal niet-rijksgesubsidieerde uitvoeringen weer gestegen. Bij de rijksgesubsidieerde podiumkunsten steeg het aantal uitvoeringen zelfs wat sneller. Dit komt doordat na een daling van het aantal rijksgesubsidieerde uitvoeringen in 2013 er weer een flinke stijging plaatsvond in 2014 t.o.v. 2013 van 15,1%. Deze stijging komt deels doordat het aantal uitvoeringen bij veel podia weer richting het oude niveau gaat (van voor de bezuinigingen) en deels door een klein aandeel van de podia (ongeveer 5%)

[48] De nieuwe subsidieperiode begon in 2013. In deze kolom worden de gemiddelde jaarlijkse ontwikkelingen in 2013 en 2014 gepresenteerd ten opzichte van 2012. In technische termen gaat het dus om een analyse '2012-2014', hoewel het de subsidieperiode vanaf 2013 betreft.

waar een grote stijging van het aantal rijksgesubsidieerde uitvoeringen zichtbaar was in 2014 t.o.v. 2013.

Vergelijking met ontwikkeling uitvoeringen rijksgesubsidieerde podiumkunstgezelschappen (BIS en FPK)

We vergelijken nu de ontwikkeling van het aantal rijksgesubsidieerde uitvoeringen op VSCD-podia met de ontwikkeling van het aantal uitvoeringen van rijksgesubsidieerde podiumkunstgezelschappen (FPK en OCW). Over de gehele periode 2009-2014 wijkt de ontwikkeling van rijksgesubsidieerde gezelschappen op VSCD-podia sterk af van de ontwikkeling van de rijksgesubsidieerde gezelschappen die onderdeel uitmaken van de BIS of het FPK. Het aantal rijksgesubsidieerde uitvoeringen op VSCD-podia nam af met gemiddeld 2,0% per jaar, terwijl het aantal uitvoeringen van BIS- en FPK-gezelschappen met gemiddeld 2,4% per jaar toenam. Dit verschil wordt vooral veroorzaakt door een groot verschil in de oude subsidieperiode. In 2009-2012 nam het aantal rijksgesubsidieerde uitvoeringen op VSCD-podia nog af met gemiddeld 4,5% per jaar, terwijl het aantal uitvoeringen van BIS- en FPK gezelschappen toenam met gemiddeld 2,4% per jaar. In de nieuwe subsidieperiode liggen de ontwikkelingen dichter bij elkaar in de buurt. Bij de VSCD-podia nam het rijksgesubsidieerde aanbod met 1,8% pe jaar toe in de periode 2012-2014. In dezelfde periode nam het aantal uitvoeringen van BIS- en FPK-gezelschappen ook toe met gemiddeld 2,5% per jaar. In het laatste jaar (2014 t.o.v. 2013) zien we bij beide een grote stijging. De stijging van het aantal uitvoeringen op de VSCD-podia is wel veel groter (15,1%) dan de stijging van het aantal uitvoeringen van de BIS- en FPK-gezelschappen (4,2%).

Vier mogelijke verklaringen kunnen aan deze verschillen ten grondslag liggen:

- Ten eerste kan het komen doordat de cijfers van de rijksgesubsidieerde instellingen niet gecorrigeerd konden worden voor coproducties. Als alle samenwerkende partijen meerjarig worden gesubsidieerd mag namelijk elke partij afzonderlijk de uitvoeringen als prestatie aanmerken. Datzelfde geldt voor bezoeken. Hierdoor wordt het aantal uitvoeringen en bezoeken bij de rijskgesubsidieerde podiumkunstinstellingen overschat. Als er in een bepaald jaar meer coproducties zijn is de overschatting dus ook groter voor dat jaar. Bij de VSCD worden deze producties niet dubbel geteld, omdat bij de VSCD op podiumniveau wordt geteld.
- Ten tweede moet in beschouwing worden genomen dat gekeken wordt naar de producerende instellingen in een panel. Bij de podiumkunstinstellingen zitten alleen de instellingen in het panel die in de nieuwe subsidieperiode vanuit de BIS of het FPK nog steeds gesubsidieerd worden. Dit doen we omdat we de gegevens van de instellingen die niet meer in het panel zitten niet uit één of enkele betrouwbaar systemen kunnen halen. In het VSCD-panel zitten deze instellingen die in de nieuwe subsidieperiode buiten de BIS of het FPK vallen wel in het panel als ze nog steeds op de VSCD-podia spelen, maar een aantal hiervan hebben vanaf 2013 niet langer het label 'rijksgesubsidieerd', waardoor het aantal uitvoeringen van rijksgesubsidieerde instellingen op de VSCD-podia afneemt.

- Ten derde kan een verklaring zijn dat de rijskgesubsidieerde instellingen meer zijn gaan spelen op andere podia dan de VSCD-podia. Er vinden ook uitvoeringen plaats van rijksgesubsidieerde gezelschappen op podia van theaters/schouwburgen die niet aangesloten zijn bij de VSCD. Daarnaast zijn er uitvoeringen op (buiten)locaties.
- Tot slot kan een verklaring zijn dat bij de rijksgesubsidieerde podiumkunsten schooluitvoeringen en schoolbezoeken meegenomen worden terwijl deze niet op VSCD-podia plaatsvinden.

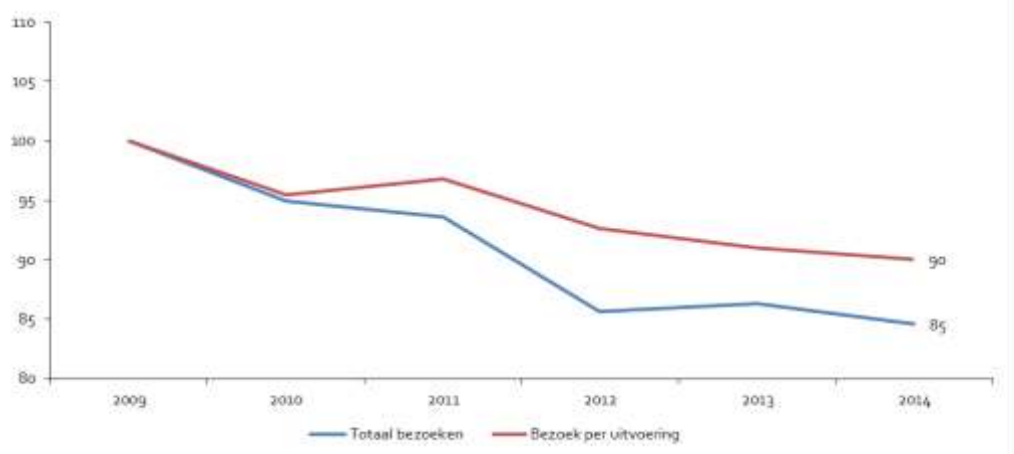
Ontwikkelingen overige type uitvoeringen, 2009-2014

Over de hele onderzoeksperiode 2009-2014 is er een gemiddelde jaarlijkse daling zichtbaar van het aantal uitvoeringen van buitenlandse gezelschappen, jeugduitvoeringen en besloten uitvoeringen. De buitenlandse uitvoeringen namen in de periode 2009-2012 nog sterk af, maar stegen in de periode 2012-2014 weer met gemiddeld 6,8% per jaar. Bij de besloten uitvoeringen is de ontwikkeling net andersom: daar steeg het aantal uitvoeringen nog licht in de periode 2009-2012 terwijl het aantal besloten uitvoeringen in de periode 2012-2014 sterk is gedaald met gemiddeld 8,5% per jaar.

5.4 Bezoeken, 2009-2014

Afbeelding 5-3 laat de ontwikkeling van het aantal (betaalde) bezoeken aan de VSCD-podia en het aantal bezoeken per uitvoering in de periode 2009-2014 zien. Tot en met het jaar 2012 is er sprake van een daling van het bezoek van gemiddeld 5% per jaar. Vanaf 2012 is er sprake van een stabiele situatie met over de periode 2012-2014 een hele kleine daling van gemiddeld -0,6% per jaar. Het aantal bezoeken per uitvoering is in 2014 met 15% gedaald t.o.v. 2009. In de vorige paragraaf hebben we kunnen zien dat het aantal uitvoeringen in dezelfde periode met 6% daalde. Omdat het aantal bezoeken harder is gedaald dan het gemiddelde aantal uitvoeringen, is ook het aantal bezoeken per uitvoering gedaald. In 2014 tellen we 9,2 miljoen bezoeken en gemiddeld 335 bezoeken per uitvoering.

Afbeelding 5-3: Ontwikkeling aantal bezoeken en bezoeken per uitvoering bij de VSCD-podia (index 2009=100; bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

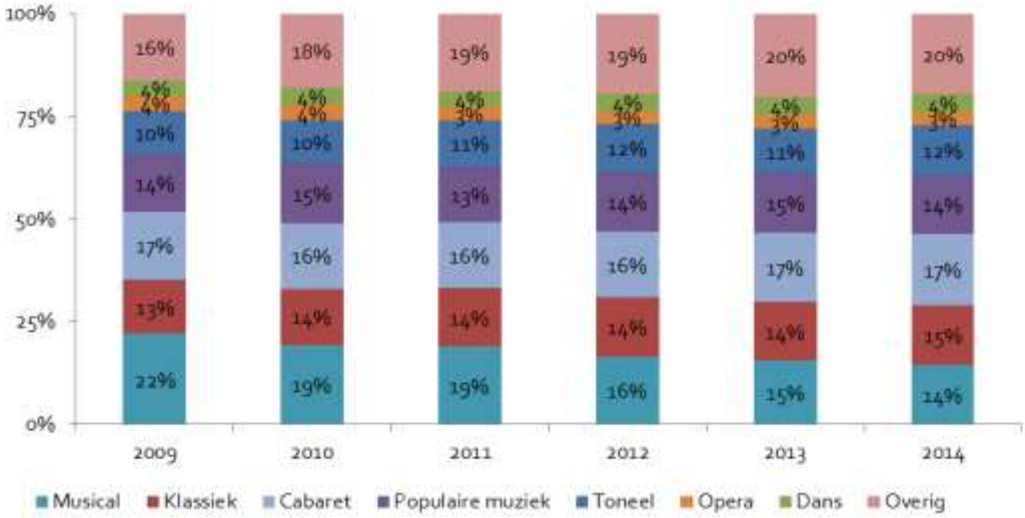
Aandeel bezoeken rijksgesubsidieerde voorstellingen

In de vorige paragraaf over het aanbod zagen we al dat er in 2013 minder rijksgesubsidieerde uitvoeringen waren en dat er in 2014 weer een stijging van het aantal rijksgesubsidieerde uitvoeringen was. Het bezoek liet dezelfde ontwikkeling zien: in 2012 en 2014 waren er 1,4 miljoen bezoeken aan rijksgesubsidieerde uitvoeringen op VSCD-podia en tussendoor was er een dip in 2013 met 1,2 miljoen bezoeken aan rijskgesubsideerde uitvoeringen op VSCD-podia. Het aantal bezoeken per rijksgesbusidieerde uitvoering bleef hierdoor stabiel: tussen de 326 en 330 bezoeken per rijksgesubsidieerde uitvoering.

Aandeel bezoeken naar genre

In de afbeelding 5-4 schetsen we de ontwikkeling van de bezoekaandelen per genre. Er is over de periode 2009-2014 nauwelijks een verschuiving in publieksvoorkeur te merken; alleen het aandeel bezoeken aan musicals is met 11% gedaald. Cabaret, populaire muziek, musical en klassieke muziek trekken samen 61% van de bezoeken.

Afbeelding 5-4: Aandelen van de verschillende genres in het totale aantal bezoeken (bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

Tabel 5-3 toont de gemiddelde jaarlijkse mutatie van het aantal bezoeken per genre in de perioden 2009-2012, 2012-2014, 2013-2014 en de totale periode 2012-2014. Het totale aantal bezoeken neemt per saldo tussen 2009 en 2014 jaarlijks met gemiddeld 3,3% af. In de periode 2009-2012 dalen de bezoeken bij alle genres behalve bij overig, waar het bezoek nagenoeg gelijk is gebleven. Bij musical, opera en cabaret zijn de gemiddelde jaarlijkse dalingen het grootst, met respectievelijk 13,3%, 10,7% en 6,3%. In de periode 2012-2014 blijft alleen het bezoek bij het genre musical sterk dalen met gemiddeld 6,6% per jaar. Het bezoek aan cabaret is in de periode 2012-2014 weer licht gestegen. Als we alleen kijken naar het afgelopen jaar, oftewel de ontwikkeling van 2014 t.o.v. 2013, dan is er vooral een grote toename bij het bezoek aan toneelvoorstellingen (8,6%) en een grote afname bij musical (-7,4%) en opera (-7,6%). Bij opera is er dus in 2013 een kleine opleving van het bezoek geweest. Over de hele periode 2009-2014 is er bij alle genres een gemiddelde jaarlijkse daling van het bezoek maar is vooral de daling van het bezoek aan musicals (-10,7% per jaar) en opera (-6,9% per jaar) opvallend groot.

De ontwikkeling in het bezoek aan rijksgesubsidieerde uitvoeringen komt heel sterk overeen met de ontwikkeling in het aantal rijksgesubsidieerde uitvoeringen. Gemiddeld daalde het bezoek aan rijksgesubisideerde uitvoeringen in de periode 2009-2014 met 4,3% per jaar. In het laatste jaar was er echter een flinke stijging van het bezoek aan rijksgesubsidieerde voorstellingen van 14,7%. Het bezoek aan uitvoeringen die niet door het Rijk gesubsidieerd zijn was minder volatiel. In de hele periode 2009-2014 was de gemiddelde jaarlijkse daling van het bezoek aan niet rijks-gesubsidieerde uitvoeringen 3,5%.

Het bezoek aan buitenlandse voorstellingen en jeugdvoorstellingen daalde in de periode 2009-2012. De buitenlandse voorstellingen en jeugdvoorstellingen daalden in die periode ook (zie Tabel 5-2),

maar het bezoek daalde nog ongeveer twee keer zoveel. In de periode 2012-2014 steeg het bezoek aan buitenlandse voorstellingen met gemiddeld 15,3% per jaar. Het bezoek aan jeugdvoorstellingen bleef in de periode 2012-2014 dalen.

Het bezoek aan besloten voorstellingen daalde in de periode 2009-2014 met gemiddeld 3,7% per jaar. Het aantal besloten uitvoeringen daalde iets minder snel, namelijk met gemiddeld 2,8% per jaar. Dit komt met name door de ontwikkeling in het laatste jaar: in 2014 daalde het aantal besloten uitvoeringen met 6,6% en het aantal bezoeken aan besloten uitvoeringen met 15,3%.

Tabel 5-3: Ontwikkeling van het aantal bezoeken aan de VSCD-podia per genre en type uitvoering (bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

	Jaarlijkse mutatie (in %)			
Genre	2009-2012 (oude subsidieperiode)	2012-2014 (nieuwe subsidieperiode[49])	2013-2014 (meest recent jaar)	2009-2014 (totale onderzoeksperiode)
Totaal	**-5,0%**	**-0,6%**	**-2,0%**	**-3,3%**
Toneel	-1,3%	0,4%	8,6%	-0,6%
Klassiek	-0,8%	-0,1%	-0,7%	-0,6%
Dans	-2,9%	1,5%	-0,9%	-1,2%
Populaire muziek	-4,5%	0,4%	-0,9%	-2,6%
Musical	-13,3%	-6,6%	-7,4%	-10,7%
Opera	-10,7%	-0,4%	-7,6%	-6,9%
Cabaret	-6,3%	2,9%	1,1%	-2,7%
Overig	0,3%	-1,0%	-7,3%	-0,2%
Type				
Rijksgesubsidieerd	-4,3%	1,2%	14,7%	-2,1%
Niet-rijksgesubsidieerd	-5,2%	-0,9%	-4,6%	-3,5%
Buitenlands	-9,8%	15,3%	20,4%	-0,5%
Jeugd	-10,3%	-3,9%	-1,1%	-7,8%
Besloten	-1,3%	-7,2%	-15,3%	-3,7%

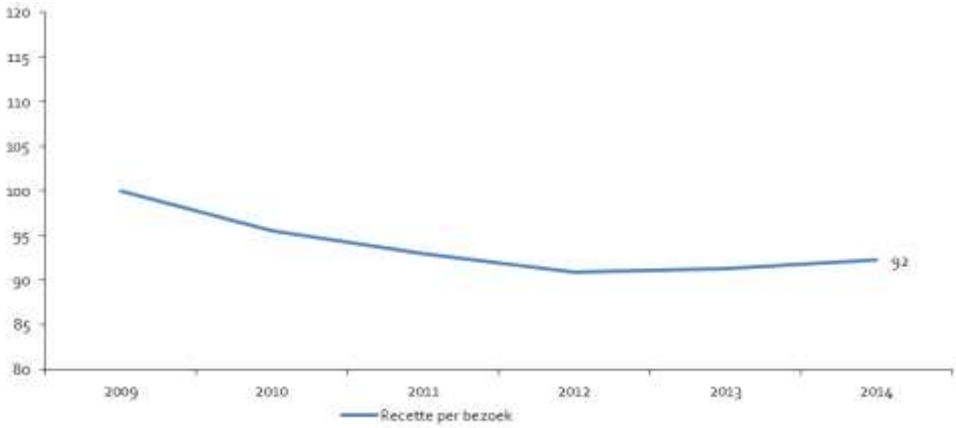
[49] De nieuwe subsidieperiode begon in 2013. In deze kolom worden de gemiddelde jaarlijkse ontwikkelingen in 2013 en 2014 gepresenteerd ten opzichte van 2012. In technische termen gaat het dus om een analyse '2012-2014', hoewel het de subsidieperiode vanaf 2013 betreft.

5.5 Benaderde prijs, 2009-2014

De recette per bezoek van de VSCD-podia benaderen we door de optelsom van de bruto recette en de inkomsten uit theatrale verhuur te delen door het totaal aantal betalende bezoeken. Deze rekenwijze wijkt af ten opzichte van andere sectoren omdat in het totaal aantal bezoeken de gratis bezoeken niet meegeteld worden. We corrigeren de recette per bezoek voor inflatie en spreken daarom van de reële recette per bezoek. In de berekende reële publieksinkomsten per bezoek komen impliciet ook veranderingen in de samenstelling van het aanbod en het bezoek tot uiting.

Afbeelding 5-5 toont de ontwikkeling van de reële recette per bezoek van de VSCD-podia in de periode 2009-2014 (in indexvorm). Deze benadering is alleen geschikt om veranderingen in de tijd te analyseren, het daadwerkelijke niveau van de recette per bezoek kan sterk verschillen van de prijs die de bezoeker aan de kassa betaalt.[50] De reële recette per bezoek daalt tussen 2009 en 2012 met gemiddeld 3,1% per jaar. In 2013 en 2014 stijgt de reële recette per bezoek weer met gemiddeld 0,8% per jaar. In 2014 bedraagt de gemiddelde recette per bezoek € 16,08.

Afbeelding 5-5: Ontwikkeling van de reële recette per bezoek van de VSCD-podia (index 2009=100; gecorrigeerd voor algemene inflatie; bron: VSCD/CBS; bewerking: APE/Rebel)

5.6 Bekostigingsmix

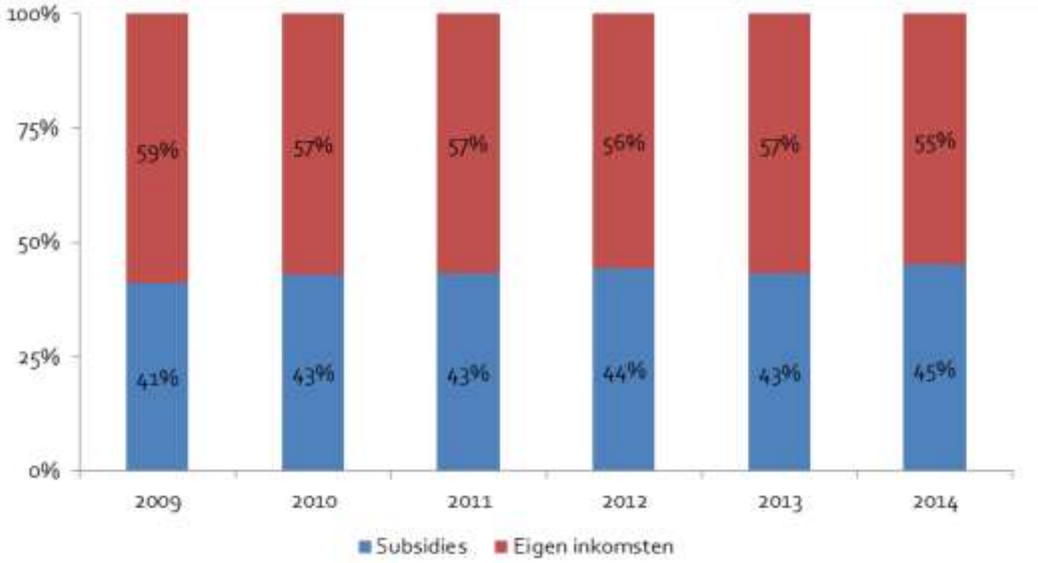
De analyse van de bekostigingsmix van VSCD-podia gaat uit van het vaste panel van 117 podia. Deze podia hebben, bij elkaar opgeteld, in 2014 totale baten van ca. 460 miljoen euro.

---

[50] Dit komt doordat de inkomsten voor het podium soms tot stand komen via een partage-afspraak. Een andere mogelijkheid is dat bij verhuur van de zaal aan een producent de kaartopbrengst volledig wordt uitgekeerd aan de producent. In dat geval wordt de huuropbrengst als recette gerekend. Daarnaast wordt bij het betaalde bezoek ook het bezoek meegerekend dat wordt bezocht met CKV-bonnen, Theater & Concertbonnen, de PODIUMCadeaukaart of andere bonnen die een geldwaarde vertegenwoordigen.

De analyse van de bekostigingsmix wijkt enigszins af van de analyse van de bekostiging van musea en van gezelschappen uit de podiumkunsten. Dit ligt aan de systematiek die door de VSCD wordt toegepast en de hierdoor beschikbare data. We kunnen op basis van die data een onderscheid maken tussen twee inkomstencategorieën, subsidies[51] en eigen inkomsten[52]. In de periode 2009-2014 zien we dat de bekostigingsmix relatief stabiel is maar dat het aandeel subsidies in 2014 met 2 procentpunt toeneemt ten opzichte van het jaar ervoor. Dit zien we ook terug in de ontwikkeling van de subsidies en de eigen inkomsten. Zie Afbeelding 5-7. In de periode 2009 t/m 2013 nemen zowel de subsidies als de eigen inkomsten geleidelijk af, terwijl in 2014 de subsidies ineens fors toenemen (met 8%) bij ongeveer gelijkblijvende eigen inkomsten. In 2014 bestaan de inkomsten van de VSCD-podia voor 55% uit eigen inkomsten en voor 45% uit subsidies. Van de subsidies komt in 2014 95% van de gemeenten (niet in figuur). 69 van de 117 concertgebouwen en schouwburgen in het panel ontvingen in 2014 meer subsidie vanuit de gemeenten dan in 2013. De eigen inkomsten laten over de gehele periode 2009 t/m 2014 een daling zien van 17%.

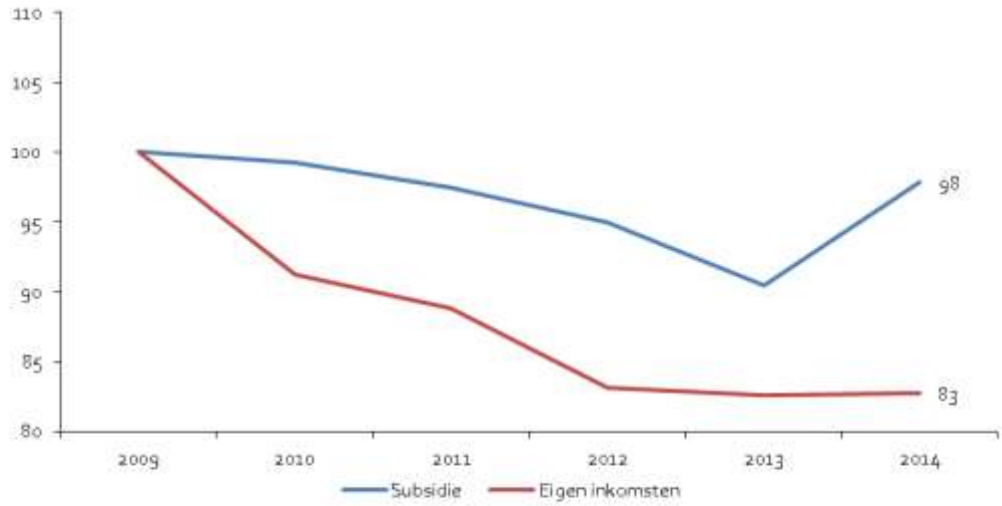
Afbeelding 5-6: Bekostigingsmix VSCD-podia (bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

[51] De categorie 'subsidies' bestaat uit meerdere inkomstenposten: subsidies van het Rijk, provincies en gemeentes, bijdragen van fondsen, loonkostensubsidies en overige subsidies.

[52] De categorie 'eigen inkomsten' bestaat uit meerdere inkomstenposten: recette, dienstverlening, verhuur theatraal en niet-theatraal, horeca, advertentie, sponsorinkomsten, bijdragen anders en overige inkomsten.

Afbeelding 5-7: Reële ontwikkeling inkomstenbronnen van VSCD-podia (index 2009=100; gecorrigeerd voor algemene inflatie; bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

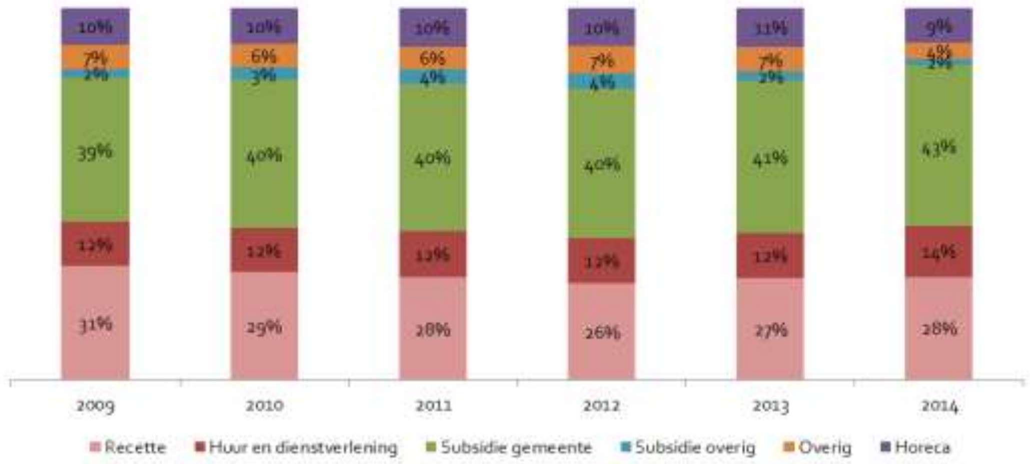

Als we inzoomen op het relatieve belang van de inkomstenbronnen, dan zien we dat binnen de categorie subsidies de gemeentelijke subsidies de grootste inkomstenbron van de VSCD-podia zijn[53]. In 2009 werden de inkomsten van de VSCD-podia voor 39% gevormd door subsidies vanuit de gemeenten. In 2014 is dit relatieve belang toegenomen tot 43%. In de periode 2009-2012 maakt de subsidie vanuit de gemeente steeds 90-95% deel uit van de totale subsidie (niet in figuur); in 2014 is dit weer 95%, hetzelfde niveau als in 2009. Het relatieve belang van subsidies vanuit het Rijk in de totale subsidies daalt: het subsidiepercentage is van 0,8% (in 2009) naar 0,4% (in 2014) gedaald. Het aandeel subsidies vanuit de provincie is vrijwel nihil (0,2%). De bijdragen vanuit fondsen en overige subsidies vormen beiden in 2009 2%. In 2013 is het aandeel overige subsidies nog steeds 2% en is het aandeel subsidie vanuit de fondsen toegenomen tot 3% van de totale subsidie. De conclusie is dat de samenstelling van de subsidie-inkomsten zeer stabiel is.

Ook de samenstelling van de eigen inkomsten van de podia is stabiel in de periode 2009-2014. De verschillen tussen de jaren komen uit op hooguit 5%.

[53] Dit is inclusief loonkostensubsidies.

Afbeelding 5-8: Ontwikkeling eigen inkomsten VSCD-podia[54] (bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

We kunnen concluderen dat de bekostigingsmix van VSCD-podia in de periode 2009-2014 redelijk stabiel is. Zowel voor de subsidies als de eigen inkomsten geldt dat er over de jaren heen slechts minimale verschillen bestaan. De subsidies vanuit de gemeenten zijn in het laatste jaar wel flink toegenomen (met 8%).

5.7 Regionale spreiding, 2009-2014

Voor de regionale spreiding op provincieniveau worden Zuid-Holland en Zeeland samen genomen, omdat in Zeeland in 2014 nog maar één podium lid is van de VSCD.

5.7.1 Regionale spreiding provincies, 2014

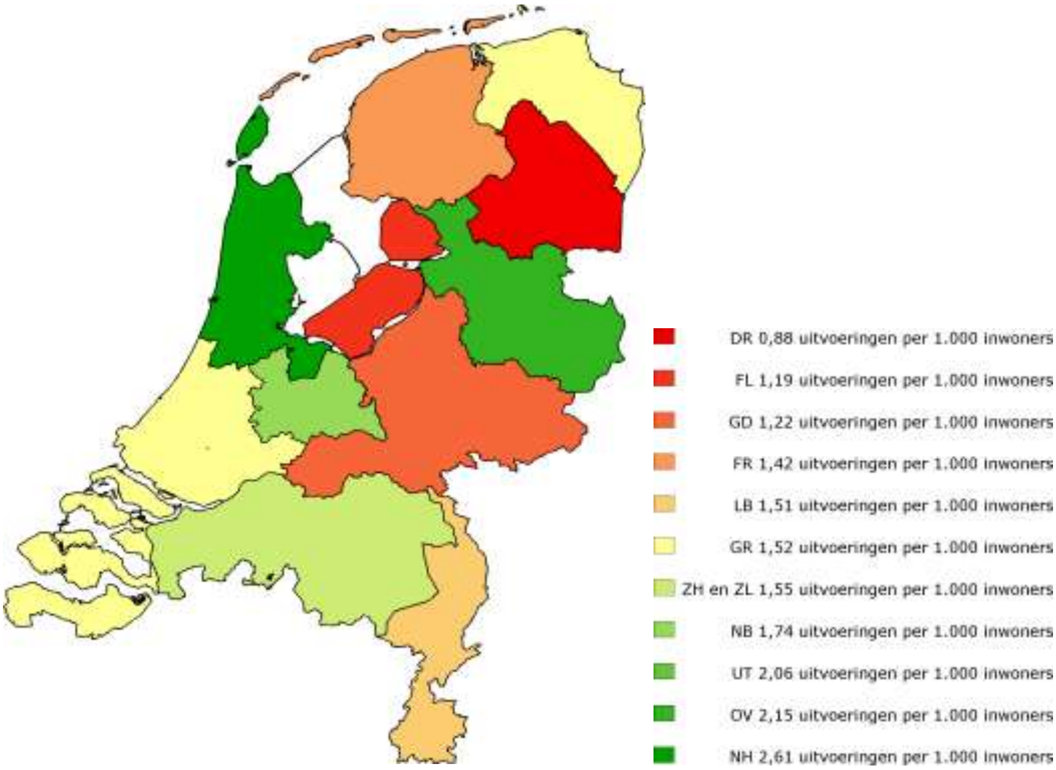
Aanbod op provincieniveau

Voor de situatie in 2014 kunnen we alle VSCD-podia die in 2014 hun gegevens hebben aangeleverd meenemen in de analyses. Dit zijn 132 podia. Het aantal uitvoeringen op VSCD-podia is het hoogst in Noord-Holland, Zuid-Holland en Noord-Brabant, met respectievelijk 7.106, 6.032 en 4.296 uitvoeringen in 2014. De drie provincies samen verzorgen 59,3% van alle uitvoeringen op VSCD-podia in Nederland. De provincies met de minste uitvoeringen zijn Drenthe en Flevoland, met achtereenvolgens 429 en 473 uitvoeringen. In deze twee provincies samen vindt 3,1% van de uitvoeringen plaats. De afbeelding hieronder laat het aantal uitvoeringen per 1.000 inwoners op provincieniveau zien. We

[54] 'Subsidie overig' bestaat uit: loonkostensubsidies, subsidie vanuit de provincie, Rijkssubsidie, fondsen en overige subsidies. 'Overig' bestaat uit: financiële baten, bijzondere baten, andere bijdragen, inkomsten uit advertenties, inkomsten uit sponsoring en overige inkomsten.

zien dat er in Drenthe en Flevoland in 2014 ook de minste uitvoeringen per 1.000 inwoners waren, namelijk achtereenvolgens 0,88 en 1,19. Landelijk waren er in 2014 per 1.000 inwoners gemiddeld 1,75 uitvoeringen op VSCD-podia. Het gemiddelde aantal uitvoeringen per 1.000 inwoners in Utrecht, Overijsel en Noord-Holland liggen hierboven. In Noord-Holland is het aantal uitvoeringen per 1.000 inwoners het hoogst met 2,61 uitvoeringen per 1.000 inwoners.

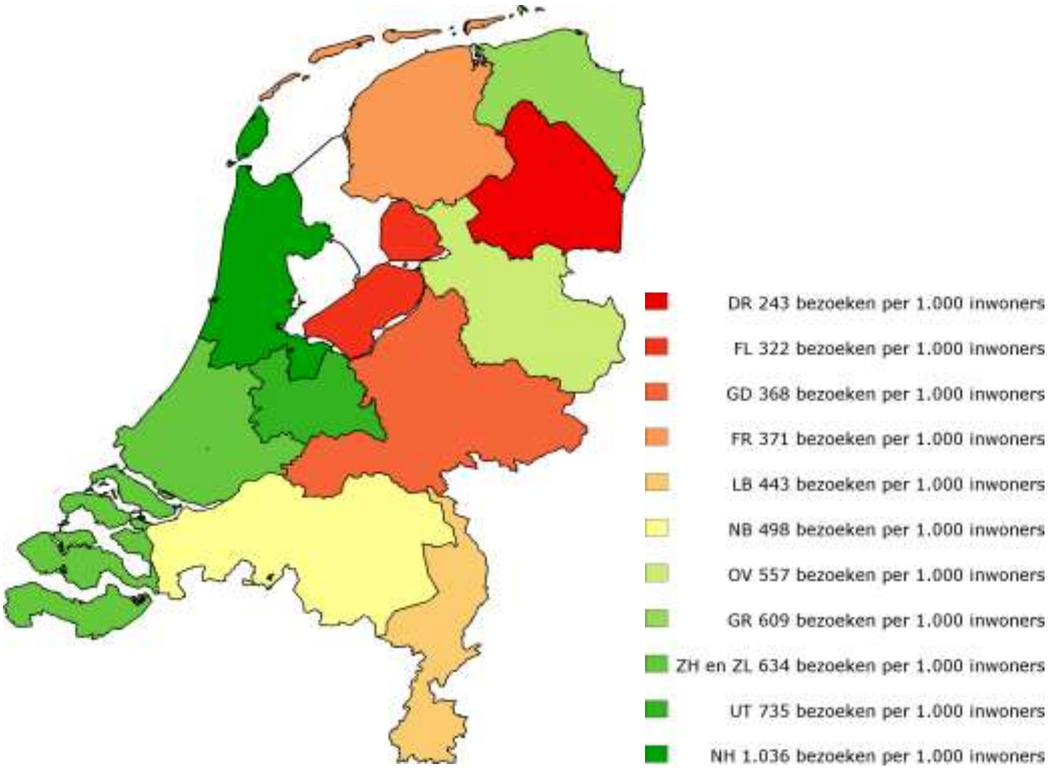
Afbeelding 5-9: Regionale spreiding aantal uitvoeringen per 1.000 inwoners per provincie (2014; bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

Bezoek op provincieniveau

Afbeelding 5-13 laat het gemiddelde aantal bezoeken per 1.000 inwoners in 2014 zien. De regionale spreiding van aantal bezoeken geeft geen informatie over waar de bezoekers vandaan komen, maar alleen over het aantal bezoeken aan de uitvoeringen per provincie. Deze landkaart toont veel overeenkomsten met de vorige; de minste bezoeken per 1.000 inwoners zijn in Drenthe en Flevoland. In Noord-Holland zijn de meeste bezoeken per 1.000 inwoners, namelijk 1.036. Dit komt overeen met het aantal uitvoeringen per 1.000 inwoners dat in Noord-Holland ook het hoogst is in 2014.

Afbeelding 5-10: Regionale spreiding aantal bezoeken per 1.000 inwoners per provincie (2014; bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

Bezoeken per uitvoering per provincie

Uit het gemiddelde bezoek per uitvoering per provincie kunnen niet direct conclusies worden getrokken over het bereik binnen een provincie. Deze gemiddelden zeggen in eerste instantie alleen iets over de capaciteit van de zalen.

Tabel 5-4 toont het gemiddelde aantal bezoeken per uitvoering per provincie. In Overijssel zijn er gemiddeld 259 bezoeken per uitvoering. Het aantal bezoeken per uitvoering is in Friesland bijna net zo laag, namelijk 261. De provincies Flevoland, Drenthe, Noord-Brabant en Limburg hebben ieder tussen de 272 en 293 bezoeken per uitvoering. Provincies die gemiddeld tussen de 301 en 356 bezoeken per uitvoeringen hebben zijn Gelderland en Utrecht. Noord-Holland en Zuid-Holland (inclusief Zeeland) zijn uitschieters, met respectievelijk 397 en 408 bezoeken per uitvoering.

Hoewel het lijkt alsof er sprake kan zijn van overaanbod of juist te weinig aanbod in bepaalde provincies, kunnen zulke conclusies hier niet worden getrokken omdat de zaalcapaciteit niet is meegenomen in de analyse. Voorstellingen kunnen uitverkocht zijn ook al is het aantal bezoeken per uitvoering aan de lage kant doordat de voorstelling in een kleine zaal plaatsvindt.

Tabel 5-4: Regionale spreiding VSCD-podia, uitvoeringen, bezoeken en gemiddeld aantal bezoeken per uitvoering (2013; bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

Provincie	*Aantal instellingen*	*Totaal uitvoeringen*	*Totaal bezoeken*	*Bezoeken per uitvoe-ring*
Drenthe	3	429	119.116	278
Flevoland	4	473	128.434	272
Friesland	5	919	240.231	261
Gelderland	15	2.461	741.086	301
Groningen	5	885	354.090	400
Limburg	7	1.698	496.709	293
Noord-Brabant	20	4.296	1.229.863	286
Noord-Holland	24	7.106	2.821.636	397
Overijssel	10	2.449	634.873	259
Utrecht	13	2.570	915.276	356
Zuid-Holland en Zeeland	26	6.134	2.501.036	408

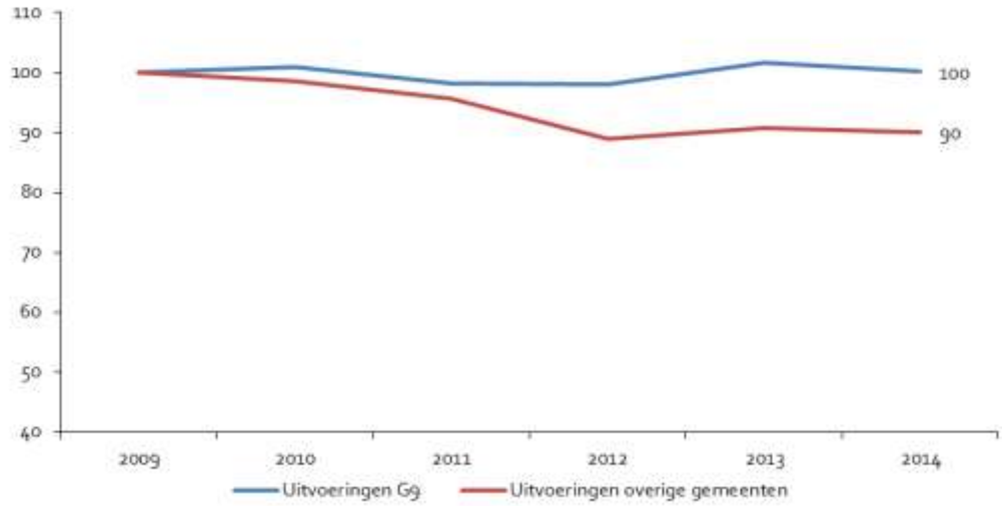
5.7.2 Regionale spreiding G9 versus overige gemeenten, 2009-2014

Uitvoeringen en bezoeken

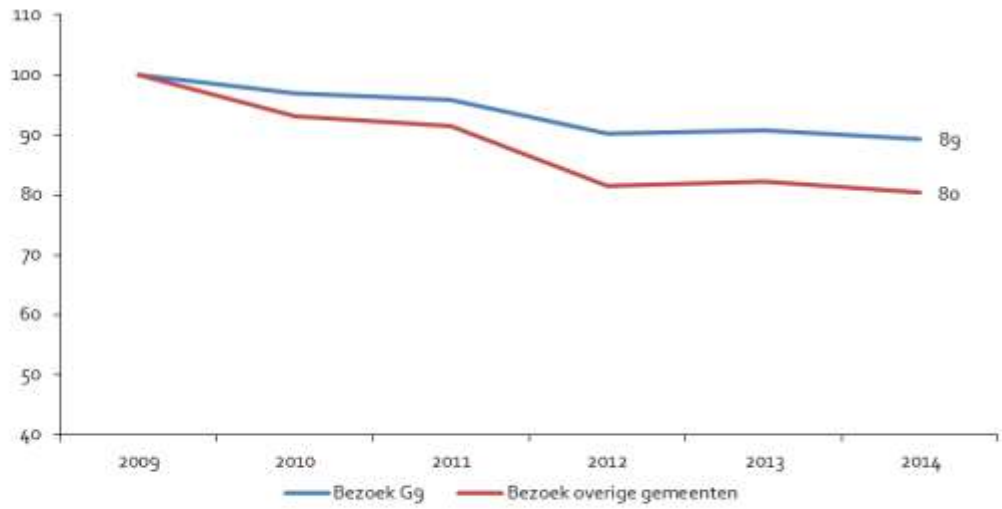
In de negen grote gemeentes (G9) liggen 31 van de 117 podia. Het aantal uitvoeringen op de podia in de G9 is in de periode 2009-2014 gelijk gebleven, terwijl het aantal uitvoeringen op de podia in de overige gemeenten met 10% is gedaald in 2014 t.o.v. 2009. Het aantal bezoeken is zowel binnen als buiten de G9 gedaald. De daling was sterker buiten de G9 waar het bezoek in de periode 2009-2014 daalde met 20%. Bij de VSCD-podia in de G9 daalde het bezoek in de periode 2009 t/m 2014 met 11%.

Het bezoek per voorstelling ligt in de G9 hoger dan in de overige gemeenten: in 2014 trokken de voorstellingen in de G9 gemiddeld 409 bezoeken en trokken de voorstellingen in de overige gemeenten gemiddeld 283 bezoeken. Zowel binnen de G9 als bij de overige gemeenten is het bezoek per uitvoering in de periode 2009 t/m 2014 met 11% afgenomen.

Afbeelding 5-11: Aantal uitvoeringen op VSCD-podia binnen de G9 en in de overige gemeenten (index 2009=100; bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

Afbeelding 5-12: Aantal bezoeken op VSCD-podia binnen de G9 en in de overige gemeenten (index 2009=100; bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

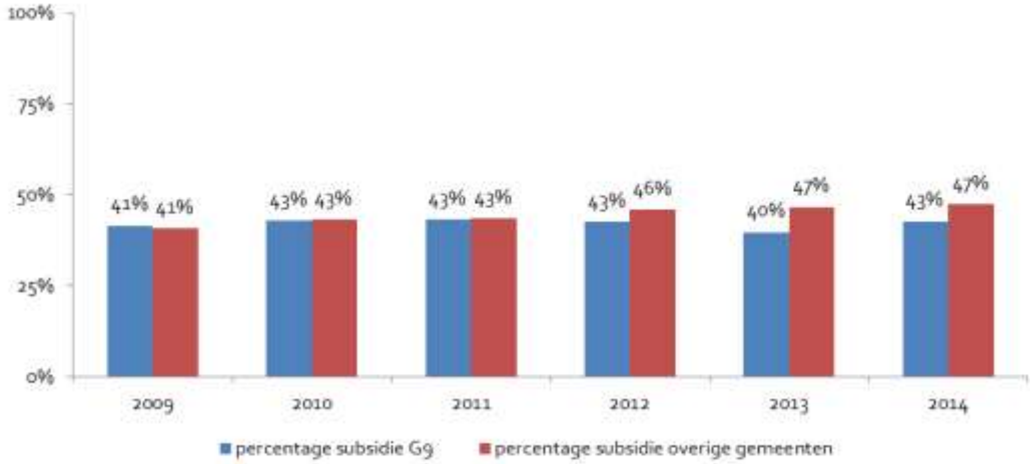

Regionale bekostigingsmix: G9 en overige gemeenten

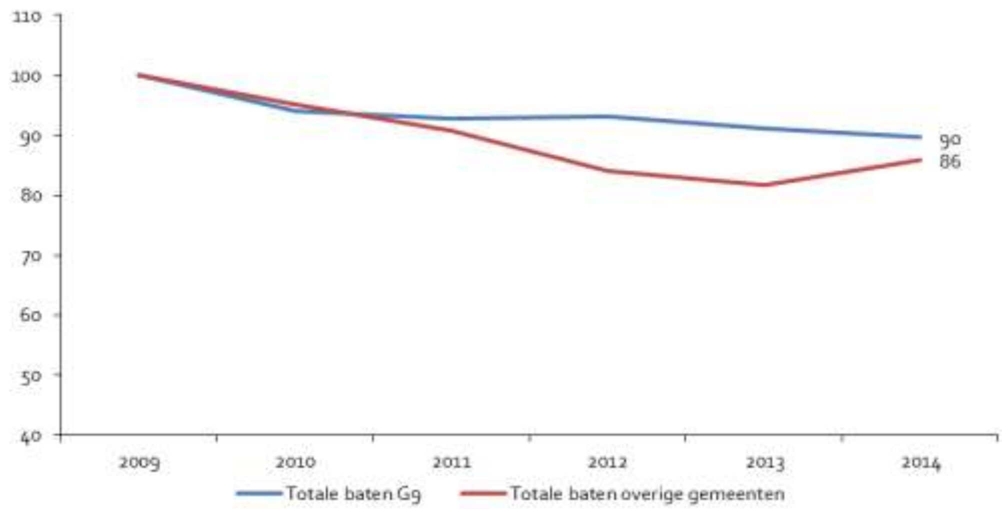
In 2009 was het percentage subsidie t.o.v. de totale eigen inkomsten van de podia binnen de G9 en buiten de G9 gelijk, namelijk 41%. In de 2014 t.o.v. 2009 is het percentage subsidie binnen de G9

ongeveer gelijk gebleven, terwijl het percentage subsidie buiten de G9 is gestegen tot 47%. Dit heeft te maken met een afname van de eigen inkomsten. De podia in de G9 vergaarden in 2014 relatief meer eigen inkomsten dan podia buiten de G9, gemiddeld 57% binnen de G9 t.o.v. 53% buiten de G9.

Afbeelding 5-13: Bekostigingsmix G9 en overige gemeenten (2009 t/m 2014; bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

Afbeelding 5-14: Reële ontwikkeling totale baten van VSCD-podia in de G9 en in de overige gemeenten (index 2009=100; gecorrigeerd voor algemene inflatie; bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

De totale baten van de podia in de G9 zijn in de periode 2009 t/m 2014 met 10% afgenomen. In de overige gemeenten was de daling groter, namelijk 14%. De belangrijkste oorzaak hiervan is de daling van de eigen inkomsten. In de G9 namen de eigen inkomsten alleen in 2010 t.o.v. 2009 met 8% af en

bleven daarna stabiel. De afname in 2010 t.o.v. 2009 komt door een afname van de eigen inkomsten bij 17 van de 31 VSCD-podia in de G9. In de overige gemeenten zijn de eigen inkomsten in de periode 2009 t/m 2013 met gemiddeld 7% per jaar afgenomen en was er pas in 2014 weer een hele kleine stijging van de eigen inkomsten. Over de hele periode zijn de eigen inkomsten bij de podia in de G9 met ongeveer een tiende afgenomen, terwijl de eigen inkomsten bij de podia buiten de G9 met een kwart afnamen.

5.8 Conclusies

In dit hoofdstuk beschrijven we de trends in het aanbod, het aantal bezoeken en de recette per bezoek van de VSCD-podia in de periode 2009-2014. Daarnaast zijn de bekostigingsmix en regionale spreiding besproken. Tabel 5-5 vat de belangrijkste trends van bezoeken en recettes samen.

Tabel 5-5: Ontwikkeling van uitvoeringen, bezoeken en reële recette per bezoek van de VSCD-podia (bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

	Jaarlijkse mutatie (in %)			
Kenmerk	2009-2012 (oude subsidieperiode)	2012-2014 (nieuwe subsidieperiode[55])	2013-2014 (meest recent jaar)	2009-2014 (totale onderzoeksperiode)
Uitvoeringen	-2,6%	0,8%	-1,0%	-1,2%
Bezoeken	-5,0%	-0,6%	-2,0%	-3,3%
Reële recette per bezoek (Inkomsten per bezoek na correctie voor de stijging van het algemeen prijspeil)	-3,1%	0,8%	1,1%	-1,6%
Reële prijs concurrerende vrijetijdsbestedingen (Consumentenprijsindex diensten cultuur en recreatie)	1,1%	0,3%	0,8%	0,8%

De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden:

- In veel opzichten blijven de cijfers stabiel van 2013 tot 2014; dit is bijvoorbeeld te zien in de aantal uitvoeringen en producties, samenstelling van het aanbod per genre, aantal bezoeken, aantal bezoeken per uitvoering, aandeel bezoeken per genre, recette per bezoek en bronnen van eigen inkomsten.

[55] De nieuwe subsidieperiode begon in 2013. In deze kolom worden de gemiddelde jaarlijkse ontwikkelingen in 2013 en 2014 gepresenteerd ten opzichte van 2012. In technische termen gaat het dus om een analyse '2012-2014', hoewel het de subsidieperiode vanaf 2013 betreft.

- De daling van aantal musicaluitvoeringen gaat door, met gemiddeld 7,4% minder uitvoeringen per jaar over de periode 2009-2014. In 2014 t.o.v. 2013 zijn de uitvoeringen bij alle genres afgenomen behalve bij dans: daar nam het aantal uitvoeringen met 3,4% toe. In 2014 t.o.v. 2013 zijn ook het aantal niet-rijksgesubsidieerde voorstellingen (-3,5%) en het aantal besloten uitvoeringen (-6,6%) gedaald. Het aantal buitenlandse uitvoeringen steeg met 6,5% in 2014 t.o.v 2013. Opvallend is de grote stijging van het aantal rijksgesubsidieerde uitvoeringen in het afgelopen jaar. In 2013 was er nog een daling van het rijksgesubsidieerde aanbod, maar in 2014 steeg het aantal rijksgesubsidieerde uitvoeringen met 15,1% t.o.v. 2013. Het aantal bezoeken volgt vaak de ontwikkeling van het aantal voorstellingen. Uitzondering hierop zijn de buitenlandse uitvoeringen waar het bezoek nog veel sneller steeg dan het aantal uitvoeringen (plus 20,4%) en de besloten uitvoeringen waar het bezoek veel sneller daalde dan het aantal uitvoeringen (-15,3%). Bij toneel en cabaret steeg het bezoek terwijl het aantal uitvoeringen daalde in 2014 t.o.v. 2013. Bij dans en jeugduitvoeringen daalde het bezoek juist licht terwijl het aantal uitvoeringen in het afgelopen jaar toenam.
- In 2014 is het aantal rijksgesubsidieerde uitvoeringen op VSCD-podia met 15,1% toegenomen. Het totaal aantal uitvoeringen van rijksgesubsidieerde gezelschappen is in 2014 minder toegenomen, namelijk met 4,2%.
- De reële recette per bezoek daalt tussen 2009 en 2012 met gemiddeld 3,1% per jaar. In 2013 en 2014 stijgt de reële recette per bezoek weer met gemiddeld 0,8% per jaar.
- Bij musicals (7% van het aanbod, 12% van de bezoeken) en klassieke muziek (10% van het aanbod, 15% van de bezoeken) is het aantal bezoeken in verhouding hoog. Dit komt waarschijnlijk doordat het vooral grote producties betreft die in grote zalen worden uitgevoerd. Bij toneel is het juist andersom, met 20% van het aanbod en 12% van de bezoeken. Toneeluitvoeringen vinden vaker plaats in kleine zalen. Bij de andere genres is er hoogstens 2 procentpunt verschil tussen het percentage uitvoeringen en het percentage bezoeken.
- Subsidies voor VSCD-podia tonen een dalende lijn in de periode 2009 t/m 2013. Bronnen van eigen inkomsten dalen sneller dan de subsidies. In 2014 blijven de totale eigen inkomsten ongeveer gelijk, terwijl de subsidies een grote stijging laten zien van 8%.
- In Drenthe en Flevoland is het kleinste aantal uitvoeringen en bezoeken per 1.000 inwoners. In Noord-Holland waren de meeste uitvoeringen en bezoeken per 1.000 inwoners.
- In Overijssel is het laagste aantal bezoeken per uitvoering (259). In Noord-Holland en Zuid-Holland (inclusief Zeeland) zijn de meeste bezoeken per uitvoering (rond de 400).
- Het aantal uitvoeringen op de podia in de G9 is in de periode 2009-2014 gelijk gebleven, terwijl het aantal uitvoeringen op de podia in de overige gemeenten met 10% is gedaald in 2014 t.o.v. 2009. Het aantal bezoeken is zowel binnen als buiten de G9 gedaald. De daling was sterker buiten de G9 waar het bezoek in de periode 2009-2014 daalde met 20%. Bij de VSCD-podia in de G9 daalde het bezoek in de periode 2009 t/m 2014 met 11%.
- Het bezoek per voorstelling ligt in de G9 hoger dan in de overige gemeenten: in 2014 trokken de voorstellingen in de G9 gemiddeld 409 bezoeken en trokken de voorstellingen in de overige gemeenten gemiddeld 283 bezoeken. Zowel binnen de G4 als bij de overige gemeenten is het bezoek per uitvoering in de periode 2009 t/m 2014 met 11% afgenomen.
- In 2009 was het percentage subsidie t.o.v. de totale eigen inkomsten van de podia binnen de G9 en buiten de G9 gelijk, namelijk 41%. De subsidie bestaat in 2014 voor 95% uit subsidie vanuit de

gemeenten. In de 2014 t.o.v. 2009 is het percentage subsidie binnen de G9 ongeveer gelijk gebleven, terwijl het percentage subsidie buiten de G9 is gestegen tot 47%. Dit komt vooral door een grote afname van de eigen inkomsten van de VSCD-podia in de overige gemeenten in de periode 2009 t/m 2013 van gemiddeld 7% per jaar. Binnen de G9 namen de eigen inkomsten alleen in 2010 t.o.v. 2009 met 8% af en daarna bleven de eigen inkomsten redelijk stabiel.

6 Trends VNPF-poppodia

6.1 Aanpak

In dit hoofdstuk komt de ontwikkeling van het aantal bezoeken, de recette per bezoek en de variatie van het aanbod van de podia van de Vereniging van Nederlandse Poppodia en -Festivals (VNPF) aan de orde. We beginnen met een beschrijving van de omvang van de markt in paragraaf Afbeelding 6-2. Daarna volgt de ontwikkeling in de periode 2009-2014 van het aanbod (paragraaf 6.3), het bezoek (paragraaf 6.4) en de benaderde prijs (6.5). In paragraaf 6.2.1 geven we informatie over de regionale spreiding van het aanbod en het bezoek per landsdeel. In paragraaf 6.2.2 wordt aandacht besteedt aan verschillen tussen de G9[56] en de overige gemeenten in de ontwikkeling van het aantal muziekactiviteiten en het bezoek aan deze muziekactiviteiten.

Voor een volledig beeld van de gebruikte selectie van de podia en de grootte van de sector presenteren wij in de volgende tabel een overzicht van enkele kenmerken. We tonen de totale waarde van de kenmerken in onze selectie van podia van alle leden van de VNPF die in 2015 lid en in 2014 actief waren. Dit verschaft een beeld van de grootte van de sector in 2014.

In onze vaste selectie nemen we alleen de podia mee die over de volledige periode 2009-2014 gegevens hebben geleverd, of bij wie de gegevens van maximaal één jaar ontbreken.[57] We kiezen voor deze aanpak, omdat we in dit onderzoek geïnteresseerd zijn in de ontwikkeling van de poppodia tussen 2009 en 2014. Als we dan alle podia in de analyse zouden betrekken, worden de trends vertekend door podia die in een aantal jaren geen cijfers hebben geleverd of die gesloten zijn geweest wegens een verbouwing. In verband met de vergelijkbaarheid van de gegevens in de tijd blijft de analyse in het hoofdstuk beperkt tot de *betaalde activiteiten* en de *betaalde bezoeken*.

6.2 De markt op hoofdlijnen, 2014

Tabel 6-1 vat de kenmerken van de sector samen.

---

[56] Dit zijn: Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Den Haag, Arnhem, Eindhoven, Enschede, Groningen, Maastricht.

[57] Indien de gegevens van één jaar ontbreken, bepalen we deze gegevens via interpolatie (extrapolatie). Door de gewijzigde aanpak kunnen we nu meer poppodia in de analyse betrekken dan in ons eerdere onderzoek (Blankers *et al*. 2012). In onze eerdere studie stelden we immers de eis dat we van de te analyseren poppodia voor alle jaren over gegevens moeten beschikken. Doordat we nu met een iets ruimere selectie van podia werken, veranderen de uitkomsten licht ten opzichte van ons eerdere onderzoek.

Tabel 6-1: Overzicht van enkele kenmerken van de geselecteerde VNPF-poppodia (bron: VNPF; bewerking: APE/Rebel)

Kenmerk	Vaste selectie APE (alleen podia die maximaal een jaar geen gegevens hebben geleverd)	VNPF –poppodia (alle leden actief in 2014 en lid in 2015)
Aantal podia	32	49
Aantal betaalde muziekactiviteiten	6.258	6.882
Aantal betaalde bezoeken muziekactiviteiten	2.021.656	2.110.420
Totale inkomsten	€ 78.786.591	€90.383.113
Bruto recette per betaald bezoek	€ 14,75	€ 14,45

Onze selectie omvat 32 van de in 2014 bestaande 49 poppodia (65%). Er vonden in 2014 6.882 betaalde muziekactiviteiten plaats op de podia die aangesloten zijn bij de VNPF. In onze selectie van 32 podia zijn dat er 6.258; dat is bijna 91% van het totaal aantal betaalde muziekactiviteiten. Aan de geselecteerde poppodia wordt bijna 96% van de betaalde bezoeken afgelegd. Onze selectie van poppodia omvat dus vooral de grotere poppodia.

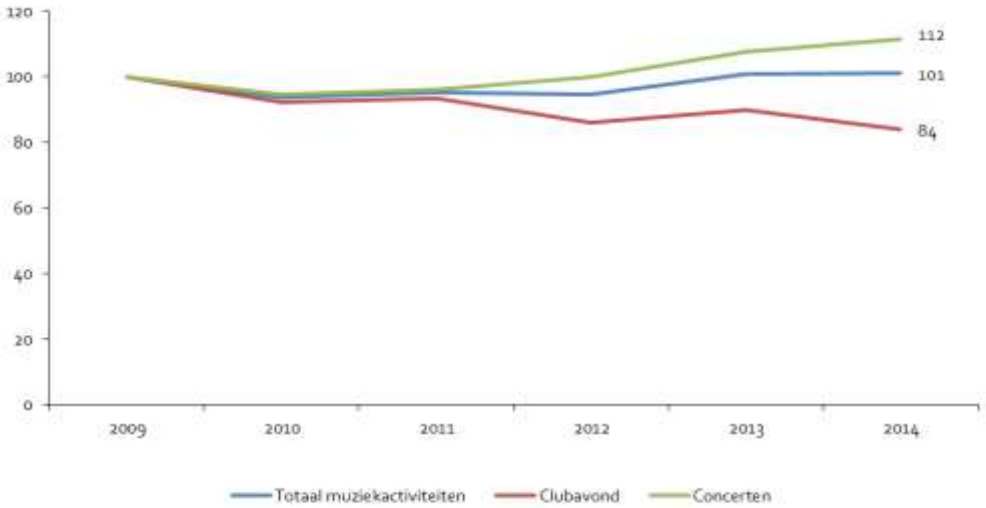
6.3 Aanbod, 2009-2014

Afbeelding 6-1 toont de ontwikkeling van het aantal muziekactiviteiten van de VNPF-podia tussen 2009 en 2014 (in indexvorm). Het betreft in de tijd steeds dezelfde groep poppodia. Een muziekactiviteit is een concert of clubavond met betaalde entree in de eigen concertzalen. Activiteiten in besloten verhuur, gratis activiteiten en activiteiten in niet-concertzalen worden niet meegeteld. Niet-muziekactiviteiten blijven eveneens buiten beschouwing (behalve bij de recette per betaald bezoek).[58]

Tussen 2009 en 2014 is het aantal concerten jaarlijks gemiddeld met 2,2% gestegen en het aantal clubavonden met 3,4% gedaald. Het totaal aantal muziekactiviteiten is in deze periode jaarlijks met gemiddeld 0,2% toegenomen. In totaal tellen we in 2014 6.258 betaalde muziekactiviteiten, waarvan 4.289 concerten en 1.969 clubavonden.

[58] Vergeleken met Blankers *et al.* (2012) zijn onder meer de onderliggende cijfers voor concerten in 2005 en 2006 licht gewijzigd in verband met de toevoeging van een categorie die in het eerdere onderzoek ten opzichte aan de niet-muziekactiviteiten is toegerekend. Daardoor worden de betreffende trends ten opzichte van 2005 iets afgezwakt.

Afbeelding 6-1: Ontwikkeling van de muziekactiviteiten op de VNPF-poppodia: totaal muziekactiviteiten, concerten en clubavonden (index 2009=100; uitsluitend betaalde activiteiten; bron: VNPF; bewerking: APE/Rebel)

Tabel 6-2 toont de gemiddelde jaarlijkse groei van het aantal muziekactiviteiten. Tussen 2009 en 2014 neemt het aantal betaalde muziekactiviteiten met gemiddeld 0,2% toe per jaar; dit komt door de toename van het aantal concerten. In de subsidieperiode 2009-2012 was er sprake van een daling van het aantal betaalde muziekactiviteiten als gevolg van een sterke daling van het aantal clubavonden en geen verandering in het aantal concerten. In de daaropvolgende subsidieperiode 2012-2014 neemt het aantal concerten toe (met 5,7% per jaar) en daalt het aantal clubavonden minder hard, waardoor een toename van 3,4% van het aantal betaalde muziekactiviteiten zichtbaar is. In 2014 was er, in vergelijking met 2013, slechts een lichte stijging van het aantal muziekactiviteiten als gevolg van de sterke daling (van 6,4%) van het aantal clubavonden.

Tabel 6-2: Ontwikkeling van het aantal muziekactiviteiten bij de VNPF-poppodia per type (uitsluitend betaalde activiteiten; bron: VNPF; bewerking: APE/Rebel)

Type	Mutatie 2009-2012 (in % per jaar)	Mutatie 2012-2014 (in % per jaar)	Mutatie 2013-2014 (in % per jaar)	Mutatie 2009-2014 (in % per jaar)
Concerten	0,0	5,7	3,5	2,2
Clubavonden	-4,9	-1,1	-6,4	-3,4
Totaal muziek	-1,8	3,4	0,1	0,2

Daarnaast kunnen we onderscheid maken naar optredens van buitenlandse artiesten (niet in de tabel). Een optreden is niet hetzelfde als een activiteit; een activiteit kan bestaan uit meer optredens. Het aantal optredens van buitenlandse artiesten op VNPF-podia is stabiel in de periode 2009-2014.

6.4 Bezoeken, 2009-2014

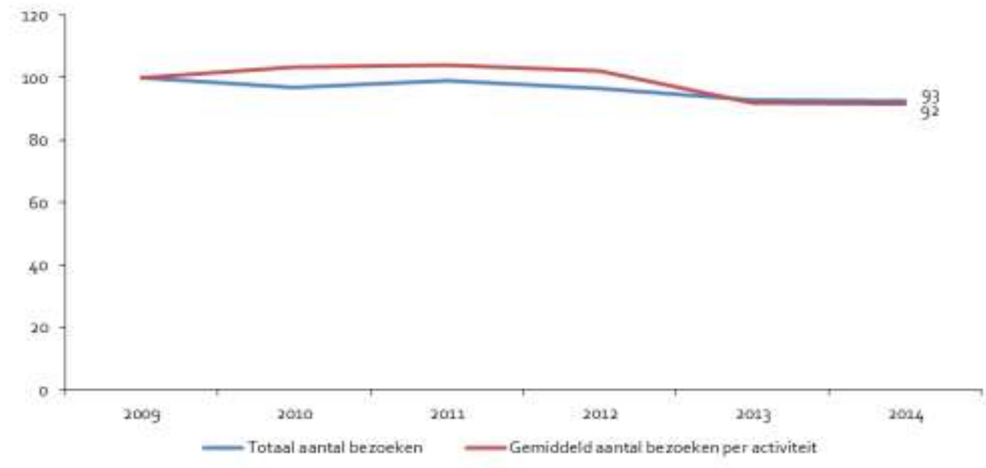
Aantal bezoeken

Afbeelding 6-2 brengt de ontwikkeling van het aantal betaalde bezoeken aan de muziekactiviteiten op de poppodia in beeld (in indexvorm). Het betreft in de tijd steeds dezelfde groep poppodia.

De periode 2009-2014 laat over de hele linie een dalende lijn zien van totaal aantal bezoeken. Er zijn in 2014 ruim 7% minder bezoeken dan in 2009. Het gemiddelde aantal bezoeken per muziekactiviteit is in de periode 2009-2014 redelijk stabiel op een grote daling van 10% in 2013 t.o.v. 2012 na. In vergelijking met 2009, is er een daling van 8% bezoeken per muziekactiviteit. De daling wordt veroorzaakt door meerdere instellingen; bij een groot deel van de instellingen dalen de bezoeken. De daling van het gemiddelde aantal bezoeken aan muziekactiviteiten wordt veroorzaakt door een daling in het bezoek aan clubavonden van 17% over de hele periode 2009-2014. Het aantal bezoeken aan concerten blijft namelijk gelijk in deze periode.

De daling van het bezoek aan muziekactiviteiten, en dan vooral de clubavonden, wordt deels gecompenseerd door gratis bezoek. In 2009 waren er bij de podia in het panel nog 83.115 gratis bezoeken, in 2014 waren dit er 146.503. Daarnaast worden relatief meer bezoeken op de gastenlijst gezet en zijn er meer prijsvragen waarmee bezoekers een gratis toegangsticket kunnen winnen. Dit is voor podia een mogelijkheid om de baromzet te verhogen en zo de teruggang in de inkomsten uit recette te compenseren.[59]

Afbeelding 6-2: Ontwikkeling van het aantal bezoeken en het aantal bezoeken per muziekactiviteit op de VNPF-poppodia (index 2009=100; uitsluitend betaalde activiteiten; bron: VNPF; bewerking: APE/Rebel)

---

[59] Deze verklaring is afkomstig van de VNPF.

Bezoeken per type

Tabel 6-3 toont de ontwikkeling van het aantal bezoeken aan clubavonden en concerten. We onderscheiden de perioden 2009-2012, 2012-2014, 2013-2014 en de gehele periode 2009-2014. Het bezoek aan de VNPF-poppodia is in de periode 2009-2014 met gemiddeld 1,5% per jaar gedaald. Deze daling is vooral te wijten aan de daling van het aantal bezoeken aan muziekactiviteiten in de periode 2012-2014 (-2,1%). Voornamelijk het aantal bezoeken aan clubavonden neemt af: in de subsidieperiode 2009-2012 was er een afname van 5,6% en in de periode 2012-2014 een afname van 9%. In het jaar 2014 daalde het aantal bezoeken aan clubavonden nog harder, met 10,6%. Bij de concerten was er in 2014 t.o.v. 2013 juist een duidelijke toename van het aantal bezoeken (6,4%).

Tabel 6-3: Ontwikkeling van het aantal bezoeken aan de VNPF-poppodia per type (uitsluitend betaalde bezoeken; bron: VNPF; bewerking: APE/Rebel)

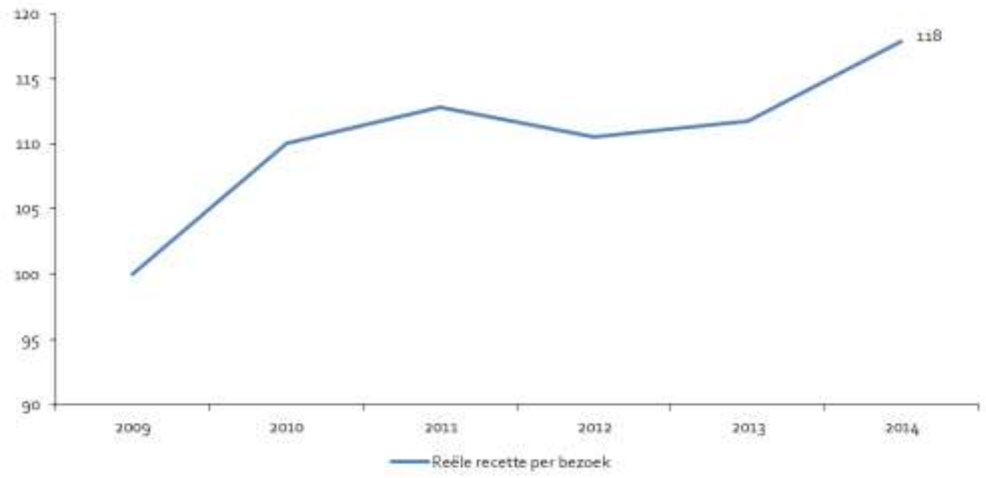
Type	Mutatie 2009-2012 (in % per jaar)	Mutatie 2012-2014 (in % per jaar)	Mutatie 2013-2014 (in % per jaar)	Mutatie 2009-2014 (in % per jaar)
Concerten	2,3	2,1	6,4	2,2
Clubavonden	-5,6	-9,0	-10,6	-7,0
Totaal muziek	-1,1	-2,1	-0,1	-1,5

6.5 Benaderde prijs, 2009-2014

De reële toegangsprijs van de poppodia wordt benaderd via de gemiddelde bruto recette per bezoek. Na correctie voor inflatie levert dit de reële recette per bezoek op. In de berekende reële recette per bezoek komen impliciet ook veranderingen in de samenstelling van het aanbod en het bezoek tot uiting. Omdat de bruto recette zowel betrekking heeft op de muziekactiviteiten als op de niet-muziekactiviteiten, nemen we bij de berekening van de toegangsprijzen het totale aantal *betaalde* bezoeken (aan muziekactiviteiten en niet-muziekactiviteiten) in beschouwing.

Afbeelding 6-3 illustreert dat de reële bruto recette per bezoek van de poppodia beduidend sterker zijn gestegen met 18% in de periode 2009-2014 dan de reële prijs van substituten (4%). Dit komt door stijgingen in 2010 en 2013.

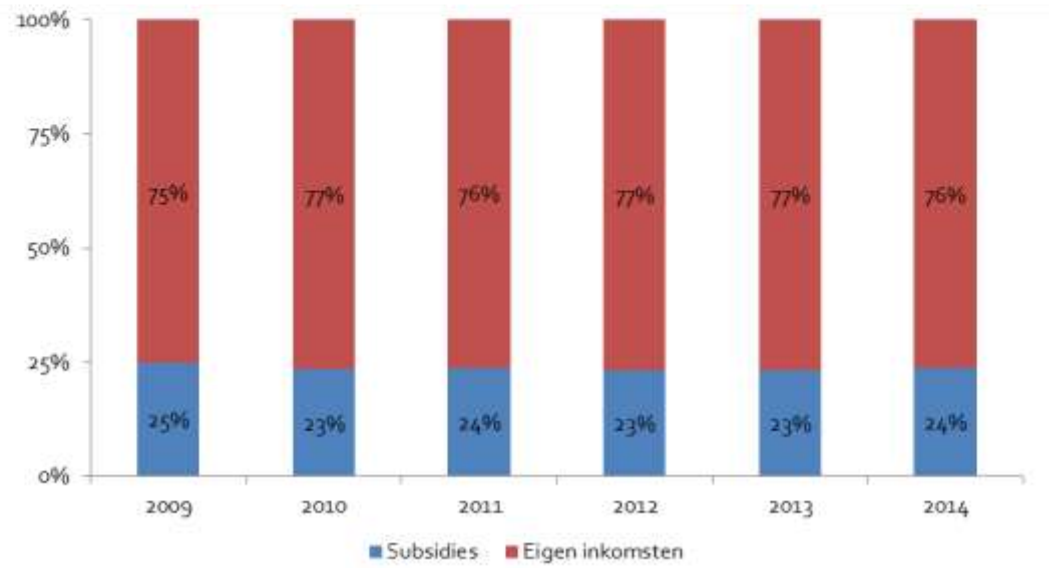
Afbeelding 6-3: Ontwikkeling van de reële recette per bezoek van de VNPF-poppodia (index 2009=100; gecorrigeerd voor inflatie; bron: VNPF/CBS; bewerking: APE/Rebel)

6.1 Bekostigingsmix

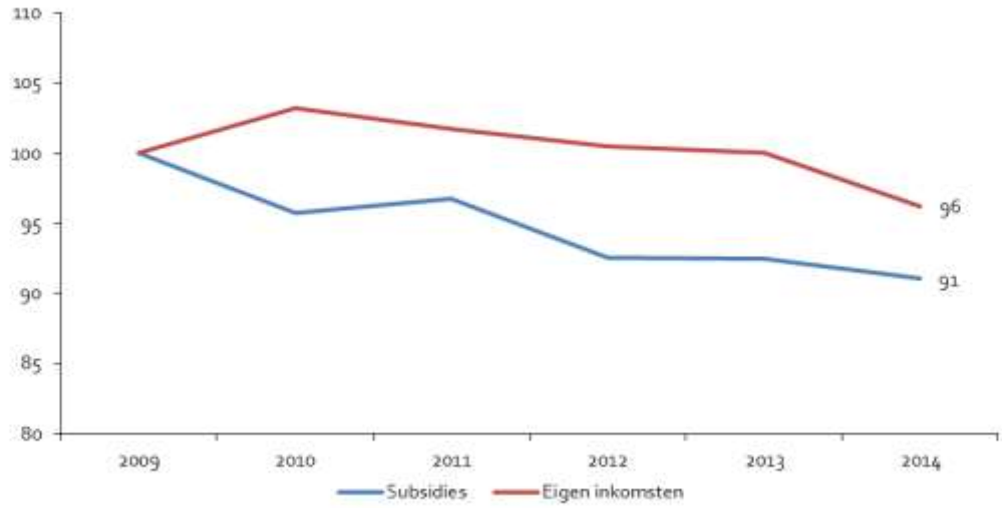
Afbeelding 6-4 laat zien welk deel van de inkomsten van de VNPF-poppodia komen uit subsidies en welk deel betrekking heeft op eigen inkomsten. Het aandeel subsidie schommelt over de jaren licht. In de periode 2009-2014 ligt het eigen inkomsten percentage steeds tussen de 23% en 25%.

Afbeelding 6-4: Bekostigingsmix VNPF-podia (bron: VNPF; bewerking: APE/Rebel)

Het aandeel subsidies en aandeel eigen inkomsten in de totale inkomsten zegt niets over de ontwikkeling van de reële inkomstenbronnen. Deze ontwikkeling wordt getoond in Afbeelding 6-5. De eigen inkomsten zijn in 2010 nog met 3% toegenomen. In de jaren daarna zijn de eigen inkomsten steeds gedaald. In 2014 liggen de totale reële eigen inkomsten van alle VNPF-poppodia in het panel 4% lager t.o.v. 2009. De subsidies zijn veel harder gedaald. Alleen in 2011 t.o.v. 2010 zijn de totale reële subsidies ongeveer gelijk gebleven. In 2014 zijn de totale reële subsidies die de VNPF-poppodia in het panel hebben ontvangen met 9% afgenomen t.o.v. 2009.

Afbeelding 6-5: Reële ontwikkeling inkomstenbronnen van VNPF-podia (index 2009=100; gecorrigeerd voor algemene inflatie; bron: VNPF; bewerking: APE/Rebel)

6.2 Regionale spreiding, 2009-2014

6.2.1 Regionale spreiding landsdeel, 2014

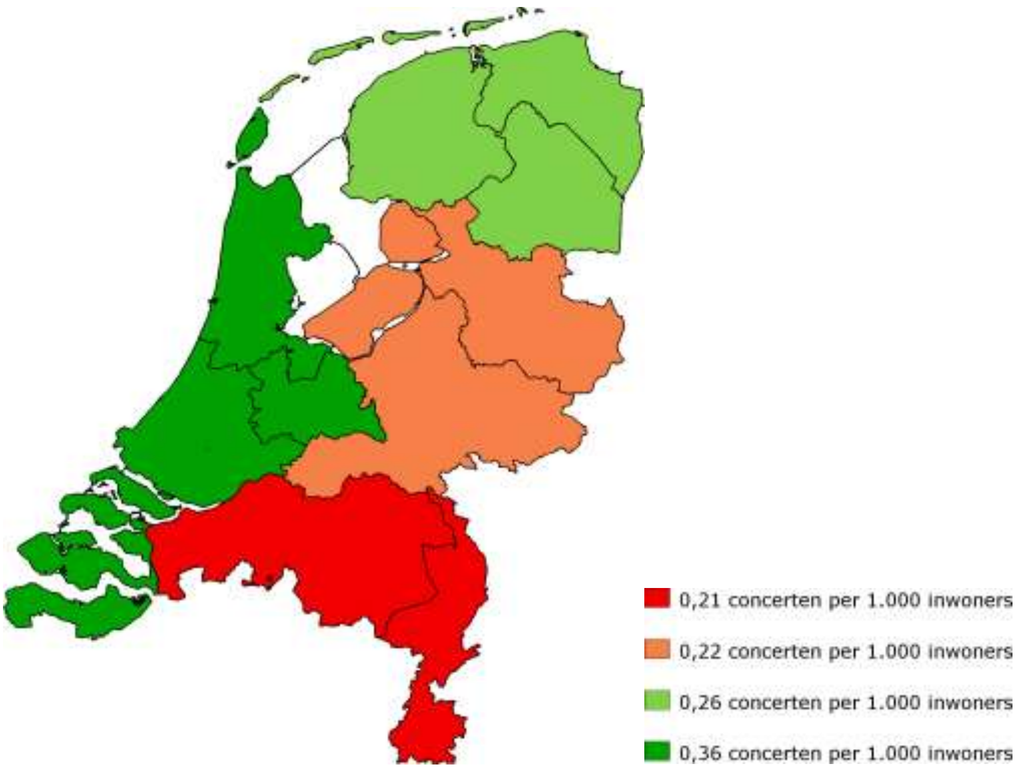
De regionale analyses zijn bij de VNPF-podia uitgevoerd op het niveau van landsdelen. Als we de spreiding naar provincie zouden analyseren dan krijgen we te maken met provincies waar geen of weinig VNPF-podia zijn. Dit zou leiden tot herleidbaarheid van individuele podia.

Concerten

Er is een groot verschil in aantal concerten per regio in 2014. Veruit de meeste concerten (59%) vinden in West plaats. Daar is het aantal concerten per 1.000 inwoners bijna twee keer zo hoog als in Zuid. West is de enige regio waar het aantal concerten per 1.000 inwoners boven het landelijk gemiddelde van 0,30 concerten per 1.000 inwoners ligt. In Oost en Zuid is het aantal concerten per 1.000

inwoners ongeveer gelijk, namelijk 0,22 respectievelijk 0,21 concerten per 1.000 inwoners. Het aantal concerten in Noord ligt iets hoger, te weten op 0,26 concerten per 1.000 inwoners.

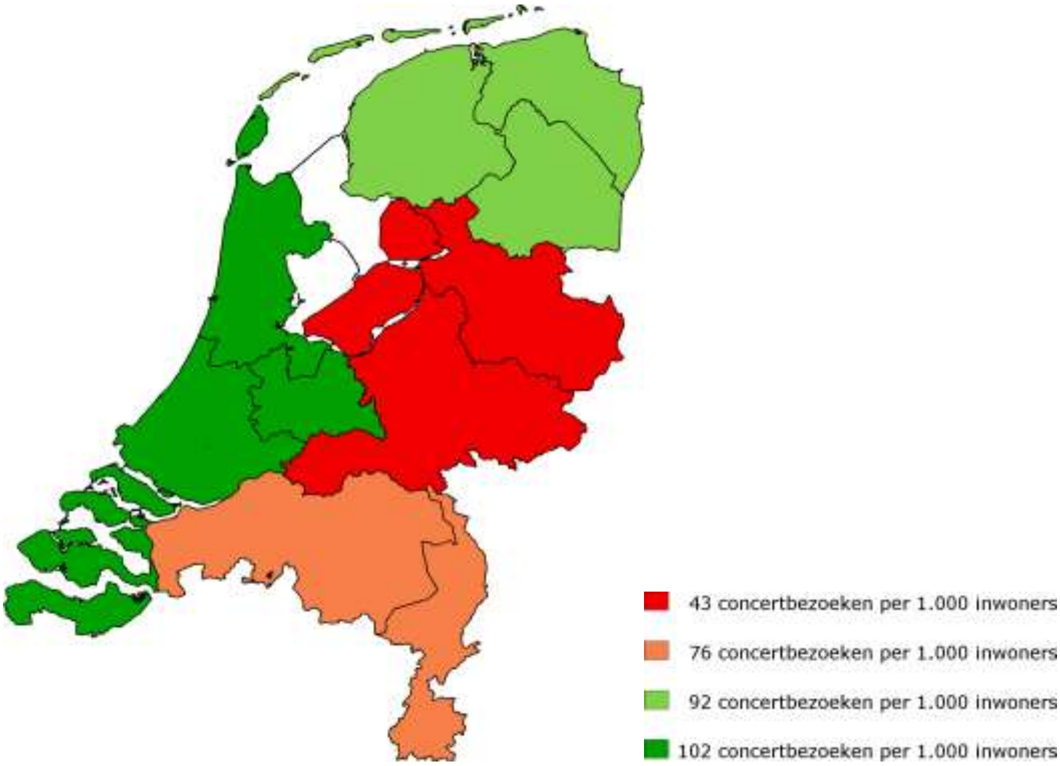
Afbeelding 6-6: Regionale spreiding aantal concerten per 1.000 inwoners per regio (2014; bron: VNPF; bewerking: APE/Rebel)

Bezoeken aan concerten

Afbeelding 6-7 laat zien dat de spreiding van betaalde bezoeken aan concerten ongeveer vergelijkbaar is met de spreiding van concerten over de regio's. Echter, waar er in aantallen de minste concerten per 1.000 inwoners plaatsvinden in Zuid, ligt het aantal concertbezoeken hier wel hoger dan in Oost (op 76 bezoeken per 1.000 inwoners ten opzichte van 43 bezoeken in Oost). In Noord en West ligt het aantal concertbezoeken per 1.000 inwoners in 2013 boven het landelijk gemiddelde van 87 concertbezoeken per 1.000 inwoners.

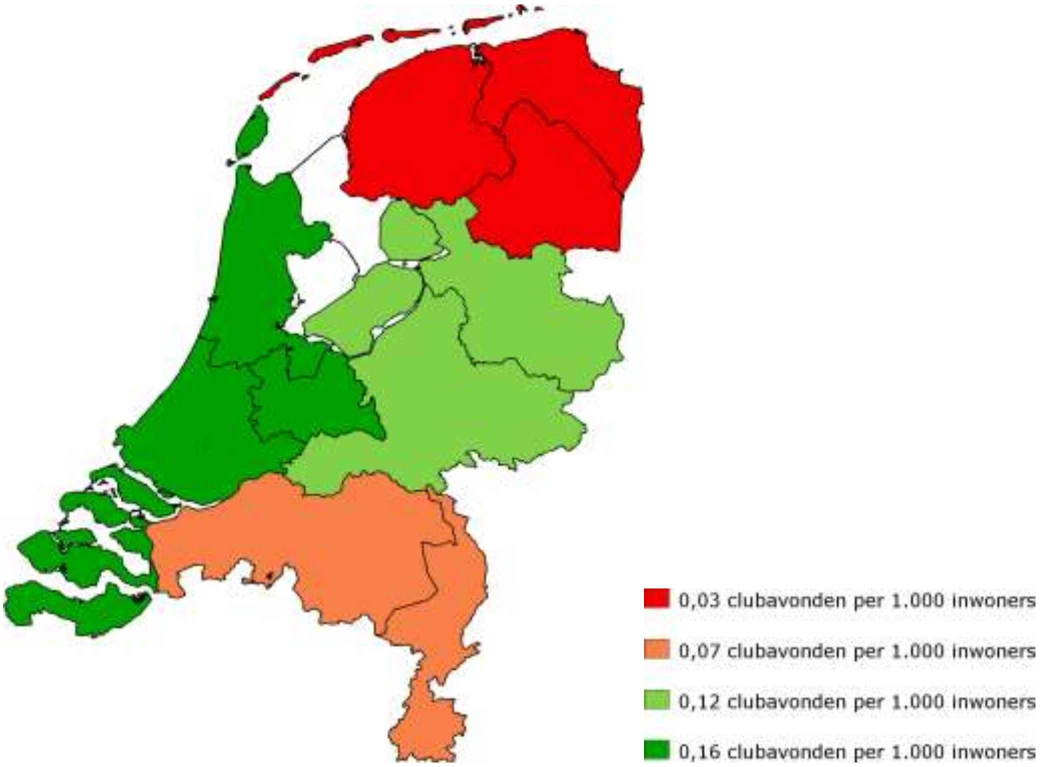
Afbeelding 6-7: Regionale spreiding aantal (betaalde) bezoeken aan concerten per 1.000 inwoners per regio (2014; bron: VNPF; bewerking: APE/Rebel)

Clubavonden

Hoewel uit de voorgaande landkaarten bleek dat Noord goed vertegenwoordigd is als het om concerten gaat, zien we in Afbeelding 6-8 dat clubavonden relatief weinig voorkomen bij de VNPF-podia in Noord. De meeste clubavonden vinden plaats in West. Daar waren in 2014 0,16 clubavonden clubavonden per 1.000 inwoners.

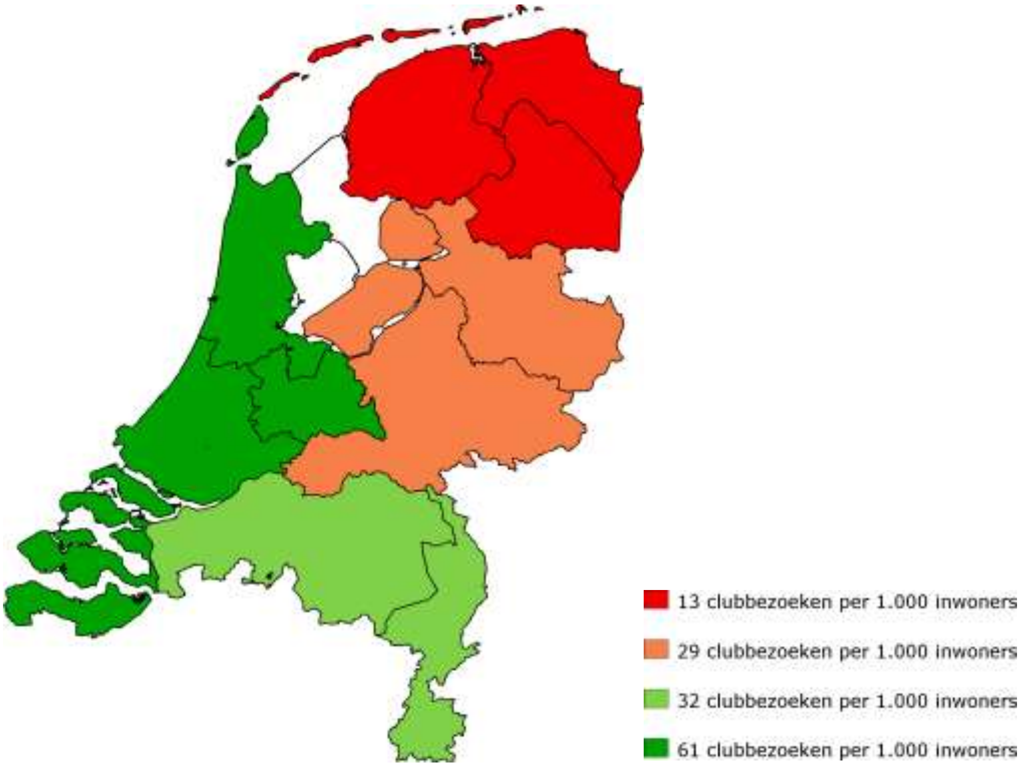
Afbeelding 6-8: Regionale spreiding aantal clubavonden per 1.000 inwoners per regio (2014; bron: VNPF; bewerking: APE/Rebel)

Bezoek aan clubavonden

Het bezoek aan clubavonden per regio is ongeveer hetzelfde verdeeld als het aanbod van clubavonden. Echter, het aantal clubavonden per 1.000 inwoners is het op een na laagst voor Zuid (0,07 ten opzichte van 0,12 voor Oost), terwijl het aantal bezoeken aan clubavonden het op een na laagst is voor Oost (29 ten opzichte van 32 voor Zuid). In West wordt veruit het vaakst een clubavond bezocht (61 bezoeken per 1.000 inwoners), daarna volgen Zuid en Oost (respectievelijk 32 en 29 bezoeken). Het aantal clubbezoeken in Noord ligt een stuk lager met 13 clubbezoeken per 1.000 inwoners.

Afbeelding 6-9: Regionale spreiding aantal (betaalde) bezoeken aan clubavonden per 1.000 inwoners per regio (2014; bron: VNPF; bewerking: APE/Rebel)

Gemiddeld bezoek per activiteit

Hierboven werd geschetst hoeveel activiteiten plaatsvonden per regio en hoeveel bezoeken deze activiteiten trokken in 2014. In de tabel hieronder staat per regio het gemiddelde aantal bezoeken per activiteit (club- en concertactiviteiten samengeteld). Het aantal bezoeken per muziekactiviteit ligt niet zo heel ver uit elkaar: in Noord, West en Zuid ligt het aantal bezoeken per muziekactiviteit boven de 300. Oost is een uitzondering, daar ligt het aantal bezoeken per muziekactiviteit wat lager, namelijk op 213.

Tabel 6-4: Regionale spreiding VNPF-podia, muziekactiviteiten, (betaalde) bezoeken en gemiddeld aantal bezoeken per muziekactiviteit (2014; bron: VNPF; bewerking: APE/Rebel)

Regio	Aantal podia	Totaal muziekactiviteiten	Totaal bezoeken	Bezoeken per muziekactiviteit
Noord	5	511	180.112	352
Oost	9	1.186	252.789	213
West	25	4.176	1.288.867	309
Zuid	10	1.009	388.652	385

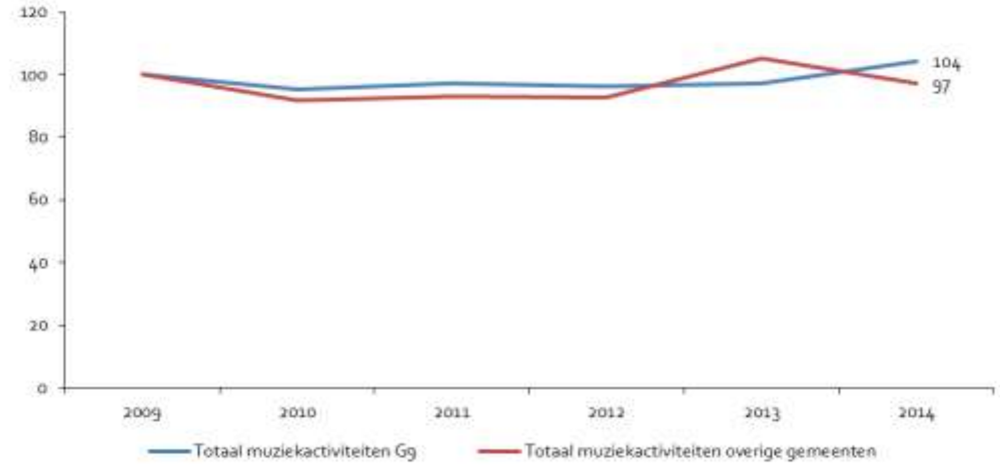
6.2.2 Regionale spreiding G9 versus overige gemeenten, 2009-2014

In de negen grote gemeenten (G9) liggen 12 van de 32 podia. Hieronder worden de G9 en de overige gemeenten met elkaar vergeleken op aantal muziekactiviteiten en aantal bezoeken.

Aanbod G9 en overige gemeenten

Afbeelding 6-10 toont de ontwikkeling van het aantal muziekactiviteiten van de VNPF-podia tussen 2009 en 2014 (in indexvorm), uitgesplitst voor de G9 en de overige gemeenten. Het betreft in de tijd steeds dezelfde groep poppodia. In de afbeelding is te zien dat de G9 en de overige gemeenten zich in de periode 2009-2012 ongeveer gelijk ontwikkelen wat betreft aantal muziekactiviteiten. Daarna neemt het aanbod in de overige gemeenten sterk toe in 2013 en weer af in 2014. In de G9 blijft het aantal muziekactiviteiten juist ongeveer gelijk in 2013 en stijgt in 2014. In 2014 zijn er t.o.v. 2009 bij de podia in de G9 4% meer muziekactiviteiten, terwijl het aantal muziekactiviteiten op VNPF-podia buiten de G9 met 3% is gedaald.

Afbeelding 6-10: Ontwikkeling van de muziekactiviteiten op de VNPF-poppodia voor de G9 en overige gemeenten (index 2009=100; uitsluitend betaalde activiteiten; bron: VNPF; bewerking: APE/Rebel)

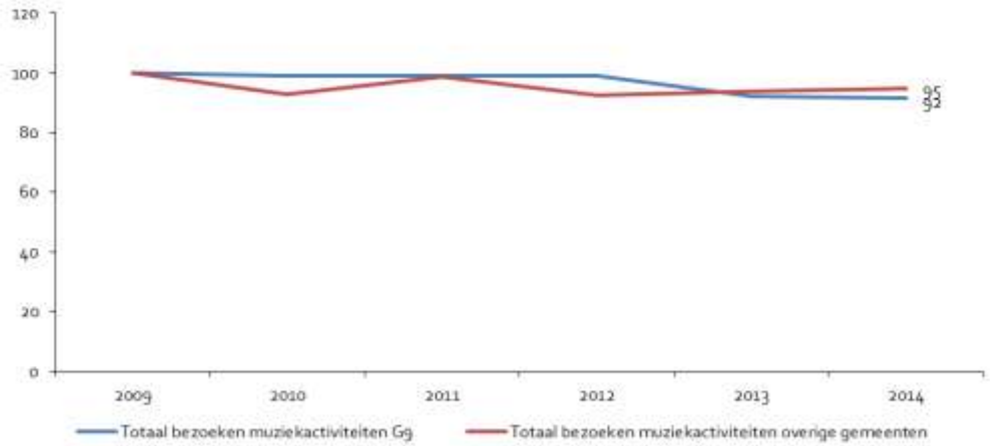

Aantal bezoeken G9 en overige gemeenten

Afbeelding 6-11 brengt de ontwikkeling van het aantal betaalde bezoeken aan de muziekactiviteiten op de poppodia in beeld, uitgesplitst naar G9 en overige gemeenten (in indexvorm). Het betreft in de tijd steeds dezelfde groep poppodia.

Tussen 2009 en 2014 is de ontwikkeling van het aantal muziekactiviteiten verschillend voor de podia in de G9 en in de overige gemeenten. In de afbeelding is te zien dat het aantal muziekactiviteiten in de overige gemeenten schommelt in de periode 2009 tot 2012; daarna blijft het aanbod ongeveer gelijk. Bij de podia in de G9 blijft het aantal muziekactiviteiten juist ongeveer gelijk in de periode 2009-2012. In 2013 is sprake van een daling, waarna het aanbod weer stabiliseert. In 2014 t.o.v. 2009 is het bezoek zowel in de G9 als in de overige gemeenten afgenomen. In de G9 was de afname groter (8%) dan in de overige gemeenten (5%). Dit is opvallend omdat het aanbod in de G9 juist is toegenomen.

Afbeelding 6-11: Ontwikkeling van het aantal bezoeken aan muziekactiviteiten op de VNPF-poppodia voor G9 en overige gemeenten (index 2009=100; uitsluitend betaalde activiteiten; bron: VNPF; bewerking: APE/Rebel)

6.3 Conclusies

In het hoofdstuk hebben we de trends in het aanbod, het aantal bezoeken en de toegangsprijzen van de poppodia in de periode 2009 tot en met 2014 geschetst. Hiervoor is informatie van VNPF-leden gebruikt die minimaal over vijf van de zes onderzoeksjaren gegevens hebben verstrekt. De regionale spreiding van alle poppodia is ook onderzocht. De volgende tabel vat de belangrijkste trends bij de poppodia uit het panel samen.

Tabel 6-5: Ontwikkeling van muziekactiviteiten, bezoeken en reële toegangsprijzen van de VNPF-poppodia (bron: VNPF; bewerking: APE/Rebel)

	Jaarlijkse mutatie (in %)			
Kenmerk	2009-2012 (oude subsidieperiode)	2012-2014 (nieuwe subsidieperiode[60])	2013-2014 (meest recent jaar)	2009-2014 (totale onderzoeksperiode)
Muziekactiviteiten	-1,8%	3,4%	0,1%	0,2%
Bezoeken muziekactiviteiten (uitsluitend betaalde muziek-activiteiten)	-1,1%	-2,1%	-0,1%	-1,5%
Reële bruto recette per bezoek (Reële publieksinkomsten per bezoek na correctie voor de stijging van het algemeen prijspeil)	3,4%	3,3%	5,5%	3,3%
Reële prijs concurrerende vrijetijdsbestedingen (Consumentenprijsindex diensten cultuur en recreatie na correctie voor de stijging van het algemeen prijspeil)	1,1%	0,3%	0,8%	0,8%

De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden:

- Het aantal concerten is in de periode 2009-2014 met 12% toegenomen. In dezelfde periode nam het aantal clubavonden met 16% af. Gemiddeld betekent dit dat het totaal aantal muziekactiviteit stabiel is in de periode 2009-2014. Het totaal aantal bezoeken is in dezelfde periode afgenomen met 7%. Hierdoor zijn er in 2014 minder bezoeken per muziekactiviteit dan in 2009 (8% minder). Dit is vooral te wijten aan een dalend aantal bezoeken aan clubavonden; het aantal bezoeken aan concerten blijft ongeveer gelijk.
- Het aantal clubavonden is in 2014 sterk gedaald (met 6,4%), terwijl het aantal concerten is toegenomen (met 3,5%). Over de gehele periode bezien is het aantal clubavonden gedaald met gemiddeld 3,4% per jaar; het aantal concerten is juist toegenomen met gemiddeld 2,2%.
- In 2014 zijn er ten opzichte van 2009 4 procentpunt meer muziekactiviteiten uitverkocht. Zowel voor clubavonden als concerten geldt dat het aandeel uitverkochte activiteiten is toegenomen.

[60] De nieuwe subsidieperiode begon in 2013. In deze kolom worden de gemiddelde jaarlijkse ontwikkelingen in 2013 en 2014 gepresenteerd ten opzichte van 2012. In technische termen gaat het dus om een analyse '2012-2014', hoewel het de subsidieperiode vanaf 2013 betreft.

- Het aantal bezoeken aan betaalde muziekactiviteiten is tussen 2009 en 2014 gemiddeld met 1,5% per jaar afgenomen. Dit is het resultaat van een sterke daling van bezoek aan clubavonden; het bezoek aan concerten is immers toegenomen in deze periode.
- De reële publieksinkomsten per bezoek zijn in de periode 2009-2014 met gemiddeld 3,3% per jaar gestegen, vooral door prijsstijgingen in 2010 en 2013. De prijsstijging bij de poppodia is in de gehele periode 2009-2014 sterker dan bij de concurrerende vrijetijdsactiviteiten.
- De totale reële inkomsten uit subsidies die de VNPF-poppodia in het panel ontvangen zijn met 9% gedaald in 2014 t.o.v. 2009. De eigen inkomsten zijn minder hard gedaald, namelijk met 4% in 2014 t.o.v. 2009.
- De regionale spreiding in 2014 van het aantal concerten en van het aantal bezoeken (per 1.000 inwoners) aan concerten komt ongeveer overeen. Ditzelfde geldt voor clubavonden. De meesten concerten en clubavonden (per 1.000 inwoners) vinden plaats in West. In het Zuiden vinden de minste concerten plaats en in het Noorden de minste clubavonden (per 1.000 inwoners).
- In 2014 zijn er t.o.v. 2009 bij de podia in de G9 4% meer muziekactiviteiten, terwijl het aantal muziekactiviteiten op VNPF-podia buiten de G9 met 3% is gedaald. In 2014 t.o.v. 2009 is het bezoek zowel in de G9 als in de overige gemeenten afgenomen. In de G9 was de afname groter (8%) dan in de overige gemeenten (5%). Dit is opvallend omdat het aanbod in de G9 juist is toegenomen.

7 Trends musea

7.1 Aanpak

In dit hoofdstuk komt de ontwikkeling van het aanbod, het aantal bezoeken en de toegangsprijzen van Musea in Nederland aan de orde. Daarnaast wordt ingegaan op de bekostigingsmix bij de musea. Tenslotte gaan we in op regionale spreiding, zowel op het niveau van provincies als de G9-gemeenten.[61]

Voor dit onderzoek is een analyse gemaakt van twee panels. In het eerste panel zijn 21 musea opgenomen die door het ministerie van OCW een structurele subsidie ontvangen.[62] Voor deze instellingen zijn gegevens beschikbaar voor de jaren 2009 t/m 2014. Hiermee is sprake van een meerjarig vergelijkbaar panel. Het tweede panel bestaat uit 39 instellingen[63] die in de jaren 2010 t/m 2014 hebben deelgenomen aan de Museana enquête.[64] De analyses van het Museana panel omvatten dus niet het jaar 2009. Dit is, ten opzichte van de overige analyses in dit rapport, een afwijking die gemaakt is in overleg met de Museumvereniging als beheerder van de Museana enquête. De reden voor deze keuze is dat maar een klein aantal musea de enquête ook in 2009 heeft ingevuld: een analyse van de jaren 2009 t/m 2014 was alleen mogelijk geweest voor een (te) klein panel.

Tabel 7-1 bevat een overzicht van de samenstelling van de twee panels.

---

[61] Dit zijn: Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Den Haag, Arnhem, Eindhoven, Enschede, Groningen, Maastricht.

[62] De afgelopen jaren bestond het BIS panel uit 23 musea. Aangezien het Afrika Museum en het Rijksmuseum Volkenkunde in 2014 samen met het Tropenmuseum zijn gefuseerd tot het Nationaal Museum van Wereldculturen, zijn deze twee musea nu in overleg met het ministerie van OCW niet meer in het panel opgenomen.

[63] De afgelopen jaren bestond het panel uit 42 musea. In 2014 vonden er twee fusies plaats. Het Afrika Museum, het Rijksmuseum Volkenkunde en het Tropenmuseum vormen samen het Nationaal Museum van Wereldculturen. Het Marinemuseum is nu onderdeel van Stichting Defensiemusea. Daarom zijn het Afrika Museum, het Tropenmuseum (nu: het Nationaal Museum van Wereldculturen) en het Marinemuseum in overleg met het ministerie van OCW niet meer in het panel opgenomen.

[64] Voor twee van deze musea zijn geen gegevens over 2014 beschikbaar. De desbetreffende cijfers zijn door de onderzoekers geschat op basis van de realisatie van de afgelopen jaren.

Tabel 7-1: Samenstelling van het BIS- en het Museana panel

Omschrijving	*Aantal musea BIS*	*Aantal musea Museana*
Volledige gegevens beschikbaar in BIS en Museana, meegenomen in beide panels	14	14
In het geval informatie volledig beschikbaar is, in BIS, meegenomen alleen in BIS panel	7	
Volledige gegevens beschikbaar in Museana, meegenomen alleen in Museana panel		25
Totaal meegenomen in panel	**21 musea**	**39 musea**

Hoewel er tussen de twee panels sprake is van enige overlap – 14 instellingen zijn opgenomen in beide panels – is er toch een duidelijk verschil in de gemiddelde omvang van de instellingen. De gemiddelde instelling in het BIS panel is zo'n 45% groter dan de gemiddelde instelling in het Museana panel. De verklaring hiervoor is niet zozeer dat in het Museana panel de grote instellingen ontbreken: er zijn wel degelijk een aantal grote instellingen vertegenwoordigd in beide panels, bijvoorbeeld het Rijksmuseum, het Kröller-Müller Museum, Naturalis en het Nederlands Openluchtmuseum. De verklaring voor het verschil in de gemiddelde omvang is het feit dat het Museana panel hiernaast een groot aantal kleine tot zeer kleine instellingen bevat.

7.2 De markt op hoofdlijnen, 2014

In 2014 waren er volgens het CBS 799 musea in Nederland. Deze gegevensreeks wordt door het CBS tweejaarlijks geactualiseerd.[65] Over het huidige aantal musea zijn, mede afhankelijk van de gehanteerde definities, zeer uiteenlopende getallen beschikbaar. Hierdoor is het moeilijk om een consistent beeld te geven van de ontwikkeling van het aantal musea in de afgelopen jaren.

In totaal maken 46 musea onderdeel uit van één panel of van beide panels. Het feit dat op basis van deze panelsamenstelling conclusies worden getrokken, neemt, evenals in de andere deelsectoren in dit rapport, niet weg dat er sprake kan zijn van ontwikkelingen die aan het zichtveld van dit onderzoek onttrokken zijn. Zo zijn bijvoorbeeld in de afgelopen jaren musea in de problemen gekomen door teruglopende subsidies vanuit gemeenten. Een analyse op sectoraal niveau, zoals in dit onderzoek, houdt in dat slechts in een enkel geval ingezoomd kan worden op individuele casuïstiek.

De heropening van grote musea

In de afgelopen jaren is een aantal musea na een grote verbouwing weer geopend. In 2013 betrof dit het Rijksmuseum Amsterdam, in 2014 het Mauritshuis. Beide musea hebben na de opening veel meer bezoeken getrokken dan voor of tijdens de verbouwing: aan het Rijksmuseum werden in 2012 nog

[65] CBS gegevensreeks 'Musea; openstelling, type collectie, bezoeken, tarieven, tentoonstellingen'.

iets minder dan 900.000 bezoeken afgelegd, in 2013 waren het er maar liefst 2,25 miljoen. Het Mauritshuis werd in 2012 nog 260.000 keer bezocht, in 2014 na de verbouwing 810.000 keer.

Het is evident dat de publieksinkomsten, maar ook de inkomsten uit winkel en horeca in deze musea fors zijn gestegen na de heropening. Voor het onderhavige onderzoek betekent dit dat alle trends niet los van de heropening van de musea geïnterpreteerd kunnen worden.

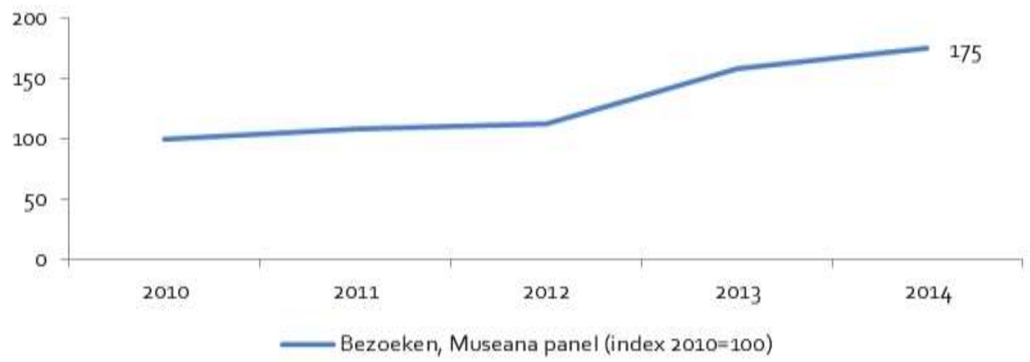
7.3 Bezoeken, 2009-2014

7.3.1 Panelanalyse

Ontwikkeling bezoek Museana panel

In afbeelding 7-1 tonen we het bezoek aan de musea in het Museana panel. We zien dat er sprake is van een gestage toename van het bezoek – tussen de 4% en de 8% per jaar, met als uitzondering de toename tussen 2012 en 2013 die met een plus 38% nog veel sterker was. Dit had, zoals boven toegelicht, alles te maken met de heropening van het Rijksmuseum. Tussen 2013 en 2014 paste de toename (plus 8%) weer bij de langjarige trend.

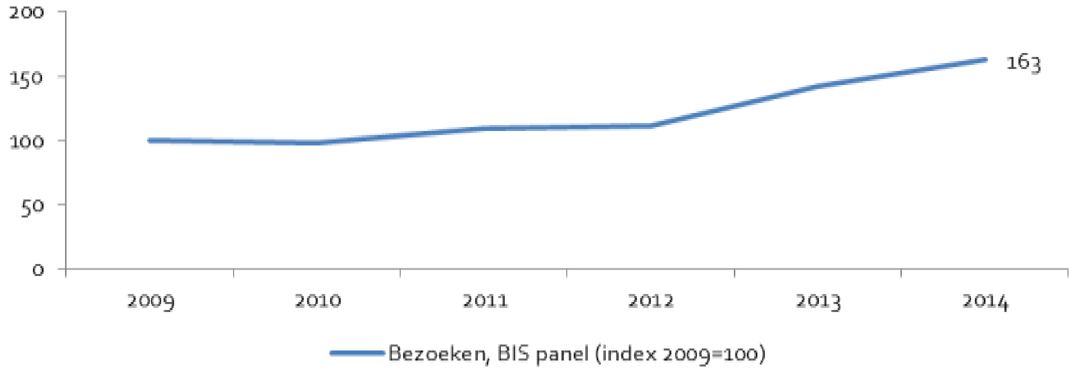
Afbeelding 7-1: Bezoeken aan musea (Museana panel; bron: Museumvereniging; bewerking: Rebel/APE)

Ontwikkeling bezoek BIS panel

Voor het bezoek aan de musea in de BIS beschikken we over cijfers voor de jaren 2009 t/m 2014. Hier zien we dat er tussen 2009 en 2013 sprake was van een groei met 41%, en vervolgens in 2014 van een verdere groei met 15%.

Afbeelding 7-2: Aantal bezoeken aan rijksgesubsidieerde musea (BIS panel; bron: OCW; bewerking: Rebel/APE)

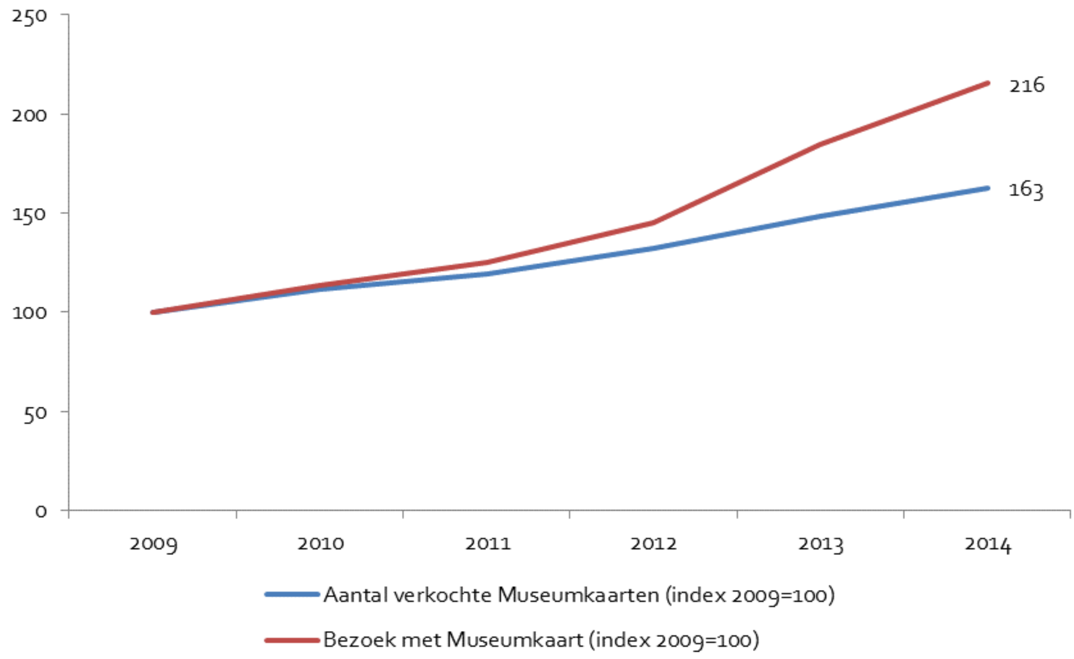
Het grootste deel van de groei in de jaren 2013 en 2014 wordt, zoals boven aangegeven, verklaard door heropening van het Rijksmuseum Amsterdam en het Mauritshuis.

7.3.2 Gebruik van de Museumkaart

Ook het bezoek aan musea via de Museumkaart is in de afgelopen jaren eerst gestaag, en sinds 2012 sterk gegroeid. Werden er in 2009 nog zo'n 3,5 miljoen bezoeken afgelegd aan musea via de Museumkaart, waren het er in 2014 al 7,5 miljoen.

De groei van het aantal bezoeken correspondeert met een stijging van het aantal verkochte Museumkaarten: van 675.000 in 2009 naar 1,1 miljoen in 2014. Het valt op dat het aantal afgelegde bezoeken meer stijgt dan het aantal verkochte Museumkaarten. Anders gezegd: de gemiddelde eigenaar van een Museumkaart gaat in 2014 vaker naar een museum dan nog in 2009. Deze trend was al zichtbaar tussen 2009 en 2013 en zet door in 2014.

Afbeelding 7-3: Aantal verkochte Museumkaarten en bezoek via de Museumkaart, 2009-2014 (index 2009=100; bron: Stichting Museumkaart; bewerking: Rebel/APE)

7.4 Benaderde prijs, 2009-2014

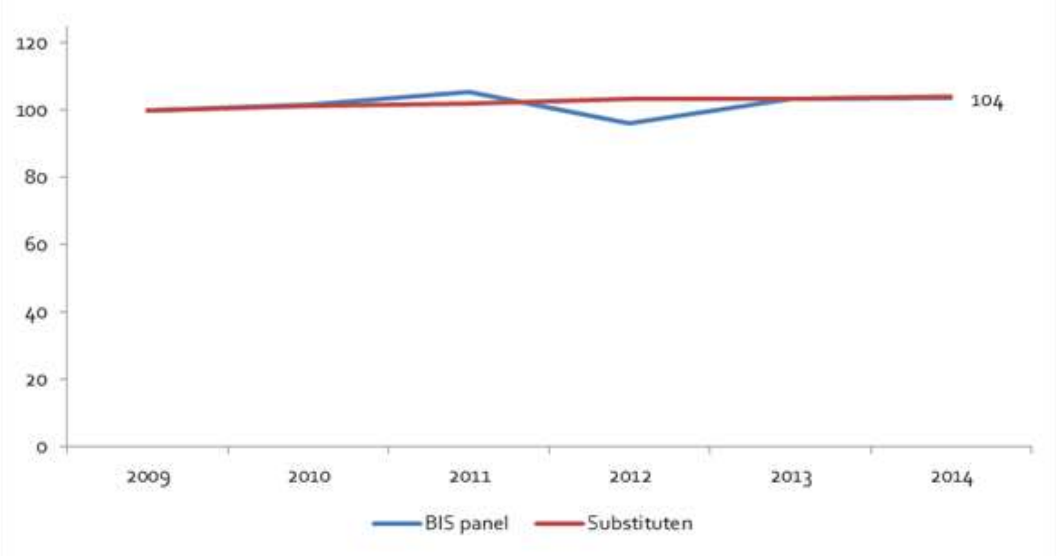
Uit de totale publieksinkomsten en het aantal betaalde bezoeken kunnen we de gemiddelde publieksinkomsten per bezoek afleiden. Hoewel we hiermee de prijs benaderen gaat het hierbij niet om de gemiddelde toegangsprijs, omdat de publieksinkomsten zowel de inkomsten uit kaartverkoop omvatten als ook de vergoeding voor het gebruik van de Museumkaart. De gemiddelde publieksinkomsten per betaald bezoek liggen in 2014 bij het BIS panel bij 12,42 euro, een stijging van 0,3% (reëel) ten opzichte van 2013. De gemiddelde publieksinkomsten per betaald bezoek stegen voor de musea langzamer dan de prijzen voor concurrerende vrijdetijdsactiviteiten (plus 0,8% reëel). Bij het Museana panel bedragen de gemiddelde publieksinkomsten per betaald bezoek 9,28 euro in 2014, een stijging van 1,4% (reëel) ten opzichte van 2013, juist en sterkere stijging dan die bij de concurrerende vrijetijdsactiviteiten.

Ontwikkeling publieksinkomsten per betaald bezoek 2009-2014

In de volgende afbeeldingen zien we dat de reële gemiddelde publieksinkomsten per betaald bezoek in de afgelopen jaren zijn gestegen, waarbij de ontwikkeling bij de musea uit het Museana panel voorloopt op de prijsontwikkeling bij substituten, terwijl de ontwikkeling bij de musea uit het BIS panel

juist gelijkloopt. In het BIS panel zien we, na een korte dip in 2012 en een herstel in 2013[66], in 2014 een vlakke ontwikkeling, terwijl de prijs van substituten licht stijgt. [67] Bij het Museana panel zien we sinds het begin van de meting in 2010 dat de reële publieksinkomsten per betaald bezoek elk jaar sterker stijgen dan de reële ontwikkeling van de prijs van concurrerende vrijetijdsactiviteiten.

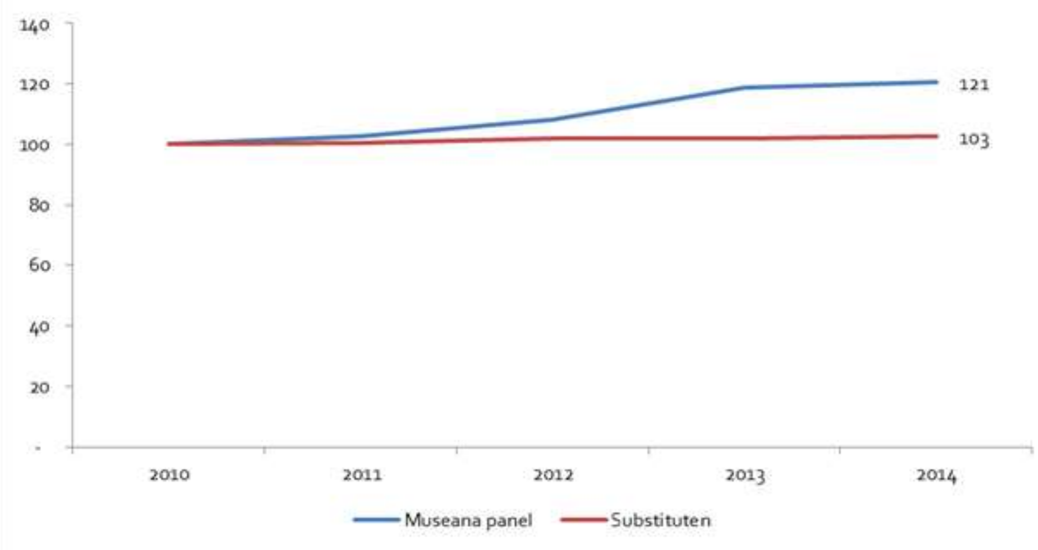
Afbeelding 7-4: Reële publieksinkomsten per betaald bezoek (BIS panel, index 2009=100; bron: OCW; bewerking: Rebel/APE)

[66] Dat herstel hing samen met het feit dat meer bezoeken werden uitgebracht aan een museum met een (relatief) hoge toegangsprijs, het Rijksmuseum. De stijging van de gemiddelde publieksinkomsten per bezoek betekende dus niet automatisch dat ticketprijzen waren gestegen.

[67] Hierbij hoort een methodologische opmerking. Voor dit onderzoek was alleen het totaal aantal bezoeken aan BIS musea beschikbaar, niet het aantal betaalde bezoeken. We hebben een inschatting gemaakt van het aantal betaalde bezoeken door het langjarige gemiddelde van gratis bezoeken aan musea in het Museana panel (15%) ook voor het BIS panel toe te passen.

Afbeelding 7-5: Reële publieksinkomsten per betaald bezoek, 2010-2014 (Museana panel, index 2010=100; bron: Museumvereniging; bewerking: Rebel/APE)

7.5 Bekostigingsmix

Voor de analyse van de bekostigingsmix maken we in het kader van dit onderzoek een onderscheid tussen drie bekostigingsbronnen:

- Subsidies: dit zijn bijdragen van het ministerie van OCW of een ander ministerie, van een cultuurfonds, van een decentrale overheid of van de Europese Unie. Hieronder vallen zowel exploitatie- als huursubsidies, en zowel structurele als incidentele subsidies.
- Opbrengsten: dit zijn bijdragen van private partijen waar een tegenprestatie tegenover staat. Voorbeelden zijn publieksinkomsten (tegenprestatie: toegang tot culturele activiteiten), sponsorinkomsten (tegenprestatie: zichtbaarheid van een merk) en inkomsten uit horeca en merchandising.
- Overige bijdragen uit private middelen: dit zijn bijdragen van private partijen (personen of bedrijven) waar geen (directe) tegenprestatie tegenover staat. Voorbeelden hiervoor zijn bij- dragen van private fondsen en giften van bedrijven of vriendenverenigingen.

De laatste twee categorieën (opbrengsten en bijdragen) vatten we samen als 'eigen inkomsten'.[68] Voor het BIS panel beschikken we over gegevens voor de jaren 2009 t/m 2013, voor het Museana panel voor de jaren 2010 t/m 2013.

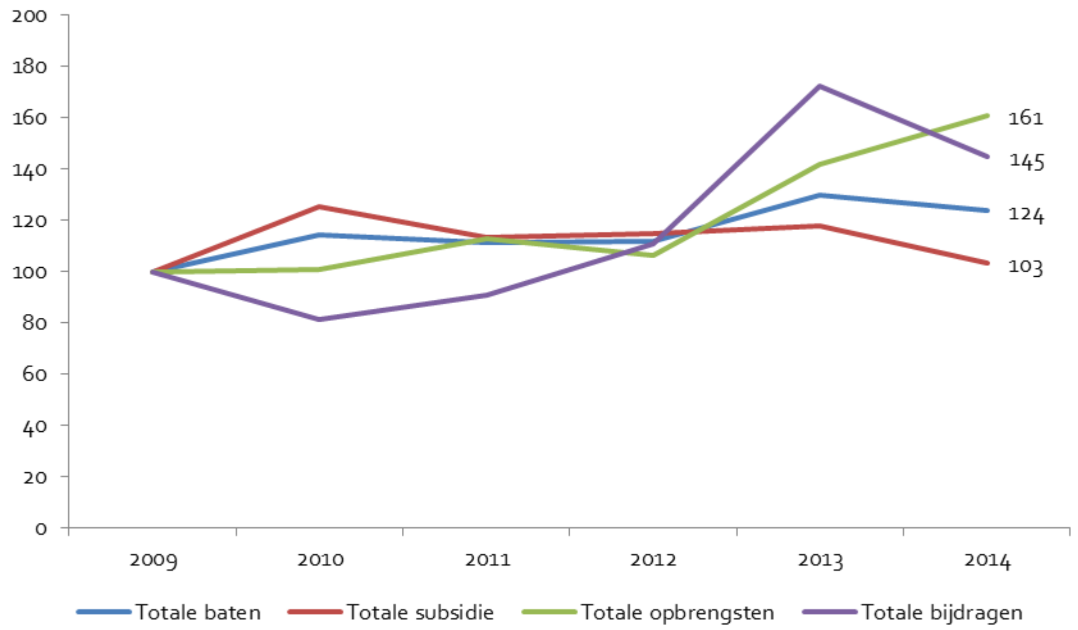
---

[68] Het ministerie van OCW maakt gebruik van een eigen inkomstennorm, waarbij is het totaal aan eigen inkomsten (publieksinkomsten en overige eigen inkomsten) ten opzichte van het totaal aan structurele subsidies berekend wordt.

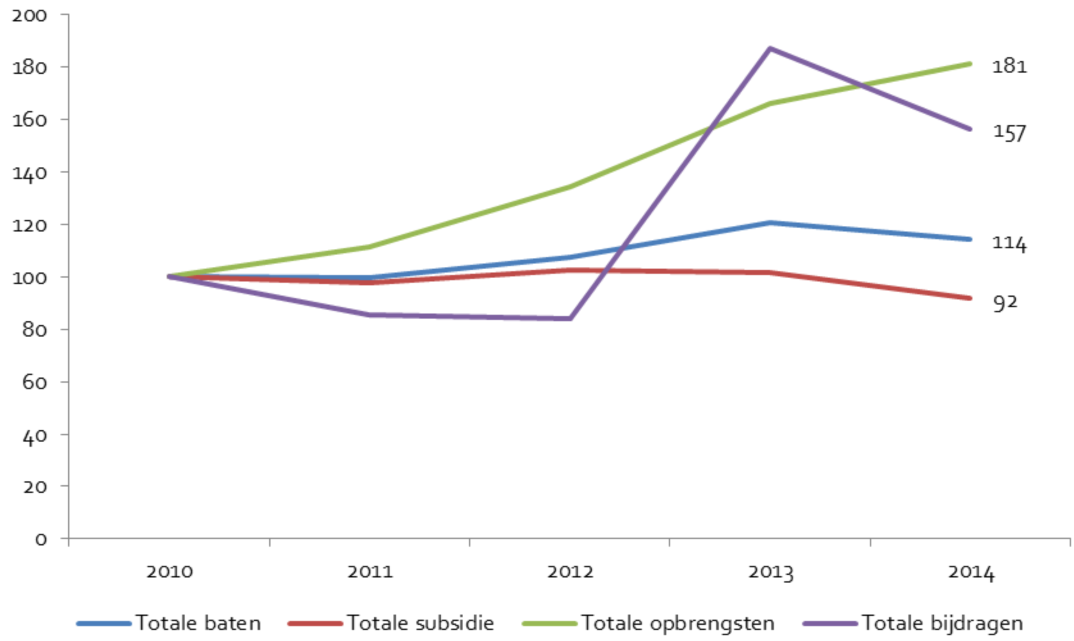
Ontwikkeling bekostigingsposten 2009-2014

In beide panels zien we dat de subsidies in de afgelopen jaren minder sterk zijn gestegen dan de totale baten, en veel minder sterk dan de opbrengsten en de private bijdragen. In het Museana panel liggen de subsidies in 2014 reëel zelfs onder het niveau van 2010. Er is in de gehele sector dus sprake van een verschuiving in het verdienmodel van overheidssubsidies naar eigen inkomsten. Daarbij zijn de totale baten in de panels in 2014 met 3,8% (BIS panel) c.q. met 4,4% (Museana panel) gedaald. Ofwel: de stijgende eigen inkomsten hebben de dalende subsidie niet volledig kunnen compenseren.

Afbeelding 7-6: Ontwikkeling bekostigingsposten 2009 t/m 2014 (reëel), BIS panel (bron: OCW; bewerking: Rebel/APE)

Afbeelding 7-7: Ontwikkeling bekostigingsposten 2010 t/m 2014 (reëel), Museana panel (bron: Museumvereniging; bewerking: Rebel/APE)

We kunnen een onderscheid maken tussen enerzijds de jaren 2010 t/m 2012 en anderzijds de jaren sindsdien. Van 2010 t/m 2012 was er in het BIS panel sprake een stabiele verhouding tussen subsidies, opbrengsten en bijdragen. In het Museana panel was er sprake van een lichte verschuiving van subsidies naar eigen inkomsten. Sinds 2013 is er daarentegen in beide panels sprake van een duidelijke verschuiving. Dat heeft te maken met het teruglopen van de subsidies in de nieuwe cultuurnotaperiode.

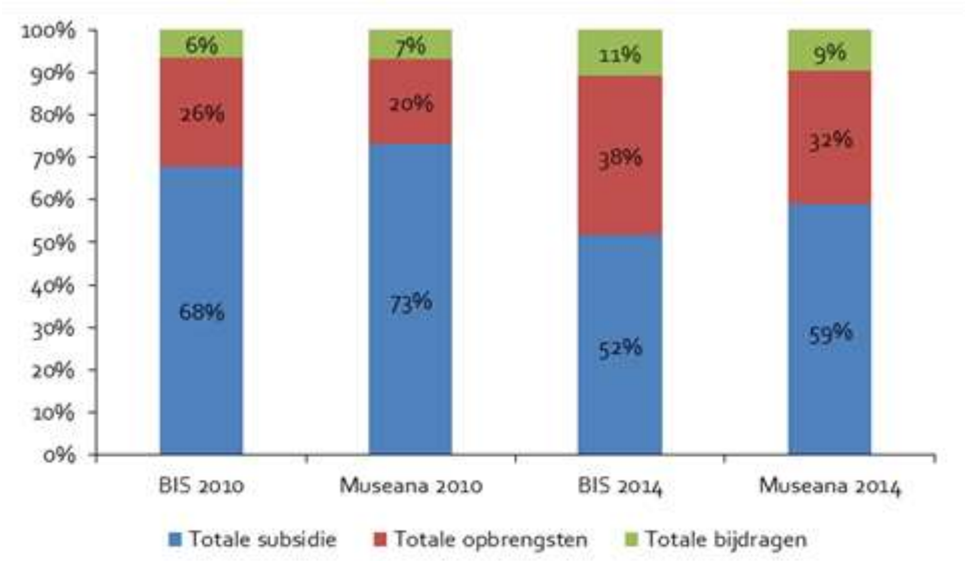
Ten opzichte van 2012 – het laatste jaar van de 'oude' cultuurnotaperiode – stijgen in reële termen de totale baten van de musea in het BIS panel met 10% en in het Museana panel met 6%. De subsidies dalen in beide panels met 10%. De opbrengsten stijgen met 52% bij het BIS panel en 35% bij het Museana panel. De bijdragen stijgen ook, met 30% (BIS) 86% (Museana).

Ten opzichte van 2013 zien we dat zowel bij het BIS panel als het Museana panel de subsidies dalen (met respectievelijk 12% en 10%). De opbrengsten stijgen bij beide. Bij het BIS-panel is dit met 13% en bij het Museana panel met 9%.

Relatieve betekenis van bekostigingsposten

Ondanks de verschuiving van subsidies naar eigen inkomsten zijn de instellingen nog steeds voor de meerderheid van hun inkomsten afhankelijk van publieke inkomstenbronnen. De subsidieafhankelijkheid ligt bij het BIS panel bij 52%, bij het Museana panel bij 59%.

Afbeelding 7-8: Aandeel bekostigingsposten aan totale baten (2010 en 2014; bron: OCW/Museumvereniging; bewerking: Rebel/APE)

De Rijksoverheid is in beide panels verantwoordelijk voor het grootste deel van de subsidies. Gezien de samenstelling van de panels is het voor de hand liggend dat de rol van de Rijksoverheid in het BIS panel groter is dan in het Museana panel. Bij dit panel zien we, in tegenstelling tot het BIS panel, vooral een belangrijke rol van de gemeentes. Provincies spelen nauwelijks een rol als subsidieverstrekker (minder dan 0,1% van de totale baten bij het Museana panel en zelfs nihil bij het BIS panel).

In het BIS panel was het belang van het ministerie van OCW als subsidiegever duidelijk sterker dan in de afgelopen jaren. Ontvingen de musea zowel in 2012 als in 2013 nog 79% van hun totale subsidie vanuit het Rijk, was dit in 2014 ca. 94%. Met name de overige (incidentele) publieke bijdragen zijn fors afgenomen, van 37,6 miljoen euro in 2013 naar 8,7 miljoen euro in 2014.

Als we kijken naar de eigen inkomsten van musea, dan is het verschil tussen de twee panels met name dat BIS instellingen een groter deel van hun opbrengsten uit publieksinkomsten halen, waartegen instellingen in het Museana panel meer 'overige opbrengsten' werven. Het aandeel van de sponsorinkomsten is bij beide panels ongeveer even groot.

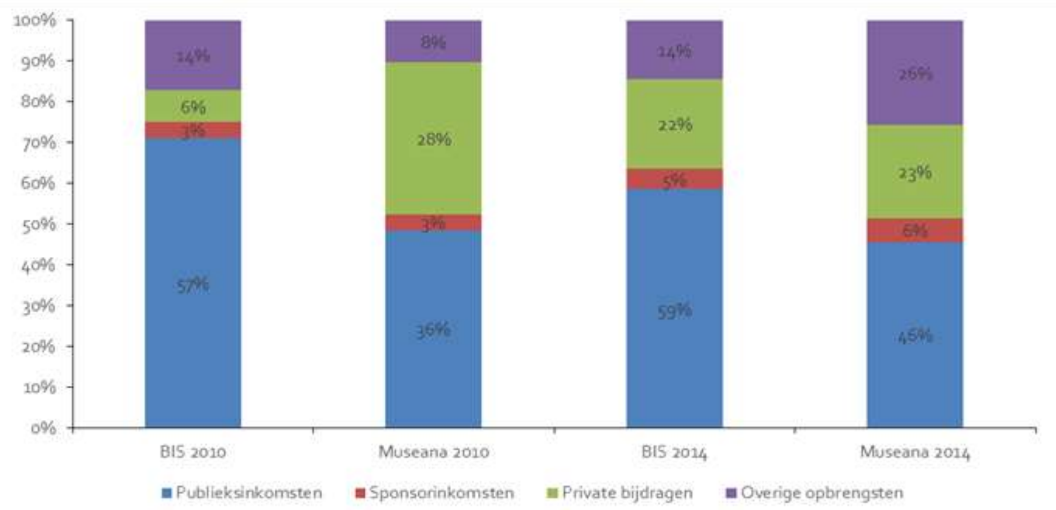
Met name de publieksinkomsten zijn in 2014 sterk gestegen ten opzichte van 2013, een trend die we ook al in 2013 hebben gezien ten opzichte van 2012. Aangezien beide panels hier hetzelfde beeld laten zien, focussen we op één van de panels, namelijk het BIS panel. In 2012 lagen de publieksinkomsten met 54,5 miljoen euro zo'n 10% boven het niveau van 2009 (50 miljoen euro). In 2013 zijn de publieksinkomsten met 40% gestegen ten opzichte van 2012, ofwel met 22 miljoen euro. In 2014 is er een verdere stijging met 16%, ofwel 12,5 miljoen euro. De publieksinkomsten van de 21 musea bedroegen in 2014 dus 89 miljoen euro.

Voor de sponsorinkomsten zien we bij het BIS panel een soortgelijk beeld. De sponsorinkomsten lagen in 2012 zelfs licht onder het niveau van 2010 (min 11%), en stegen vervolgens tussen 2012 en

2013 met 177%, ofwel met 4,1 miljoen euro van 2,3 miljoen euro naar 6,4 miljoen euro. Vervolgens stegen de sponsorinkomsten in 2014 met nog eens 17%, ofwel ruim 1 miljoen euro. Ook hierbij geldt dat het Rijkmuseum Amsterdam verantwoordelijk is voor het grootste deel van de toename in de afgelopen jaren, maar ook voor het grootste deel van het absolute bedrag: zo'n 70% van de totale sponsorinkomsten van de 21 musea komen bij het Rijksmuseum Amsterdam terecht.

Bij het Museana panel is de stijging van de sponsorinkomsten in 2014 minder sterk (2%), maar in dit panel was de eerdere stijging in 2013 ten opzichte van 2012 ook veel sterker (78%).

Afbeelding 7-9: Bekostigingsmix – bronnen van eigen inkomsten (2010 en 2014; bron: OCW/Museumvereniging; bewerking: Rebel/APE)

7.6 Regionale spreiding, 2009-2014

Voor de analyse van de regionale spreiding in de museumsector kunnen we gebruik maken van de twee panels die we ook voor de trendanalyse hebben gebruikt.

Alle analyses voeren we uit het niveau van de provincie als regionale eenheid. Enkele provincies zijn daarbij niet of met maar één museum vertegenwoordigd in een panel. Het provinciaal niveau is gekozen om de vergelijkbaarheid tussen de sectoren die in dit rapport worden behandeld, te borgen. Daarnaast analyseren we de ontwikkelingen in de G9 gemeenten (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Maastricht, Eindhoven, Groningen, Arnhem, Enschede) ten opzichte van de overige gemeenten.

Voor zowel het BIS panel als het Museana panel zijn analyses van het bezoek aan musea en van de bekostigingsmix mogelijk.

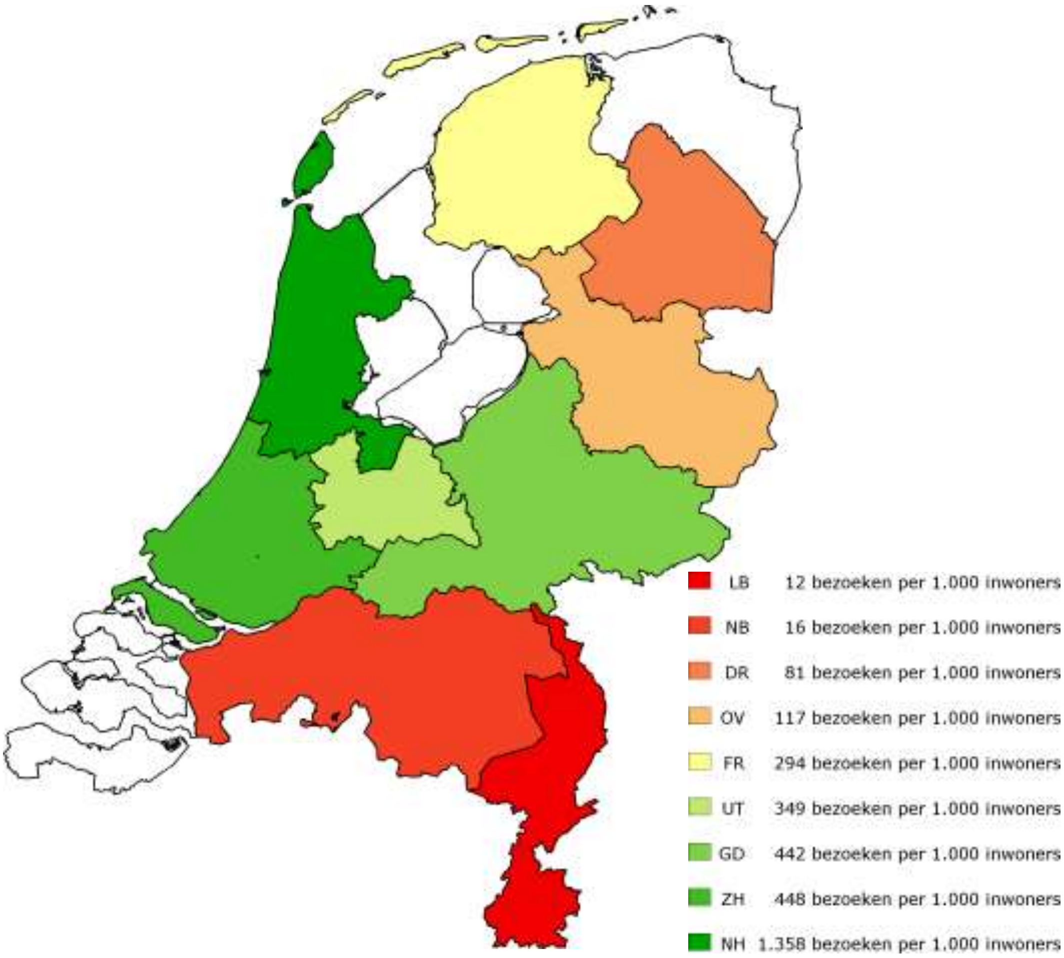
7.6.1 Regionale spreiding provincies, 2014

Ontwikkeling bezoek aan musea in Museana panel per regio 2010-2014

Op basis van de gegevens uit het Museana panel kunnen we analyseren waar bezoeken aan musea worden afgelegd. Van de in totaal 39 musea die zijn opgenomen in de panel, zijn 14 te vinden in Zuid-Holland, 8 in Noord-Holland, 6 in Utrecht, 4 in Gelderland, 3 in Overijssel, en telkens 1 in Drenthe, Noord-Brabant, Friesland en Limburg. Er zitten geen musea in Zeeland, Groningen en Flevoland in het panel. Het 'marktaandeel' van de musea in Noord-Holland is in termen van bezoek het grootst, wat te verklaren is door de aanwezigheid van het Rijkmuseum Amsterdam in het panel. Met name tussen 2012 en 2013 had dit een groot effect: door de heropening van het Rijksmuseum steeg het 'marktaandeel' van Noord-Holland in termen van bezoeken van 40% naar 53%. In 2014 werden daar per 1000 inwoners 1.358 bezoeken afgelegd.

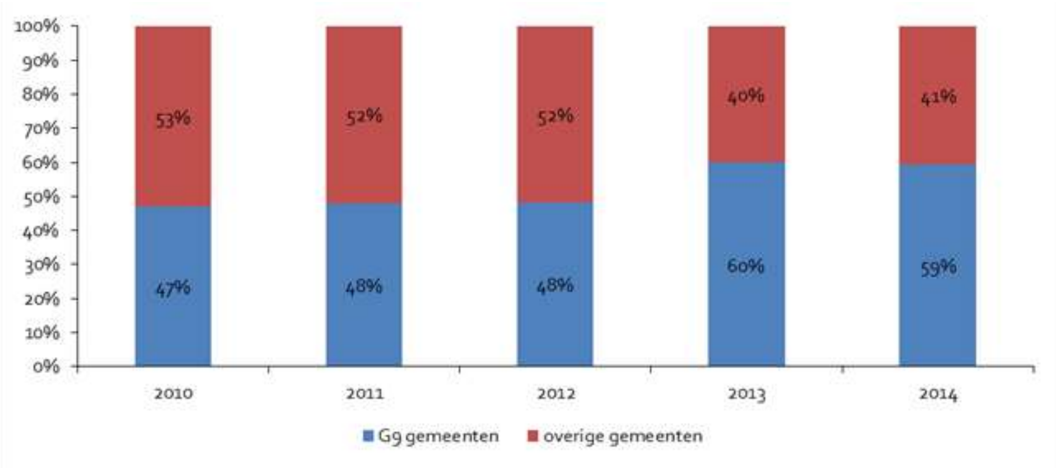
Het is opvallend dat er tussen 2013 en 2014 bijna geen veranderingen zijn in het relatieve gewicht van de provincies. Dit komt met name omdat het bezoek aan musea in de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland, samen goed voor zo'n 75% van de bezoeken, eenzelfde ontwikkeling liet zien als het bezoek aan het gehele panel (plus 10-12%).

Afbeelding 7-10: Verdeling bezoeken per 1000 inwoners aan musea per provincie in 2014 (Museana panel; bron: Museumvereniging; bewerking: Rebel/APE)

We kunnen hiernaast ook inzoomen op de verdeling van het bezoek tussen musea in de G9 gemeenten en de overige gemeenten. Hier zien we dat er sprake is van een stabiele verhouding tussen 2010 en 2012, en wederom tussen 2013 en 2014. Daartussen zien we dat het aandeel van de G9 gemeenten binnen één jaar tijd van 48% naar 60% stijgt, veroorzaakt door de heropening van het Rijksmuseum Amsterdam. In 2014 zijn de 16 musea in de G9 gemeenten goed voor 59% van het bezoek aan het geheel van 39 musea in het panel.

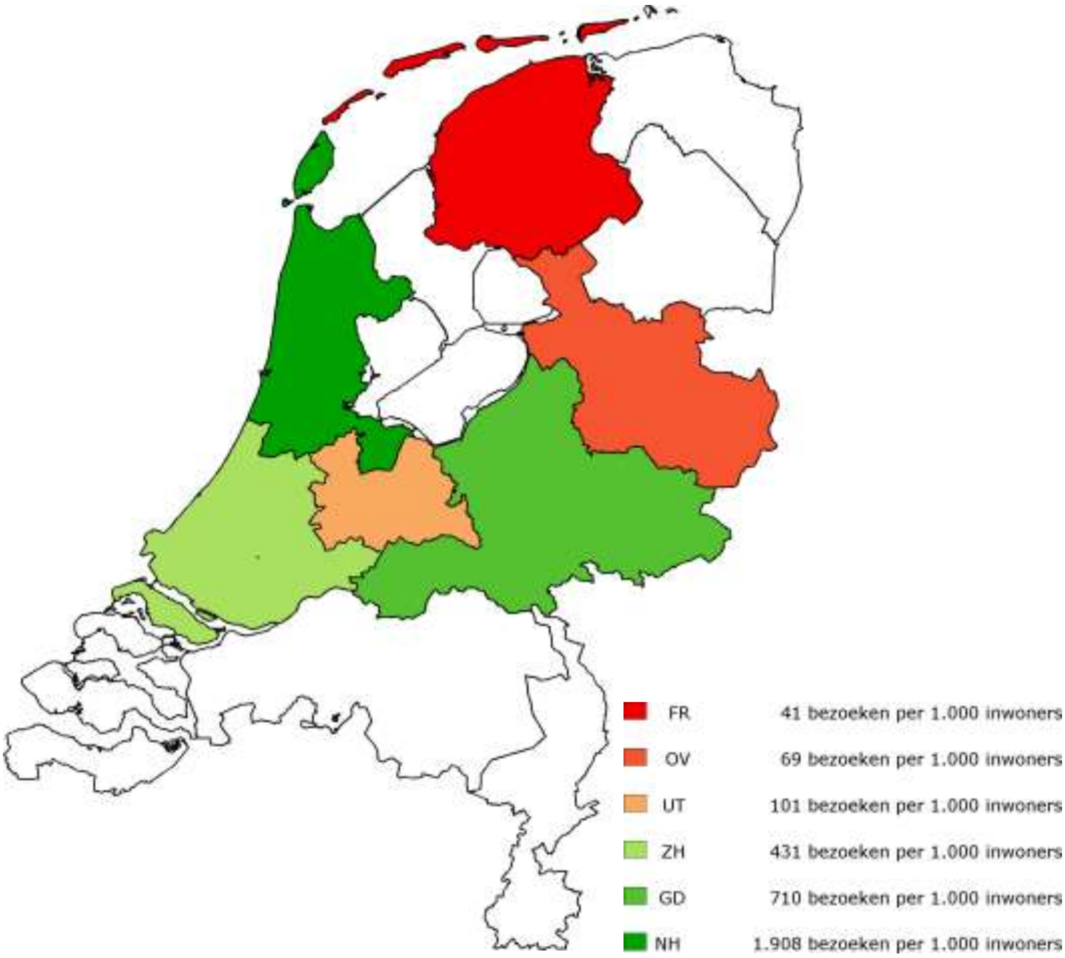
Afbeelding 7-11: Verdeling bezoeken aan musea, G9 vs. andere gemeenten (2010-2014; Museana panel; bron: OCW; bewerking: Rebel/APE)

Ontwikkeling bezoek aan musea in BIS panel per provincie 2009-2014

De BIS musea die in het panel van dit onderzoek zijn opgenomen, bevinden zich in zes provincies: Noord-Holland, Zuid-Holland, Gelderland, Utrecht, Overijssel en Friesland. De verdeling van de bezoeken tussen de provincies over de jaren heen relatief is constant. De volgende afbeelding laat het bezoek per 1000 inwoners zien.

Afbeelding 7-12: Verdeling bezoeken per 1000 inwoners aan musea per provincie in 2014 (BIS panel; bron: Museumvereniging; bewerking: Rebel/APE)

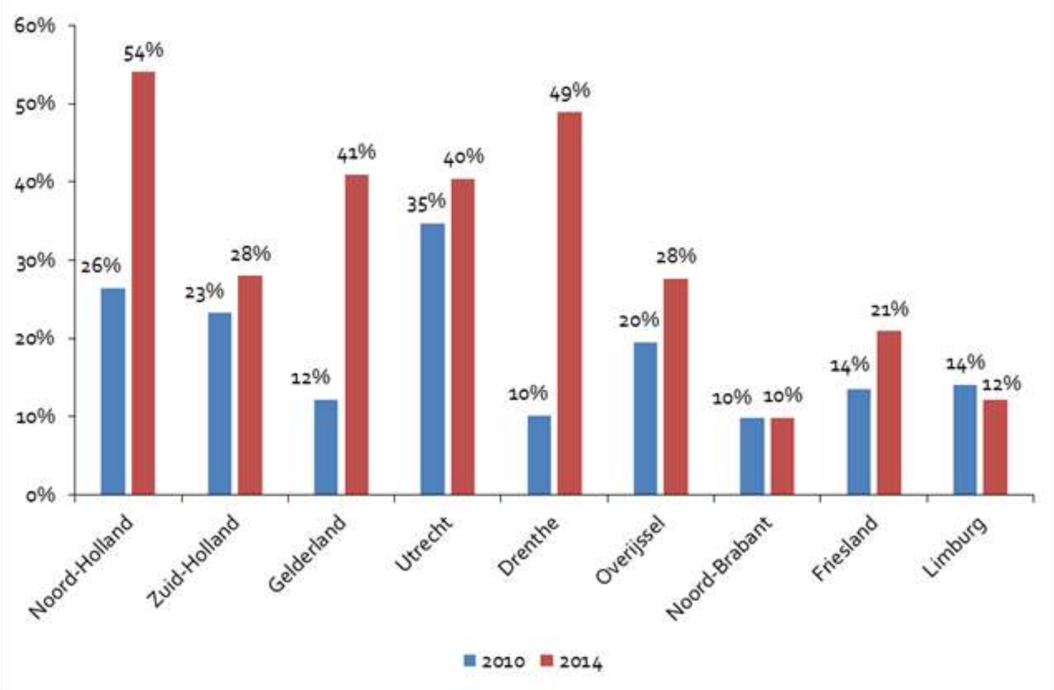
Zo'n 62% van de bezoeken wordt afgelegd aan musea in Noord-Holland, waarbij uiteraard het Rijksmuseum Amsterdam en het Van Gogh Museum een belangrijke rol spelen. Tot en met 2013 nam Gelderland de tweede positie in, in 2014 is Gelderland echter ingehaald door Zuid-Holland. Dat komt door de heropening van het Mauritshuis in Den Haag. In termen van bezoek per 1000 inwoners staat Gelderland nog wel boven Zuid-Holland.

Subsidieafhankelijkheid per provincie, 2009-2014

Als we naar de bekostigingsmix per provincie in het Museana panel kijken, zien we dat de musea in alle provincies in 2014 in staat een stuk meer van hun inkomsten zelf te verdienen dan in de eerdere jaren, met andere woorden: de subsidieafhankelijkheid daalt, het aandeel van de eigen inkomsten (opbrengsten plus private bijdragen) stijgen. Het grootste eigen inkomstenaandeel hebben hierbij de

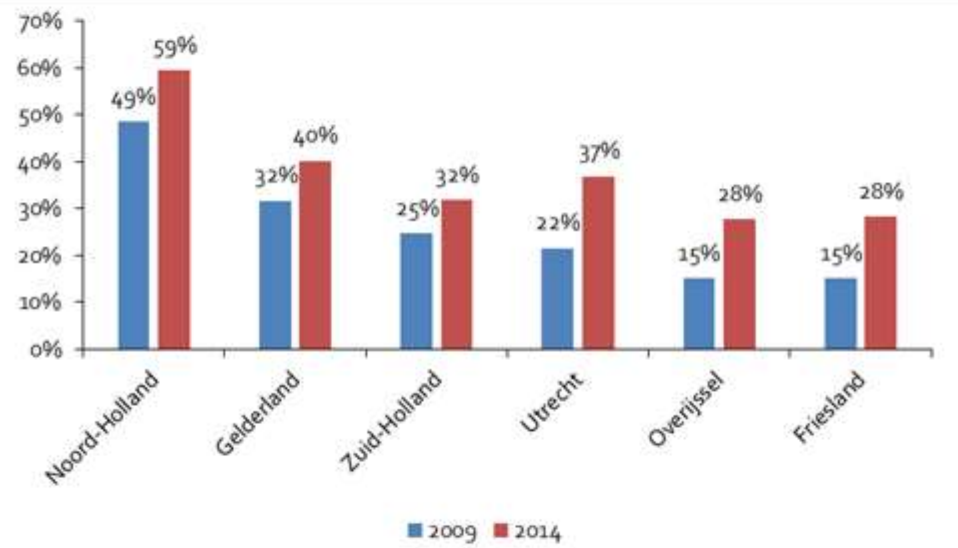
musea in Noord-Holland, waar de musea gemiddeld voor minder dan de helft afhankelijk zijn van subsidies. Ook in Drenthe is het aandeel hoog, maar hier betreft het slechts één museum.

Afbeelding 7-13: Aandeel eigen inkomsten (opbrengsten plus private bijdragen) aan totale baten per provincie 2010 en 2014, Museana panel (bron: Museumvereniging; bewerking: Rebel/APE)

Ook in het BIS panel zien we dat er in alle provincies sprake is van een langjarige trend in richting van minder subsidieafhankelijkheid. In Noord-Holland halen de musea gemiddeld zelfs meer dan de helft van hun baten op bij private partijen (in beide panels).

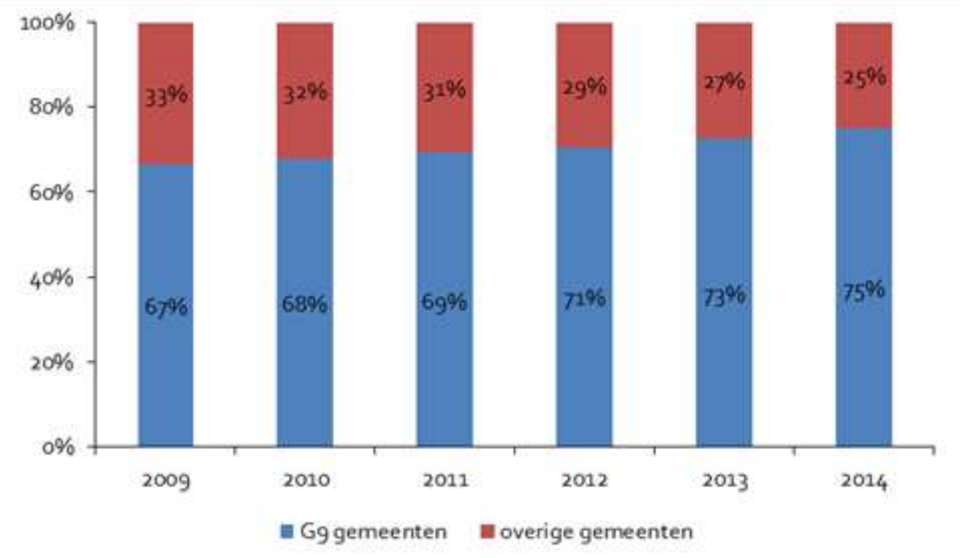
Afbeelding 7-14: Aandeel eigen inkomsten (opbrengsten plus private bijdragen) aan totale baten per provincie 2009 t/m 2014, BIS panel (bron: OCW; bewerking: Rebel/APE)

7.6.2 Regionale spreiding G9 versus overig, 2009-2014

Bij de verdeling tussen de G9 gemeenten en de overige gemeenten zien we een langdurige trend richting meer bezoek in G9 gemeenten. De 10 musea in de grote gemeenten trekken driekwart van het bezoek, de 11 musea in de overige gemeenten trekken één kwart. Ook hier is een deel van de ontwikkeling te herleiden op de heropening van het Rijksmuseum Amsterdam en het Mauritshuis, maar het feit dat de trend al sinds 2009 zichtbaar is, duidt erop dat dit niet de enige verklarende factoren zijn. Er lijkt sprake te zijn van een meer algemene trend van verstedelijking van het bezoek aan musea.

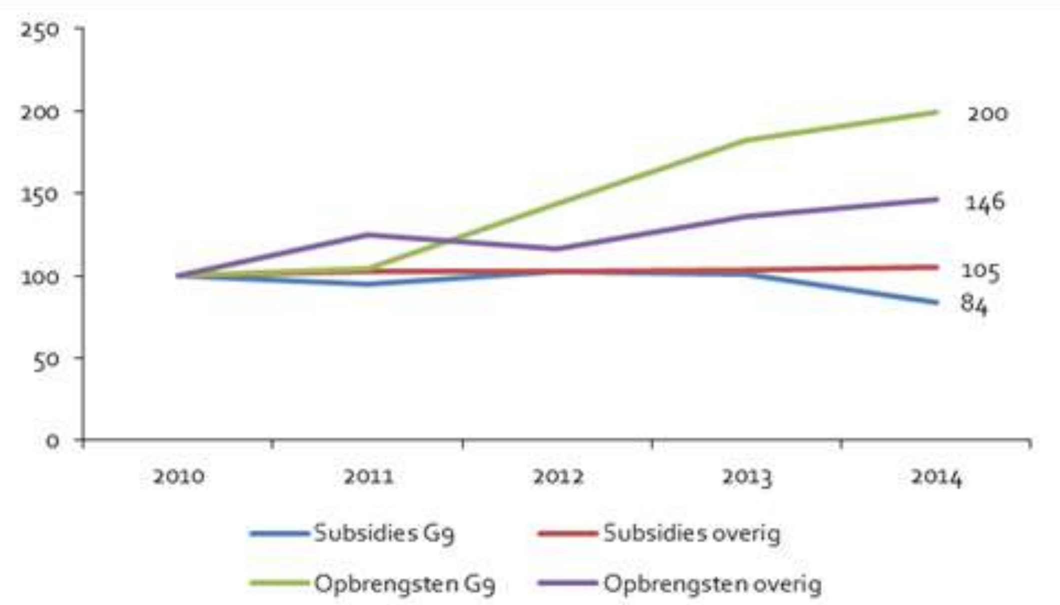
Afbeelding 7-15: Verdeling bezoeken aan musea, G9 vs. overige gemeenten (2009-2014; BIS panel; bron: OCW; bewerking: Rebel/APE)

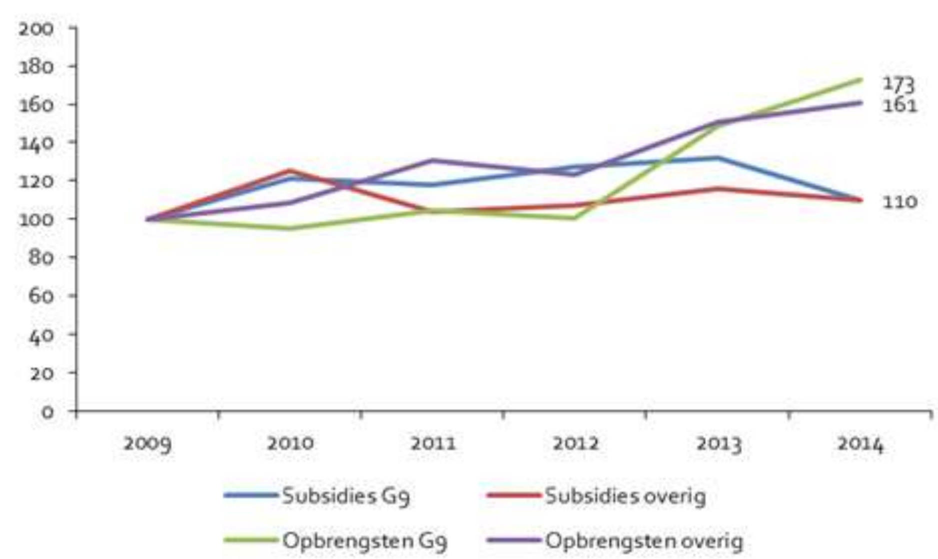
Bekostigingsmix: musea in G9 gemeenten en musea erbuiten 2009-2014

De volgende figuren 7-16 en 7-17 tonen de ontwikkeling van de totale subsidies en opbrengsten van de musea in de G9 versus de overige gemeenten (reëel).

Afbeelding 7-16: Ontwikkeling subsidies en opbrengsten 2010 t/m 2014, G9 vs. overige gemeenten (reëel), Museana panel (index: 2009=100; bron: Museumvereniging; bewerking: Rebel/APE)

Afbeelding 7-17: Ontwikkeling subsidies en opbrengsten 2009 t/m 2014, G9 vs. overige gemeenten (reëel), BIS panel (index: 2010=100; bron: OCW; bewerking: Rebel/APE)

Het valt in bovenstaande figuren 7-16 en 7-17 op dat het niveau van subsidies alleen daalt bij de G9 in het Museana-panel. Verder laten de subsidies een stijgend verloop zien. De opbrengsten in de G9

gemeenten en in de overige gemeenten liggen in 2014 een stuk hoger dan in 2010 (Museana) en 2009 (BIS). In zowel het Museana als het BIS-panel zijn de opbrengsten in de G9 sterker gestegen dan in de overige gemeenten over de hele periode. Meer in zijn algemeenheid zien we, evenals bij het Museana panel, dat de verschillen tussen G9 en overige gemeenten kleiner zijn dan de verschillen tussen de provincies.

Wat betreft de verdiencapaciteit in het Museana panel zien we dat er een niveauverschil is tussen musea in G9 gemeenten en andere musea, maar dat de trend vergelijkbaar is: de subsidieafhankelijkheid daalt. In de grote gemeenten daalt ze echter een stuk sneller. Het verdienvermogen van de musea was binnen en buiten de grote steden in 2010 t/m 2012 nog vergelijkbaar; sinds 2013 is het in de G9 gemeenten snel gestegen. Het effect van de heropening van het Rijksmuseum Amsterdam in 2013 is ook hier duidelijk zichtbaar.

Ook in het BIS panel laten beide groepen over de gehele analyseperiode een groei van de verdiencapaciteit zien. Maar terwijl de musea buiten de G9 33% van hun totale baten bij private partijen ophalen, en dus nog voor twee derde subsidieafhankelijk zijn, is de verhouding bij musea binnen de G9 bijna andersom: ze halen in 2014 57% van hun baten op bij private partijen en zijn voor slechts 43% afhankelijk van subsidies.

7.7 Conclusies

In het trendhoofdstuk geven we de trends in het aanbod, het aantal bezoeken, prijzen en de bekostigingsmix van de museumsector weer. Tabel 7-2 vat de belangrijkste trends samen.

Tabel 7-2: Belangrijkste observaties hoofdstuk musea (bron: OCW/Museumvereniging; bewerking: Rebel/APE)

Kenmerk	Jaarlijkse mutatie (in%)			
	2009-2012 (oude subsidieperiode)	2012-2014 (nieuwe subsidieperiode[69])	2013-2014 (meest recent jaar)	2009-2014 (totale onderzoeksperiode)
Bezoeken (BIS panel)	3,5%	21,1%	14,9%	10,2%
Bezoeken (Museana panel, vanaf 2010)	6,0%	24,9%	11,0%	15,1%
Verkochte Museumkaarten	9,9%	10,9%	10,0%	10,3%
Bezoeken aan musea via de Museumkaart	13,2%	21,9%	16,8%	16,6%
Reële publieksinkomsten per betaald bezoek (Inkomsten per bezoek na correctie voor de stijging van het algemeen prijspeil, BIS panel)	-1,3%	3,8%	0,3%	0,7%
Reële publieksinkomsten per betaald bezoek (Inkomsten per bezoek na correctie voor de stijging van het algemeen prijspeil, Museana panel, vanaf 2010)	4,0%	5,6%	1,4%	4,8%
Reële prijs concurrerende vrijetijdsbestedingen (Consumentenprijsindex diensten cultuur en recreatie)	1,1%	0,3%	0,8%	0,8%

De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden:

- Veel trends worden in belangrijke mate beïnvloed door de heropening van het Rijksmuseum Amsterdam in 2013 en het Mauritshuis in 2014. Dat geldt vooral voor de ontwikkeling van het aantal bezoeken, maar ook voor veranderingen in de bekostigingsmix en in de gemiddelde publieksinkomsten per bezoek.
- Bij de BIS musea was er tussen 2009 en 2012 sprake van een groei van het aantal bezoeken met 11%, vervolgens in 2013 van een groei met 27%, en in 2014 een groei van nog eens 15%. Daarmee ligt het aantal bezoeken in 2014 zo'n 62% hoger dan in 2009. Ook het aantal bezoeken dat aan musea in het Museana panel werd uitgebracht, steeg in 2014, namelijk met 11%. Het aantal bezoeken lag daarmee in 2014 zo'n 75% hoger dan in 2010.
- Het bezoek aan musea via de Museumkaart is in de afgelopen jaren eerst gestaag, en na 2012 sterk gegroeid. Werden er in 2009 nog zo'n 3,5 miljoen bezoeken afgelegd aan musea via de Mu-

[69] De nieuwe subsidieperiode begon in 2013. In deze kolom worden de gemiddelde jaarlijkse ontwikkelingen in 2013 en 2014 gepresenteerd ten opzichte van 2012. In technische termen gaat het dus om een analyse '2012-2014', hoewel het de subsidieperiode vanaf 2013 betreft.

seumkaart, waren het er in 2014 al 7,5 miljoen. De groei van het aantal bezoeken correspondeert met een stijging van het aantal verkochte Museumkaarten: van 675.000 in 2009 naar 1.100.000 in 2014. Het valt op dat het aantal afgelegde bezoeken meer stijgt dan het aantal verkochte Museumkaarten. Anders gezegd: de gemiddelde eigenaar van een Museumkaart in 2014 gaat vaker naar een museum dan de gemiddelde eigenaar van een Museumkaart in 2009.

- Bij de BIS musea was er, na enkele jaren van (in reële termen) redelijk constante publieksinkomsten per betaald bezoek, in 2012 sprake van een dip en in 2013 sprake van een stijging (plus 9%). In 2014 zijn de reële publieksinkomsten per betaald bezoek wederom redelijk constant, waarbij de stijging kleiner uitviel dan de stijging van de prijzen van concurrerende vrijetijdsproducten (plus 0,3% ten opzichte van plus 0,8% bij de substituten). Het feit dat de gemiddelde toegangsprijs in 2013 sterk was gestegen, hing samen met het feit dat meer bezoeken worden uitgebracht aan musea met een (relatief) hoge toegangsprijs, zoals het Rijksmuseum. De stijging van de gemiddelde publieksinkomsten per bezoek betekent dus niet automatisch dat ticketprijzen zijn gestegen. De reële publieksinkomsten per betaald bezoek bij het Museana panel stegen met 1,4%, iets sneller dan de prijzen van substituten.
- De subsidies stijgen in de jaren 2009 t/m 2014 minder sterk dan zowel de totale baten als ook de overige batenposten (opbrengsten en bijdragen). Dit heeft een verschuiving in de bekostigingsmix tot gevolg met een dalende subsidie-afhankelijkheid. Deze ligt in 2014 bij 52% (BIS panel) c.q. 59% (Museana panel); de gemiddelde verdiencapaciteit ligt dus tussen de 40% en de 50%. Kanttekening is wel dat in 2014 de private bijdragen van musea in beide panels met ca. 15% gedaald zijn.
- Uit de analyse van de regionale spreiding op provinciaal niveau blijkt dat er sprake is van langjarig constante verhoudingen. Iets meer dan 60% van de bezoeken worden uitgebracht aan musea in Noord-Holland. Op de tweede plek stond tot en met 2013 Gelderland, in 2014 ingehaald door Zuid-Holland. Dit komt door de heropening van het Mauritshuis. In totaal zijn zes provincies met musea vertegenwoordigd in het BIS panel.
- In alle provincies is er sprake van een dalende subsidieafhankelijkheid of, andersom geformuleerd, van een stijging van de verdiencapaciteit. Deze verdiencapaciteit (inkomsten anders dan uit subsidie) is het hoogste in Noord-Holland met bijna 60% (BIS panel) c.q. 54% (Museana panel).
- In het BIS panel worden drie kwart van de bezoeken uitgebracht aan een museum in één van de G9 gemeenten (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Maastricht, Eindhoven, Groningen, Arnhem, Enschede). In deze gemeenten zijn 10 van de 21 musea in het BIS panel van dit onderzoek te vinden. Sinds 2009 is er elk jaar weer sprake van een lichte verschuiving van het 'marktaandeel' in de richting van de musea in de G9 gemeenten. In het Museana panel zien we een iets andere ontwikkeling. Ook hier wordt de meerderheid (ca. 60%) van de bezoeken uitgebracht aan een museum in een van de G9 gemeenten. Echter, in het Museana panel is er sprake van een stabiele verhouding tussen 2010 en 2012, en wederom tussen 2013 en 2014. Daartussen is er een 'stap' in de richting van de G9 gemeenten, veroorzaakt door de heropening van het Rijksmuseum.
- De verdiencapaciteit in de G9 gemeenten is met 57% (BIS panel) c.q. 47% (Museana panel) duidelijk hoger dan in de andere gemeenten (33% in beide panels). In beide groepen en in beide panels

is er sprake van een langdurige trend in de richting van meer verdiencapaciteit en minder subsidieafhankelijkheid.

8 Trends beeldende kunsten

8.1 Aanpak

De Beeldende Kunst sector bestaat uit diverse schakels: bijvoorbeeld uit makers (kunstenaars), post-academische instellingen, presentatie-instellingen, kleine kunstinitiatieven, musea voor beeldende kunst en galeries. Voor dit onderzoek is nader ingezoomd op de ontwikkelingen in twee onderdelen van de sector. Ten eerste kijken we naar de ontwikkeling van het aankoop van kunst via de Regeling KunstKoop van het Mondriaan Fonds, ten tweede hebben we een meerjarig panel samengesteld van presentatie-instellingen[70] voor beeldende kunst. Deze methode kan weliswaar geen volledig beeld van de sector bieden, maar kan wel relevante inzichten opleveren.

In het onderzoek van vorig jaar werd tevens gerapporteerd over een onderzoek van Panteia de omzetontwikkeling bij galeries. Dat onderzoek wordt eens in de twee jaar uitgevoerd, de volgende keer in 2016. Daarom zijn de galeries niet opgenomen in deze editie van het onderhavige onderzoek.

8.2 De markt op hoofdlijnen, 2014

De reden dat het hoofdstuk afwijkt van de andere hoofdstukken is dat de sector BK qua complexiteit en diversiteit enigszins verschilt van de andere sectoren die in dit onderzoek onder de loep worden genomen. De complexiteit heeft (onder andere) te maken met de belangrijke rol van individuen en met de diversiteit aan actoren, zowel aan de aanbod- als aan de vraagkant. Daarnaast heeft, zoals in veel culturele sectoren, de overheid een belangrijke rol in de sector. Deze factoren tezamen maken een analyse van de economische ontwikkelingen in de sector *als geheel* complex; een integrale methodiek hiervoor is niet beschikbaar.

In de rapportage van vorig jaar zijn we gedetailleerd ingegaan op de genoemde factoren. Daarbij kwamen we tot de volgende inzichten:

- **Er is geen volledig beeld van de productie van beeldende kunst.** Meer dan in de andere sectoren werken beeldende (lees: scheppende) kunstenaars zelfstandig of in kleine, niet juridisch geformaliseerde samenwerkingsverbanden. Ook is een groot aantal kunstenaars voor een (soms klein, soms groot) deel van hun levensonderhoud afhankelijk van andere activiteiten dan het produceren van kunst. Daardoor is dataverzameling ingewikkeld en kunnen we in het kader van dit onderzoek geen uitspraak doen over de economische ontwikkeling in de sector BK, voor zover het individuele kunstenaars betreft.
- **Verkoop- en presentatiekanalen zijn divers en in veel gevallen informeel.** De presentatie en de verkoop van beeldende kunsten wordt verzorgd door galerieën, kunstuitleencentra, musea, fes-

[70] Een presentatie-instelling is een non-profit instelling voor hedendaagse beeldende kunst zonder collectie . Presentatie-instellingen ontwikkelen kunstwerken, produceren en presenteren, organiseren tentoonstellingen zowel in eigen stad als op internationale podia, geven opdrachten aan zowel jonge als gevestigde kunstenaars, faciliteren en doen onderzoek. Daarnaast organiseren zij lezingen, reading groups, symposia, workshops en verzorgen de presentatie-instellingen onderwijsmodules vaak in een maatschappelijke context in het licht van de veranderende politieke omstandigheden en voor een divers publiek.

tivals en beurzen, presentatie-instellingen en veilingen. De verkoop vindt daarbij soms plaats voor rekening en risico van bijvoorbeeld een galerie, in andere gevallen treedt de galerie op als intermediair. Rechtstreekse verkoop en/of presentatie door de kunstenaars aan de consument vindt eveneens plaats, evenals productie in opdracht, of verkoop met behulp van een bemiddelaar die zelf geen presentatie van kunst verzorgt. Gevolg voor dit onderzoek is dat, evenals de productie, ook de presentatie- en verkoopkanalen van beeldende kunsten niet volledig in kaart kunnen worden gebracht.

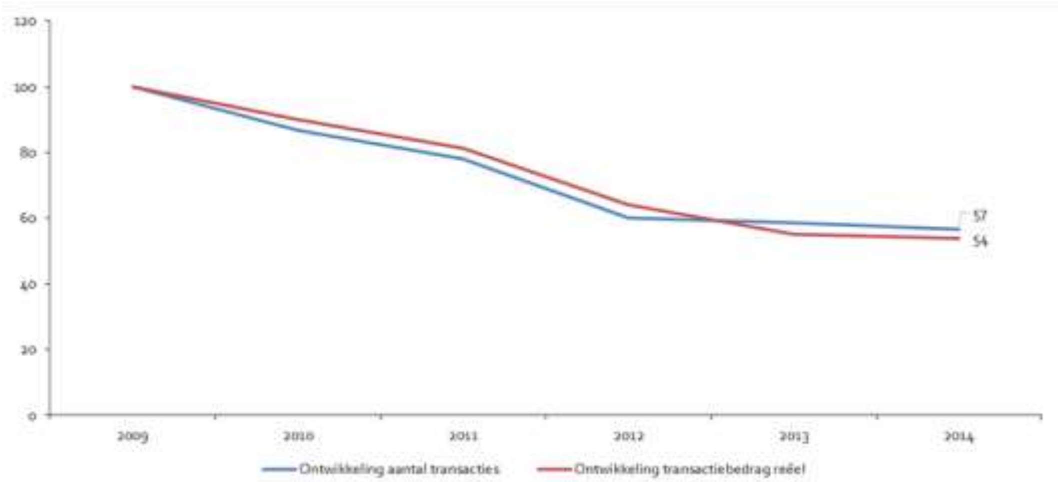
- **De vraag naar beeldende kunst kent meerdere vormen.** De totale vraag bestaat uit de optelsom van de vraag bij overheid, bedrijven en particulieren. Een publieke of private partij die kunst wil bezitten kan een opdracht geven aan een kunstenaar, of een bestaand kunstwerk kopen. De partijen streven uiteenlopende doelen na, bijvoorbeeld verzamelen of presenteren of de aankoop van kunst als investering. Ook de mate waarin beeldende kunst in de openbare ruimte wordt gewenst, is een factor aan de vraagkant: overheden én private partijen investeren hierin. En bij veel mensen is er niet zozeer behoefte om kunst te 'hebben', maar juist om kunst te ervaren, te bekijken en te bespreken. De vraag kan zich dan manifesteren bijvoorbeeld door het afleggen van een bezoek aan een museum, een galerie of een presentatie-instelling of door het actief deelnemen aan bijvoorbeeld debatten en symposia.

8.3 Trendanalyse KunstKoop

De vraag naar beeldende kunst kan zich manifesteren bijvoorbeeld door het afleggen van een bezoek aan een museum, een galerie of een presentatie-instelling of door het actief deelnemen aan bijvoorbeeld debatten en symposia. Daarnaast manifesteert de vraag naar beeldende kunst zich door de aankoop van een kunstwerk door bijvoorbeeld overheden, particulieren, musea of bedrijven. In deze paragraaf worden deze aankopen met behulp van cijfers van het Mondriaanfonds geanalyseerd. Met de KunstKoop kunnen particulieren kunst op afbetaling kopen bij meer dan honderd galeries verspreid over Nederland zonder dat zij rente hoeven te betalen. Voor ieder verkocht kunstwerk wordt een contract afgesloten.

De aankoopvraag naar beeldende kunst kunnen we – waar het de particuliere koper betreft – benaderen via de mate waarin gebruik wordt gemaakt van de Regeling KunstKoop. Het Mondriaan Fonds rapporteert hierover jaarlijks in het jaarverslag. Uit de cijfers blijkt dat in 2014, evenals reeds in 2013, sprake was van een stabilisatie, na een periode van daling. De stabilisatie heeft vooral betrekking op het aantal afgesloten contracten: in 2014 zijn 1.344 contracten afgesloten, na 1.392 contracten in 2013 en 1.427 contracten in 2012.

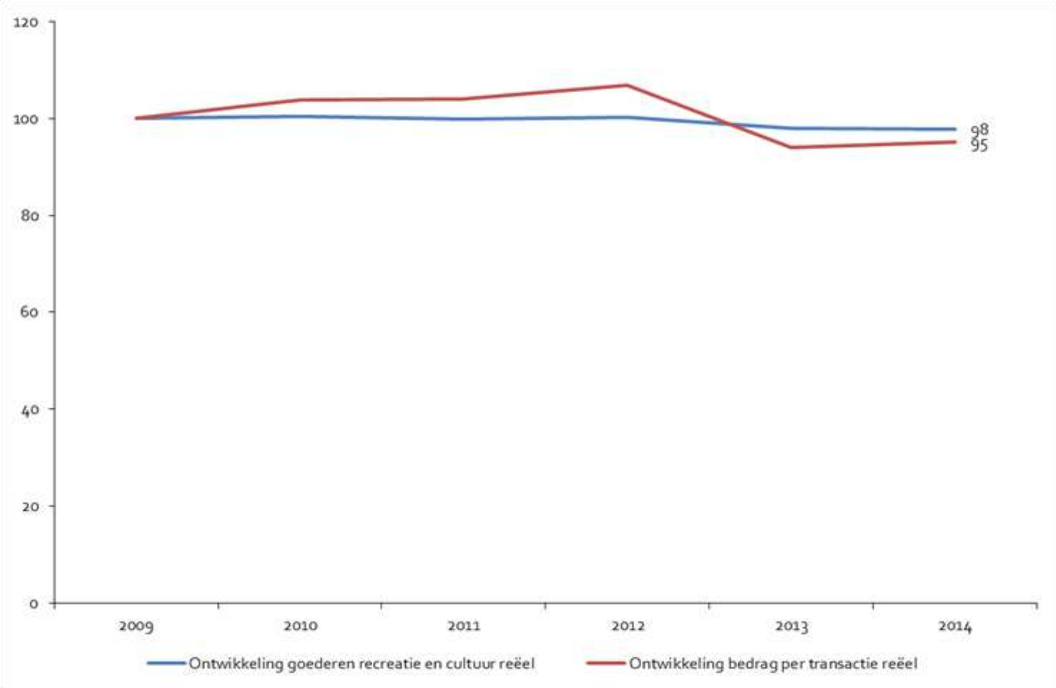
Afbeelding 8-1: Ontwikkeling gebruik Regeling KunstKoop – aantal transacties en reëel transactiebedrag (index 2009=100; bron: Mondriaan Fonds; bewerking: Rebel/APE)

Het totale aankoopbedrag laat een soortgelijke ontwikkeling zien, waarbij het transactiebedrag tussen 2009 en 2012 iets minder sterk, en sinds 2013 iets sterker is gedaald dan het aantal transacties.

We kunnen op basis van de gegevens van het Mondriaan Fonds ook het gemiddelde aankoopbedrag in de tijd volgen en vergelijken met de ontwikkeling van substituten. Daarbij merken we op dat we in de andere hoofdstukken van dit onderzoek de ontwikkeling van prijzen voor recreatie- en cultuur*diensten* gebruiken als benchmark. In dit hoofdstuk gebruiken we afwijkend de ontwikkeling van prijzen voor recreatie- en cultuur*goederen*. Immers, kunstwerken zijn goederen en geen diensten.

Afbeelding 8-2: Ontwikkeling reëel bedrag per transactie en reële prijs van substituten (index 2009=100; bron: Mondriaan Fonds; bewerking: Rebel/APE)

Uit afbeelding 8-2 blijkt dat het gemiddelde bedrag per transactie die met behulp van de Regeling KunstKoop is gedaan, over de jaren heen redelijk stabiel is. In 2013 was er weliswaar sprake van een daling, maar in 2014 is de stijgende lijn hervat.

8.4 Trendanalyse presentatie-instellingen

Om een zo representatief mogelijk beeld van de ontwikkelingen bij presentatie-instellingen te geven, streven we ernaar een breed panel van instellingen meerjarig te volgen. Het panel is als volgt opgebouwd:

- In het panel zijn de zes instellingen opgenomen die door het ministerie van OCW meerjarig worden gesubsidieerd als onderdeel van de culturele basisinfrastructuur.
- Voor elf instellingen die door het Mondriaan Fonds meerjarig worden gesubsidieerd, beschikken we over voldoende gegevens om ze op te nemen in het panel.
- Van 13 instellingen die lid zijn van branchevereniging De Zaak Nu zijn meerjarig cijfers beschikbaar.

In bovenstaande zit geen overlap, daarom komen we in totaal op een panel van 30 instellingen. Door de driedeling – OCW, Mondriaan, De Zaak Nu – borgen we dat zowel kleine als grote instellingen vertegenwoordigd zijn in het panel. Anders dan voor bijvoorbeeld musea en gezelschappen uit de

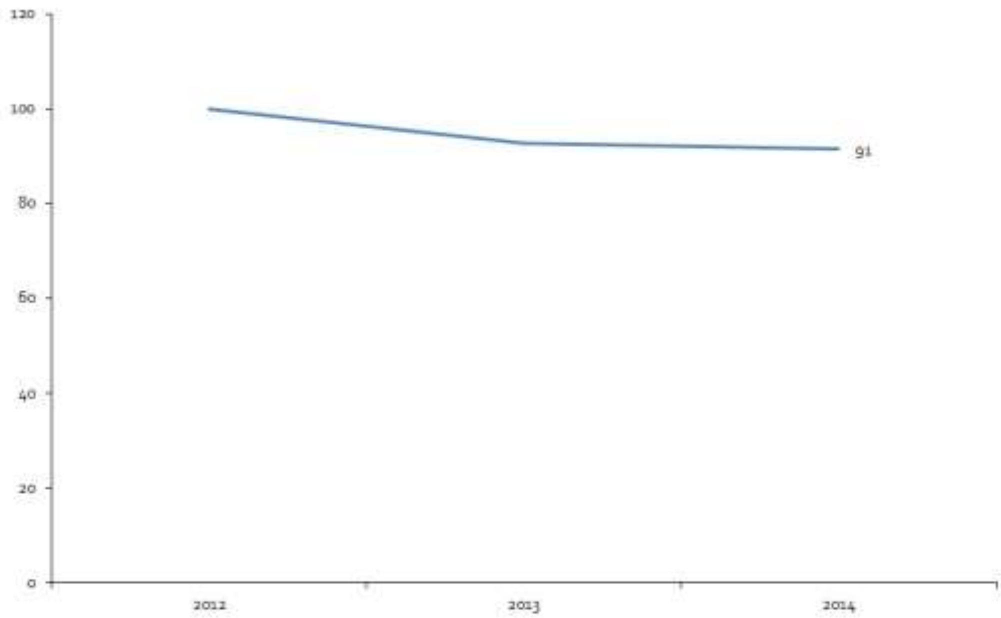
podiumkunsten beschikken we voor de presentatie-instellingen niet over gegevens vanaf 2009, maar pas vanaf 2012.

We beschikken voor de instellingen in het panel (alleen) over de financiële jaarcijfers. Daarbij merken we op dat het aggregatieniveau waarop gerapporteerd wordt, sterk afhangt van de eisen van de desbetreffende subsidieverstrekker(s), en daarmee de nodige verschillen laat zien. Bij gebrek aan standaardisatie kunnen we dan ook minder diep inzoomen op de samenstelling van de kosten en baten van de instellingen in het panel. Evenmin kunnen we onderzoek doen naar de bezoekersaantallen en, afgeleid hiervan, de publieksinkomsten per bezoek.

Dit komt mede doordat door de instellingen de activiteiten en bezoeken op zeer uiteenlopende manieren worden bijgehouden. Zo zijn er bijvoorbeeld in de sector verschillende definities van een activiteit: het gaat niet alleen om tentoonstellingen, maar ook om lezingen, symposia, uitgeven van publicaties, boekpresentaties, educatieve workshops, combinaties daarvan en andere activiteiten.

Tenslotte zijn voor een aantal instellingen helemaal géén gegevens beschikbaar over activiteiten en bezoeken. Het is voor ons niet mogelijk hiervoor te corrigeren, zodat berekeningen op basis van de opgegeven activiteiten en bezoeken geen betrouwbaar beeld van de sector zouden geven. Wel kunnen we de ontwikkeling van de baten analyseren. Als we naar de reële ontwikkeling van de totale baten kijken, dan zien we dat deze sinds 2012 met ca. 9% zijn gedaald.

Afbeelding 8-3: Ontwikkeling totale baten presentatie-instellingen, 2012-2014 (reëel; index 2012=100; bron: OCW, Mondriaan Fonds, De Zaak Nu; bewerking: Rebel/APE)

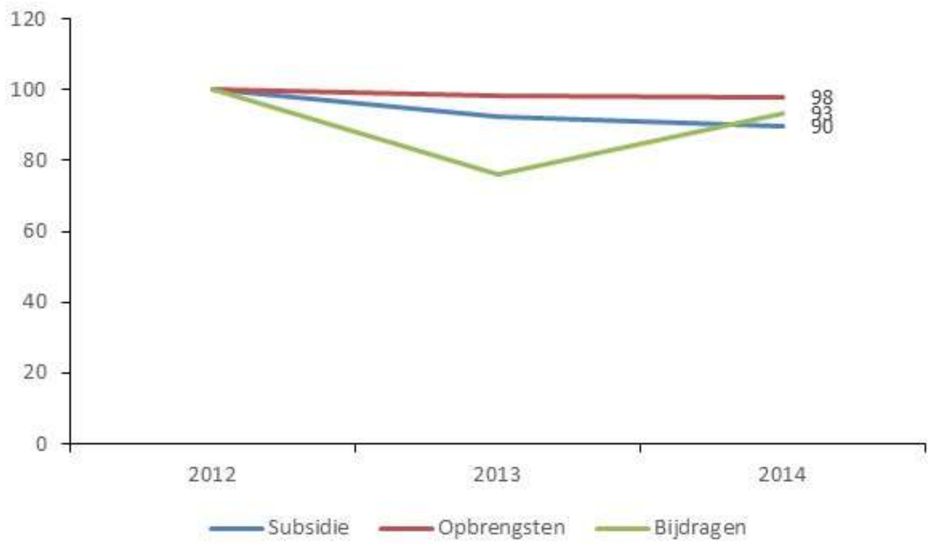

We kunnen verder kijken naar de bekostigingsmix van de instellingen. Net als bij de andere sectoren die in dit onderzoek aan bod komen, maken we een onderscheid tussen drie bekostigingsbronnen:

- Subsidies: dit zijn bijdragen van het ministerie van OCW of een ander ministerie, van een cultuurfonds, van een decentrale overheid of van de Europese Unie. Hieronder vallen zowel exploitatie- als huursubsidies, en zowel structurele als incidentele subsidies.
- Opbrengsten: dit zijn bijdragen van private partijen waar een tegenprestatie tegenover staat. Voorbeelden zijn publieksinkomsten (tegenprestatie: toegang tot culturele activiteiten), sponsorinkomsten (tegenprestatie: zichtbaarheid van een merk) en inkomsten uit horeca en merchandising.
- Overige bijdragen uit private middelen: dit zijn bijdragen van private partijen (personen of bedrijven) waar geen (directe) tegenprestatie tegenover staat. Voorbeelden hiervoor zijn bij- dragen van private fondsen en giften van bedrijven of vriendenverenigingen.

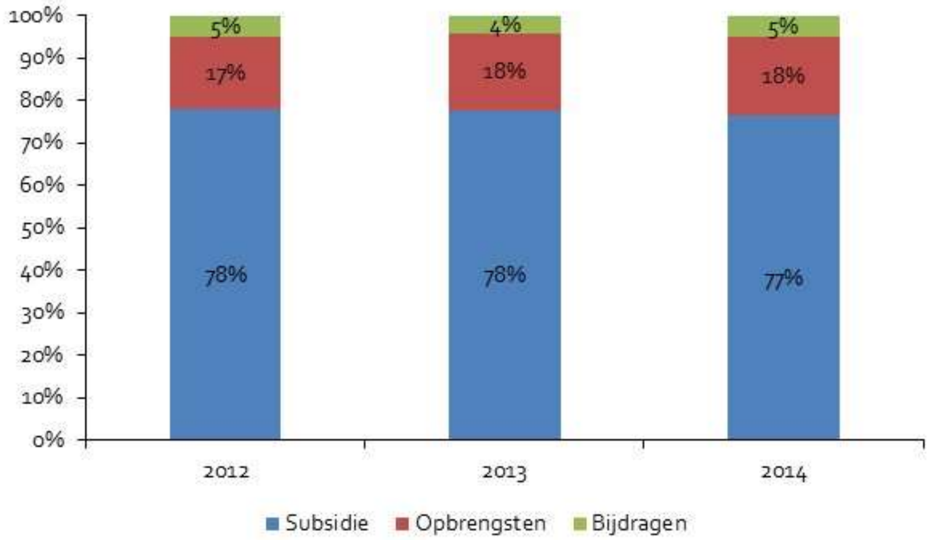
Bij de (reële) ontwikkeling van de bekostigingsbronnen sinds 2012 zien we dat vooral de subsidies zijn gedaald: met 10%. De opbrengsten en de bijdragen zijn ook gedaald, maar in mindere mate. Daarbij geldt dat de bijdragen meer volatiliteit laten zien dan de andere twee bekostigingsbronnen. Dit komt met name doordat het absolute bedrag dat de instellingen aan bijdragen binnenkrijgen, nog vrij laag is: in 2014 gaat het om 1,1 miljoen euro. Zo'n laag bedrag betekent dat één additionele of wegvallende bijdrage van bijvoorbeeld een goede doelenloterij niet alleen op instellingsniveau, maar ook op panelniveau een duidelijke impact heeft.

- Afbeelding 8-4: Ontwikkeling bekostigingsbronnen presentatie-instellingen, 2012-2014 (index 2012=100; bron: OCW, Mondriaan Fonds, De Zaak Nu; bewerking: Rebel/APE)

In de verdeling tussen de drie bekostigingsbronnen zien we bij de presentatie-instellingen sinds 2012 een zeer stabiel beeld. Zo'n 77% van de totale inkomsten zijn subsidies (in de vorige jaren: 78%). Bijdragen maken 5% uit van de inkomsten, opbrengsten 18%.

- Afbeelding 8-5: Bekostigingsmix presentatie-instellingen, 2012-2014 (bron: OCW, Mondriaan Fonds, De Zaak Nu; bewerking: Rebel/APE)

8.5 Conclusies

De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden:

- De sector Beeldende Kunsten verschilt qua complexiteit en diversiteit enigszins van de andere sectoren die in dit onderzoek onder de loep worden genomen. Dat heeft voor het onderzoek tot gevolg dat uiteenlopende databronnen geraadpleegd dienen te worden, en dat tegelijkertijd geen conclusies getrokken kunnen worden die voor de sector als geheel gelden.
- De Regeling KunstKoop is in 2014 gebruikt voor 1.344 transacties, waarmee het aantal vergelijkbaar is met de jaren 2012 en 2013. Sinds 2009 is het aantal transacties echter met 43% gedaald. Deze daling vond voor het overgrote deel plaats tussen 2009 en 2012. De ontwikkeling van het reële bedrag per aankoop is in lijn met de ontwikkeling van de reële prijs voor substituten (goederen recreatie en cultuur).
- We kunnen gebruik maken van meerjarige, financiële gegevens van 30 presentatie-instellingen. Hierbij zien we dat de totale baten sinds 2012 met 10% zijn gedaald. De subsidies zijn iets sterker gedaald dan de overige bekostigingsposten. Dit heeft niet geleid tot zichtbare veranderingen in de bekostigingsmix. Presentatie-instellingen zijn voor 77% afhankelijk van subsidies, 18% van hun inkomsten zijn private opbrengsten en 5% zijn private bijdragen.

9 Trends festivals

9.1 Aanpak

Dit hoofdstuk gaat over de verschillende festivals. Er zijn gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde festivals, kleine en grote festivals, en festivals in allerlei sectoren zoals beeldende kunst, film, theater en muziek. In de afgelopen edities van dit onderzoek was deze verscheidenheid aanleiding om in drie verschillende hoofdstukken in te gaan op de economische ontwikkeling van de festivals. Ten eerste in het hoofdstuk over de gesubsidieerde podiumkunsten; hierin kwamen de door het Fonds Podiumkunsten gesubsidieerde festivals aan bod. Ten tweede het hoofdstuk over de film; hierin zijn we ingegaan op de door het Filmfonds en door OCW gesubsidieerde filmfestivals. En ten derde was er een apart hoofdstuk over de sector in bredere zin, waarvoor we gebruik konden maken van gegevens die door data- en onderzoeksbureau Respons in opdracht van brancheorganisatie VVEM worden verzameld.

Dit jaar is, in overleg met het ministerie van OCW, de keuze gemaakt om de drie invalshoeken in één gezamenlijk hoofdstuk terug te laten komen. De reden is dat de festivals – ondanks hun onderlinge verscheidenheid – qua dynamiek beter bij elkaar passen dan bij de andere hoofdstukken. Hieronder gaan we nader in op de trends per databron, om vervolgens overkoepelende conclusies te trekken.

Het hoofdstuk begint met een omschrijving van de omvang van de markt in paragraaf 9.2. Vervolgens laten we de ontwikkelingen in de periode 2009-2014 zien in het aanbod (paragraaf 9.3), de bezoeken (paragraaf 9.4), de reële publieksinkomsten per bezoek (paragraaf 9.5) en de bekostigingsmix (paragraaf 9.6). Daarna volgt in paragraaf 9.7.1 een regionale analyse van het aanbod, de bezoeken en de bekostigingsmix voor de situatie in 2014. In paragraaf 9.7.2 wordt voor de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestival gekeken of er verschillen zijn in de ontwikkeling van het aantal uitvoeringen en het aantal bezoeken tussen de G9[71] en de overige gemeenten. In paragraaf 9.8 volgen de conclusies.

Data op sectoraal niveau

Voor dit onderzoek is informatie over de festivalsector beschikbaar gesteld door data- en onderzoeksbureau Respons. De data voor dit onderzoek zijn verzameld op sectoraal niveau. Daardoor krijgen we inzicht in de bekostigingsmix en de regionale spreiding van de festivals. Omdat deze analyse over 2013 voor het eerst is uitgevoerd, bevat dit hoofdstuk wel een analyse van de mutatie 2013-2014, maar nog geen meerjarige trends.

Respons voert in opdracht van brancheorganisatie Vereniging van Evenementenmakers (VVEM) jaarlijks een onderzoek uit onder festivalorganisatoren. Een festival is in dit onderzoek gedefinieerd als 'een evenementenvorm waarbij de kern wordt gevormd door een aantal (tenminste twee) van opeenvolgende en/of gelijktijdige programmaonderdelen, zoals voorstellingen/concerten, exposities of ambachten, die als één geheel worden georganiseerd'. Het gaat dus om zowel betaalde als gratis toegankelijke festivals, waarbij in de data onderscheid wordt gemaakt naar vier categorieën festivals:

[71] Dit zijn: Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Den Haag, Arnhem, Eindhoven, Enschede, Groningen, Maastricht.

muziek (podiumkunst), theater (podiumkunst), beeldende kunst en 'overig kunst & cultuur'. In de volgende analyse houden we deze indeling aan.

Data rijksgesubsidieerde film- en podiumkunstfestivals

We analyseren in dit hoofdstuk – naast de analyse op sectorniveau – 6 rijksgesubsidieerde filmfestivals en 13 rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals. Dit zijn allemaal festivals die in de periode 2009 t/m 2014 structureel rijkssubsidie kregen, ofwel van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) ofwel van het Filmfonds of van het Fonds Podiumkunsten (FPK). In totaal zijn er 13 rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals.

9.2 De markt op hoofdlijnen, 2014

Uit de analyse van de gegevens van Respons blijkt dat er in 2014 in Nederland in totaal 801 festivals met meer dan 3.000 bezoeken hebben plaatsgevonden. Deze hadden gezamenlijk 22,7 miljoen bezoeken.

In 2014 trokken de 6 rijksgesubsidieerde filmfestivals 832.441 bezoeken. De 13 in dit onderzoek meegenomen rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals trokken in 2014 gezamenlijk 822.328 bezoeken.

De twee databronnen (Respons enerzijds en de rijksgesubsidieerde festivals anderzijds) kennen overigens weliswaar enige overlap, maar zijn niet zondermeer met elkaar te vergelijken. Dit komt onder andere doordat gegevens op verschillende manieren verzameld worden. De rijksgesubsidieerde festivals zijn verplicht hun bezoeks- en andere gegevens jaarlijks aan de subsidiegever te melden. Daarbij volgen zij het voorgeschreven verantwoordingshandboek, waarin onder andere definities van activiteiten en bezoeken zijn vastgelegd. De gegevens van Respons worden daarentegen door festivals vrijwillig opgegeven, waarbij er bijvoorbeeld geen sprake is van verplicht te volgen definities. Dat komt nog het duidelijkst naar voren bij gratis toegankelijke festivals. De bezoekaantallen van deze festivals worden namelijk geschat, waarbij er per definitie sprake is van enige foutmarge.

Tabel 9-1: Omvang van de festivalmarkt (2014; bronnen: Respons/OCW/ FPK/ Filmfonds/ gemeente Amsterdam; bewerking: Rebel/APE)

	Aantal/ bedrag
Aantal festivals	801
Aantal festivalbezoeken	22,7 mln.
Rijksgesubsidieerde festivals	19
Waarvan filmfestivals	6 (3 BIS/ 3 Filmfonds)
Waarvan podiumkunstfestivals	13 (1 BIS/ 12 FPK)

Rijksgesubsidieerde filmfestivals

In de monitor van vorig jaar werd gerapporteerd over 8 filmfestivals. Dit waren: International Film Festival Rotterdam (IFFR), International Documentary Film Festival Amsterdam (IDFA), Netherlands Film Festival (NFF), Cinekid, Film by the Sea (FBTS), Holland Animation Film Festival (HAFF), Imagine (Amsterdam Fantastic Film Festival), Latin American Film Festival (LAFF).

Het LAFF is beëindigd. In 2014 heeft er geen editie plaatsgevonden. FBTS ontvangt sinds 2014 geen subsidie meer. Hierdoor zitten er nog 6 filmfestivals in de monitor. Van deze 6 filmfestivals worden 3 festivals gesubsidieerd door het Filmfonds: Cinekid, Imagine en HAFF. De andere 3 filmfestivals maken onderdeel uit van de BIS: IFFR, NFF en IDFA. Cinekid en HAFF ontvingen in de oude subsidieperiode (2009-2012) nog subsidie vanuit de BIS. Imagine werd in de oude subsidieperiode nog niet gesubsidieerd door het Filmfonds, maar wel door de gemeente Amsterdam.

Rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals

Van de 13 rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals ontvangt er 1 subsidie vanuit de BIS (Holland Festival). De andere 12 rijksgesubsidieerde festivals worden gesubsidieerd door het Fonds Podiumkunsten (FPK). Hiervan werden in de oude subsidieperiode (2009-2012) 4 festivals nog vanuit de BIS gesubsidieerd. De 13 rijksgesubsidieerde festivals bestaan uit 5 muziekfestivals, 3 theaterfestivals, 2 dansfestivals, 1 operafestival en 2 festivals met diverse podiumkunsten.

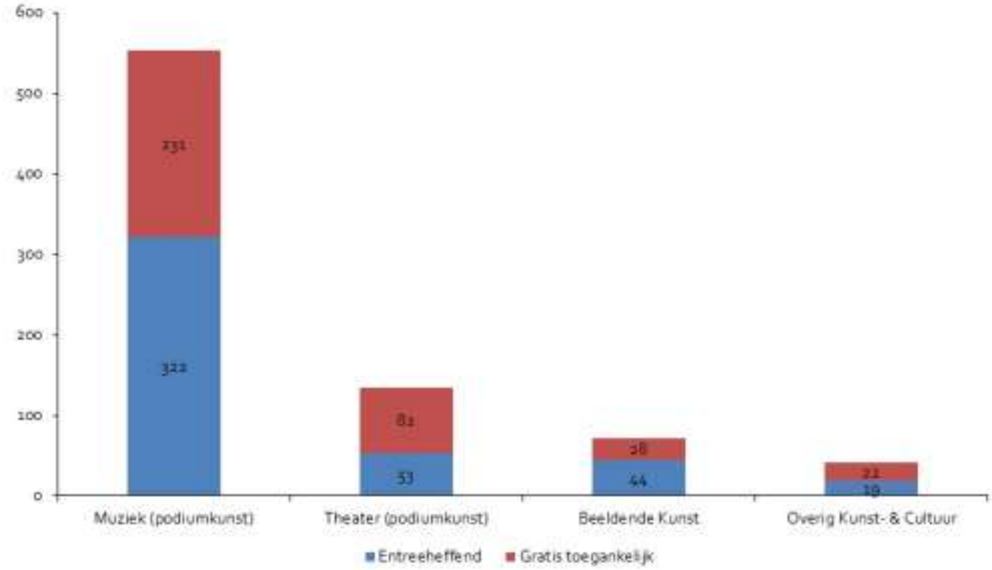
9.3 Aanbod

Aantal festivals, 2013-2014

Het aanbod festivals nam in 2014 toe, ten opzichte van 2013. Er waren 801 festivals met meer dan 3000 bezoeken. Dat zijn er bijna 4% meer dan in 2013. In iets meer dan de helft (438 festivals) gaat het om festivals met entreeheffing, in iets minder dan de helft van de gevallen (363 festivals) is het festival gratis toegankelijk. De verhouding tussen festivals met en zonder entreeheffing is tussen 2013 en 2014 niet veranderd.

De muziekfestivals en de festivals uit de categorie 'overige kunst en cultuur' sluiten aan bij dit gemiddelde. Voor theaterfestivals geldt dat iets meer dan 60% gratis zijn. Voor festivals van de beeldende kunsten geldt het omgekeerde: iets meer dan 60% zijn entreeheffend. Afbeelding 9-1 geeft een overzicht over de festivals per categorie en entreebeleid.

Afbeelding 9-1: Aantal festivals per hoofdcategorie, entreeheffend en gratis toegankelijk (2014; bron: Respons; bewerking: Rebel/APE)

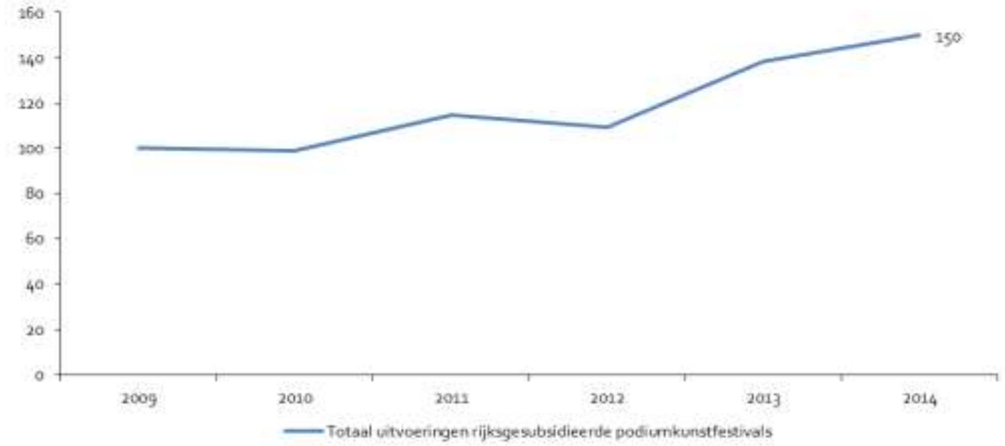

De verreweg grootste festivalcategorie gemeten aan het aantal festivals is de categorie muziek. Met 553 van de 801 festivals in Nederland maakt deze categorie 69% van het totale festivalaanbod uit. In 2013 lag het aandeel bij 71%, er is dus sprake van minimale veranderingen. Dat geldt ook voor de andere categorieën. De categorie 'theater (podiumkunsten)' had in 2014 een aanbod van 135 festivals (17%), de categorie 'beeldende kunst' 72 festivals (9%). Het kleinste aanbod had de categorie 'overig kunst & cultuur' met 41 festivals (5%).

Ontwikkeling in aantal uitvoeringen op rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals, 2009-2014

Het aantal uitvoeringen op rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals is in de periode 2009-2014 met 50% toegenomen. Zie Afbeelding 9-2. In de subsidieperiode 2009-2012 was de gemiddelde jaarlijkse toename 3%. Zie Tabel 9-2. In de nieuwe subsidieperiode nam het aantal uitvoeringen veel sneller toe, namelijk met gemiddeld 17% per jaar. Dit komt vooral door een toename van het aantal uitvoeringen in 2013 t.o.v. 2012. In 2013 is het aantal uitvoeringen bij 9 van de 13 rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals toegenomen t.o.v. het jaar ervoor.

Afbeelding 9-2: Ontwikkeling aantal uitvoeringen op rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals (index 2009=100; bron: OCW/ FPK; bewerking: APE/Rebel)

Tabel 9-2: Ontwikkeling van het aantal uitvoeringen aan rijksgesubsidieerde festivals (bron: OCW/ FPK; bewerking: APE/Rebel)

	Jaarlijkse mutatie (in %)			
	2009-2012 (oude subsidieperiode)	2012-2014 (nieuwe subsidieperiode*)	2013-2014 (meest recent jaar)	2009-2014 (totale onderzoeksperiode)
Rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals	3,0%	17,2%	8,3%	8,4%

* De nieuwe subsidieperiode begon in 2013. In deze kolom worden de gemiddelde jaarlijkse ontwikkelingen in 2013 en 2014 gepresenteerd ten opzichte van 2012. In technische termen gaat het dus om een analyse '2012-2014', hoewel het de subsidieperiode vanaf 2013 betreft.

9.4 Bezoeken

9.4.1 Bezoeken in de totale sector, 2013-2014

Uit de data van Respons blijkt dat in 2014 in totaal 22,7 miljoen bezoeken aan festivals zijn afgelegd. Dit zijn er ruim 5% meer dan in 2013. Ongeveer 65% van het bezoek wordt afgelegd aan gratis festivals, net als in 2013.

De grootste groep aan bezoeken valt onder de muziekfestivals met ruim 14,3 miljoen bezoeken (plus 1%). Hiermee maken de muziekfestivals ca. 63% uit van alle festivalbezoeken, verhoudingsgewijs iets minder dan in 2013. Zo'n 65% van de muziekfestivalbezoeken is gebracht aan betaalde festivals, evenals in 2013.

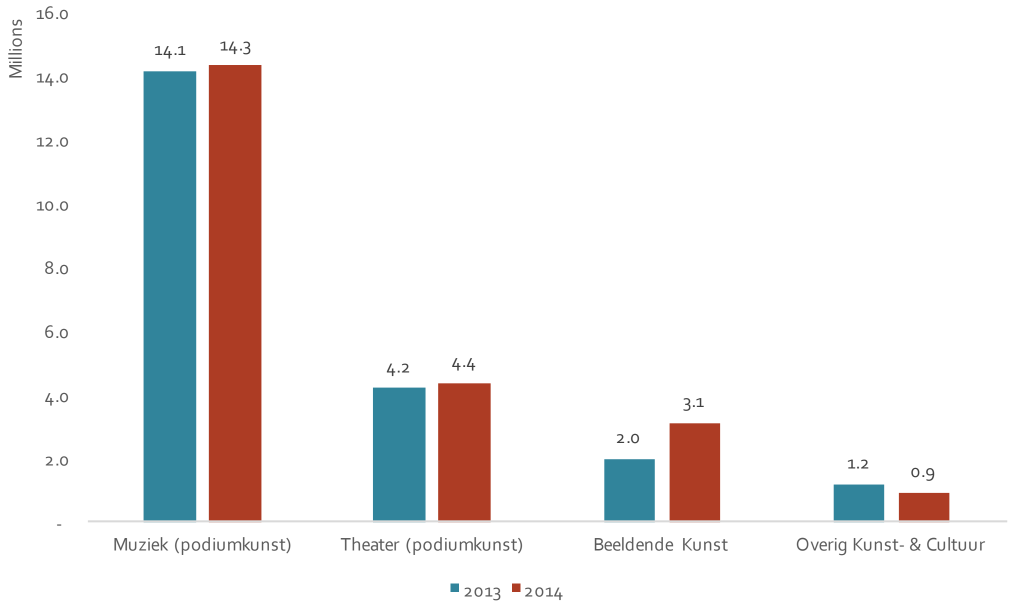
Van de totale bezoeken worden ruim 19% gebracht aan theaterfestivals. Dat zijn in totaal bijna 4,4 miljoen bezoeken, 4% meer dan in 2013. Het duidelijke merendeel van de bezoeken (69%) is besteed aan theaterfestivals met gratis toegang. In 2013 was dit nog 77%. Het marktaandeel van theaterfestivals met entreeheffing is dus duidelijk gestegen. Dit is ook te zien aan de absolute aantallen: werden er in 2013 nog 965.000 bezoeken afgelegd aan theaterfestivals met entreeheffing, was dit in 2014 al bijna 1,4 miljoen.

De verhouding tussen bezoeken aan betaalde en onbetaalde festivalbezoeken voor festivals in de beeldende kunsten was in 2013 nog het tegenovergestelde van de theaterfestivalbezoeken: zo'n 72% van de bezoeken werden toen gebracht aan beeldende-kunstfestivals met betaalde toegang. In 2014 is er sprake van een opvallende verandering: een ruime meerderheid van de bezoeken (61%) werd nu gebracht aan gratis festivals. In totaal zijn rond 3,1 miljoen bezoeken gebracht aan beeldende-kunstfestivals, wat overeenkomt met ongeveer 14% van de totale festivalbezoeken in 2014 in Nederland. De beeldende-kunstfestivals hebben daarmee in 2014 zo'n 56% meer bezoeken getrokken dan in 2013.

Bezoeken aan festivals uit de categorie 'overige kunst- en cultuur' zijn vooral gebracht aan festivals die gratis toegankelijk zijn: 78%, minder dan het aandeel in 2013 (91%). In totaal zijn ruim 900.000 bezoeken geregistreerd voor deze categorie festivals, 22% minder dan in 2013. Gemeten aan bezoekersaantallen is de categorie 'beeldende kunst' daarmee de kleinste festivalcategorie met ruim 4% van het totaal aantal bezoeken aan festivals in Nederland in 2014. Dit komt overeen met 925.000 bezoeken.

We geven grafisch een overzicht van bezoeken per festivalcategorie. We brengen onderscheid aan tussen gratis en entreeheffende festivals.

Afbeelding 9-3: Bezoek aan festivals per hoofdcategorie (in mln.; 2013-2014; bron: Respons; bewerking: Rebel/APE)

Opvallend is dat er sprake is van een harmonisatie over de deelsectoren heen wat betreft de verdeling van het bezoek aan entreeheffende en gratis toegankelijke festivals. In 2013 was er nog sprake van duidelijke verschillen: bij de beeldende-kunstfestivals werd ruim 28% van het bezoek uitgebracht aan gratis festivals, bij overige kunst- en cultuurfestivals maar liefst 90%. In 2014 was deze spreiding veel kleiner: het minimum was nu 61% (beeldende kunst), het maximum ruim 78% (overige kunst en cultuur).

9.4.2 Bezoeken aan rijksgesubsideerde festivals, 2009-2014

Bezoek rijksgesubsidieerde filmfestivals

Afbeelding 9-4 laat de ontwikkeling in het bezoek aan de rijksgesubsidieerde filmfestivals en podiumkunstfestivals zien. In de hele onderzoeksperiode is het bezoek aan rijksgesubsidieerde filmfestivals met 18% toegenomen. Deze toename vond volledig plaats in de nieuwe subsidieperiode 2012-2014. In deze periode nam het bezoek aan de rijksgesubsidieerde filmfestivals met gemiddeld bijna 9% per jaar toe. Dit werd veroorzaakt door bijna een verdubbeling van het bezoek bij een filmfestival in 2013 t.o.v. 2012 (Cinekid) en bijna een verdubbeling van het bezoek in 2014 t.o.v. 2013 bij een ander filmfestival (HAFF).

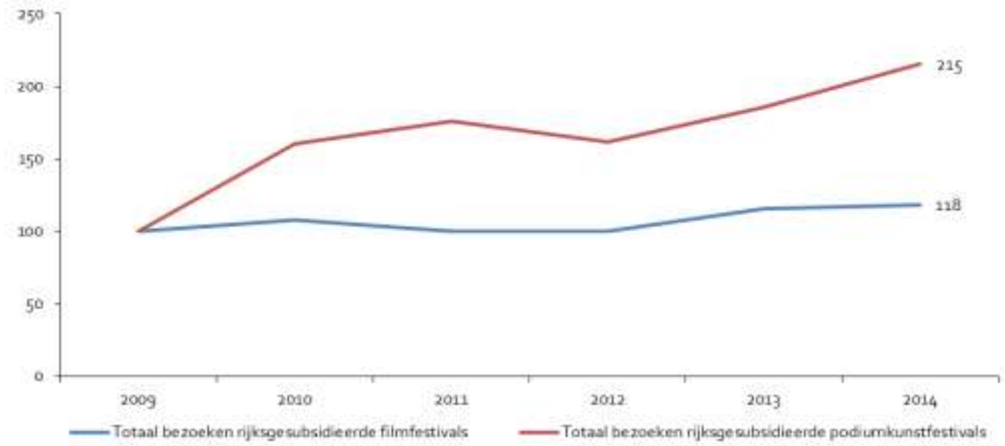
Bezoek rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals

In de hele onderzoeksperiode is het bezoek aan de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals meer dan verdubbeld. In de oude subsidieperiode was de gemiddelde jaarlijkse groei ruim 17%. In de nieuwe subsidieperiode groeide het bezoek aan de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals met gemiddeld bijna 16% per jaar. Bij alle rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals op twee festivals na is het bezoek in 2014 t.o.v. 2009 toegenomen. De groei in 2010 t.o.v. 2009 werd veroorzaakt door één theaterfestival (Oerol) waar het bezoek verdrievoudigd is in 2010 t.o.v. 2009.[72] In 2013 t.o.v. 2012 is er ook een grote stijging. Dit komt doordat in 2013 t.o.v. 2012 bij 10 van de 13 festivals het bezoek is gestegen. Daarnaast is er één festival (Music meeting) waar het bezoek bijna verviervoudigd is in 2013 t.o.v. 2012.

Afbeelding 9-4: Ontwikkeling aantal bezoeken rijksgesubsidieerde filmfestivals en podiumkunstfestivals (index 2009=100; bron: OCW/ FPK/ Filmfonds/ gemeente Amsterdam; bewerking: APE/Rebel)

---

[72] De bezoekstijging aan het Oerol Festival hangt samen met de invoering van de (relatief goedkope) passe-partoutregeling.

Tabel 9-3: Ontwikkeling van het aantal bezoeken aan rijksgesubsidieerde festivals (bron: OCW/ FPK/ Filmfonds/ gemeente Amsterdam; bewerking: APE/Rebel)

	Jaarlijkse mutatie (in %)			
	2009-2012 (oude subsidieperiode)	2012-2014 (nieuwe subsidieperiode*)	2013-2014 (meest recent jaar)	2009-2014 (totale onderzoeksperiode)
Rijksgesubsidieerde filmfestivals	0,0%	8,7%	2,0%	3,4%
Rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals	17,4%	15,5%	16,0%	16,6%

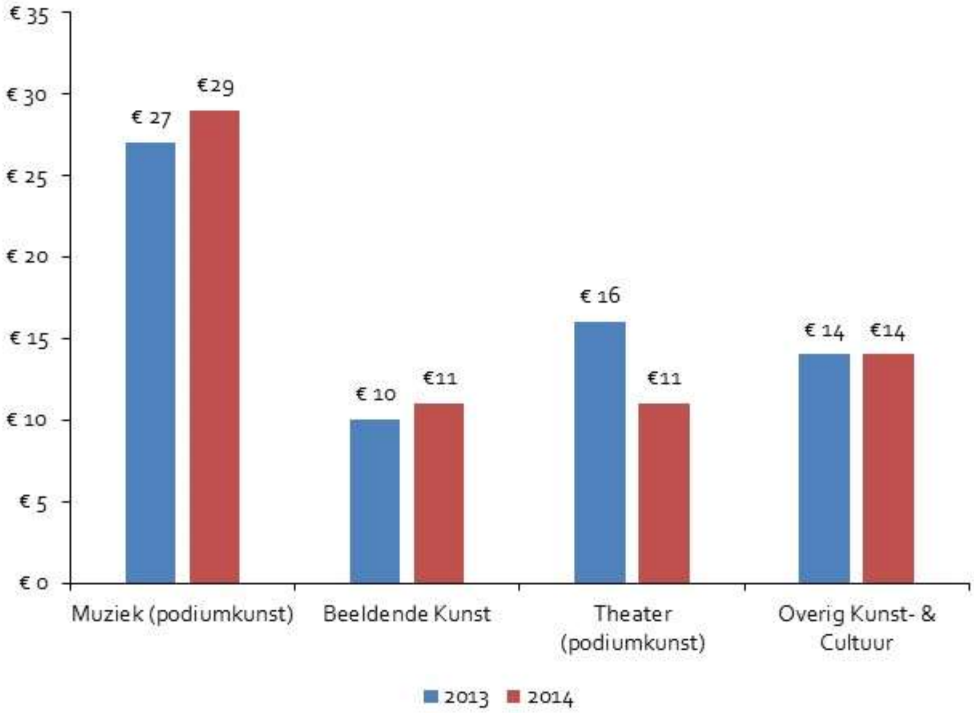
* De nieuwe subsidieperiode begon in 2013. In deze kolom worden de gemiddelde jaarlijkse ontwikkelingen in 2013 en 2014 gepresenteerd ten opzichte van 2012. In technische termen gaat het dus om een analyse '2012-2014', hoewel het de subsidieperiode vanaf 2013 betreft.

9.5 Benaderde prijs

9.5.1 Benaderde prijs in de totale sector, 2013-2014

De prijs wordt benaderd door te kijken naar de gemiddelde recette per bezoek. Deze is bepaald door het totaalbedrag aan verkochte recettes te delen door het totale aantal bezoekers aan festivals met entree. Gratis festivals zijn in deze paragraaf buiten beschouwing gelaten.

Afbeelding 9-5: Gemiddelde recette per bezoek aan betaalde festivals (2013-2014; bron: Respons; bewerking: Rebel/APE)

Net als in 2013 kennen muziekfestivals gemiddeld de hoogste toegangsprijs per bezoek met rond 29 euro per bezoek. Theaterfestivals en beeldende-kunstfestivals hebben een gemiddeld toegangsprijs van 11 euro per bezoek. Overige kunst- en cultuurfestivals hebben een gemiddeld toegangsprijs van 14 euro per bezoek. Over alle categorieën heen is de gemiddelde toegangsprijs 23 euro, één euro meer dan in 2013. Deze prijs wordt voor een groot deel bepaald door de muziekfestivals, die zowel in 2013 als 2014 ruim 80% van de recette realiseren. Daarbij valt op dat de prijs van de muziekfestivals is gestegen (van 27 euro naar 29 euro), terwijl de theaterfestivals te maken hebben met een forse daling (van 16 euro naar 11 euro).

9.5.2 Benaderde prijs rijksgesubsideerde festivals, 2009-2014

Voor de gesubsidieerde festivals benaderen we de publieksinkomsten per bezoek door de totale publieksinkomsten van alle (film- of podiumkunst-) festivals samen te delen door het totaal aantal bezoeken van alle (film- of podiumkunst-) festivals.[73] De gemiddelde publieksinkomsten zijn primair geschikt om prijsveranderingen (en de effecten daarvan) in de tijd te analyseren. De gemiddelde

[73] We beschikken voor een groot deel van de festivals niet over de betaalde bezoeken.

publieksinkomsten per bezoek kunnen qua niveau afwijken van de prijs die een bezoeker voor een toegangskaartje aan de kassa betaalt. We corrigeren de prijzen voor inflatie en spreken daarom van reële publieksinkomsten per bezoek.

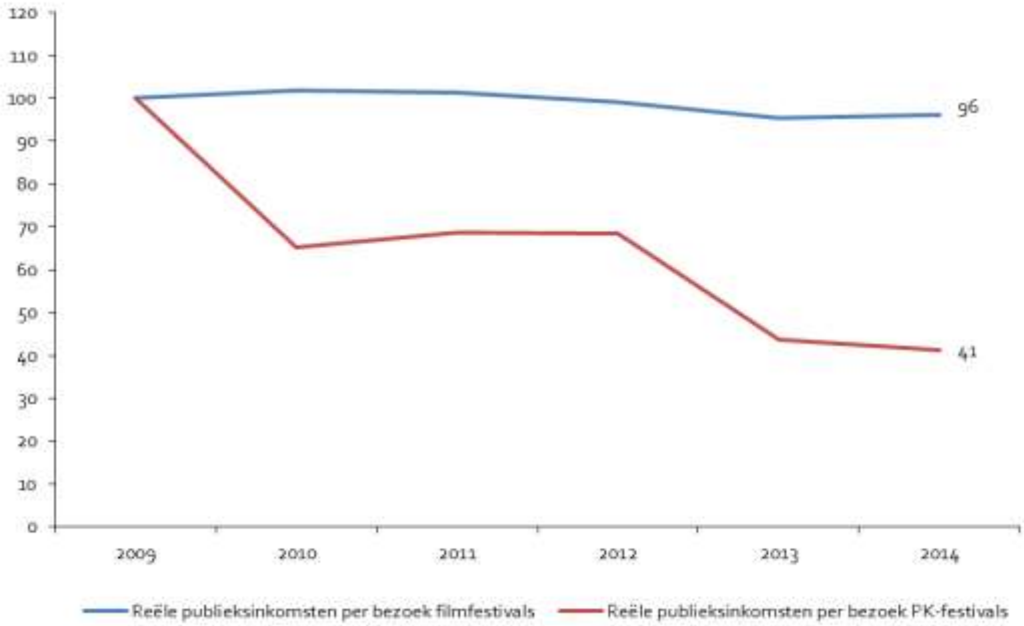
Reële publieksinkomsten per bezoek rijksgesubsidieerde filmfestivals, 2009-2014

De reële publieksinkomsten per bezoek aan de rijksgesubsidieerde filmfestivals waren in de periode 2009-2014 vrij stabiel. Zie Afbeelding 9-6. In 2014 waren de reële publieksinkomsten per bezoek 4% lager t.o.v. 2009. In de oude subsidieperiode was de gemiddelde jaarlijkse afname bijna nihil. In de nieuwe subsidieperiode was er een hele kleine daling van de reële publieksinkomsten per bezoek van gemiddeld 1,5% per jaar.

Reële publieksinkomsten per bezoek rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals, 2009-2014

Bij de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals zijn wel grote verschuivingen zichtbaar in de reële publieksinkomsten per bezoek. Zie Afbeelding 9-6. In de periode 2009-2014 zijn de reële publieksinkomsten per bezoek meer dan gehalveerd. Dit komt vooral door een grote afname van de reële publieksinkomsten per bezoek in de nieuwe subsidieperiode van gemiddeld ruim 22% per jaar. Maar in de oude subsidieperiode namen de reële publieksinkomsten per bezoek ook al af met gemiddeld bijna 12% per jaar. De daling in 2010 wordt grotendeels veroorzaakt door één groot theaterfestival dat in 2010 t/m 2014 veel meer bezoeken trok t.o.v. 2009 terwijl de publieksinkomsten niet evenredig zijn toegenomen. De grote daling in 2013 t.o.v. 2012 wordt veroorzaakt door een daling van de reële publieksinkomsten per bezoek bij 10 van de 13 rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals.

Afbeelding 9-6: Ontwikkeling van de reële publieksinkomsten per bezoek van de rijksgesubsidieerde filmfestivals, het beschikbare inkomen en de prijs van substituten (index 2009=100; gecorrigeerd voor algemene inflatie; bron: OCW/ FPK/ Filmfonds/ gemeente Amsterdam; bewerking: APE/Rebel)

Tabel 9-4: Ontwikkeling van reële publieksinkomsten per bezoek rijksgesubsidieerde festivals (bron: OCW/ FPK/ Filmfonds/ gemeente Amsterdam; bewerking: APE/Rebel)

	Jaarlijkse mutatie (in %)			
	2009-2012 (oude subsidieperiode)	2012-2014 (nieuwe subsidieperiode[74])	2013-2014 (meest recent jaar)	2009-2014 (totale onderzoeksperiode)
Rijksgesubsidieerde filmfestivals	-0,3%	-1,5%	0,8%	-0,8%
Rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals	-11,8%	-22,3%	-5,5%	-16,2%

[74] De nieuwe subsidieperiode begon in 2013. In deze kolom worden de gemiddelde jaarlijkse ontwikkelingen in 2013 en 2014 gepresenteerd ten opzichte van 2012. In technische termen gaat het dus om een analyse '2012-2014', hoewel het de subsidieperiode vanaf 2013 betreft.

9.6 Bekostigingsmix

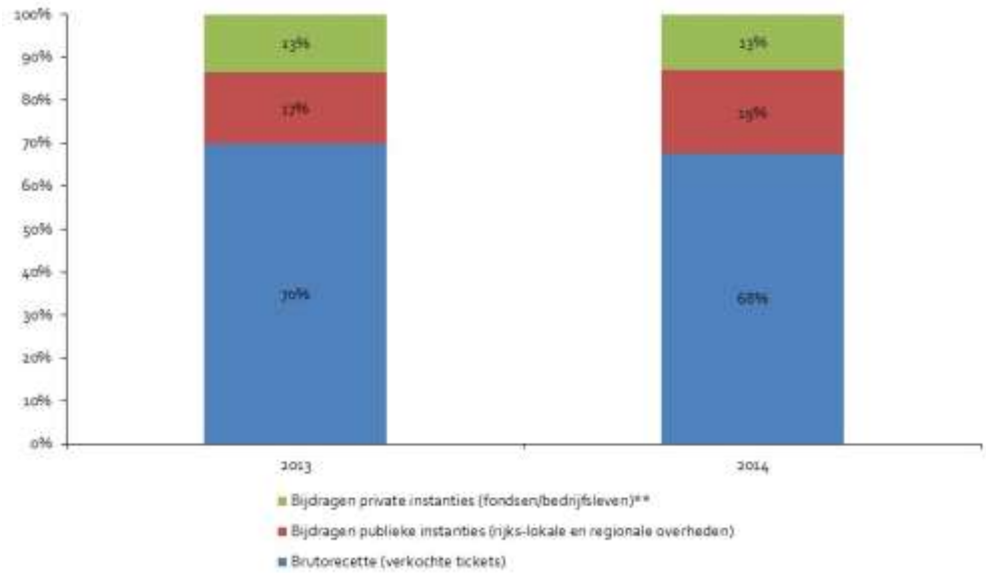
9.6.1 Bekostigingsmix op sectoraal niveau, 2013-2014

De resultaten van het Respons-onderzoek geven inzicht in de bekostigingsstructuur van festivals op macroniveau. Dit wil zeggen dat geen onderscheid is gemaakt tussen de bekostigingsmix per festival-categorie. In de data wordt onderscheid gemaakt tussen drie bekostigingsrubrieken:[75]

- Recettes: de bruto-opbrengsten van alle verkochte tickets
- Bijdragen overheden: bijdragen van overheden en semi-overheden
- Bijdragen private instanties: bijdragen van private instanties zoals fondsen en het bedrijfsleven.

De eigen inkomsten in de vorm van verkochte tickets vormen meer dan twee derde van de inkomsten van festivals in 2014. Ten opzichte van 2013 is er sprake van weinig verandering: het belang van de brutorecette aan de drie inkomstencategorieën is iets af-, en het belang van de inkomsten vanuit (semi-)overheden is iets toegenomen. De verandering is echter telkens maar 2%.

Afbeelding 9-7: Bekostiging festivals (2013-2014, excl. overige bestedingen bezoekers; bron: Respons; bewerking: Rebel/APE)

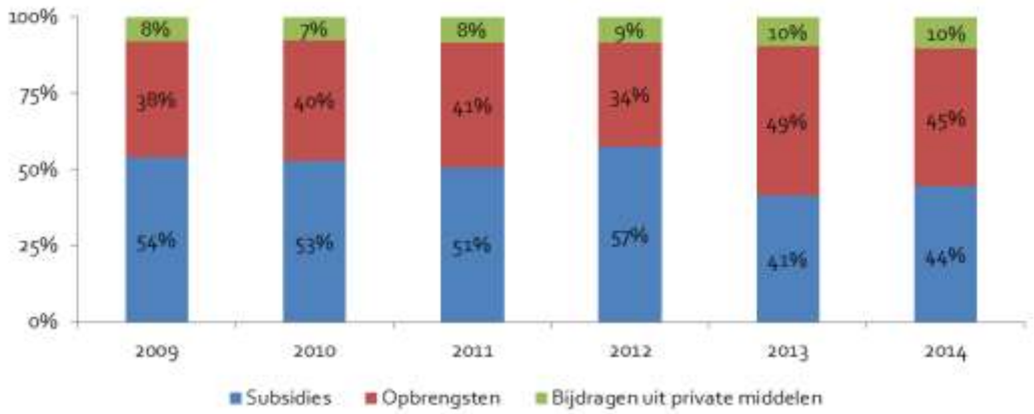
[75] Daarnaast zijn de bestedingen van bezoekers in kaart gebracht. Deze vallen echter niet onder het begrip van de bekostigingsmix zoals het in dit onderzoek wordt gehanteerd. De benoeming van de categorieën wijkt enigszins af van de benoeming in de andere hoofd-stukken van dit hoofdstuk. Aangezien we hier uit een onderzoek van een derde partij citeren, hanteren we de in dat onderzoek gebruik-te benoeming.

9.6.2 Bekostigingsmix van rijksgesubsidieerde festivals, 2009-2014

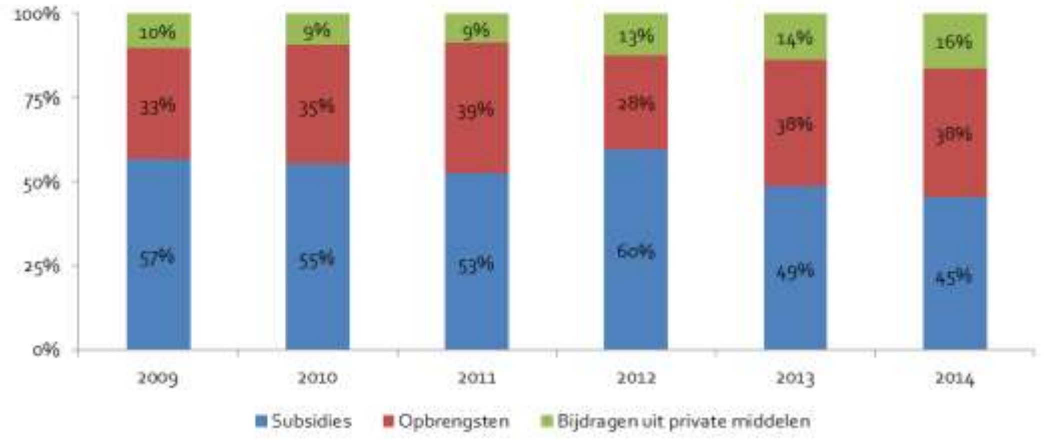
Aandeel subsidie, opbrengsten en bijdragen uit private middelen rijksgesubsidieerde festivals

Het gemiddelde aandeel subsidie in de totale inkomsten is bij zowel de rijksgesubsidieerde filmfestivals als bij de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals in het eerste jaar van de nieuwe subsidieperiode (2013) sterk afgenomen. Zie Afbeelding 9-8. Bij de rijksgesubsidieerde filmfestivals nam het aandeel subsidie in de totale inkomsten in 2013 t.o.v. 2012 af met 17 procentpunt. Zie Afbeelding 9-9. Bij de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals is het aandeel subsidie in 2013 t.v. 2012 met 11 procentpunt afgenomen. In 2012 was er zowel bij de filmfestivals als bij podiumkunstfestivals een piek te zien in het aandeel subsidie. Bij de filmfestivals komt dit doordat bij alle filmfestivals de subsidies in 2012 iets hoger zijn dan in het jaar ervoor en het jaar erna en tegelijkertijd zijn de eigen inkomsten bij alle filmfestivals in 2012 iets lager t.o.v. 2011 en 2013. Bij de podiumkunstfestivals wordt dit veroorzaakt door een festival waar de totale subsidie in 2012 ongeveer twee keer zo hoog is in 2012 t.o.v. 2011 en 2013 (Oerol) en een PK-festival waar de eigen inkomsten in 2012 ongeveer de helft zijn van de eigen inkomsten in 2011 en 2013 (Holland Festival). In beide sectoren maakten de subsidies in 2012 een ruime meerderheid uit van de totale inkomsten. In 2014 waren de rijksgesubsidieerde filmfestivals voor gemiddeld 44% afhankelijk van subsidie. Bij de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals was het gemiddelde aandeel subsidie 45% van de totale inkomsten in 2014. De eigen inkomsten bestaan uit opbrengsten en bijdragen uit private middelen. Het aandeel opbrengsten schommelt sterk bij zowel de rijksgesubsidieerde filmfestivals als de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals. Bij de rijksgesubsidieerde filmfestivals is het aandeel opbrengsten in de totale inkomsten gestegen van 38% in 2009 naar 45% in 2014. Bij de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals is het aandeel opbrengsten in de totale inkomsten gestegen van 33% in 2009 naar 38% in 2014. Het aandeel bijdragen uit private middelen in de totale inkomsten is bij de rijksgesubsidieerde filmfestivals redelijk stabiel met een lichte toename in 2012 en 2013. Bij de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals is er een grote toename van het aandeel bijdragen uit private middelen in de totale inkomsten in de jaren 2012, 2013 en 2014. Het aandeel nam toe van 9% in 2011 naar 16% in 2014.

Afbeelding 9-8: Bekostigingsmix rijksgesubsidieerde filmfestivals (bron: OCW/ Filmfonds/ gemeente Amsterdam; bewerking: APE/Rebel)

Afbeelding 9-9: Bekostigingsmix rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals (bron: OCW/ FPK; bewerking: APE/Rebel)

Ontwikkeling subsidies, opbrengsten en bijdragen uit private middelen rijksgesubsidieerde festivals, 2009-2014

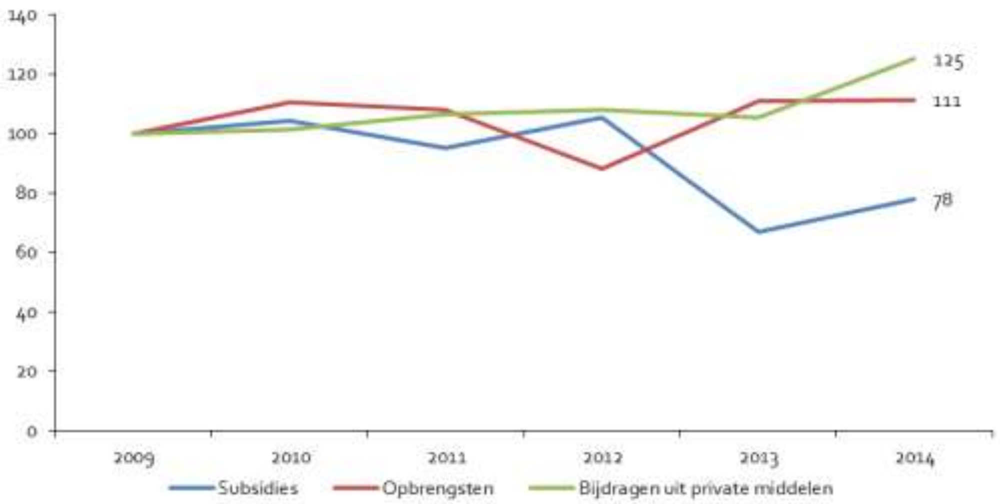
We zoomen nu wat dieper in op de ontwikkeling van de subsidies, de opbrengsten en de bijdragen uit private middelen. We zien dan inderdaad dat de subsidies in het eerste jaar van de nieuwe subsidieperiode zijn afgenomen. Bij de rijksgesubsidieerde filmfestivals zijn de subsidies in 2013 met 37% afgenomen t.o.v. 2012. Dit wordt deels gecompenseerd met 22% hogere eigen inkomsten. Bij de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals zijn de subsidies met 24% afgenomen in 2013 t.o.v. 2012. Dit wordt deels gecompenseerd door 18% hogere eigen inkomsten.

Over de hele periode 2009-2014 zijn bij de rijksgesubsidieerde filmfestivals de subsidies afgenomen met 22% en de eigen inkomsten toegenomen met 14%. Bij de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals zijn de subsidies in de periode 2009-2014 met 14% afgenomen en zijn de eigen inkomsten met 36% gestegen.

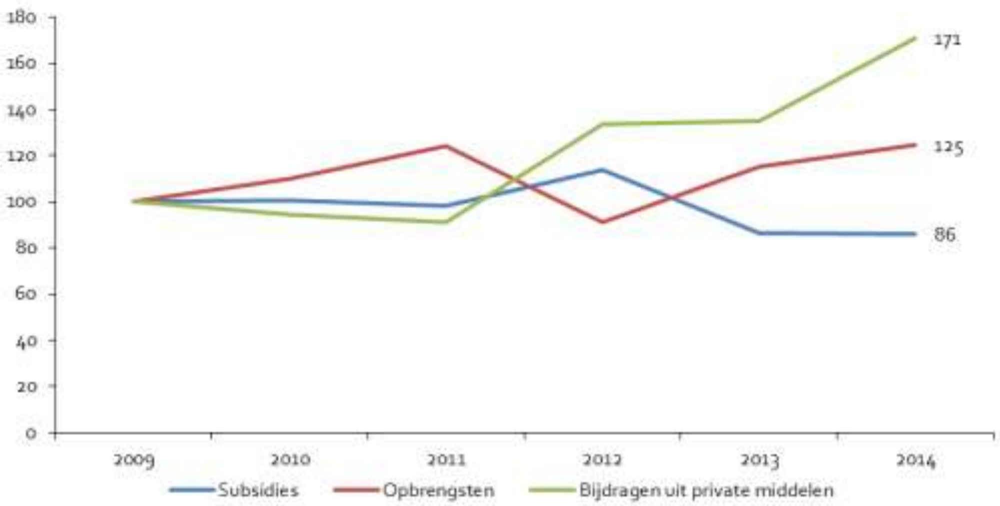
De eigen inkomsten bestaan bij zowel de rijksgesubsideerde filmfestivals als bij de rijksgesubsieerde podiumkunstfestivals voor het grootste deel uit opbrengsten. (Zie ook Afbeelding 9-8 en Afbeelding 9-9.) De opbrengsten zijn bij de rijksgesubsidieerde filmfestivals vrij volatiel. In 2012 is er een dip te zien, maar in 2013 zijn de opbrengsten weer toegenomen. In 2014 zijn de opbrengsten bij de rijksgesubsidieerde filmfestivals 11% hoger t.o.v. 2009. Bij de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals is in alle jaren t.o.v. het jaar ervoor steeds een stijging te zien in de opbrengsten, behalve in 2012. In dat jaar vond er een grote afname van de opbrengsten plaats. In 2014 zijn de opbrengsten bij de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals met 25% toegenomen t.o.v. 2009. De bijdragen uit private middelen zijn bij de rijksgesubsidieerde filmfestivals tot 2013 redelijk stabiel. In 2014 heeft er een grote stijging plaatsgevonden, waardoor in 2014 de bijdragen uit private middelen 25% hoger zijn t.o.v. 2009. Bij de rijksgebsubsidieerde podiumkunstfestivals vond er een grote stijging plaats van de bijdragen uit private middelen in 2012 en in 2014. Hierdoor zijn de bijdragen uit private middelen in 2014

71% hoger t.o.v. 2009.

Afbeelding 9-10: Ontwikkeling totale reële subsidies en totale reële eigen inkomsten rijksgesubsidieerde filmfestivals (index 2009=100; bron: OCW/ FPK; bewerking: APE/Rebel)

Afbeelding 9-11: Ontwikkeling totale reële subsidies en totale reële eigen inkomsten rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals (index 2009=100; bron: OCW/ FPK; bewerking: APE/Rebel)

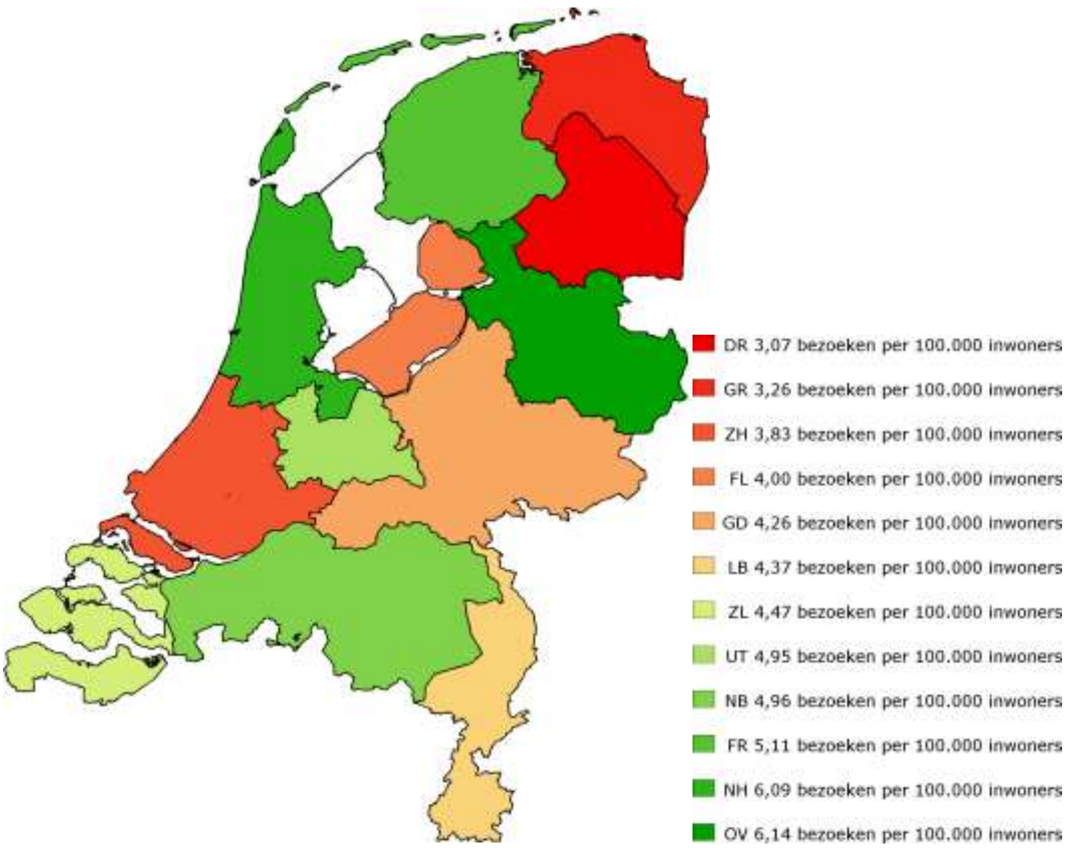
9.7 Regionale spreiding, 2009-2014

9.7.1 Regionale spreiding provincies, 2014

De analyse van de regionale spreiding is gebaseerd op data van het Respons-onderzoek die festival-aantallen en bezoekersaantallen per provincie tonen. Additioneel zijn hierbij landelijke festivals meegenomen, die niet aan één provincie toe te wijzen zijn.

In figuur 9-6 zien we het aanbod, het aantal festivals dat plaatsvond in de verschillende provincies. We zien dat met name in Noord-Holland relatief veel festivals plaatsvinden (21% van de festivals met 23% van de bezoeken, bij ruim 16% van de bevolking). In Limburg is het tegendeel het geval (ruim 6% van de festivals met ruim 4% van de bezoeken, bij bijna 7% van de bevolking.

Afbeelding 9-12: Aanbod van festivals per provincie per 100.000 inwoners (2014; bron: Respons; bewerking: Rebel/APE)

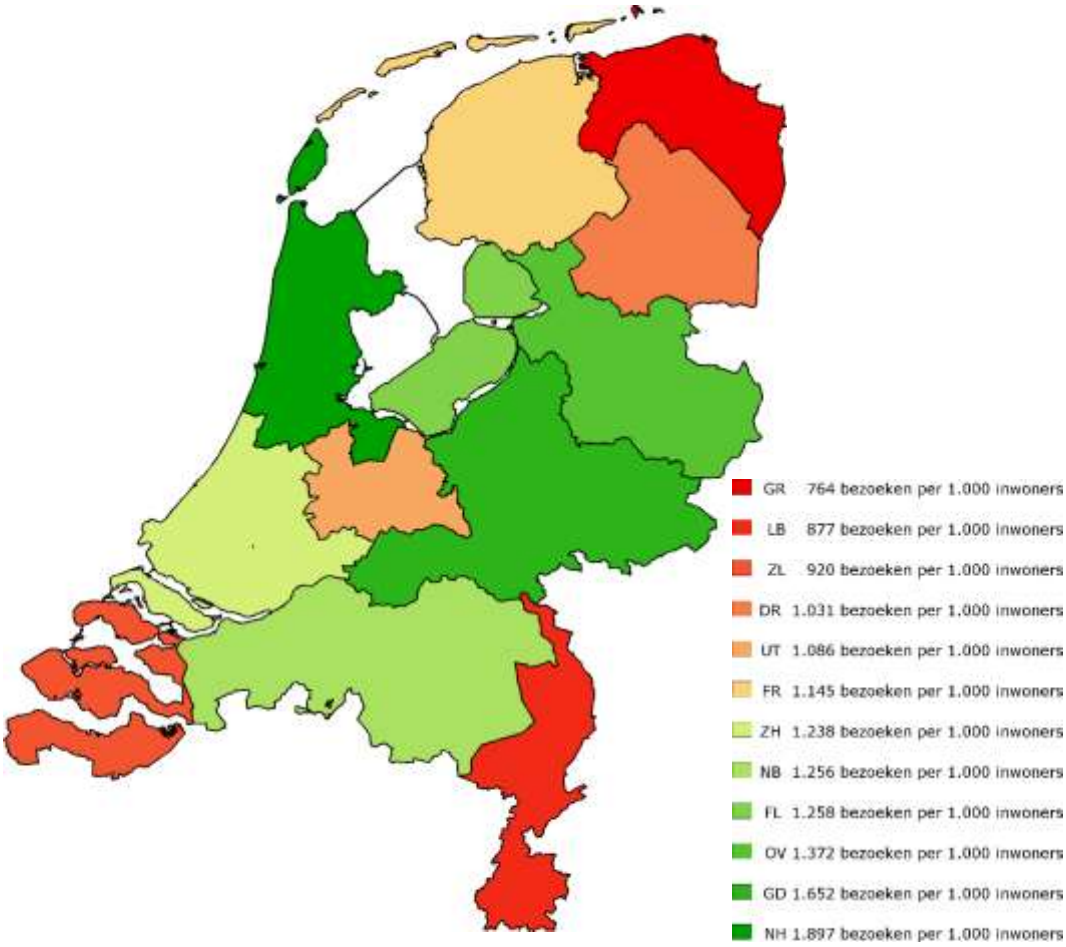

Naast het analyseren van het aanbod in termen van aantal festivals, zoals in bovenstaande afbeelding 9-6 gebeurt, kunnen we ook naar de omvang van de festivals kijken. Zo zien we dat in Gelderland gemiddeld grotere festivals plaatsvinden (11% van de festivals trekken 15% van de bezoeken). In

bijvoorbeeld Overijssel vinden daarentegen gemiddeld kleinere festivals plaats (9% van de festivals trekken 7% van de bezoeken).

Een tweede manier om naar de regionale spreiding te kijken is door in te zoomen op het aantal bezoeken dat per 1.000 inwoners wordt uitgebracht aan festivals. Afbeelding 9-13 maakt dit inzichtelijk. Uit afbeelding 9-13 blijkt dat het aantal bezoeken per 1.000 inwoners in Noord-Holland het hoogst is (1.897 bezoeken). Hier laat het bezoek in 2014 ook een duidelijke stijging zien (plus 26%). In 2013 was het aantal bezoeken per 1.000 inwoners nog het hoogst in Gelderland, maar hier is het aantal met 6% gedaald. De grootste stijging was er in Drenthe (plus 86%), de grootste daling in Limburg (min 16%).

Afbeelding 9-13: Bezoek aan festivals per provincie per 1.000 inwoners (2014; bron: Respons; bewerking: Rebel/APE)

9.7.2 Regionale spreiding G9 versus overige gemeenten, 2009-2014

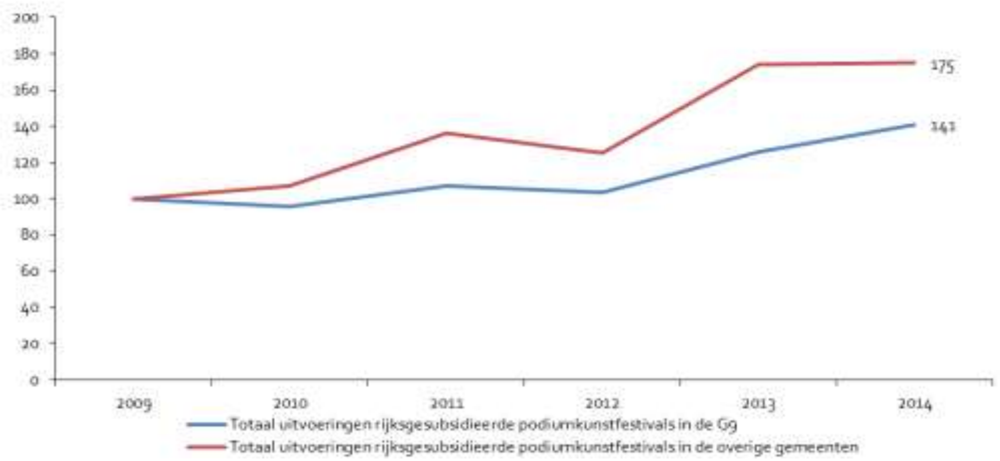
Verschillen tussen de festivals in de G9 en in de overige gemeenten kunnen alleen onderzocht worden voor de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals. Alle rijksgesubsidieerde filmfestivals liggen in de G9. Voor analyses voor de totale sector maken we gebruik van data van de Respons/VVEM. In deze data zitten geen gegevens over de plaats van de festivals.

Van de 13 rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals liggen er drie niet in de G9. Dit zijn Music Meeting (Nijmegen), Oerol (Terschelling) en November Music (Den Bosch).

Aanbod PK-festivals in de G9 en in de overige gemeente

Afbeelding 9-13 laat het aantal uitvoeringen op rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals in de G9 en in de overige gemeenten zien. Het aantal uitvoeringen op de PK-festivals in de G9 neemt geleidelijk toe: in 2014 is het aantal uitvoeringen met 41% toegenomen t.o.v. 2009. Buiten de G9 neemt is het aantal uitvoeringen sterker togenomen, namelijk met 75%.

Afbeelding 9-13: Ontwikkeling aantal uitvoeringen op rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals in de G9 en de overige gemeenten (index 2009=100; bron: OCW/ FPK; bewerking: APE/Rebel)

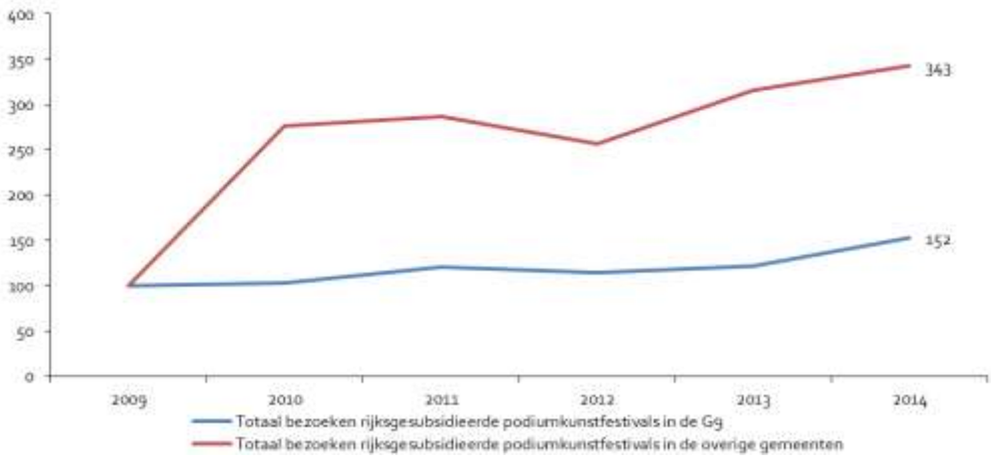

Aantal bezoeken PK-festivals in de G9 en in de overige gemeente

Afbeelding 9-14 laat de ontwikkeling van het bezoek aan rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals binnen en buiten de G9 zien. Het bezoek aan de Pk-festivals in de G9 is geleidelijk toegenomen. In 2014 is het bezoek met 52% toegenomen t.o.v. 2009. Het bezoek aan de rijksgesubsidieerde festivals buiten de G9 is meer dan verdrievoudigd. Dit komt door de toename van het bezoek in 2010 t.o.v.

2009 aan het theaterfestival Oerol dat op Terschelling plaatsvindt. Het bezoek aan dit festival is in 2010 t.o.v. 2009 verdrievoudigd, zoals in paragraaf 9.4.2 ook beschreven werd.[76]

Afbeelding 9-14: Ontwikkeling aantal bezoeken rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals in de G9 en de overige gemeenten (index 2009=100; bron: OCW/ FPK/ Filmfonds/ gemeente Amsterdam; bewerking: APE/Rebel)

9.8 Conclusies

In het trendhoofdstuk geven we de trends in het aanbod, het aantal bezoeken, prijzen en de bekostigingsmix van de rijksgesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten weer. Tabel 3-13 vat de belangrijkste trends samen.

[76] De bezoekstijging aan het Oerol Festival hangt samen met de invoering van de (relatief goedkope) passe-partoutregeling.

Tabel 9-5: Ontwikkeling van producties, uitvoeringen, bezoeken en reële toegangsprijzen van rijksgesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten (bron: OCW/ FPK/ Filmfonds/ gemeente Amsterdam; bewerking: APE/Rebel)

	Jaarlijkse mutatie (in %)			
Kenmerk	2009-2012 (oude subsidieperiode)	2012-2014 (nieuwe subsidieperiode[77])	2013-2014 (meest recent jaar)	2009-2014 (totale onderzoeksperiode)
Uitvoeringen rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals	3,0%	17,2%	8,3%	8,4%
Bezoek rijksgesubsidieerde filmfestivals	0,0%	8,7%	2,0%	3,4%
Bezoek rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals	17,4%	15,5%	16,0%	16,6%
Reële publieksinkomsten per bezoek rijksgesubsidieerde filmfestivals	-0,3%	-1,5%	0,8%	-0,8%
Reële publieksinkomsten per bezoek rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals	-11,0%	-22,1%	-5,4%	-15,6%
Reële prijs concurrerende vrijetijdsbestedingen (Consumentenprijsindex diensten cultuur en recreatie)	1,1%	0,3%	0,8%	0,8%

De meest belangrijke conclusies van het hoofdstuk luiden:

- In 2014 hebben er in Nederland in totaal 801 festivals met meer dan 300 bezoeken plaatsgevonden (3,5% groei ten opzichte van 2013). In iets meer dan de helft van de gevallen (438 festivals) gaat het om festivals met entreeheffing, in iets minder dan de helft van de gevallen (363 festivals) is het festival gratis toegankelijk. De verreweg grootste festivalcategorie gemeten aan het aantal festivals is de categorie 'muziek (podiumkunst)'. Met 553 van de 801 festivals in Nederland maakt deze categorie 69% van het totale festivalaanbod uit.
- Er zijn in 2014 in totaal 22,7 miljoen bezoeken aan festivals afgelegd (een stijging van bijna 6% ten opzichte van 2013), waarvan 65% aan gratis festivals. De grootste groep aan bezoeken valt onder de muziekfestivals met 14,3 miljoen bezoeken. Hiermee maken de muziekfestivals 63% uit van alle festivalbezoeken. Ongeveer 65% van de muziekfestivalbezoeken is gebracht aan betaalde festivals.

[77] De nieuwe subsidieperiode begon in 2013. In deze kolom worden de gemiddelde jaarlijkse ontwikkelingen in 2013 en 2014 gepresenteerd ten opzichte van 2012. In technische termen gaat het dus om een analyse '2012-2014', hoewel het de subsidieperiode vanaf 2013 betreft.

- In 2009-2014 is het bezoek aan rijksgesubsidieerde filmfestivals met 18% toegenomen. De reële publieksinkomsten per bezoek zijn in dezelfde periode afgenomen met 4%.
- Het bezoek aan rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals is in 2009-2014 meer dan verdubbeld. Daarbij zijn de reële publieksinkomsten per bezoek meer dan gehalveerd. Een en ander is te verklaren door de invloed van een outlier. Het trekken van een sectorbrede conclusie is daarom niet opportuun.
- Muziekfestivals hebben met gemiddeld rond de 29 euro de hoogste gemiddelde publieksinkomsten per bezoek, 2 euro meer dan in 2013. Theaterfestivals en beeldende-kunstfestivals hebben gemiddelde publieksinkomsten van 11 euro per bezoek. Overige kunst- en cultuurfestivals hebben gemiddelde publieksinkomsten van 11 euro per bezoek. Bij de theaterfestivals was er sprake van een forse daling ten opzichte van 2013: toen waren de gemiddelde publieksinkomsten nog 16 euro per bezoek.
- De verhouding tussen inkomsten uit recettes (ca. 155 miljoen euro) en inkomsten vanuit bijdragen door (semi-)overheden (ca. 44,3 miljoen euro) is 3,5:1. Telt men de inkomsten uit private instanties zoals fondsen en bedrijven (ca. 30 miljoen euro) op bij de recettes dan verhoudt zich dit tot de bijdragen van (semi-)overheden met 4,2:1.
- In 2014 waren de rijksgesubsidieerde filmfestivals voor gemiddeld 44% afhankelijk van subsidie. Bij de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals was het gemiddelde aandeel subsdie 45% van de totale inkomsten in 2014.
- Bij de rijksgesubsidieerde filmfestivals zijn de subsidies in 2013 met 37% afgenomen t.o.v. 2012. Dit wordt deels gecompenseerd met 22% hogere eigen inkomsten. Bij de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals zijn de subsidies met 24% afgenomen in 2013 t.o.v. 2012. Dit wordt deels gecompenseerd door 18% hogere eigen inkomsten.
- In de provincie Noord-Holland vinden de meeste festivals plaats. Deze provincie trekt ook de meeste bezoeken, zowel in absolute termen als relatief per 1.000 inwoners. Hier laat het bezoek in 2014 ook een duidelijke stijging zien (plus 26%). In 2013 was het aantal bezoeken per 1.000 inwoners nog het hoogst in Gelderland, maar hier is het aantal met 6% gedaald. De grootste stijging was er in Drenthe (plus 86%), de grootste daling in Limburg (min 16%).

10 Prijs- en inkomenselasticiteit

10.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de prijs- en inkomenselasticiteit voor de bioscopen, de musea (alle musea en rijksmusea afzonderlijk), rijksgesubsidieerde podiumkunsten (per genre, maar wel BIS en FPK bij elkaar opgeteld), VSCD, VNPF en rijksgesubsidieerde festivals (film en podiumkunsten afzonderlijk) behandeld. Voor de festivals hebben we geen gegevens op festivalniveau behalve voor de rijksgesubsidieerde festivals (filmfestivals en podiumkunstfestivals). De schatting voor de rijksgesubsidieerde filmfestivals is vanwege het kleine aantal filmfestivals minder nauwkeurig. Van de VVTP zijn er onvoldoende gegevens beschikbaar om een nauwkeurig model te schatten. Voor de beeldende kunst zijn de brongegevens niet voldoende.

De methode die gebruikt wordt om de prijs- en inkomenselasticiteit vast te stellen komt grotendeels overeen met de methode die gebruikt is in 2012 voor het onderzoek naar de effecten van de economische crisis in de cultuursector.[78] Een belangrijk verschil is dat eerder voor de bioscopen en de musea een model werd geschat met gegevens op geaggregeerd niveau, die afkomstig waren van de NVB respectievelijk het CBS. Nu maken we voor de bioscopen gebruik van gegevens per bioscoop van de NVB en voor de Musea kunnen we gebruik maken van gegevens per museum van Museana/Respons.

De indeling van het hoofdstuk is als volgt. Paragraaf 10.2 behandelt de micro-economische theorie van het consumentengedrag in hoofdlijnen zoals deze ook in het onderzoek naar de effecten van de economische crisis in de cultuursector (2012) werd behandeld. Deze theorie gaat uit van de rol van de (potentiële) bezoeker als consument van culturele activiteiten. Paragraaf 10.3 gaat in op het gehanteerde econometrische model. In paragraaf 10.4 t/m 10.9 komen achtereenvolgens de resultaten voor de bioscopen, rijksgesubsidieerde podiumkunstgezelschappen, VSCD-podia, VNPF-podia, musea en rijksgesubsidieerde festivals aan bod. Hierbij wordt waar mogelijk een vergelijking gemaakt met de prijs- en inkomenselasticiteiten uit het onderzoek naar de effecten van de economische crisis in de cultuursector dat in 2012 door APE is uitgevoerd. In paragraaf 10.9 volgen de conclusies.

10.2 Theorie: consumentengedrag bezoekers

In de meest elementaire zin komt het micro-economische model op het volgende neer. Consumenten beschikken over voldoende informatie om een pakket van consumptiegoederen te kiezen, en handelen rationeel en consistent. Gegeven hun beschikbare inkomen (= de bestedingsruimte), de prijzen van verschillende goederen en diensten, en hun preferenties schaffen zij een zodanig pakket van goederen en diensten aan dat zij hun individuele behoeften ('nut') optimaal bevredigen. Dit economische optimalisatieproces leidt tot een stelsel van relaties ('vraagfuncties'), waarin de vraag naar de

---

[78] Blankers et al. (2012). Effecten van de economische crisis in de cultuursector. Onderzoek voor het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Den Haag.

verschillende goederen en diensten – zoals het bezoek aan musea en podia – afhangt van het beschikbare inkomen en de prijzen.

Complementaire kosten

In het optimalisatieproces van consumenten gaat het niet alleen om de prijs van het product zelf – in dit geval de toegangsprijs van een museum of van een voorstelling – maar evenzeer om de prijzen van andere goederen en diensten. Bij een museumbezoek of een bezoek aan een voorstelling spelen ook de prijzen van *complementaire* goederen en diensten, en de prijzen van concurrerende vrijetijdsalternatieven (substituten) een rol. Complementaire (= bijkomende) kosten zijn bijvoorbeeld reiskosten, de aanschaf van een catalogus, horecabestedingen, enzovoort. In de regel zijn de bijkomende kosten van een bezoek aan een voorstelling ruwweg even groot als de kosten van toegangsgelden; bij een museumbezoek zijn de bijkomende kosten zelfs aanzienlijk hoger dan de kosten van de toegangsgelden. Dat laatste geldt in het bijzonder voor buitenlandse toeristen en Nederlandse bezoekers die van ver komen. Deze publieksgroepen zijn minder gevoelig voor de hoogte van de toegangsprijs dan de andere bezoekers, omdat ze al veel kosten gemaakt hebben en de toegangsprijs slechts een klein deel van de totale kosten van een bezoek aan museum of een voorstelling beslaat.

Concurrerende vrijetijdsactiviteiten

Het prijsniveau van concurrerende vrijetijdsactiviteiten – de *substituten* - beïnvloedt het bezoek eveneens. Als concurrerende vrijetijdsactiviteiten beduidend duurder of sneller in prijs stijgen dan musea of podiumkunsten, kiezen mensen eerder voor een bezoek aan een museum of een voorstelling. De invloed van de prijzen van concurrerende vrijetijdsactiviteiten hangt af van het karakter van een museum of een voorstelling. Naarmate meer wordt geconcurreerd met recreatieve voorzieningen is de prijsgevoeligheid van het bezoek groter. Daarentegen geldt hoe meer 'highbrow' en unieker het museum of de voorstelling is, des te ongevoeliger het publiek is voor de hoogte van de prijzen. Ook bij unieke 'blockbusters' is de prijsgevoeligheid van het publiek in de regel beperkt. De geringe prijsgevoeligheid van het bezoek aan bijzondere tentoonstellingen en succesfilms hangt mede samen met de sterkte van de consumentenpreferenties.

Inkomen van consumenten

Naast de (toegangs)prijzen is ook het inkomen van consumenten van belang voor het bezoek aan culturele activiteiten. Een hoger inkomen betekent een grotere bestedingsruimte. Dit leidt tot meer financiële ruimte voor het brengen van een bezoek aan een culturele activiteit. Als de toegangsprijzen stijgen, maar minder snel dan het beschikbare inkomen, zijn de effecten van de hogere toegangsprijzen op het aantal bezoeken in de regel beperkt. Dit is een cruciale factor bij de analyse van prijsveranderingen in de tijd. Daarom moeten de effecten van eventuele prijsveranderingen altijd in *samenhang* met de inkomensontwikkeling worden bezien. Econometrische analyses waarop de schattingen van

prijselasticiteiten doorgaans berusten, houden expliciet rekening met deze en andere verwevenheden tussen de verschillende determinanten van het bezoek aan culturele activiteiten.

Personen met hogere inkomens hebben doorgaans een hogere opleiding en sterker ontwikkelde preferenties voor culturele activiteiten.[79] Kenmerkend voor het bezoek aan culturele activiteiten is dat *gewoontevorming* vaak een belangrijke rol speelt. Mensen die gewend zijn een museum of een voorstelling te bezoeken, zijn vaak maar beperkt geneigd dit gedrag te veranderen wanneer hun inkomen daalt of de toegangsprijzen stijgen. De andere kant van de medaille is dat mensen die niet gewend zijn een museum of een podium te bezoeken zich niet zo snel door gratis toegang of verlaagde toegangsprijzen laten verleiden tot een bezoek. Dit min of meer hardnekkig vasthouden aan bestaande gewoonten geeft aan hoe belangrijk de rol van determinanten van de preferentiestructuur, zoals opvoeding, culturele ervaringen op jeugdige leeftijd, sociale achtergrond en socialisatieprocessen is. Daardoor wordt het bezoek aan culturele activiteiten verhoudingsgewijs – in ieder geval op korte termijn – *beperkt* beïnvloed door economische factoren. Op lange termijn is de kwantitatieve betekenis van economische factoren voor het bezoek aan culturele activiteiten groter, omdat zij op termijn de preferenties van (potentiële) bezoekers mede kunnen beïnvloeden.

Beschikbare vrije tijd

De rol van de beschikbare vrije tijd (het tijdsbudget) wordt in ons onderzoek niet expliciet gemodelleerd, hoewel het duidelijk is dat het bezoek aan een culturele activiteit tijd vergt van een bezoeker en dat die tijd vaak aan beperkingen onderhevig is.[80] Dat laatste komt tot uiting in de waarde die aan de (vrije) tijd wordt toegekend (= tijdprijs). De effecten van tijdprijzen op het aantal bezoeken blijken echter lastig empirisch vast te stellen en zijn bovendien in de praktijk veelal bescheiden.[81] Daarom kiezen wij er in ons onderzoek voor om de rol van vrije tijd alleen impliciet in beschouwing te nemen.

10.3 Econometrisch model en beperkingen

Schattingen van de prijselasticiteit van het bezoek aan bioscopen, podia, musea en festivals berusten op het hiervoor geschetste raamwerk, dat per deelsector verder wordt uitgewerkt of aangepast. We beschikken niet over gegevens over het consumptiegedrag van afzonderlijke (potentiële) bezoekers, maar alleen over cijfers op het niveau van alle consumenten van een culturele activiteit samen. Daarom hebben de analyse en de modelschattingen steeds betrekking op de *gemiddelde* (representatieve) consument. Voor deze consument proberen wij per culturele instelling de ontwikkeling van het bezoek - benaderd via het aantal bezoeken per instelling per hoofd van de bevolking – te verklaren. Een analyse op het niveau van individuele voorstellingen of tentoonstellingen valt buiten het bestek van

---

[79] Het effect van preferenties en bestedingsruimte is dus in de praktijk moeilijk van elkaar te onderscheiden.

[80] Becker, G.S., 1965, A theory of the allocation of time, *Economic Journal* 75, nr. 3, blz. 32-47.

[81] Groot, N. de, 2008, Increasing the price of theater, a modern tragedy? A panel data study on the price elasticity of the performing arts in the Netherlands, Master thesis of Econometrics, Universiteit van Amsterdam.

dit onderzoek, dat zich conform de meeste andere onderzoeken op dit terrein richt op de bepaling van de (gemiddelde) prijselasticiteiten voor deelsectoren c.q. genres.

Inflatiecorrectie

Om te corrigeren voor *inflatie,* worden alle in geld uitgedrukte variabelen – de toegangsprijzen, de prijs van substituten en het beschikbare inkomen – gedeeld door de consumentenprijsindex (CPI). In de voorgaande hoofdstukken is dit eveneens gedaan. Daar berusten de analyses steeds op reële inkomens en reële prijzen. Het aantal bezoeken aan culturele activiteiten wijzigt zich immers niet wanneer alle prijzen en het beschikbare inkomen met hetzelfde percentage veranderen; het gaat dus om het effect van *reële veranderingen*.

Standaardisatie bevolkingsomvang

Verder worden het aantal bezoeken en het beschikbare inkomen in de analyses gestandaardiseerd voor de *bevolkingsomvang*. Een grotere bevolking in Nederland (of een gemeente) leidt er enerzijds toe dat het aantal (potentiële) bezoekers aan culturele activiteiten toeneemt, terwijl anderzijds bij een gelijkblijvend nationaal inkomen het aantal personen stijgt waarover dit inkomen moet worden verdeeld.

Correctie voor gewoontevorming

In de modellering wordt rekening gehouden met *gewoontevorming*. Alle analyses zijn op instellingsniveau. Het effect van gewoontevorming kan daarom verdisconteerd worden via een instellingsspecifieke constante term (fixed effects). Dit is een waarde die per instelling varieert maar die over de tijd gelijk blijft. Als we een gewoon lineair model zouden schatten zonder eerste verschillen te nemen dan zouden we voor iedere instelling een coëfficiënt moeten schatten. Het aantal waarnemingen om een dergelijk model te bepalen is te klein; we hebben immers slechts 6 waarnemingen (jaren) per instelling. Daarom nemen we niet de aantallen per instelling per jaar maar gebruiken we eerste verschillen. Dit houdt in dat wordt gekeken naar het verschil van de waarde van een variabele in een bepaald jaar t.o.v. de waarde van die variabele in het jaar ervoor. De instellingsspecifieke termen variëren niet over de jaren en zijn daardoor na het nemen van de eerste verschillen gelijk aan 0.

Logaritmische transformatie

In het model waarmee het bezoek aan de culturele activiteiten wordt verklaard uit de geschetste economische determinanten worden alle variabelen logaritmisch getransformeerd. Dit type model is gebruikelijk voor de vraag naar niet-noodzakelijke levensbehoeften (`non necessities'). Door deze werkwijze kunnen de coëfficiënten van de geschatte modellen direct worden geïnterpreteerd als

elasticiteiten: ze geven aan met welk percentage het aantal bezoeken aan een culturele activiteit verandert als één van de determinanten van het bezoek met één procent wordt verhoogd.

Veronderstelling constante prijs- en inkomenselasticiteit

In onze analyses veronderstellen we dat de geschatte prijs- en inkomenselasticiteiten constant zijn voor het geanalyseerde bereik van de bezoeken, prijzen en inkomens. Strikt genomen, kan de prijs-elasticiteit bijvoorbeeld variëren met de hoogte van de toegangsprijzen. In de praktijk zijn er geen exorbitante prijsverhogingen of verlagingen geweest. De veronderstelling dat de prijs- en inkomens-elasticiteiten (vrijwel) niet variëren, vormt daarom vooralsnog geen serieuze beperking. Bij eventuele forse prijsstijgingen of prijsdalingen in de toekomst zouden de geschatte constante prijs- en inkomenselasticiteiten te beperkend zijn.[82]

Besteedbaar inkomen

Om het inkomenseffect te meten nemen we het gemiddelde reële netto besteedbaar inkomen per jaar van alle inwoners van Nederland. Dit levert een beperking op, vooral bij de musea. De publieksinkomsten en de bezoeken zijn inclusief publieksinkomsten en bezoeken van mensen uit het buitenland. Het besteedbare inkomen van deze bezoekers kan niet in de modelspecificatie worden opgenomen, omdat we niet precies weten waar deze mensen vandaan komen. Dit is vooral een beperking bij de grote musea zoals het Rijksmuseum en het van Gogh museum. Dit zou opgelost kunnen worden door alleen de publieksinkomsten en bezoeken van mensen uit Nederland te nemen, maar deze data zijn vaak incompleet, vooral bij de musea. Bij Nederlands gesproken voorstellingen zal dit geen probleem opleveren.

Multicollineariteit prijs van substituten en besteedbaar inkomen

Veranderingen in het aantal bezoeken aan een culturele instelling hangen niet alleen af van de toegangsprijzen van de culturele instelling zelf maar ook van de prijzen van concurrerende vrijetijdsactiviteiten en het besteedbare inkomen van de consument. De meest accurate schatting van de prijs- en inkomenselasticiteit krijgen we als rekening wordt gehouden met alle factoren die het consumentengedrag beïnvloeden.

Het consumentengedrag kan beïnvloed worden door de prijs van substituten. Deze wordt bepaald met behulp van de consumentenprijsindex recreatie en cultuur afkomstig van het CBS. Deze wordt vervolgens gecorrigeerd voor de algemene inflatie die ook afkomstig is van het CBS. De gegevens die gebruikt kunnen worden voor de modelschatting bestaan uit zes cijfers, namelijk voor ieder jaar in de

[82] Blankers et al. (2012). Effecten van de economische crisis in de cultuursector. Onderzoek voor het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Den Haag.

periode 2009-2014 één getal. Het is dus een beperkt aantal waarnemingen. De variabele besteedbaar inkomen is gebaseerd op de variabele gemiddeld besteedbaar inkomen afkomstig van het CBS.[83] Van het gemiddelde besteedbare inkomen zijn er ook 6 waarnemingen. Van deze twee variabelen wordt het eerste verschil genomen waardoor er nog 5 waarnemingen van het besteedbare inkomen en van de prijs van substituten resteren. Deze twee variabelen zijn zeer sterk gecorreleerd.[84] Als we de variabelen beide in een model zouden opnemen ontstaan problemen. Dit noemen we in de econometrie 'multicollineariteit'. Dit gaat ten koste van de betrouwbaarheid van de schattingsresultaten. We kunnen daarom maar één van de twee variabelen in het model opnemen als we betrouwbare resultaten willen krijgen. De prijs van substituten is gebaseerd op de prijsindex recreatie en cultuur. Dit is een vrij breed gedefinieerde index. Recreatie kan bijvoorbeeld ook een bezoek aan een pretpark zijn. We kiezen ervoor om het besteedbare inkomen te handhaven, omdat de relatie tussen besteedbaar inkomen en bestedingen beter interpreteerbaar is.

Schattingsmethode

Alle modellen zijn geschat met de kleinste kwadraten methode (OLS).

Betrouwbaarheid prijs- en inkomenselasticiteit

De prijselasticiteit kan als er voldoende instellingen in het panel zitten vrij betrouwbaar worden vastgesteld. De betrouwbaarheid van de inkomenselasticiteit is lager omdat dit slechts op 6 waarnemingen gebaseerd is: voor ieder jaar één waarneming. Dit kan betekenen dat het effect van het inkomen ook de invloed van trends bevat. Als het besteedbare inkomen over de jaren heen omhoog (omlaag) gaat en er bestaat een algemene trend dat een culturele instelling steeds meer (minder) bezocht wordt dan wordt de inkomenselasticiteit overschat (onderschat).

Econometrisch model bioscopen en musea in dit onderzoek t.o.v. het onderzoek uit 2012

Voor de bioscopen en de musea is er in het onderzoek dat in 2012 is uitgevoerd gebruikt gemaakt van geaggregeerde data. Dat wil zeggen dat er per jaar één waarneming is voor het bezoek en één waarneming van de benaderde prijs op macroniveau. Het aantal bezoeken is in dat geval opgeteld voor alle bioscopen (musea) samen. Dit zijn minder gedifferentieerde data dan de data die we dit jaar gebruikt hebben. Nu kijken we naar het totale aantal bezoeken in een jaar en de benaderde gemiddelde prijs in een bepaald jaar per bioscoop (museum). In het model dat in 2012 is gebruikt werd de gewoontevorming in het model meegenomen door het aantal bezoeken in het voorgaande jaar op macroniveau in het model op te nemen. Nu wordt voor gewoontevorming per bioscoop gecorrigeerd

---

[83] CBS Statline tabel: Gemiddeld inkomen; personen in particuliere huishoudens naar kenmerken.

[84] Correlatiecoëfficiënt van het reële besteedbaar inkomen en de reële prijs van substituten is -0,921 met een p-waarde<0,01.

door het verschil te nemen in bezoek aan een bioscoop (museum) en het bezoek aan dezelfde bioscoop (hetzelfde museum) in het jaar ervoor.

In het algemeen geldt dat het gebruik van meer waarnemingen op een meer gedetailleerd niveau nauwkeurigere resultaten oplevert. Nog beter zou het zijn als we waarnemingen zouden hebben op het niveau van het individu. Op dit moment hebben we geen beschikking over data op het niveau van de potentiële bezoeker. We gebruiken daarom nu de best mogelijke optie, namelijk data op instellingsniveau.

10.4 Prijs- en inkomenselasticiteit bioscopen

In Tabel 10-1 staan de geschatte prijs- en inkomenselasticiteit van bioscopen. De prijselasticiteit is niet significant. We hebben met het geschatte model niet kunnen aantonen dat de toegangsprijzen van de bioscopen samen hangen met het bioscoopbezoek. Dit kan komen doordat er weinig variatie zit in de reële toegangsprijzen. In 2014 t.o.v. 2009 is de gemiddelde reële toegangsprijs met nog geen 2 euro gestegen. Het kan ook komen door blockbusters en/of de opkomst van 3D-films. In 2009 was de eerste grote 3D-film in de bioscopen te zien: Avatar. En in 2012 draaide The Hobbit: The Desolation of Smaug in 3D in de bioscopen. Dit was in 2012 de film met de hoogste kassa-opbrengst.[85] Dit soort 3D-films zijn vaak duurder dan gewone films en worden toch heel goed bezocht. Dit kan ervoor zorgen dat er een positieve relatie is (niet significant) tussen de benaderde toegangsprijs van een bioscoop en het bezoek, terwijl deze films niet worden bezocht omdat ze duurder zijn.

Mede door deze bijzondere situatie van de bioscoopindustrie zijn de prijselasticiteiten niet goed te vergelijken met de prijselasticiteit die is vastgesteld bij het onderzoek naar prijs- en inkomenselasticiteiten in 2012.[86] Wat ook voor verschillen kan zorgen is een verschil in de gebruikte data en de daarmee samengaande modelspecificatie: De prijselasticiteit is destijds vastgesteld met geaggregeerde data over de periode 1973-2011. Voor dit onderzoek maken we gebruik van gegevens per bioscoop in de periode 2009-2014.

De inkomenselasticiteit die we hier hebben vastgesteld is negatief en significant (-3,17%), terwijl de inkomenselasticiteit die in 2012 is vastgesteld positief en significant was (0,89%). Zoals beschreven in paragraaf 10.3 is de inkomenselasticiteit minder betrouwbaar dan de prijselasticiteit. Het gemiddelde reële beschikbare inkomen neemt per jaar licht af in de periode 2009 t/m 2014, terwijl het bezoek aan de bioscopen toeneemt in de periode 2009 t/m 2014. Dit hoeft geen causaal verband te zijn en kan op toeval berusten.

---

[85] Nederlandse Vereniging van Filmdistibuteurs.

[86] Blankers et al. (2012). Effecten van de economische crisis in de cultuursector. Onderzoek voor het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Tabel 10-1: Econometrisch model van het bezoek aan de bioscopen, 2009-2014 (bron: NVB; bewerking: APE/Rebel)

Verklarende variabelen	Coëfficiënt[a]	P-waarde
Toegangsprijs bioscoop	0,319	0,497
Beschikbaar inkomen	-3,167**	0,031
Verklaarde variantie (R^2)	0,008	
Aantal bioscopen	201	

[a] Exclusief de fixed effects per bioscoop. De overige variabelen zijn logaritmisch getransformeerd.
***=significant met een betrouwbaarheid van 99%;
**=significant met een betrouwbaarheid van 95%;
*=significant met een betrouwbaarheid van 90%.

10.5 Prijs- en inkomenselasticiteit rijksgesubsidieerde podiumkunsten (BIS en FPK) per genre

Totaal rijksgesubsidieerde podiumkunstgezelschappen

In Tabel 10-2 staan de geschatte prijs- en inkomenselasticiteit van alle rijksgesubsidieerde podiumkunstgezelschappen samen. De prijselasticiteit van rijksgesubsidieerde podiumkunstgezelschappen is negatief: Als de (reële) toegangsprijs van rijksgesubsidieerde voorstellingen met 1% toeneemt (afneemt), daalt (stijgt) het bezoek aan rijksgesubsidieerde voorstellingen met 0,36%. Deze prijselasticiteit is iets lager dan de prijselasticiteit van de voorstellingen van BIS-gezelschappen (-0,57%.) en van de voorstellingen van FPK-gezelschappen (-0,45%) die in 2012 zijn vastgesteld.

De inkomenselasticiteit is niet significant.

Tabel 10-2: Econometrisch model van het bezoek aan rijksgesubsidieerde podiumkunstgezelschappen, 2009-2014 (bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Verklarende variabelen	Coëfficiënt[a]	P-waarde
Toegangsprijs rijksgesubsidieerde podiumkunsten	-0,357***	0,001
Beschikbaar inkomen	1,367	0,350
Verklaarde variantie (R^2)	0,118	
Aantal gezelschappen	77	

[a] Exclusief de fixed effects per gezelschap. De overige variabelen zijn logaritmisch getransformeerd.
***=significant met een betrouwbaarheid van 99%;
**=significant met een betrouwbaarheid van 95%;
*=significant met een betrouwbaarheid van 90%.

Dans

In Tabel 10-3 staan de geschatte prijs- en inkomenselasticiteit van rijksgesubsidieerde dansvoorstellingen. De prijselasticiteit van dansvoorstellingen is negatief: Als de (reële) toegangsprijs van dansvoorstellingen met 1% toeneemt (afneemt), daalt (stijgt) het bezoek aan rijksgesubsidieerde dansvoorstellingen met 0,46%. Deze prijselasticiteit komt heel dicht in de buurt van de prijselasticiteit van dansvoorstellingen van FPK-gezelschappen die in 2012 is vastgesteld. Deze prijselasticiteit is geschat op -0,40%.

De inkomenselasticiteit is niet significant.

Tabel 10-3: Econometrisch model van het bezoek aan rijksgesubsidieerde dansgezelschappen, 2009-2014 (bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Verklarende variabelen	Coëfficiënt[a]	P-waarde
Toegangsprijs rijksgesubsidieerde podiumkunsten	-0,456*	0,068
Beschikbaar inkomen	0,843	0,787
Verklaarde variantie (R^2)	0,212	
Aantal gezelschappen	14	

[a] Exclusief de fixed effects per dansgezelschap. De overige variabelen zijn logaritmisch getransformeerd.
***=significant met een betrouwbaarheid van 99%;
**=significant met een betrouwbaarheid van 95%;
*=significant met een betrouwbaarheid van 90%.

Muziek

In Tabel 10-4 staan de geschatte prijs- en inkomenselasticiteit van rijksgesubsidieerde muziekvoorstellingen. De prijselasticiteit van muziekvoorstellingen is negatief: Als de (reële) toegangsprijs van muziekvoorstellingen met 1% toeneemt (afneemt), daalt (stijgt) het bezoek aan rijksgesubsidieerde dansvoorstellingen met 0,73%. In het onderzoek van 2012 is de prijselasticiteit van muziekvoorstellingen voor BIS-gezelschappen en FPK-gezelschappen afzonderlijk vastgesteld. De prijselasticiteit van de muziekvoorstellingen van FPK-gezelschappen was -0,53 en die van BIS-gezelschappen -0,80. De prijselasticiteit die we nu hebben vastgesteld ligt hier tussenin.

De inkomenselasticiteit is niet significant.

Tabel 10-4: Econometrisch model van het bezoek aan rijksgesubsidieerde muziekgezelschappen, 2009-2014 (bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Verklarende variabelen	Coëfficiënt[a]	P-waarde
Toegangsprijs rijksgesubsidieerde podiumkunsten	-0,733***	0,000
Beschikbaar inkomen	2,036	0,328
Verklaarde variantie (R^2)	0,383	
Aantal gezelschappen	21	

[a] Exclusief de fixed effects per muziekgezelschap. De overige variabelen zijn logaritmisch getransformeerd.
***=significant met een betrouwbaarheid van 99%;
**=significant met een betrouwbaarheid van 95%;
*=significant met een betrouwbaarheid van 90%.

Opera en muziektheater

In Tabel 10-5 staan de geschatte prijs- en inkomenselasticiteit van voorstellingen van rijksgesubsidieerde opera- en muziektheaterinstellingen. Deze prijselasticiteit is negatief: Als de (reële) toegangsprijs van opera- en muziektheatervoorstellingen met 1% toeneemt (afneemt), daalt (stijgt) het bezoek aan opera- en muziektheatervoorstellingen met 0,65%.

We hebben geen significant effect kunnen vaststellen van de hoogte van het reële beschikbare inkomen op het bezoek.

Tabel 10-5: Econometrisch model van het bezoek aan rijksgesubsidieerde opera en muziektheater gezelschappen, 2009-2014 (bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Verklarende variabelen	Coëfficiënt[a]	P-waarde
Toegangsprijs rijksgesubsidieerde podiumkunsten	-0,647***	0,005
Beschikbaar inkomen	2,991	0,509
Verklaarde variantie (R^2)	0,442	
Aantal gezelschappen	8	

[a] Exclusief de fixed effects per opera en muziektheater. De overige variabelen zijn logaritmisch getransformeerd.
***=significant met een betrouwbaarheid van 99%;
**=significant met een betrouwbaarheid van 95%;
*=significant met een betrouwbaarheid van 90%.

Theater

In Tabel 10-6 staan de geschatte prijs- en inkomenselasticiteit van rijksgesubsidieerde theatervoorstellingen. De prijselasticiteit van theatervoorstellingen is negatief, maar kleiner dan bij de andere genres binnen de rijksgesubsidieerde podiumkunsten. Als de (reële) toegangsprijs van theatervoorstellingen met 1% toeneemt (afneemt), daalt (stijgt) het bezoek aan rijksgesubsidieerde theatervoorstellingen met 0,21%. In het onderzoek van 2012 is de prijselasticiteit van theatervoorstellingen voor BIS-gezelschappen en FPK-gezelschappen afzonderlijk vastgesteld. De prijselasticiteit van de theatervoorstellingen van FPK-gezelschappen was -0,30 en die van BIS-gezelschappen -0,39. De prijselasticiteit die we nu hebben vastgesteld is iets kleiner maar ligt hier wel bij in de buurt.

De inkomenselasticiteit is niet significant.

Tabel 10-6: Econometrisch model van het bezoek aan rijksgesubsidieerde theatergezelschappen, 2009-2014 (bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Verklarende variabelen	Coëfficiënt[a]	P-waarde
Toegangsprijs rijksgesubsidieerde podiumkunsten	-0,211	0,179
Beschikbaar inkomen	2,670	0,334
Verklaarde variantie (R^2)	0,044	
Aantal gezelschappen	34	

[a] Exclusief de fixed effects per theatergezelschap. De overige variabelen zijn logaritmisch getransformeerd.
***=significant met een betrouwbaarheid van 99%;
**=significant met een betrouwbaarheid van 95%;
*=significant met een betrouwbaarheid van 90%.

10.6 Prijs- en inkomenselasticiteit VSCD

In Tabel 10-7 staan de geschatte prijs- en inkomenselasticiteit van voorstellingen op de VSCD-podia. De gevonden prijselasticiteit van -0,31 ligt bijzonder dicht in de buurt van de prijselasticiteit van -0,32 die in 2012 is vastgesteld. Dit betekent dat als de (reële) toegangsprijs van voorstellingen op VSCD-podia met 1% toeneemt (afneemt), daalt (stijgt) het bezoek aan VSCD-podia met 0,31%.

De inkomenselasticiteit van voorstellingen op VSCD-podia is groot en positief. Als het (reëel) beschikbare inkomen met 1% toeneemt (afneemt), stijgt (daalt) het bezoek aan rijksgesubsidieerde dansvoorstellingen met 3,55%. Deze inkomenselasticiteit is meer dan twee keer zo groot als de elasticiteit die in het onderzoek van 2012 is vastgesteld (1,57).

Tabel 10-7: Econometrisch model van het bezoek aan de VSCD-podia, 2009-2014 (bron: VSCD; bewerking: APE/Rebel)

Verklarende variabelen	Coëfficiënt[a]	P-waarde
Toegangsprijs VSCD-podia	-0,311***	0,003
Beschikbaar inkomen	3,547***	0,000
Verklaarde variantie (R^2)	0,190	
Aantal podia	117	

[a] Exclusief de fixed effects per podium. De overige variabelen zijn logaritmisch getransformeerd.
***=significant met een betrouwbaarheid van 99%;
**=significant met een betrouwbaarheid van 95%;
*=significant met een betrouwbaarheid van 90%.

10.7 Prijs- en inkomenselasticiteit VNPF

In Tabel 10-8 staan de geschatte prijs- en inkomenselasticiteit van voorstellingen op de VNPF-podia. De gevonden prijselasticiteit is -0,65. Deze elasticiteit is bijna twee keer zo groot als de prijselasticiteit van -0,36 die in 2012 is vastgesteld. Dit kan komen doordat het panel dat destijds gebruikt is uit een net iets andere selectie van podia bestaat dan het panel dat we nu gebruikt hebben. De inkomens-elasticiteit is niet significant. In het onderzoek van 2012 was de inkomenselasticiteit ook niet significant.

Tabel 10-8: Econometrisch model van het bezoek aan de VNPF-podia, 2009-2014 (bron: VNPF; bewerking: APE/Rebel)

Verklarende variabelen	Coëfficiënt[a]	P-waarde
Toegangsprijs VNPF-podia	-0,654***	0,000
Beschikbaar inkomen	1,899	0,173
Verklaarde variantie (R^2)	0,517	
Aantal podia	32	

[a] Exclusief de fixed effects per podium. De overige variabelen zijn logaritmisch getransformeerd.
***=significant met een betrouwbaarheid van 99%;
**=significant met een betrouwbaarheid van 95%;
*=significant met een betrouwbaarheid van 90%.

10.8 Prijs- en inkomenselasticiteit Musea (alle musea en rijksmusea apart)

Museumkaart

Bij de musea is het lastig om conclusies te trekken over de prijs- en inkomenselasticiteit vanwege de mechaniek van de veelgebruikte Museumkaart. De musea in het Museana panel kunnen bijna allemaal gratis bezocht worden met de Museumkaart. De opbrengsten van de verkoop van de Museumkaart worden verdeeld over de deelnemende musea op basis van het aantal bezoeken en de toegangsprijs van een museum. In feite is er dus sprake van een omgekeerde causaliteit: als het bezoek toeneemt, nemen de publieksinkomsten toe. Volgens de economische theorie geldt dat een consument eerder een museum zal bezoeken als de prijs lager is. Met de Museumkaart is het bezoek gratis en geldt deze theorie niet. Consumenten zullen misschien zelfs eerder duurdere musea bezoeken omdat ze de kosten van de aanschaf van de Museumkaart eruit willen halen. In de afgelopen jaren is het gebruik van de Museumkaart gestegen. Dat vertekent de prijs- en inkomenselasticiteit. De prijs- en inkomenselasticiteit zouden beter vast te stellen zijn als zowel in het bezoek als in de publieksinkomsten het Museumkaartbezoek en de publieksinkomsten uit de Museumkaart niet zouden worden meegenomen. Dit is nu niet mogelijk omdat we niet over deze gegevens beschikken.

Alle musea

In Tabel 10-9 staan de prijs- en inkomenselasticiteit van de 34 musea uit het Museana panel. In tegenstelling tot alle ander sectoren vinden we een grote significante positieve prijselasticiteit bij de musea. Zoals hierboven al uitgelegd is, zijn deze schattingsresultaten sterk vertekend en moeten ze dus met grote voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. De gevonden prijselasticiteit wijkt ook veel af van de prijselasticiteit die in 2012 gevonden is van -0,17. Destijds werd een ander model geschat op geaggregeerde data[87], terwijl we nu over data van alle musea afzonderlijk beschikken.

[87] De gegevens die toen gebruikt zijn hadden betrekking op de jaren 1984-2009 en waren afkomstig van het CBS.

Tabel 10-9: Econometrisch model van het bezoek aan alle musea in het Museana panel, 2010-2014 (bron: Respons/Museana; bewerking: APE/Rebel)

Verklarende variabelen	Coëfficiënt[a]	P-waarde
Toegangsprijs museum	1,294***	0,000
Beschikbaar inkomen	-0,265	0,953
Verklaarde variantie (R^2)	0,506	
Aantal musea	34	

[a] Exclusief de fixed effects per museum. De overige variabelen zijn logaritmisch getransformeerd.
***=significant met een betrouwbaarheid van 99%;
**=significant met een betrouwbaarheid van 95%;
*=significant met een betrouwbaarheid van 90%.

Om voor het effect van het gebruik van de Museumkaart te corrigeren kan een extra verklarende variabele worden opgenomen met het aandeel bezoek met een Museumkaart in het totale bezoek of een extra verklarende variabele met het aantal bezoeken met een Museumkaart per inwoner.[88] Beide variabelen zijn sterk gecorreleerd met het reële besteedbaar inkomen en leveren daardoor multicollinearititeitsproblemen op.[89] Het effect van de toegangsprijs op het gemiddeld aantal bezoeken per inwoner blijft in de twee alternatieve modellen significant en van dezelfde orde van grootte.

Rijksmusea

De prijselasticiteit van alleen de rijksmusea is, in tegenstelling tot de prijselasticiteit van alle musea, niet significant. Zie Tabel 10-10. De schattingsresultaten worden sterk beïnvloed door de heropening van het Rijksmuseum en het Mauritshuis. Beide musea hebben na de opening veel meer bezoekers getrokken dan voor of tijdens de verbouwing: aan het Rijksmuseum werden in 2012 nog iets minder dan 900.000 bezoeken afgelegd, in 2013 waren het er maar liefst 2,25 miljoen. Het Mauritshuis werd in 2012 nog 260.000 keer bezocht, in 2014 na de verbouwing 810.000 keer. Omdat dit de resultaten sterk kan vertekenen is er ook een model geschat zonder het Rijksmuseum en het Mauritshuis.

[88] Beide variabelen de CBS Statline tabel: Musea; openstelling, type collectie, bezoeken, tarieven, tentoonstellingen. Deze variabelen zijn alleen beschikbaar voor 2009, 2011 en 2013 en zijn daarom voor 2010, 2012 en 2014 geschat d.m.v. interpolatie en extrapolatie.

[89] Correlatiecoëfficiënt van het reële besteedbaar inkomen en de het aandeel bezoek met de Museumkaart is -0,983 met een p-waarde<0,0001. Correlatiecoëfficiënt van het reële besteedbaar inkomen en de het bezoek met de Museumkaart per inwoner is -0,976 met een p-waarde<0,0001.

Tabel 10-10:Econometrisch model van het bezoek aan de rijksmusea, 2009-2014 (bron: OCW; bewerking: APE/Rebel)

Verklarende variabelen	Coëfficiënt[a]	P-waarde
Toegangsprijs rijksmuseum	0,009	0,970
Beschikbaar inkomen	-6,704**	0,013
Verklaarde variantie (R^2)	0,054	
Aantal rijksmusea	19	

[a] Exclusief de fixed effects per museum. De overige variabelen zijn logaritmisch getransformeerd.
***=significant met een betrouwbaarheid van 99%;
**=significant met een betrouwbaarheid van 95%;
*=significant met een betrouwbaarheid van 90%.

Rijksmusea zonder Mauritshuis en het Rijksmuseum Amsterdam

Tabel 10-11 toont de schattingsresultaten van de het model waarbij het Rijksmuseum en het Mauritshuis niet zijn meegenomen. De geschatte prijselasticiteit is gelijk aan -0,17 maar is niet significant. De omvang van de prijselasticiteit ligt in de buurt van de prijselasticiteit die in 2012 is vastgesteld. Toen was de gevonden prijselasticiteit gelijk aan -0,27 maar was deze wel significant.

Het effect van inkomen is groot en negatief bij de rijksmusea. Als het (reëel) beschikbare inkomen met 1% toeneemt (afneemt), daalt (stijgt) het bezoek aan rijksmusea met 6,57%. Zoals beschreven in paragraaf 10.3 is de inkomenselasticiteit minder betrouwbaar dan de prijselasticiteit. Het gemiddelde reële beschikbare inkomen neemt per jaar licht af in de periode 2009 t/m 2014, terwijl het bezoek aan de rijksmusea toeneemt in de periode 2009 t/m 2014. Dit hoeft geen causaal verband te zijn en kan op toeval berusten.

Tabel 10-11: Econometrisch model van het bezoek aan de rijksmusea exclusief het Rijksmuseum Amsterdam en het Mauritshuis, 2009-2014 (bron: OCW; bewerking: APE/Rebel)

Verklarende variabelen	Coëfficiënt[a]	P-waarde
Toegangsprijs rijksmuseum	-0,171	0,471
Beschikbaar inkomen	-6,566**	0,025
Verklaarde variantie (R^2)	0,092	
Aantal rijksmusea	17	

[a] Exclusief de fixed effects per museum. De overige variabelen zijn logaritmisch getransformeerd.
***=significant met een betrouwbaarheid van 99%;
**=significant met een betrouwbaarheid van 95%;
*=significant met een betrouwbaarheid van 90%.

10.9 Prijs- en inkomenselasticiteit rijksgesubsidieerde festivals (film en podiumkunsten)

Rijksgesubsidieerde filmfestivals

Het aantal rijksgesubsidieerde filmfestivals is te klein om de prijselasticiteit nauwkeurig te bepalen. Bij het schatten van het model is er dan ook geen significante prijselasticiteit vastgesteld. Zie Tabel 10-12.

Tabel 10-12: Econometrisch model van het bezoek aan de rijksgesubsidieerde filmfestivals, 2009-2014 (bron: OCW/ Filmfonds/ gemeente Amsterdam; bewerking: APE/Rebel)

Verklarende variabelen	Coëfficiënt[a]	P-waarde
Toegangsprijs filmfestival	0,045	0,742
Beschikbaar inkomen	-4,966	0,278
Verklaarde variantie (R^2)	0,046	
Aantal filmfestivals	6	

[a] Exclusief de fixed effects per festival. De overige variabelen zijn logaritmisch getransformeerd.
***=significant met een betrouwbaarheid van 99%;
**=significant met een betrouwbaarheid van 95%;
*=significant met een betrouwbaarheid van 90%.

Rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals

In Tabel 10-13 staan de geschatte prijs- en inkomenselasticiteit van de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals. Als de (reële) toegangsprijs van podiumkunstfestivals met 1% toeneemt (afneemt), daalt (stijgt) het bezoek aan podiumkunstfestivals met 0,55%.

De inkomenselasticiteit van rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals is niet significant.

Tabel 10-13: Econometrisch model van het bezoek aan de rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals, 2009-2014 (bron: OCW/FPK; bewerking: APE/Rebel)

Verklarende variabelen	Coëfficiënt[a]	P-waarde
Toegangsprijs podiumkunstfestival	-0,548***	0,002
Beschikbare inkomen	1,015	0,807
Verklaarde variantie (R^2)	0,427	
Aantal podiumkunstfestivals	13	

[a] Exclusief de fixed effects per festival. De overige variabelen zijn logaritmisch getransformeerd.
***=significant met een betrouwbaarheid van 99%;
**=significant met een betrouwbaarheid van 95%;
*=significant met een betrouwbaarheid van 90%.

10.10 Conclusies

In dit capita selecta hoofdstuk zijn de prijs- en inkomenselasticiteiten onderzocht voor de bioscopen, de musea (alle musea en rijksmusea afzonderlijk), rijksgesubsidieerde podiumkunsten (per genre, maar wel BIS en FPK bij elkaar opgeteld), VSCD, VNPF en rijksgesubsidieerde festivals (film en podiumkunsten afzonderlijk). De resultaten staan samengevat in Tabel 10-14.

Tabel 10-14: Schattingsresultaten prijs en inkomenselasticiteit, 2009-2014

Sector	prijselasticiteit	inkomenselasticiteit	Aantal waarnemingen
Bioscopen	0,319	-3,167**	201
Rijskgesubsidieerde podiumkunsten totaal (panel)	-0,357***	1,367	77
Dans	-0,456*	0,843	14
Muziek	-0,733***	2,036	21
Opera en muziektheater	-0,647***	2,991	8
Theater	-0,211	2,670	34
VSCD-podia	-0,311***	3,547***	117
VNPF-podia	-0,654***	1,899	32
Musea (Museana panel)	1,294***	-0,265	34
Rijksmusea	0,009	-6,704**	19
Rijksgesubsidieerde filmfestivals	0,045	-4,966	6
Rijksgesubsidieerde podiumkunstfestivals	-0,548***	1,015	13

***=significant met een betrouwbaarheid van 99%;
**=significant met een betrouwbaarheid van 95%;
*=significant met een betrouwbaarheid van 90%.

De prijselasticiteit van de bioscopen is vertekend vanwege de duurdere 3D-films die veel bezoeken trekken. De prijselasticiteit van de musea is niet goed vast te stellen met de beschikbare data omdat in de publieksinkomsten en de bezoeken ook de publieksinkomsten uit de Museumkaart en bezoeken met de Museumkaart worden meegerekend. Dit vertekent de prijselasticiteit. De prijselasticiteit van de rijksgesubsidieerde filmfestivals is niet goed vast te stellen omdat er maar 6 rijksgesubsidieerde filmfestivals zijn.

Bij de overige sectoren vinden we een negatieve prijselasticiteit. Dat wil zeggen dat als de prijs omhoog (omlaag) gaat het bezoek afneemt (toeneemt).

De negatieve prijselasticiteit is het grootst bij de rijksgesubsidieerde muziekinstellingen. Als daar de prijs met 1% toeneemt dan neemt het bezoek met 0,73% af. De kleinste negatieve prijselasticiteit vinden we bij de VSCD-podia. Als de prijs van een voorstelling op een VSCD-podium met 1% toeneemt (afneemt), dan neemt het bezoek met 0,31% af (toe).

De inkomenselasticiteit hebben we niet goed kunnen vaststellen. De betrouwbaarheid van de inkomenselasticiteit is laag omdat dit slechts op zes waarnemingen gebaseerd is: één waarneming per jaar. Dit kan betekenen dat het effect van het inkomen ook de invloed van trends bevat.